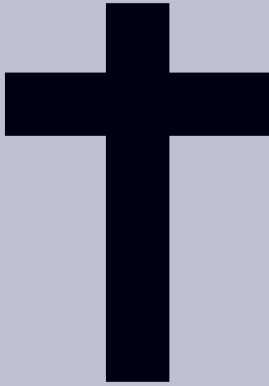


Tar le Lubba ke tar
Kabba



Kaba: Tar le Lubba ke tar Kabba Bible

**Tar le Lubba ke tar Kabba
Kaba: Tar le Lubba ke tar Kabba Bible**

copyright © 2015 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kabba

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

42d55340-9c90-56ec-bf99-50cbf96e48a7

Contents

| | |
|--------------------|-----|
| MATIYE | 1 |
| Marke | 62 |
| LUKU | 100 |
| KULA | 162 |
| 1TI | 222 |
| 2TI | 231 |
| TITE | 237 |
| NEJE KE | |
| DDUTU NDO TE | 241 |

Maketuru le Matiye Matiye Mt

Gel kuju Jeju

¹ Ri gel dewje ke ujuje Jeju Kiriste toke be: Jeju Kiriste to dew ke gel Dabbiti te, ngaa Dabbiti to dew ke gel Abaraham te.

² Abaraham uju Ijake. Ijake uju Jakobbo. Jakobbo uju Juda ke ngakoenje.

³ Juda de ke Tamar dujuje Pareje de ke jara. Pareje uju Eserom. Eserom uju Aram.

⁴ Aram uju Aminadab. Aminadab uju Naason. Naason uju Salmɔ. ⁵ Salmɔ de ke Rahabe dujuje Bowaje. Bowaje de ke Rutu dujuje Obede. ⁶ Obede uju Ijayi. Ijayi uju toku mbay Dabbiti.

Dabbiti de ke dene le Uri* dujuje Salemɔ. ⁷ Salemɔ uju Robowam. Robowam uju Abiya. Abiya uju Aja.

⁸ Aja uju Jojapa. Jojapa uju Joram. Joram uju Ojiyase. ⁹ Ojiyase uju Jotam. Jotam uju Akaje. Akaje uju Ejekiyase. ¹⁰ Ejekiyase uju Manase. Manase uju Amɔ.

Amɔ uju Jojiyase. ¹¹ Jojiyase uju Jekoniyase ke ngakoenje. Bbale teenn a daw ne ke ngann Ijarayelje to bbereje bbe te ke Babilonn.

¹² Go kuwa te ke duwade daw ne to bbereje Babilonn a, Jekoniyase uju Salatiyel.

¹³ Jorobabel uju Abiyutu. Abiyutu uju Eliyakim. Eliyakim uju Ajor. ¹⁴ Ajor uju Sadoku. Sadoku uju Akim. Akim uju Eliyudu. ¹⁵ Eliyudu uju Eliyajar. Eliyajar uju Matan. Matan uju Jakobbo. ¹⁶ Jakobbo uju Jejebbe ngaw le Marije ke to kon Jejuje ke daw n̄-bbare to Kiriste.

¹⁷ Unn kute do Abaraham te ndereng Dabbiti te, buwa kuju dewje kara kara tee doku gire so. Unn kute do Dabbiti te ndereng kare te ke daw ne kede bbe-bbere te ke Babilonn, buwa kuju dewje kara kara tee doku gire so. Unn kute do ndo bbere te lede ke Babilonn ndereng ndo te le Kiriste, buwa kuju dewje kara kara tee doku gire so.

Tar kuju Jeju

¹⁸ Tar kuju Jeju Kiriste toke be: Jejebbe aw aw mɔro le Mari kon Jejuje. N-nayn n̄-taa naa ang bbay a, Mari le uwa sem ddew te le Ndilme-nda. ¹⁹ Jejebbe nje-mɔro laa le to dingaw ke gate gate, ngaa ndiki ta tee ke tare ke ddaka kem dewje te ang. Yeenn a n̄-diki ta kinyae hoy baa. ²⁰ Toke Jejebbe aw eje tar neenn le mee te bbay a, mare anji le Ebbe-dewje tee ingae me ni te ngaa pa are na: «Jejebbe dew ke gel Dabbiti te, are bbeel ddai ang bbo e-taa Mari to dene lei, mba sem le ngonn ke to mee te le ddee ddew te

* 1:6 1.6 Dabbiti ta dene neenn le goe te ke Uri oy, ooje 2 Sam 11.12

le Ndil-me-nda. ²¹ Na kuju ngonn ke dingaw, ta a kunda ria na Jeju, mba ne a na kaji dewje laa me majangje te lede.»

²² Nejeenn toyn teeje mba kare tar ke Ebbe-dewje unda ta nje-kila mber-tar laa are pa ddee to tar ke tōkoro. Tar le na:

²³ «Ngonn mande ke gere ngaw ang a kuwa sem, na kuju ngonn ke dingaw, ngaa da kunda ria na Emanuwel.»

Gel ri le na: Lubba ee ke je.

²⁴ Toke Jejobbe le ndol a dda ne ke anji le Ebbe-dewje pa are le, ngaa n̄-taa Mari to dene laa. ²⁵ A, n̄-mbōn saa naa ang ndereng Mari le uju ne ngonn ke dingaw, ngaa Jejobbe unda ri ngonn le na Jeju.

2

Nje ne-gereje ddeeje mba koo Jeju

¹ Duju Jeju me bbe te ke Betelehem, dō nange Jude te, kare te ke Erodeto ne to tōku-mbay. Goe te a, nje-ne-gereje inje er ke lo tee te le kare, n̄-teeje Jurusalam, ² ngaa n̄-dujuje na: «Tōku-mbay le Jiipije ke duje le ee dda wa? Mba joo endenterenden laa er ke lo tee te le kare, are n-ddee ta poloe.»

³ Toke Erodeoo tar le a, mee sange nya, ngaa dewje toyn ke Jurusalam kara mede sangede tō. ⁴ N̄-mbōn tōke nje-poloje Lubba toyn, ke nje kōruje gel ndu ngaa n̄-dujude se lo ke dda bba

duju Kiriste te wa? ⁵ N̄-paje dareje na: «Duje me bbe te ke Betelehem, dō nange Jude te mba nje-kila mber-tar le Lubba dda tare Maketuru te na:

⁶ «Ei ke Betelehem, ke nange te le Juda,

e-to ten baa horo ngann bbeje te ke nange te ke Juda ang.

Mba nje-kōn bbe a kin mei te tee

ta kōru nō dewje lem, ngann Ijarayelje.»

⁷ Erode ula bbar nje ne-gereje le lo-kiyae te dujude ta gere ndō ke endenterenden le tee ne. ⁸ Goe te a, nulade Betelehem, n̄-pa narede na: «Awje aw dujuje tar dō ngonn te le ke maje ta bbo ingaeje a, e-ddeeje e-paje are ema kara maw mpoloe tō.»

⁹ Goe te ke dooje tar le toku-mbay le a, dawje. A endeterenden ke dooje kete lo tee te le kare le oru nōde aw ke de ndereng aw ar dō lo te ke ngonn le to te. ¹⁰ Rō nje-ne-gerje le nelde nya wōju dō endeterenden ke dooje le. ¹¹ Dandaje me key te ngaa dooje ngonn le, de ke kōenje Mari. Dōsuje gōlde nangē ngaa n̄-poloeje. N̄-teynje ta bōlje lede ngaa dareje neje ke toke, ande, ke yambo, ke ubbu ne ke ria na mir. ¹² Goe te a, Lubba ndōru mbide me ni te kare n̄-telje rō Erode te ang, a dunnje ddew ke dang n̄-telje ne bbe lede.

Dayn ke Jeju dawsaa Ejipte

¹³ Go kote te le nje-negereje le a, anji le Ebbedewje ddee ke ni do Jejobbe te ngaa pa are na: «In taar, unn ngonn le de ke koenje bbo ayn aw Ejipite ta e-nayn nunn ndereng ndo ke ma pa kari kare e-tel, mba Erode a sange ddew ta tol ngonn le.»

¹⁴ Tile teenn njaa, Jejobbe in taar unn ngonn le de ke koenje ngaa dawje Ejipite. ¹⁵ N-nayn nunn ndereng Erode oy. Yeenn bba tar ke Ebbedewje pa ddew te le nje-kila mber-tar le ddee to tar ke tokoro. N-pa na: «M-bbar ngunum kare tee nange te ke Ejipite ke ddang.»

Erode tol ngannje ke Betelehem

¹⁶ Toke Erode gere to nje negereje le ereje a, ungu oen nya. Yeenn a nunn ndu kare n-tol ngannje ke dingaw ke bbalde joo wase bbalde aw ngosi ke bbal joo me bbe te ke Betelehem, ke me bbeje te ke mbore te, ase kem ndo ke nje negereje turaje are. ¹⁷ Yeenn ngaa tar ke Jeremi nje-kila mber-tar le Lubba pa ddee to tar ke tokoro. N-pa na:

¹⁸ «Ko bbar me bbe te ke Rama,
ndu-no ke ndinga-ro uta doe. Rasel a aw no nganne. N-ndiki ta koo ndeje ang, mba nganne gotoje ngaa.»

Jejobbe de ke nje-ke laa dinje Egipite te n-telje

¹⁹ Go koy te le Erode a, anji le Ebbedewje ddee do

Jejobbe te ke ni me bbe te ke Egipite. ²⁰ Anji pa na: «In taar bbo unn ngonn le de ke koenje, ta e-tel nange Ijarayel te, mba nje ke aw sangeje ngonn neenn ta tole le oyje mban.» ²¹ Jejobbe in taar, unn ngonn le de ke koenje ngaa n-tel ke de nange te ke Ijarayel. ²² Toke Jejobbe oo na Arekelayusu ngaa on bbe nange te ke Jude turu boeje Erode te a, bbel ddae ta tel. A Lubba pa tar are ke ni ngaa naw nange te ke Galile. ²³ Naw ngaa n-dda bbe ke ria na Najarete. Yeenn bba kare tar ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje le ddee ne to tar ke tokoro. Da bbare to dew ke Najarete.

3

Jan Batisi ila mber

¹ Do ndoe teenn Jan Batisi tee me kor te ke Jude ngaa aw ila mber. ² N-pa na: «E-turuje ddew lese mba Bbekon ke darâ e ngosi.» ³ Ejayi nje-kila mber-tar le Lubba pa tar le Jan neenn le lew na: «Mare dew ila mber me kor te na:
<E-moseje ddew le Ebbedewje.

E-ddaje ngann ddewje laa areje ndoju njarara.> »

⁴ Jan le ula kubbu ke n-dda ke biin jambal, ngaa n-to bbere ke endaar. Nekusa laa to ebeteje ke ubbu teje ke me kor te. ⁵ Dewje ke Jurusalam, dewje ke Jude toyn, ke dewje ke bbeje te ke guku do maann Jurden ddeje roe te. ⁶ N-paje tar

majangje lede ke ddaka ngaa Jan le ddade batem maann Jurden te.

⁷Toke Jan oo Parijiyenje ke Saduseyenje banya banya ke ddeje kare n̄-ddade batem le a, n̄-pa narede na: «See embakanraje, na ulase kare aynje sariya le Lubba ke aw ddee wa? ⁸Areje kula ddase toju to e-turuje ddew lese mban. ⁹Aw ejeje mese te e-paje na Abaraham to kajeje. Yeenn njaa kara baa ase ang. Mba m-pa marese: Lubba ase ta turu erje neenn kare telje to ngannka Abaraham. ¹⁰Tina to ngosi baa ta tuka ne kakeje ngirade te mban. Kake ke ande kande ke maji ang a da tuka kila poro. ¹¹Ema, m-ddase batem maann ta toju to e-turuje ddew lese. A dew ke aw ddee gom te, singae utam. Ne-gol laa kara mase kōru gōle te ang. Ne, na ddase batem Ndil-me-nda ke batem puru. ¹²Nuwa ne to kande koo laa jia te. Na kuta ta paal laa. Na kōru kem koo laa kungu damâ, a na ro tisa kem puru te ke a koy ndo kara ang.»

Jan dda Jeju batem

¹³Me ndoje teenn Jeju in nange te ke Galile, ddee rō Jan te ta maann te ke Jurden kare ddae batem. ¹⁴A Jan a ta mbete, ngaa pa are Jeju le na: «Ema a, a ddam batem, a ei a e-ddee rōm te wa?» ¹⁵A Jeju ilae te na: «Ke bba-sine neenn, e-ndiki te bbo e-dda toke baann. Mba to maji kare n-ddaje ne tōyn

ke to gate gate toke baann.» Yeenn ngaa, Jan le ndiki te saa. ¹⁶Kake Jeju inga batem, ngaa tee me maann te a, kare teenn njaa ta dara teyn. Ngaa noo Ndil le Lubba ddisi dōe te toke le der jeenn. ¹⁷Ndu Lubba in me dara te bbar na: «Ne neenn n̄-to ngonum ke m-ndike nya. Minga rō-neel ddew te laa nya.»

4

Esu na Jeju

¹Goe te a Ndil aw ke Jeju me kōr te mba kare Esu nae. ²Jeju mbete ne-kusa ndo dōso til dōso to ngaa bbo ddae. ³Esu nje-na-dewje ddee ngosi saa ngaa pa na: «Toke e-to ngonn le Lubba a unn ndui are erje neenn telje ne-kusa.» ⁴Jeju ilae te na: «Maketuru le Lubba pa na: <Dew a kisi ke tebbe ddew ne-kusa te kara baa ang. Na kisi ke tebbe ddew tar te tōyn ke tee ta Lubba te.> »

⁵Goe te a Esu le aw saa Jurusalam ke to bbe ke maji tōyn. Naw nilae lum dō key-polo-Lubba te, ⁶ngaa n̄-pa nare na: «Toke e-to ngonn le Lubba a, in dō key te neenn oso nangê mba Maketuru le Lubba pa na:

<Lubba a kunn ndu kare anjije laa wōju dōi, ngaa da lai to la kare unda gōli er te ang.> »

⁷Jeju ilae te na: «Maketuru le Lubba pa to bbay na: <Ebbe-dewje ke to Lubba lei le a nae ang.> »

⁸Esu tel aw saa dō ddingiri te ke ndew nya ngaa tōje

bbe-konje toyn ke do nange te ke neje ke kura ke me te, ⁹ ngaa pa are na: «Toke osu goli nom te, ngaa e-polom a, ma kari neje neenn toyn.» ¹⁰ Yeenn a Jeju pa are na: «Otu ke ddang, Satan! Mba Maketurule Lubba pa na: «Maji kare Ebbe-dewje ke to Lubba lei njaa kara baa a osu goli noe te, ta ne kara baa a e-dda saa to.» » ¹¹ Yeenn ngaa Esu le otu inyae, a goe te a, anjije ddeeye roe te ngaa ddaje saa.

Jeju unn kutu kula laa nange te ke Galile

¹² Toke Jeju oo na dila Jan key kula te a, noru roe naw nange te ke Galile. ¹³ Ninya Najarete a naw nisi Kaper-nayum kare toke dange te, nange te le Jabulon, ke le Nepetali. ¹⁴ N-dda baann kare tar le Ejayi nje-kila mber-tar le Lubba ddee ne to tar ke tokoro. Tar le na:

¹⁵ «Nange le Jabulon, ke le Nepetali,

ke toje ddew ba-kate te, tura maann Jurden te,

ke to Galile, nange le dewje ke toje to Jiipije ang.

¹⁶ Dewje ke isije me til te ooje toku lo-kare ke.

Lo a kare do dewje te ke isije do nange yo te ke il biti biti.»

¹⁷ Un kute kare teenn njaa, Jeju unn kutu kila mber na: «E-turuje ddew lese mba Bbe-kon ke darâ e ngosi.»

Jeju bbar dongor nje-njaje goe te

¹⁸ Toke Jeju aw nja kar toku dange te ke Galile a, noo ngakon naaje joo: Simo ke daw n-bbare na Piyar de ke ngokoen Andere. Daw dilaje ddenge toku dange te le mba n-toje to nje-ndoñ-maannje. ¹⁹ Jeju le pa arede na: «Un-nje gom. Ma ddase to nje-sangeje dewje.» ²⁰ Njange baa njaa a, dinyaje ddengeje lede a dunnje goe.

²¹ Jeju aw ngaji ke kete a oo mare ngakon naaje joo: Jake de ke Jan ngann le Jebede. Deeje me toku to te ke bodede Jebede le, daw n-moseje ddengeje lede, ngaa Jeju le bbarde. ²² Njange baa njaa a, dinyaje toku to lede ddem, bodede ddem ngaa dunnje go Jeju le.

Jeju toju ne ngaa oru ro-to ro dewje te

²³ Jeju nja nange te ke Galile toyn. Naw n-toju ne dewje me key-mbon naaje te le Jiipije ke nange teenn ngaa, nila mber Tar ke maji ke woju do Bbe-kon le Lubba. Noru ro-toje toyn ro dewje te, ngaa n-dda nare dewje ke debbe rode tuju ddeeye maji. ²⁴ Ri Jeju bbar do nange Siri te toyn are dewje ddeeye ke nje-ro-toje dang dang roe te: dede ke ro-toje dang dang ula kemde ndoo, nje ke eeje ke ndilje ke maji ang, nje-do-kilaje ke nje ke debbe rode oy ngaa Jeju oru ro-to rode te. ²⁵ Dewje banya banya un-nje goe. Dinje nange te ke Galile, ke nange Toku Bbeje

ke Doku. Mareje inje Jurusalam, ke nange te ke Jude, ke nange te ke to tura Jurden te.

5

Jeju tɔju ne dewje dɔ ddingiri te

¹ Toke Jeju oo dewje ke banya le a, aal dɔ ddingiri isi te ngaa nje-njaje goe te awje rɔe te tɔ. ² Nunn kutu tɔjude ne toke be:

Kisi ke rɔ-neel

³ «Rɔ-nel to mba dewje ke gereje to,

ñ-toje to nje-ndooje ddew keje te lede,

mba Bbe-kɔn ke darâ to lede.

⁴ Rɔ-nel to mba dewje ke aw nɔnje,

mba Lubba a wul mede.

⁵ Rɔ-nel to mba dewje ke wulje pe,

mba Lubba a karede nange neenn to lede.

⁶ Rɔ-nel to mba dewje ke isije ke bbo nya ta dda ne ke gate gate,

mba Lubba a karede ne ke mede ndiki.

⁷ Rɔ-nel to mba dewje ke aw ooje kem-to-ndoo le nga-mardeje,

mba Lubba a koo kem-to-ndoo lede tɔ.

⁸ Rɔ-nel to mba dewje ke mede nda kayn,

mba da kooje Lubba.

⁹ Rɔ-nel to mba dewje ke aw ddaje are me-wul lɔm to horo dewje te,

mba Lubba a bbarde to nganne.

¹⁰ Rɔ-nel to mba dewje ke daw dula kemde ndoo,

wɔju dɔ kula-ddade ke to gate gate,

mba Bbe-kɔn ke darâ to lede.

¹¹ Areje rɔse nelse, toke dewje aw tajise,

toke daw dula kemse ndoo,

toke daw ñ-paje tarje ke ma-
jang dang dang,

ke to tar ngemje baa dɔse te wɔju dɔm.

¹² E-ddaje rɔ-nel, isije ke koko,

mba kuka lese ke darâ a bo nya.

Nje-kilaje mber-tar le Lubba ke kete arese kara,

ñ-ddaje singa ke de toke baann tɔ.»

Kate ke lo-kare ke dɔ nange te

¹³ «Sese a e-toje to kate ke nangê neenn. A bbo kate neel ang ngaa a, ddi bba dew

a dda kare kate le tel neel bbay wa? Mare ne dang ke

ta dda ne goto. To ne kungu kɔrɔ kare dewje mbɔynje ke

golde.

¹⁴ «E-toje to lo-kare ke nangê neenn. Bbe ke ñ-dda

dɔ ddingiri te a kase kiya rɔe ang. ¹⁵ Dew unda puru

lambe te a, a kaw kunda kɔy joo te ang. Na kunda dɔ ne

te taar kare nje-keyje le tɔyn ooje ne lo. ¹⁶ Ddew kara

baa, areje ndoko lese to kem dewje te tɔyn. Yeenn bba

da kooje kula ddase ke maji, ngaa da kɔsu ne gaji Bɔsese

ke isi darâ.»

Ne-tɔju le Jeju dɔ Ndu te

¹⁷ «Ejeje to m-ddee ta tuju Ndu le Moyiji wase ne-tɔjuje le nje-kilaje mber-tar

le Lubba wa? M-ddee ta tuju

nejeenn ang. M-ddee ta dda kare dewje ooje kande tarje ke me nduje tenn le ke maje. ¹⁸ Tòkòrò njaa m-pa marese, kare ke dara ke nange ñ-naynje bbay a, mare ngonn gól maketuru wase mare mbita gól Maketuru-Ndu a koso nangê ang, ndereng dduu ndo te.

¹⁹ «Bbo dew mbete mare ngonn tar kara ke me ndu te, ngaa toju dewje are mbeteje ndu le a, na ddee to dew ke ten baa uta kese dewje toyn me Bbe-kon te ke darâ. A bbo dew ngem Ndu, ngaa toju dewje kare ngemje to a, na ddee to dew ke bo me Bbe-kon te ke dara. ²⁰ M-pa marese: Bbo e-ddaje ne ke gate gate uta nje-koruje gel Ndu wase Parijiyenje ang a, a kandeje me Bbe-kon te ke darâ ang.»

Ne-toju do wungu te

²¹ «Ooje na ñ-pa dare kaseje lew na: E-tól dew ang, mba da gange sariya do dew te ke tól dew mare. ²² A ema, m-pa marese: «Bbo dew dda wungu ke ngokoen a, ase kare ñ-gange sariya doe te. Bbo dew bbar ngokoen mbe a, nase kare daw saa no sariya te. A bbo dew bbar ngokoen woy a, nase kare dilae kem puru te ke aw on ke ndo ke ndo.»

²³ «Bbo aw no baann te ke ne-kare-baa lei, a bbo mei ole to ngokoin ee sei ke tar a, ²⁴ maji kare inya ne-kare-baa lei le no baann teenn, a aw dongor ro ngokoin te le

e-gol saa tar bba goe te a, e-ddee are ne-kare-baa lei le Lubba.

²⁵ «Toke dew ke ee sei ke tar aw sei ke lo gange sariya te, a e-naynje ddew-bô bbay a, maji kare e-gol saa tar njange. Baann ang a, na kilai ji nje-gange sariya te, ngaa nje-gange sariya a kilai ji mbambaje te kare dilai key-kula te. ²⁶ Tòkòrò njaa m-pa mari, toke uka nare ke da kaju doi te toyn tunga ang a, a tee key-kula teenn ang nyom.»

Tar do lo-to majang te

²⁷ «Ooje na ñ-pa lew dare kaseje na: E-dda lo-to majang ang. ²⁸ A ema, m-pa marese: dew ke aa dene le nje-mare ngaa dda bbo laa a, dew le dda saa lo-to maji ang mee te mban. ²⁹ Toke kemi ke kol dda are oso majang te a, oru ila korò ddew ew. Mba bbo debbe roi kara a goto a, maji uta kare da-roi toyn njaa aw kem puru te ke aw on ke ndo ke ndo. ³⁰ A bbo jii ke kol dda are oso me majang te a, e-gange ila korò ddew ew. Mba bbo debbe roi kara a goto a, maji uta kare da-roi toyn njaa aw kem puru te ke aw on ke ndo ke ndo.»

Tar tubba dene

³¹ «Ñ-pa lew to na: Toke dew tubba dene laa a, maji kare ñ-dda maketuru kinyana nula jia te. ³² A ema, m-pa marese: Toke dene dda lo-to-majang ang, a bbo ngaweje tubbae a, dingaw le

a dda kare dene le dda lo-to-majang. Ngaa toke dingaw taa dene ke ngaweje inyae a, dingaw le dda lo-to-majang to.»

Tar kunda yo

³³ Ooje na n̄-pa dare kaseseje lew na: Unda yo ang. Ne ke unda yo kem Ebbedewje te ta dda a, maji kare e-dda ne le. ³⁴ A ema, m-pa marese: Dang bba undaje yo ang. Undaje yo ke ri dara ang, mba dara to ngendembay le Lubba. ³⁵ Undaje yo ke ri nange ang to, mba nange to lo kungu gōle. Undaje yo ke ri Jurusalam ang, mba Jurusalam to bbe le Toke-Mbay. ³⁶ Unn dangara doi unda ne yo ang, mba ase ta dda kare ben doi kara nda wase ndul ang. ³⁷ A maji kare e-paje na: Ye njaa ann, ye njaa ann. Wase ye ang, ye ang. A bbo ilaje mare tar dōe te a, to tar ke in ro Nje-Me-Majang te ann*.»

Tar kila bare

³⁸ Ooje na n̄-pa lew na: Toke e-to kem dew a da to kemi. Toke e-guru ngange dew a da guru ngangi.

³⁹ «A ema, m-pa marese: Ilaje bare ang. Toke dew unda ka-mbōri ke kōl a, e-turu ye ke gel are nunda to. ⁴⁰ A bbo dew aw sei sariya te ta taa dō-kubbu lei ke taar a, inya kubbu kul lei are to. ⁴¹ Bbo dew uwai ke gu kare e-nja saa kula-metere kara a, e-nja saa kula-metere joo.† ⁴² Toke dew duji ne a are.

Ngaa bbo dew duju ta tunai ne a oke ang.»

Tar ndiki nje-baanje

⁴³ «Ooje na n̄-pa lew na: Maji kare e-ndiki nje-mari. A e-mbete nje-baan lei. ⁴⁴ A ema, m-pa marese: E-ndikije nje-baanje lese, ngaa e-dujuje Lubba wōju dō dewje ke aw ulaje kemse ndoo. ⁴⁵ Yeenn bba a toje to ngann le Bōsese ke isi darâ. Mba naw n̄-dda nare kare laa oṣu dō dewje te ke majije ang ke dō dewje te ke majije to. Naw n̄-dda nare ndi aw ere dō dewje te ke pa-nja lede to ke dōgōle ddem, dō dewje te ke pa-nja lede to ke dōgōle ang ddem. ⁴⁶ Toke dewje ke ndikise dōro a, e-ndikijede a, kuka ddi bba a kingaje ji Lubba te wa? Nje-taaje nare-lambo kara ddaje toke baann to. ⁴⁷ A bbo ngakōnse njaa a, e-ddajede lapiya a, ddi ke dang boy a e-ddaje wa? Dewje ke gereje Lubba ang kara ddaje toke baann to. ⁴⁸ Yeenn a, maji kare e-ddeeje to dewje ke maji toyn ddew kara baa toke Bōsese ke isi darâ maji toyn.»

6

Gusu kare ne nje-ndooje

¹ «E-ngemje ddew lese ke maje: Toke e-ddaje ne ddew Ndu te le Lubba a, e-ddaje ne le kem dewje te toyn kare daase ang. Baann ang a, Bōsese ke isi darâ a kukase ang.

* 5:37 5.37 Nje-Me-Maji ang to emare ri Esu ann † 5:41 5.41

² «Yeenn a, toke aw are ne nje-ndoje a, maji kare uru ne ekii ang. Mba nje-ngemje aw ddaje toke baann me key-mbo-naa te le Jiipije, wase go ddew te mba kinga ne piti ta dewje te. Tokoro njaa, m-pa marese, dingaje kuka lede mban. ³ A bbo are ne nje-ndoo ke jii ke kol a, are jii ke gel gere ang. ⁴ Yeenn bba ne ke are le a to lo-kiyae te. Boije Lubba ke oo ne ke to lo-kiyae te le a kukai.»

Gusu duju Lubba

⁵ «Toke aw dujuje Lubba a, e-ddaje toke le nje-ngemje ang. Dede n-ndikije nya ta kar taar bba duju Lubba me key-mbo-naaje te wase to-ddewje te ta kare dewje toyn oojede. Tokoro njaa, m-pa marese, dingaje kuka lede mban. ⁶ A ei, toke a ta duju Lubba a, aw me key te lei ngaa, utu ta key bba e-duju Lubba lo kiyae te. Boije Lubba ke aw oo ne ke to lo-kiyae te le a kukai.

⁷ «Toke aw dujuje Lubba a, tar ke kara baa njaa e-tel doe te gol bayan nya ang mba dewje ke gereje Lubba ang aw ddaje toke baann. Dejeje to n-paje tar nya bba Lubba a koo. ⁸ E-ndajijede ang, mba Bosese gere ne ke e-ndikije bba e-dujeje guku baa.»

Jeju toju gusu duju Bojeje

⁹ «Maji kare e-dujuje Lubba toke be: Ei Bojeje ke isi me dara te, Maji kare dewje gereje to rii maji toyn.

¹⁰ Maji kare e-ddee on bbe!

Maji kare dewje ddaje ne ke mei ndiki do nange te, ddew kara baa toke ye ke dara.

¹¹ Areje ne-kusa taje ke bbokone. ¹² Jru tar majang leje doje te, ddew kara baa toke jeje kara jaw joru tar do dewje te ke ddaje majang ke je.

¹³ Inya ddew are mare ne na meje ang.

A oruje me ji Nje-Me-Maji ang te.

[Mba ei njaa kon-bbe, singamongu, ke piti to lei ke ndo ke ndo! Amem.]

¹⁴ «Mba toke oruje tar do dewje te ke ddaje maji ang ke se a, Bosese ke ee dara a koru tar dose te to. ¹⁵ A toke bbo oruje tar do dewje te ang a, Bosese a koru tar maji ang dose te ang to.»

Tar mbete ne-kusa

¹⁶ «Toke e-mbeteje ne-kusa a, e-tojuje to isije ke rokate ddew kara baa toke nje-ngemje aw ddajeenn ang. Daw n-toju do kemde te to daw n-mbeteje ne-kusa. M-pa marese, to tar ke tokoro, dingaje kuka lede mban. ¹⁷ A ei, toke e-mbete ne-kusa a, e-toko kemi, ngaa e-ndem ubbu. ¹⁸ Baann bba kare dewje gereje to aw e-mbete ne-kusa ang. A are Boije kara baa njaa ke ee lo te ke iya roe a gere. Boije ke aw oo ne ke to lo-kiyae te le a kukai.»

Tar ne-kingaje ke nangê ke ye ke darâ

19 «E-sangeje ne-kingaje ke dɔ nange te neenn nya nya ang mba esololo a kɔn, a kuwa mbɔrkase ngaa, nje-bbokoje a tete ta-key mba bboko. 20 A maji kare e-sangeje ne-kingaje ke darâ, mba dara to lo ke esololo a kɔn ne te ang ddem, ne a kuwa mbɔrkase te ang ddem, nje-bbokoje kara a tete ta-key mba bboko ne te ang ddem tɔ. 21 Mba lo ke ne-kinga lei to te, mei a to te tɔ.»

Kem dew to lambe ke rɔe te

22 «Kem dew to ddew kara baa toke lambe ke da-rɔ dew te. Yeenn a bbo kemi to ke maje a, da-rɔi tɔyn njaa a ndoko. 23 A bbo kemi to ke maje ang a, da-rɔi tɔyn a ndul. Yeenn a bbo lo-kare ke rɔi te tel to til a, til le a tel kil biti biti.»

Maji ta dda ke Lubba kara baa

24 Dew kara ase dda bbere le ebbejedede joo ang mba, na mbete mare kara, a na ndiki mare kara. Wase na kunn rɔe kare mare kara a, na mbete mare kara. A kaseje ta dda bbere le Lubba ddem, le nare ddem ang tɔ.

Tar kunda me dɔ Lubba te

25 «Mba yeenn a, m-pa marese: E-sangeje mese wɔju dɔ tebbe lese wase da-rɔse ang ddem, wɔju dɔ ne ke a kayje wase ne ke a kusaje wase kubbu ke a kulaje ang. Tebbe lese ngeng uta ne-kusa ddem, da-rɔse ngeng uta kubbu ddem ang wa? 26 Ooje eelje

ke darâ. N-dubbuje ne ang ddem, dujaje kande ko ang ddem, n̂-mbɔnje ne-kusa damâ ang ddem tɔ. A Bɔsese ke darâ aw ngemde ke ne-kusa. Gatese ngeng uta gate eelje ang wa?

27 «Na bba horose te a kase kila mare ndɔ kara dɔ ndɔ tebbe te laa ddew sange-me te laa wa? 28 Yeenn a, mba ddi bba aw sangeje mese wɔju dɔ kubbuje wa? Aaje ddew ke putu-kakeje ke mû aw unjuje ne. Daw n̂-ddaje kula ang ddem, dujuje ne ang ddem. 29 A m-pa marese: Salemɔ ke da-rɔe njaa kara, dann ne-kingaje te laa tɔyn, ula kubbu ke kura ase putu-kakejeenn kara ang. 30 Sese ke me-kunn lese to ngaji baa neenn! Putu-kakeje bbay ke toje bbokone neenn ngaa bara a puru a kɔn a Lubba ulade kubbu. A sese, na kulase kubbu ang toke baann wa?

31 «Yeenn a aw paje na: Ddi a ja kusa? Wase, ddi a ja kay? Wase, kubbu ddi a ja kula wa. E-sangeje mese wɔju dɔ nejeenn ang. 32 Dewje ke gereje Lubba ang a aw sangeje nejeenn ke kare tɔyn. Bɔsese ke darâ gere to eeje ke bbo nejenn tɔyn. 33 E-sangeje Bbe-kɔn le Lubba, ke gate gate laa dɔngɔr, a na karese kese nejeenn tɔyn dɔ mare te.

34 «Yeenn a, e-sangeje mese wɔju dɔ ne ke bara ang. Mba bara njaa a sange ne laa bbay. Ndɔ kara kara ase kem ndoo laa.»

7

Maji kare e-gangeje sariya dɔ nje-marse te ang

¹ «Maji kare e-gangeje sariya dɔ nje-marse te ang, mba kare Lubba gange sariya dɔse te ang tɔ. ² Mba Lubba a gange sariya dɔse te ddew kara baa toke e-gangeje sariya dɔ nje-marse le. Ne ke unnje bba ɔjuje ne a na kunn ta kɔju ne ne lese tɔ. ³ Mba ddi bba mu ke to kem ngokɔin te a oo a, tɔke kake ke to kemi te oo ang wa? ⁴ A pa kare ngokɔin pa na: <Are more mu kemi te>, a ei njaa oo tɔke kake ke to kemi teenn ang toke baann wa? ⁵ Nje-ngem, ɔru tɔke kake ke to kemi te dɔngɔr bba a koo lo ke maje ta kɔru ne mu ke to kem ngokɔin te.

⁶ «Areje ne ke maji tɔyn bisije ang, mba da tel turu rɔde ke dɔse te ngaa da njarese. Unguje mereje lese nɔ bereje te ang. Mba da mbɔynje ke gɔlde.»

Toke dew duju ne Lubba a, a kinga

⁷ «E-dujuje ne a da karese. E-sangeje ne a, a kingaje. Undaje ta key a, da kɔru karese. ⁸ Mba dew ke duju ne a, inga. Dew ke sange ne a, inga, ngaa dew unda ta key a, dɔru dare. ⁹ Horose te, na bba ngonne duje ne-kusa a, a kare er wa? ¹⁰ Wase na bba ngonne duje kanji a, a kare li wa? ¹¹ Sese e-majije ang, e-gereje ta kare ne ke maji ngannse. A Bɔsese ke

darâ a kare ne ke maji nje ke dujeje ang wa?

¹² «Ne tɔyn ke e-ndikije kare dewje ddaje ke se a e-ddaje ke de tɔ. Yeenn to Ndu ke Moyije ke maketuruje le nje-kilaje mber-tar le Lubba tɔjuje aann.»

Ta-ddew ke joo

¹³ «Andeje ke ta-ddew ke ngaji, mba ta-ddew ke tate to ta-ddew ke aw ke ta yo te. Ddewe ngeng ang are dewje nya andeje ne. ¹⁴ A ta-ddew ke ta kaw lo-kinga tebbe te to ngaji baa ngaa to ddew ke ngeng nya, are dewje kara kara baa a aw ingaje.»

Nje-kilaje mber-tar ke toje to nje-ngemje

¹⁵ «Aaje rɔse wɔju dɔ nje-kilaje mber-tar ke toje to nje-ngemje. Dulaje ngira bate bba n̂-ddeeje ne rɔse te. A mede te nu, n̂-toje to en-jakemnjarije ke aw uwaje ne aw usaje. ¹⁶ Ne ke a gereje ne de a to kula-ddade. Dew a kuja kande binye dɔ kula konn te ang ddem, kande Pige dɔ kake te ke ubba konn ang ddem. ¹⁷ Kake ke maji, ande kandeje ke maji, a kake ke tuju, ande kandeje ke maji ang. ¹⁸ Kake ke maji ase ta kande kande ke maji ang ang. Ngaa kake ke tuju ase ta kande kande ke maji ang ngaa. ¹⁹ Kake ke ande kande ke maji ang a, da tuka kila poro. ²⁰ Yeenn a, ddew kula-dda te le nje-kilaje mber-tar ke toje to nje-ngemje a, a gereje ne de.»

Nje-njaje go Jeju te ke tɔkɔrɔ

²¹ «Dewje ke aw paje arem na: Ebbemje! Ebbemje! Dede tɔyn a da teeje Bbe-kɔn te ke darâ ang. Dede ke n̄-ddaje ne ke me Bɔmje ke ee darâ ndiki ke karede baa a da teeje. ²² Ndo gange sariya a, dewje nya a paje karem na: «Ebbejeje! Ebbejeje! Jila mber-tar, n̄-tubba ndilje ke maji ang ddem, n̄-dda nemɔrije nya ke rii ang wa?» ²³ Yeenn ngaa ma pa karede na: m-gerese ndo kara ang ta ɔtuje mbɔrem te ddang. Awje ddew ew, ese nje-dda neje ke maji ang.»

Gusu-tar do keyje te joo

²⁴ «Yeenn a, bbo dew ke oo tarje tɔyn ke m-pa neenn ngaa dda ne kula a, na to ddew kara baa ke nje-kem-kare ke dda key laa do er te. ²⁵ Ndi ere, maannje sirije taaje lo tɔyn, ngaa yel ula yeke key le, a key le oso ang mba dungu gɔl key le do er te. ²⁶ A dew ke oo tarje lem ke maw m-pa neenn, a bbo dda ne kula ang a, na to ddew kara baa ke mbe-dew ke dda key laa do enangara te. ²⁷ Ndi ere, are ngann maannje sirije taaje lo tɔyn, ngaa yel ula yeke key le, a key le oso ngaa guru njuku njuku.»

Jeju tɔju ne ke singa le dew ke ɔn mbay

²⁸ Toke Jeju pa tarje neenn le tɔyn nunga a, ne-tɔju laa le ɔru singa dewje ke banya ke ooje tar le. ²⁹ Mba n̄-tɔju

ne toke engan nje-kɔru gelnduje le Jiipije ang. N-tɔju ne ke singa kɔn-mbay.

8

Jeju ɔru rɔ-to banji rɔ mare dew te

¹ Toke Jeju ddisi do er te le a, dewje ke banya unnje goe. ² A, a ta koo a, mare nje-banji ddee ngɔsi ke Jeju le, ɔsu mekeji-gole noe te ngaa pa are na: «Ebbemje, toke e-ndiki a, a kase dda kare m-ddee maji.» ³ Jeju ula jia ɔru ne nje-banji le ngaa pa na: «M-ndiki te, e-ddee maji.» Njange baa njaa a, banji le gayn rɔe te ke ddang ngaa n̄-ddee maji. ⁴ Ngaa Jeju pa are na: «Oo ke maje, e-pa tare are dew ang. A, aw tɔju rɔi are nje-polo-Lubba tenni oo bbo are ne-polo ke Moyiji unn ndu wɔju doe kare dewje tɔyn gereje to rɔi ddee maji ngaa.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ nje-kula te le nje-kɔn do mbambaje ke Rɔm

⁵ Kare te ke Jeju a ta tee Kapernayum a, mare nje-kɔn do mbambaje ke Rɔm ddee ngɔsi saa ngaa duju kare numae. ⁶ Nje-kɔn do mbambaje le pa na: «Nje-kula***** lem to key, debbe rɔe oy are naw noo ndoo to bbeel.» ⁷ Jeju pa are na: «Ma kaw kɔru rɔ-to laa le.» ⁸ A nje-kɔn do mbambaje le ilae te na: «Ebbemje, mase kare ande key lem ang. Tar kara njaa a e-pa a, rɔ-to le nje-kula lem

le a nunga. ⁹ E-ma, mare dew aw on dom, ngaa mon do mare mbambaje to. Bbo m-pa mare mare kara m-pa na: <Aw!> A naw. Bbo m-pa mare mare m-pa na: <E-ddee!> A n-ddee. M-pa mare nje-kula lem m-pa na: <E-dda ne neenn!> A n-dda.»

¹⁰ Toke Jeju oo tar le nje-kon do mbambaje le baann a, tar le nele to bbeel, ngaa n-pa nare dewje ke unnje goe na: «M-pa tar ke tokoro marese, nange te ke Ijarayel toyn, m-nayn minga mare dew ke koo me te laa bo toke be ang. ¹¹ M-pa marese: <Dewje nya a kinje lo-tee te le kare, ke lo-kande te le kare ta da kisije ta toku ne-kusa te ke Abaraham, Ijake, ke Jakobbo me Bbe-kon te ke darâ. ¹² A dede ke Bbe-kon le to lede le, da kungude ddaka lo te ke ndul ngaa lo teenn le, da nonje ddem da ngerje ngangede ddem.» »

¹³ Goe te a, Jeju pa are nje-kon do mbambaje le na: «E-tel aw bbe lei. Ne ke e-duju le, a kinga waju do koo me te lei.» A kare teenn njaa, ro-to nunga ro nje-kula te le nje-kon do mbambaje le.

Jeju oru ro-to ro dewje te ke banya.

¹⁴ Toke Jeju ande key le Piyar a, noo mum Piyarje ke dene ke to key ke ro-to. Roe tunga nya. ¹⁵ Jeju oru ji dene le ngaa roe ke tunga le wul. Dene le in taar ngaa unn kutu dda saa.

¹⁶ Lo-kul a, n-ddeeje ke dewje ke eeje ke ro-to ndilje ke maji ang toke banya ro Jeju te. Tar ke ta Jeju te njaa tubba ne ndilje ke maji ang le ngaa noru ro-to ro dewje te le toyn. ¹⁷ N-dda baann bba kare tar le Ijayi nje-kila mber-tar le Lubba* ddee to tar ke tokoro. Tar le na: «Noru namaje leje ke ddang, ngaa n-taa ro-toje leje ke doe te.»

Dewje ke ndikije ta kunn go Jeju

¹⁸ Toke Jeju oo dewje ke banya banya ke gukeje le a, n-pa nare nje-njaje goe te kare dawje tura toku dange maann te. ¹⁹ A mare nje-koru gel ndu ddee pa are na: «Nje-ne-toju, lo toyn ke aw te a, ma kuwa goi.» ²⁰ Jeju ilae te na: «Mulaje eeje ke lo-kiya ro lede ddem, eelje ke darâ kara eeje ke key lede ddem. A Ngonn† le dew ee ke lo kara ta kula doe te ang.

²¹ Mare nje-nja goe te pa are na: «Nje-ne-toju, inya are maw m-dubbu boy bba.»

²² Jeju ilae te na: «Unn gom a inya yoje are dubbuje yoje lede.»

Jeju ndange bamburanbo are ew roe

²³ Jeju aal toku to ngaa, nje-njaje goe te danneje. ²⁴ A ta koo a, bamburanbo in do toku dange maann te le. Maann le aw lenge ungu me toku to te le are nayn ngosi ta ddusu, a Jeju nayn aw tibbi. ²⁵ Nje-njaje-goe te awje

* 8:17 8.17 Oo Ejayi 53.4 † 8:20 8.20 Ngonn le dew to Jeju

ngosi saa aw ndoleje ngaa paje areje na: «Ebbe-dewje ajije! Ja ta koy!»²⁶ Jeju ilade te na: «Mba ddi bba aw bbeelje wa? Sese ke koo me te lese bo ang.» Yeenn ngaa ni taar, n̄-ndange lel le ddem maann le ddem ngaa lo tel to ddekeke.²⁷ Dede toyn njaa mede unda dɔ binya ngaa n̄-paje na: «Dew ddi njaa neenn bba lel, ke maann kara ooje tae neenn wa?»

Jeju tubba ndilje ke maji ang rɔ dingawje te joo

²⁸ Toke Jeju tee tura dange maann te, nange te le dewje ke Gadara a, dingawje joo inje dɔbareje te tilaje keme. Ndilje ke maji ang isije mede te. N̄-ddaje singa nya are dew kara ndiki ta nday ke ddew ke dɔbareje te le ang.²⁹ Duruje ekii na: «Ngonn le Lubba, ddi a aw sange rɔje te wa? E-ddee ta kula kemje ndoo kete bba kare ndɔe ke Lubba wɔju le ase wa?»

³⁰ Ngosi ke lonn le, toku kusu bereje aw usaje ne.³¹ Ndilje ke maji ang le ddaje rɔde to ndoo rɔ Jeju te na: «Bbo a ta tubbaje a, ulaje me kusu bereje te tonn.»³² Jeju pa arede na: «Awje!» Ndilje ke maji ang le teeje me dingawje te le ngaa aw andeje me kusu bereje te le. A, a ta koo a, kusu bereje le toyn inje dɔ kongo te ke ndew osoje me dange maann te le, ngaa doyje me maann te le toyn.

³³ Dingawje ke aw ngemje bereje le aynje awje me toku bbe te, ngaa paje tar ne ke tee le, ke tar ne ke inga dingawje ke joo ke ndilje ke maji ang to mede te le toyn are dewje.³⁴ Yeenn ngaa dewje toyn ke me toku bbe te le teeje aw tilaje kem Jeju le. Toke dooje a, n̄-ddaje rɔde to ndoo rɔe te kare nɔte ke ddang nange te lede.

9

Jeju dda are rɔ dew ke debbe rɔe oy ddee maji

¹ Jeju aal toku to ngaa gange dange maann le tel aw toku bbe te laa. * ² Dewje ddeeje rɔe te ke mare dingaw ke debbe rɔe oy ke dilae dɔ tuwa te. Toke Jeju oo koo me te lede le a, pa are dew ke rɔe oy le na: «Ngunnum, uwa are ngeng, tar majang lei ɔru dɔi te ngaa.»

³ Yeenn ngaa, mare nje-kɔruje gel ndu paje mede te na: «Dew neenn aw taji Lubba.»⁴ A Jeju gere keje lede ngaa dujude na: «Mba ddi bba eeje ke keje ke maji ang baann wa?»⁵ Ta pa na: Tar majang lei ɔru dɔi te, wase ta pa na: In taar bbo e-nja. Yee ke dda ngeng ang wa?»⁶ M-ndiki kare e-gereje to Ngonn le dew ee ke singa ta kɔru tar majang dɔ dewje te ke nangê neenn.» Yeenn ngaa n̄-pa nare dew ke rɔe oy le na: «In tar, unn tuwa lei bbo aw bbê.»

* 9:1 9.1 Bbe ke Jeju isi te kare teenn le to Kaperenayum. Ooje ke Marke 2.1

⁷ Dingaw le in taar ngaa aw bbê laa. ⁸ Toke dewje ke banya le ooje baann a, bbeel uta dode ngaa dōsuje gaji Lubba mba singa ke baann ke nare dewje le.

Jeju bbar Matiye kare unn goe

⁹ Jeju otu lo teenn le ngaa aw nday a, noo mare dingaw ke daw n̄-bbare na Matiye isi lo kula taa nare lambo te. Jeju pa are na: «Unn gom.» Matiye le in taar ngaa unn goe.

¹⁰ Goe te a, Jeju aw usa ne key le Matiye. Nje-taaje nare lambo, ke nje-ne-ddaje ke maji ang toke banya ddeje usaje ne le ke Jeju de ke nje-njaje goe te. ¹¹ Toke Parijiyenje ooje neenn le a, n̄-paje dareje nje-njaje go Jeju te le na: «Mba ddi bba nje-ne-toju lese aw usa ne ke nje-taaje nare lambo, ke dewje ke toje to nje-ne-ddaje ke maji ang wa?»

¹² Jeju oo tar lede le ngaa pa na: «Dewje ke rōde to ke maje aw sangeje nje-kōru rō-to ang. Dewje ke rōde to de bba. ¹³ Yeenn a, maji kare aw sangeje ddew mba gere kande tar ke Lubba pa neenn: «Ndiki naa a mndiki bbo ne-polo ang. Mba dewje ke ooje rōde to dewje ke gate gate a m-ddee ta bbarde ang. M-ddee mba nje ke ooje rōde to nje-ne-ddaje ke maji ang.»

Tar mbete ne-kusa mba duju Lubba

¹⁴ Goe te a, nje-njaje go Jan Batisi te ddeje ngōsi ke Jeju ngaa dujeje na: «Mba ddi bba jeje ke Parijiyenje jaw inyaje ne-kusa taar taar mba duju Lubba a, nje-njaje goi te inyaje ne-kusa ang wa?» ¹⁵ Jeju ilade te na: «Ejeje to nje-buwa-kuraje le nje-dene ke siki a ndingaje ndoo kare te ke nje-taa dene le nayn ke de bbay wa? Baann ang. A kare a ddee kare dunn nje-taa dene le dotu ne, a da kinyaje ne kusa bbay.»

¹⁶ Dew a kunn ta kubbu ke siki kila ne kem ngisi kubbu ang. Mba ta kubbu ke siki le a dda kare do ke kem ngisi kubbu te le tel tiir ke kete bbay ngaa do ke kem ngisi kubbu te le a tel bo kuta ye ke kete. ¹⁷ Dew a kungu ben ke n̄-dda siki bbay me konn ku endaarje† te ang. Mba kuje le a tiirje ta ben le a kula nangê ngaa kuje le kara a tujuje nyom to. Kuje ke siki a daw dungu ben ke n̄-dda toke siki me te. Baann bba koto le ke kuje le a naynje ke maje.»

Jeju oru rō-to rō dene te, ngaa ndol mare ngonn ke dene ke oy.

¹⁸ Kare te ke Jeju aw pa tar arede toke baann a, mare toku dew le Jiipije ddee tee. Nōsu mekeji gōle nōn Jeju te le ngaa n̄-pa na: «Ngunnum ke dene oy bbassine bbay neenn. A aw ila jii dōe te

† 9:17 9.17 Ku endaarje to ku ke Jiipije aw unguje koto ke daw n̄-bbar na vin kete. Endaar daje a n̄-ddaje ne ku le.

a, na ndol.» ¹⁹ Jeju in taar ngaa, ne de ke nje-njaje goe te dunnje go dingaw le.

²⁰ A mare dene ke mese aw ddee rɔe te are aw oo ndoo bbal dɔku gire joo ddee giri Jeju te ngɔsi ngaa ɔru ta kubbu laa. ²¹ Mba n̂-pa mee te na: «Bbo le kubbu laa njaa bba minga ddew mɔru kara, rɔm a ddee maji.»

²² Jeju turu rɔe ooe ngaa pa na: «Uwa are ngeng, ngunnum ke dene, koo me te lei ajii mban.» A kare teenn njaa rɔ-to le nunga rɔe te.

²³ Toke Jeju aw key le tɔku dew le Jiipije le, ngaa oo dewje ke aw kolje mbula ddem, dewje ke banya ke aw nonje aw uruje ne ekii ddem a, ²⁴ n̂-pa na: «E-teeje ke ddaka. Ngonn ke dene le oy ang, naw n̂-tibbi.» A dewje le kokoeje. ²⁵ Toke n̂-tubbaje dewje ke banya le dare teeje ddaka a, Jeju ande key le, uwa ji ngonn ke dene le ngaa in taar. ²⁶ Tare nja dɔ nange te le tɔyn.

Jeju dda are kem nje-kem-toje joo ddee maji

²⁷ Toke Jeju in lo tenn le aw nday ke kete a, nje-kem-toje joo unnje goe ngaa uruje ekii na: «Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-ndoo leje!»

²⁸ Toke Jeju ande key a, nje-kem-toje le ddeeje ngɔsi saa ngaa Jeju le dujude na: «Ooje mese te to mase ta dda neenn wa?» Dilaeje te na: «Ebbe-dewje, ase ta dda.» ²⁹ Yeenn ngaa Jeju ɔru kemde ke jia ngaa pa na:

«Maji kare ne ke e-dujuje le ddee tɔkɔrɔ ase kem koo me te lese.» ³⁰ Kemde le uja, ngaa Jeju ndɔre mbide nya na: «Ooje ke maje, maji kare dew kara gere tare ang.» ³¹ A kake nje-kem-toje le teeje ddaka a paje tar le Jeju dɔ nange te le tɔyn are dewje.

Jeju dda are dew ke tae utu tel pa tar

³² Toke Jeju de ke nje-njaje goe te n̂-teeje ta kɔtu a, dewje ddeeje rɔe te ke mare dingaw ke ndil ke maji ang ddae are pa tar ang. ³³ Jeju tubba ndil ke maji ang le ngaa dingaw le unn kutu pa tar. Ne le gange singa dewje ke banya ke eeje teenn ngaa n̂-paje na: «Joo ne ke be ndɔ kara nange Ijarayel te ang.» ³⁴ A Parijiyenje paje na: «Mbay le ndilje ke maji ang a are Jeju singa ke ta tubba ne ndilje le.»

Jeju oo kem-to-ndoo le dewje ke banya

³⁵ Jeju nja me tɔku bbeje te, ke me ngann bbeje te tɔyn. N-toju ne key-mbɔn naaje te le Jiipije, nila mber Tar ke majiwɔju dɔ kɔnmbay le Lubba. Nɔru rɔ-toje tɔyn rɔ dewje te, ngaa n̂-dda nare rɔ dewje ke debbe rɔde tuju ddeeje maji. ³⁶ Jeju oo dewje ke banya le a, ddae ndoo. Mba dewje le singade ɔru ddem, rɔde oy njururu ddem, ddew kara baa toke bateje ke nje-ngemde goto. ³⁷ Yeenn ngaa, Jeju pa are nje-njaje goe te na: «Kula

kuja koo le bo nya, a nje-kujaje koo le bayanje ang.
³⁸ Yeenn a, e-dujuje nje-ndoo le are nula mare nje-kulaje bbay ta kula te le.

10

Jeju bbar nje-kayn-kulaje laa ke doku gire joo

¹ Jeju bbar nje-njaje goe te doku gire joo. Narede singa kare n̄-tubba ne ndilje ke maji ang, kare d̄oru ne r̄o-toje t̄oyn, kare n̄-ddaje dare r̄o dewje ke debbe r̄ode t̄uju d̄eeje maji. ² Ri nje-kayn-kulaje ke doku gire joo le na: D̄onḡor dew to Sim̄o ke daw n̄-bbare na Piyar, ke ngok̄oen Andere. Jake ngonn le Jebbede, ke ngok̄oen Jan. ³ Pilipi de ke Batalami, Toma de ke Matiye ke to nje-taa nare lambo*, Jake ngonn le Alpe, ke Tade. ⁴ Sim̄o dew ke ndiki bbe laa nya†, ke Judase Iskariyote ke a to nje labbe Jeju.

Jeju ula nje-kayn-kulaje ke doku gire joo le

⁵ Kete bba kare Jeju ula nje-kayn-kulaje ke doku gire joo le a, n̄-ndejede na: «Dewje ke toje to Jiipije ang a, awje r̄ode te ang d̄dem, andeje me bbe te le dewje ke Samari ang d̄dem. ⁶ A, awje r̄o dewje te ke Ijarayel ke toje toke le bateje ke naynje. ⁷ Kare kawse a, ilaje mber

e-paje na: Bbe-k̄on ke dar̄a ee nḡosi. ⁸ Ōruje r̄o-to r̄o dewje te, e-ndolje dewje ke oy, areje r̄o nje-banjije d̄dee maji, ngaa e-tubbaje ndilje ke maji ang. Ingaje ne le baa, ta areje dewje baa njaa t̄o. ⁹ Unnje ande, wase nare, wase kande nare unguje me bbol te lese ang. ¹⁰ Unnje bbol mba kaw ne nja te lese le ang. E-jinje d̄o-kubbu ke taar joo ang d̄dem, ne-gol ang d̄dem, unnje kake ke ta kuwa jise te ang d̄dem. Mba maji kare dare dew ke aw d̄da kula ne-kusa tae.

¹¹ Toke e-teeje mare t̄oku-bbe te wase ngonn bbe te a, e-sangeje dew ke a kase mba taase ke key laa, ngaa ta isije r̄oe te ndereng otuje ne. ¹² Toke a ta kandeje me key te a, e-ddaje lapiya nje-keyje le.‡ ¹³ A bbo nje-keyje le taase ke key a, maji kare lapiya lese le arede me-wul-l̄om. A toke n̄-taase ke key ang a, maji kare me-l̄om lese tel ke r̄ose te. ¹⁴ Toke e-teeje mare key te wase mare t̄oku-bbe te a, dewje taase ke key ang a, k̄otuse a, e-tundaje bum-golse. ¹⁵ M-pa tar ke t̄ok̄oro marese. Nd̄o gange sariya a, sariya ke da gange d̄o nje-bbeje teenn a ngeng kuta sariya ke da gange d̄o dewje te ke S̄odome ke Ḡom̄or̄S̄.»

* **10:3** 10.3 Ooje Matiye 9.9. Kula le Matiye lew to kula taa nare lambo † **10:4** 10.4 Sim̄o to kara le Jiipije ke aw ddaje singa mba tee ke bbe lede k̄o bbere te le R̄omeje ke aw w̄onje d̄ode ‡ **10:12** 10.12 Lapiya bbe le Jiipije pa na: Me-wul l̄om isi ke se. § **10:15** 10.15 Sodome ke Gomore to bbeje ke dunnde to ne-k̄oju-mare le bbeje ke majang to ke te nya. Ooje Genese 19.

Ne singaje ke a kinga nje-njaje-go-Jeju te

¹⁶ «Ooje, mulase toke le bateje horo enjakemjarje te. Yeenn a, maji kare aaje rōse toke le li aw aa rōe ddem, areje tar to dōse te ang toke le derje. ¹⁷ Aaje rōse rō dewje te, mba da kaw ke se non sariya te, ta da tundase ke ndey me key-mbōn naaje te lede. ¹⁸ Da kaw ke se nō-gōl nje-kōn bbeje te, ke nō-gōl tōku-mbayje te wōju dōm. Kare teenn a paje tar-naji lem karede ddem, kare dewje ke toje to Jiipije ang ddem. ¹⁹ A toke daw ke se lo gange sariya te a, areje mese sangese wōju dō tar ke a paje wase, gusu ke a paje ne tar le ang. Kare teenn njaa, Lubba a karese tar ke a paje. ²⁰ Mba, sese bba a paje tar le ang, a Ndil le Bōsese, a a kunda tar le tase te kare e-paje.

²¹ Dewje a kila ngakōnde ji dewje te kare n̄-tōlde. Bōngannje a ddaje toke baann ke ngannde tō. Ngannje a telje to nje-baanje le bōdede ke le kōdede ngaa da dda kare n̄-tōlde. ²² Dewje tōyn a mbetejese wōju dōm. A dew ke uwa are ngeng ndereng ddotu ndō te a, a kinga kaji. ²³ Toke n̄-dda singa ke se mare tōku bbe te a, aynje awje mare te. M-pa tar ke tokoro, a nayn njaje me tōku bbeje te ke Ijarayel tōyn ang bbay a, Ngonn le Dew a ddee.

²⁴ Nje-ndo-ne uta nje-ne-tōju ang ddem, nje-kula

a kuta ebbeeje ang ddem. ²⁵ Toke nje-ndo-ne ddee toke le nje-ne-tōju laa wase, nje-kula ddee toke le ebbeeje a, yeenn ase. Toke dewje bbarje nje-key to Belejebul a, da taji ngann nje-keyje uta yeenn.»

Kunda me dō Lubba te

²⁶ «Arje bbeel le dew ddase ang, mba mare ne kara ke to lo-kiyae te ke a tee ke ddaka ang goto, ngaa neje tōyn ke n̄-kusu dōe dewje a gereje. ²⁷ Tar ke m-pa marese til te a, sese, maji kare e-ndajije areje dewje kara. A bbo n̄-pa tar darese hōy be a, maji kare ilaje ne mber nata. ²⁸ E-bbeelje dewje ke aw tōlje da-rō dewje ang, mba daseje ta tōl kewn le dew ang. A Lubba a maji kare e-bbeeleje. Ne a nase ta dda kare kewn le dew ddem, da-rō dew ddem tujuje kem puru te ke ke ndō ke ndō. ²⁹ Daw n̄-labbe ngann eelje joo gusu kara ang wa? A toke Bōsese ndiki ang a, ngonn eel kara a kase koso nangē ang. ³⁰ A sese, ben dōse kara Lubba tura kara kara tōyn. ³¹ Yeenn a, areje bbeel ddase ang. Kem Lubba te e-ngengje uta ngann eelje ke banya.

³² Yeenn a, toke dew pa kem dewje te to n̄-to nje-njagom te a, ema kara ma pa nō gōl Bōy te ke ee dara to n̄-to dew lem tō. ³³ A toke dew pa kem dewje te na: «M-to dew le Jeju ang» a, ema kara ma pa nō gōl Bōy te ke ee dara

na: «Dew neenn to dew lem ang» tɔ.

Dewje a kaynje naa wɔju dɔ Jeju

³⁴ Ejeje to m-ddee ta kila me-wul-lɔm dɔ nange te neenn ang. M-ddee ta kila me-wul-lɔm ang, dɔ a m-ddee ta kila nangê. ³⁵ M-ddee ta kila kayn-naa horo dew te ke bɔeje, horo ngonn ke dene te de ke kɔenje, ngaa horo ngonn ke dene te de ke mumeje ke dene. ³⁶ Nje ke me key te le dew njaa a toje to nje-baanje laa.

Maji kare n-toje ngɔsi ta kare tebbe leje toke Jeju

³⁷ Dew ke ndiki bɔeje wase kɔenje utam, a kase ta ddee to dew lem ang. ³⁸ Dew ke oto kake-dese laa bba nja ne gom te ang, a kase ta ddee to dew lem ang. ³⁹ Dew ke ndiki ta ngem tebbe laa a, tebbe laa le a nayn ke kɔɔ nyɔm. A dew ke are tebbe laa nayn ke kɔɔ wɔju dɔm a, na tel kinga tebbe laa le.

Dew ke taa nje-njaje-go Jeju te ke rɔe te a, taa Jeju tɔ

⁴⁰ Toke dew taase ke rɔe te a, ema njaa n̄-taam. A dew ke taam ke rɔe te a, taa dew ke ulam tɔ. ⁴¹ Dew ke taa nje-kila mber-tar le Lubba ke rɔe te, mba dew ke n̄-taae le to nje-kila mber-tar le Lubba a, na kinga kuka ke nje-kila mber-tar le Lubba aw inga. A bbo dew taa dew ke gate gate ke rɔe te, mba dew ke n̄-taae le to dew ke gate gate a, na kinga kuka ke dew ke gate gate aw inga.

⁴² M-pa tar ke tɔkɔɔ marese: «Maann ke wul ke engo te baa njaa bba dew are dew ke ngaji horo ngamareje te, mba dew ke ngaji le to nje-nja gom te a, kuka laa a koso nangê ang tɔ.

11

¹ Toke Jeju ndeje nje-njaje goe te ke dɔku gire joo le nunga a, nɔtu naw me tɔkubbeje te ke dɔ nange teenn ta tɔju ne ddem ta kila mber-tar ddem.

Jan Batisi ula nje-njaje goe te rɔ Jeju te

² Toke Jan Batisi nayn key-kula te a, oo tam kula ke Kiriste aw dda. Yeenn a, nula mare nje-njaje goe te rɔe te nare, ³ daw n̄-dujeje na: «Ei a e-to Mesi* ke a ta ddee le wase maji kare n-ngebbe mare dew dang wa?» ⁴ Jeju ilade te na: «Ne ke ooje ke mbise ddem, ke kemse ddem neenn le, aw paje areje Jan le: ⁵ Nje-kem-toje ooje lo, nje-meteje njaje, rɔ nje-banjije ddee maji, nje-mbikutuje ooje tar ddem, dewje ke oyje ndolje ddem, ngaa dila mber Tar ke maji dare nje-ndooje. ⁶ Rɔ-neel to mba dew ke ema a ma to nje-dda kare koo-me te laa oso ang.»

Jeju pa tar dɔ Jan Batisi te

⁷ Toke nje-njaje-go Jan te le telje a, Jeju unn kutu pa tar ke dɔ Jan te are dewje ke banya ke eeje lo teenn le na: «Ddi a awje aw ooje me kɔr te wa? Aw ooje muje

ke lel aw yeke wa? ⁸ Bbo to ye ang a, ddi a awje aw ooje wa? Aw ooje mare dingaw ke ula kubbu ke kura wa? A dewje ke ulaje kubbuje ke kura isije key-mbay te. ⁹ Yeenn a, ddi njaa awje aw ooje le wa? Mare nje-kila mber-tar le Lubba wa? Tɔkɔɔ, m-pa marese, nuta nje-kilaje-mber-tar le Lubba bbay. ¹⁰ Jan le a n̄-dda tar laa me Maketurute le Lubba na:

«Ma kula nje-kayn-kula lem noi te
kare n̄-mɔse ddew noi te.»

¹¹ «Tɔkɔɔ m-pa marese: «horo dewje te tɔyn ke deneje ujude, mare dew ke bo uta Jan-Batise goto. A dew ke to ten uta keseje me Bbe-kɔn te ke dara bo utae. ¹² Unn kute dɔ ndɔ te le Jan-Batise ndereng bbasine, daw n̄-dda singa mba Bbe-kɔn ke dara. Ngaa nje-singaje a aw sangeje ddew ta taa. ¹³ Mba nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke Ndu le Moyiji paje tar bbe-kɔn le Lubba ndereng tee ndɔ Jan te. ¹⁴ A bbo e-ndikije te sem a, ne njaa n̄-to Eli ke na a ddee le. ¹⁵ Maji kare dew ke mbia to a oo tar neenn!

¹⁶ «Ddi a ma kunn kɔju ne dewje ke bbasine neenn wa? N-toje ddew kara baa toke ngannje ke isije nata ngaa paje ke taar areje ngann marde na: ¹⁷ «N-kɔl mbula kare e-laje ne, a e-laje ang, jɔsu pa yo jarese a, e-nɔnje ne ang tɔ». ¹⁸ Mba Jan Batise ddee a, usa ne ang ddem, ay ne ang ddem. A dewje

paje na: «Ndil ke majang to mee te.» ¹⁹ Ngonn le dew ddee ngaa usa ne ddem, ay ne ddem, a dewje paje na: «N-to nje-ne-kusa, ke nje-ne kay. N-to nje-buwa-kura le nje-taaje nare-lambo ddem, le nje-ne-ddaje ke maji ang ddem.» A dewje ooje kem-kare ke in rɔ Lubba a, n̄-gereje to kem-kare le aw dda ne ke maji.»

Dewje ke bbeje te ke mbeteje ta koo-mede te ke Jeju

²⁰ Yeenn ngaa, Jeju unn kutu kɔl ke dewje ke bbeje te ke n̄-dda ne-mɔrije ke te nya uta keseje tɔyn, mba n̄-mbeteje ta turu ddew lede. ²¹ N-pa na: «See dewje ke Korajen, to ndoo nya arese! See dewje ke Betesayida, to ndoo nya arese! Ne-mɔrije ke m-dda horose te neenn, toke m-dda me bbeje te ke Tir ke Sidɔn a be a, lew baa njaa dewje ke me bbeje teenn a kulaje kubbu-ndoo ddem, da kungu bu puru dɔde te ddem ngaa da turuje ddew lede. ²² Mba yeenn a, m-pa marese : « Ndɔ gange sariya a, sariya ke dɔse te a ngeng kuta sariya ke dɔ Tir te ke dɔ Sidɔn te.

²³ «A see dewje ke Kapernayum, ejeje to Lubba a kunn bbe lese ke taar ndereng kɔru ne dara wa? Na tel ke bbe lese ndereng lo te le dewje ke oy. Mba ne-mɔrije ke m-dda bbe lese, toke m-dda Sɔdɔm a bbe le a n̄ayn ndereng bbokone

bbay. ²⁴ Mba yeenn a, m-pa marese, ndo gange sariya a, sariya lese a ngeng kuta sariya le dewje ke Sodom.»

Jeju toju boeje are dewje ke ten ereje

²⁵ Kare teenn, Jeju pa na: «Mosu gajii Boy, Ebbedewje ei ke on do dara ddem, nange ddem, mba iya neje neenn le nje-kem-kareje ddem, nje-ne-gereje ddem. A e-toju nejeenn le dewje ke toje to dewje ke ten baa. ²⁶ Tokoro boy, mba ei njaa e-ndiki kare to toke baann.

²⁷ Boy arem ne toyn mban. Dew kara gere Ngonn le ang, Bo njaa kara baa. Dew kara gere Bo ang to, Ngonn njaa kara baa. A dew ke Ngonn le njaa ndiki toje Bo le bba a gere.»

Maji ta ddee ro Jeju te kinga lo-kuwa-ro

²⁸ «E-ddeeje rom te, sese toyn ke ne-koto aw oyse are rose nyase, a ma kare uwaje rose. ²⁹ E-taaje juku lem otoje, ngaa areje m-tojuse ne, mba m-wul pee ddem, mem to me ngonn kase ddem. Yeenn bba a kuwaje rose. ³⁰ Mba juku ke ma kunda gosuse te ooy ang ddem, ne-koto ke marese kare otoje kara ole pelpel ddem.

12

Jeju to nje-kon do ndo kuwa-ro

¹ Do ndoe teenn, Jeju aw nday me ndoo beleje te ke

ndo-kuwa-ro*. Bbo dda nje-njaje goe te ngaa daw n-teteje jinga beleje le daw dusaje. ² Toke Parijiyenje ooje baann a, n-paje dareje Jeju na: «Oo, nje-njaje goi te aw ddaje ne ke ase kare dew dda ndo-kuwa-ro te ang.» ³ A Jeju ilade te na: «Ne ke Dabbiti dda do ndo te ke bbo ddae, ne de ke dewje laa le, e-turaje tare me Make-turute ang wa? ⁴ Dabbiti de ke dewje laa le dandaje me key te le Lubba ngaa dusaje mapa ke dare Lubba to ne-polo. De ke ddew ta kusa mapa le ang mba to ne-kusa ke nje-poloje Lubba ke karede baa a aseje ta kusa. ⁵ N-dda me Maketurundu te na: Ke ndo-kuwa-ro, nje-poloje Lubba aw ddaje kula me key-polo-Lubba te. Yeenn to daw ngem ndu ke waju do ndo-kuwa-ro ang, a tar kara to dode te ang. ⁶ A m-pa marese, mare ne ke bo uta key-polo-Lubba to neenn. ⁷ Maketuru le Lubba na: M-ndiki kare dewje ndiki naa bbo m-ndiki ne-polo ang a. Toke e-gereje kande tar neenn a, dewje ke tar to dode ang le, a kundaje tar dode te ang. ⁸ Mba Ngonn le dew a to nje ndo-kuwa-ro.

Jeju dda are dew ke jia oy ddee maji

⁹ Jeju otu lo teenn ngaa aw ande key-mbo-n-naa te le Jiipije. ¹⁰ Mare dew ke jia oy ee teenn. A Parijiyenje ndikije ta kunda tar do Jeju te ngaa dujeje na: Dew ee

ke ddew ta kɔru rɔ-to ke ndɔ-kuwa-rɔ wa? ¹¹ Jeju ilade te na: Na horose te neenn, bbo ee ke bate kara baa, ngaa bate le oso me buwa te ke ndɔ-kuwa-rɔ a, a kɔre ke ddaka ang wa? ¹² A dew uta bate ang wa? Yeenn a, ndu are ddew ta dda maji ke ndɔ-kuwa-rɔ. ¹³ Yeenn ngaa Jeju pa are dingaw le na: «E-ndɔju jii.» A n̂-dɔju jia le ngaa, jia le ddee maji toke ye ke kara.

¹⁴ A Parijiyenje le teeje ddaka ngaa mbonje naa ta kuwa dɔde ta koo ddew ke ta tɔl ne Jeju le.

Jeju to nje-kula ke Lubba mbere

¹⁵ Toke Jeju oo tar tole le a ɔtu lo teenn ke ddang. Dewje banya banya unnje goe ngaa nɔru rɔ-toje lede tɔyn. ¹⁶ A n̂-ndejede nya kare n̂-pa tar dɔe te dare dewje ang. ¹⁷ Yeenn bba tar ke Ijayi nje-kila mber-tar le Lubba pa ddee ne to tar ke tɔkɔrɔ. Tar le na: ¹⁸ «Lubba pa na:

Ne neenn a n̂-to Nje-kula lem ke m-bere.

Ne ke m-ndike nya, ngaa minga rɔ-neel ddew te laa.

Ma kare Ndil lem isi dɔe te, kare nila mber ne-dda ke gate gate nare dewje ke toje to Jiipije ang.

¹⁹ Na kɔl ke dew kara ang ddem,

na kuru ekii ang ddem.

Dew kara kara a koo ndue go ddew te ang.

²⁰ Na kuwa kare mu ke tete mban guru ang.

Na tɔl puru ke a ta koy ang. Na dda ne toke baann ndereng kare

ne ke to ke ddewe tɔy dɔ neje tɔyn, ²¹ ngaa dewje ke toje to Jiipije ang a kundaje mede dɔe te.»

Jeju tubba ndilje ke maji ang

²² Dewje ddeeje ke mare dew ke ndilje ke maji ang isije mee te are dew le oo lo ang ddem, oo tar ang ddem. Jeju ɔru rɔ-to le dew le are noo lo ke maje ddem noo tar ke maje ddem. ²³ Neenn le gange singa dewje ke banya le ngaa paje na: «Ngonn le Dabbiti le a neenn ang wa?»

²⁴ Toke Parijiyenje ooje tare a paje na: «Dingaw neenn aw tubba ndilje ke maji ang ddew singa te le Belejebul ke to mbay le ndilje ke maji ang.» ²⁵ Jeju gere keje lede ngaa pa arede na: «Toke dewje ke me mare bbe-kɔn te uruje dɔ naa te ngaa tinje naa a, bbe-kɔn le a tuju. Ngaa, toke dewje ke me tɔku bbe te wase ke me key te uruje dɔ naa te ngaa tinje naa a, da kaseje ta nayn ang.

²⁶ Toke satan tubba satan a, yeenn to ne njaa naw n̂-dda dɔɔ ke rɔe. A bbe-kɔn laa le a tel nayn toke baann wa? ²⁷ A bbo e-paje na ddew singa te le Beljebul a maw m-tubba ne ndilje ke maji ang a, nje ke lese, singa le na ngaa a dede daw n̂-tubba ne de wa? Nje ke lese le njaa a tɔjuje to tar lese to ke dɔgɔle ang. ²⁸ A toke ddew

singa te le Ndil le Lubba a maw m-tubba ne ndilje ke maji ang a, yeenn tɔju to kɔn-bbe le Lubba tee dɔse te ngaa. ²⁹ Toke dew ndiki ta kande key le dew ke ubba singa nya, ta taa ne-kingaje laa a, maji kare nuwa nje-singa le n̂-tɔe kete ngaa bba goe te a, na koto neje tɔyn ke to me key te le. ³⁰ Dew ke to dew lem ang to nje-baan lem. Ngaa dew ke mbɔn ne sem ang to dew ke aw saren ne kɔrɔ. ³¹ Mba yeenn a, m-pa marese, Lubba a kɔru tar majangje tɔyn ke tar taji ke dewje aw n̂-tajeje dɔde te. A na kɔru tar dɔ dew te ke taji Ndil-me-nda ang. ³² Toke dew pa tar ke mbete ngonn le dew a, Lubba a kɔru tar dɔe te. A toke dew pa tar ke mbete Ndil-me-nda a, Lubba a kɔru tare dɔe te bbokone neenn ang ddem, ndɔ te ke bara ang ddem.

Tar ke dɔ kake te, ke dɔ kandeje te.

³³ Toke kake maji a kande kara maji tɔ. Toke kake tuju a kande kara a tuju tɔ. Mba dew gere kake ddew te le kande. ³⁴ See embakanraje. Sese ke e-majije ang le a kaseje ta pa tar ke maji toke baann wa?. Mba tarje ke ddusu me dew a aw tee tae te. ³⁵ Dew ke maji aw tee ke neje ke maji, ke toje mee te ke maji ke ddaka. A dew ke maji ang aw tee ke neje ke maji ang ke toje mee te ke maji ang ke ddaka tɔ. ³⁶ M-pa marese, tarje ke baa baa tɔyn ke dewje aw paje, da

telje ke tar dɔe te ndɔ gange sariya te. ³⁷ Mba Lubba a kunda tar dɔi te wase na kɔru tar dɔi te wɔju dɔ tar pa lei.

Dewje dujuje kare Jeju dda ne-mɔri

³⁸ Yeenn ngaa, mare nje-kɔruje gel ndu ke mare Par-ijiyenje paje areje Jeju na: «Nje-ne-tɔju, e-dda mare ne-mɔri are joo.» ³⁹ Nilade te na: «Dewje ke bbokone ke toje to dewje ke majije ang ddem, dewje ke toje gate gate ang ddem dujuje ne-mɔri. A bbay ne-mɔri ke da koo a to ne ke inga nje-kila mber-tar le Lubba Jonase. ⁴⁰ Mba ddew kara baa toke Jonase dda ndɔ mota ke til mota me tɔku kanji te, Ngonn le dew a dda ndɔ mota ke til mota me nange te tɔ. ⁴¹ Ndɔ gange sariya a, dewje ke Ninibe a kinje ta gange sariya dɔ dewje te ke bbasine neenn. Mba dewje ke Ninibe le, Jonase ila mber-tar arede a, n̂-turuje ddew lede. A dew ke uta Jonase ee neenn. ⁴² Ndɔ gange sariya a, mbay-dene ke beer a kin ta gange sariya dɔ dewje te ke bbasine neenn. Mba lew, ni kɔyn nange te mba kaw koo tar kem-kare le salomɔ. A mare dew ke uta Salomɔ ee neenn.

Tar tel le ndil ke maji ang me key te laa

⁴³ Toke ndil ke maji ang tee me dew te ke ddang a, naw n̂-sange lo me kɔr te ke ndo maann to te nungu yo, nungu ne ta kinga lo ke ta

kuwa rœ ke te a, ninga lo ang. ⁴⁴ Yeenn ngaa n̂-pa mee te na: «Ma tel key lem ke minya lew le.» Toke n̂-tel key le ngaa, noo a, to baa, me key le are ngate ngate ddem, toke mœse ddem. ⁴⁵ Yeenn ngaa, naw n̂-jin mare ndilje ke maji ang nya utae bbay dode siri n̂-ddee kede ngaa, dandeje me key te le disije te. Goe te a, kisi le dew le tel maji ang nya uta ye ke kete. Ne ke a kinga dewje ke maji ang ke bbasine neenn a to ddew kara baa toke baann to.

Nje-nujuje le Jeju ke tokorɔ

⁴⁶ Toke Jeju nayn aw pa tar ke dewje ke banya le bbay a, kœnje ke ngakœnje n̂-ddeeje darje ddaka ngaa daw n̂-sangeje ddew ta pa saa tar. ⁴⁷ Mare dew pa are na: «Kœnje ke ngakœnje darje ddaka ngaa, daw n̂-sangeje ddew ta pa sei tar.» ⁴⁸ Jeju ila dew ke aw pa tar are le na: «Na bba to kœnje wase, nje ke dda bba to ngakœnje wa?» ⁴⁹ Goe te a nula jia ke rœ nje-njaje goe te ngaa n̂-pa na: «Kœnje ke ngakœnje a neenn.» ⁵⁰ Toke dew dda ne ke me bœnje ke darâ ndiki a, dew le to ngokœm, to kœnanem, wase to kœnje.»

13

Gusu-tar dœ nje-ne-dubbu te

¹ Ndœ teenn njaa, Jeju tee me key te ke ddaka, aw isi kar tœku dange te. ² Dewje

banya banya mbœnje naa rœ te. Yeenn a, naw naal tœku to nisi me te. A dewje le tœyn arje ta kongo dange te le. ³ N̂-pa tar nya nya narede ddew gusu-tar te, n̂-pa na: «Mare dew aw ke ndœ ta dubbu ne. ⁴ Kare ke naw n̂-dubbu ne le a, mare kande-ko le gayn dœ ddew te. Eelje ddeeje ngaa œnje kande-ko le. ⁵ Mare kande ko le gayn dœ nange te ke to er are nange ndeer dœ te ang. Koje le teeje njange baa mba nange le ndeer ang. ⁶ A toke kare œsu nya a, puru kare le œn koje le are tutuje, mba ngirade ande nangê nya ang. ⁷ Mare kande ko le gaynje horo konnje te. Konnje le ngalje ngaa taa dœ koje le. ⁸ A mare kande ko le gayn dœ-nange te ke maji ngaa andeje. Mare ande dœdœku, mare dœ misan, a mare ande dœ mota. ⁹ Dew ke ee mbi a, maji kare oo tar neenn.

Jeju unn gusu-tarje pa ne tar mba ddi wa?

¹⁰ Nje-njaje-go Jeju te ddeeje rœ te ngaa dujeje na: «Mba ddi bba e-pa tar arede ddew gusu-tar te wa?» ¹¹ Jeju ilade te na: «Sese, Lubba arese ddew ta gere neje ke toje lo kiyae te me Bbe-kœn te laa ke darâ. A dede, narede ddew ang. ¹² Mba dew ke ee ke ne a, da kila mare dœ te kare, kare ne-kinga laa banya ne. A dew ke ne laa goto le, yee ke ten ke nee ne kara, da kœru jia te ke ddang. ¹³ Mba yeenn a maw m-pa ne tar marede ddew gusu-tar te

mba daw daaje loo a dooje ne ang ddem, mbide aw oo tar a, dooje tar ang ddem, a n̄-gereje kande ang ddem.

¹⁴ Yeenn a, tar le Lubba ke Ejayi nje-kila mber-pa laa pa wɔju dɔde le ddee ne to tar ke tɔkɔɔ. Tar le na:

«A kooje tar ke maje a, a gereje kande ang, a kaaje lo ke maje a, a kooje ne ang.

¹⁵ Mba dɔ dewje neenn ketere nya.

Dutuje mbide ta koo tar ang, n̄-bbirije kemde ta koo lo ang,

Yeenn a n̄-gereje ne kande tar ang,

Ngaa n̄-turuje ddew lede ang kare mɔru rɔ-toje lede ang.

¹⁶ A sese, rɔ-neel to lese mba kemse aw oo ne ddeem, mbise aw oo tar ddem.

¹⁷ Mba m-pa marese tar ke tɔkɔɔ, Nje-kilaje mber-tar le Lubba toke banya, ke dewje ke toke gate gate ke Lubba toke banya ndikije ta koo ke kemde ne ke aw ooje neenn a, dooje ang, n̄-ndikije ta koo ke mbide, a dooje ang.»

Jeju ɔru gel gusu-tar ke dɔ nje-ne-dubbu te le

¹⁸ « Ooje gel gusu-tar ke dɔ nje ne-ddubu te le. ¹⁹ Dewje ke ooje tar dɔ Bbe-kɔn te le Lubba a gereje kande tar le ang, toje ddew kara baa toke dɔ ddew ke kande koo gayn te le. Nje-baan ddee ɔru ne ke n̄-dubbu mede te le ke ddang. ²⁰ Mare dewje toje ddew kara baa ke nange ke to er. Toke dooje tar le a, n̄-taaje ke rɔ-neel njange baa.

²¹ A tar le ungu ngira nange mede te ang, goe ew mede te ang. Bbo ne-kem-to-ndoo, wase ne-singa ddee ingade wɔju dɔ tar le Lubba a, koo me te lede oso njange baa.

²² A mare dewje toje ddew kara baa ke nange ke konnje ubbaje te le. Dooje tar le ke maje, a keje tarje wɔju dɔ neje ke nange neenn, ke bbo ne-kingaje tɔy dɔ tar le are tar le ande ang. ²³ A mare dewje toje ddew kara baa ke nange ke maji ke n̄-dubbu ne te. Dooje tar le a, n̄-gereje kande ke maje ngaa dandeje kande. Mareje andeje dɔdɔku, mareje andeje dɔmisan, a mareje andeje dɔmota.»

Gusu-tar dɔ mu te ke maji ang

²⁴ Jeju tel pa mare gusu-tar arede na: «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke dew ke dubbu kande-ko ke maji me ndɔɔ te laa. ²⁵ Kare ke dewje aw tibbije til te a, mare nje-baan ddee dubbu mu ke maji ang horo ko te ke maji le a ɔtu. ²⁶ Kare ke koje le teeje ngaa aw andeje a, mu ke maji ang le tee tɔ. ²⁷ Nje-kulaje le nje-ndɔɔ le ddeeje rɔe te ngaa paje na: «Ebbejeje, kande-ko ke maji a e-dubbu ndɔɔ lei. A lo ke dda bba mu ke maji ang neenn in te wa?» ²⁸ Nilade te na: «Mare nje-baan a dda neenn.» Yeenn ngaa nje-kulaje le dujeje na: E-ndiki kare jaw n̄-tɔru mu ke maji ang le ke ddang wa?» ²⁹ Nilade te na: «E-tɔruje

ang mba, kare aw tōruje mu ke maji ang le a, e-tōruje ne koo ke maji le tō. ³⁰ Inyajede are n̄-nduje naa te ndereng ndō kuja ko te. A bbo ndō kuja ko le ase a, ma pa kare nje ke a kujaje koo le na: E-tōruje mu ke maji ang le dōngōr, ngaa e-toje ke dōe dōe ta ulaje puru te.» Goe te a e-toje koo ke maji le unguje me dam te lem.»

Gusu-tar dō kande ko te ke ria na Mutarde

³¹ Jeju tel pa mare gusu-tar arede bbay na: Bbe-kōn ke darâ to ddew kara baa ke kande ko ke ria na motarde ke dew unn ngaa dubbu me ndōo te laa. ³² To kande ko ke to ten uta kese kande koje tōyn. A toke n̄-tee a, n̄-ngal nuta kese koje tōyn ke me ndōo te. N-ddee to kake are eelje ke darâ ddeje ddaje ke lede me barkemeje te.»

Gusu-tar dō wum te

³³ Jeju pa mare gusu-tar arede bbay na: «Bbe-kōn ke darâ to ddew kara baa ke wum ke dene unn ngaa bokolo ke nduju ase sambe kara are boru nduju le ti.»

Jeju aw pa tar ddew gusu-tarje te mba ddi wa?

³⁴ Ddew gusu-tarje te a Jeju aw pa ne tarje neenn tōyn are dewje ke banya. Mare tar kara ke na pa karede baa a kinya gusu-tar goto. ³⁵ Yeenn bba tar le Lubba ke nje-kila mber-tar pa le ddee ne to tar ke tōkōrō. N-pa na: «Ma kunn gusu-tar bba ma pa ne tar,

Ma kila mber neje ke toje lo-kiyae te unn kutue dō ndō te ke m-dda ne neje tōyn.»

Jeju ōru gel gusu-tar ke dō mu te ke maji ang

³⁶ Yeenn a, Jeju inya dewje ke banya le ngaa aw key. Nje-njaje-goe te awje ngōsi saa ngaa pajē areje na: «Ōru gel gusu-tar ke dō tiro te le areje joo.» ³⁷ Nilade te na: «Nje-dubbu ko ke maji le to Ngonn le dew. ³⁸ Ndōo le to dewje ke dō nange te. Ko ke maji le to dewje ke me Bbe-kōn le. A mu ke maji ang le to dewje ke toje to engan Nje-baan. ³⁹ Nje-baan ke dubbu mu ke maji ang le to Esu. Ndō kuja kande ko le to ddotu ndō, nje-kujaje kande ko le to anjije. ⁴⁰ Ddotu ndō a, ne a to ddew kara baa toke daw n̄-tōru mu ke maji ang ta kungu poro. ⁴¹ Ngonn le dew a kula anjije laa kare n̄-tōruje dewje ke aw ddaje are koo me te le nje-marede aw oso, ke dewje ke aw ddaje neje ke maji ang me bbe-kōn te laa, ⁴² ta da kungude kem tōku puru te. Lo teenn, da nōnje ngaa da ngerje ngangede. ⁴³ A kare teenn, dewje ke toje gate gate ke Lubba a ndōrenje kayn kayn toke le kare me Bbe-kōn te le Bodede. Dew ke ee ke mbi a oo tar neenn.»

Gusu-tar dō ne-kinga te ke diya me ndōo te

⁴⁴ «Bbe-kōn ke darâ to ddew kara baa ke ne-kinga ke diya me ndōo te. Mare

dew tee dœ te ngaa iya toke siki. Rœ neele ngaa, naw n̂-labbe neje laa toyn, a n̂-tel n̂-ddee n̂-ndoko ndoo le.»

Gusu-tar dɔ mere te ke gate ngeng

⁴⁵ «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa tɔ ke nje-nelabbe ke aw sange mereje ke kura. ⁴⁶ Toke ninga mare mere ke gate ngeng a, naw n̂-labbe neje laa toyn ngaa n̂-ddee n̂-ndoko mere le.»

Gusu-tar dɔ ddenge te

⁴⁷ «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa tɔ ke ddenge ke dila bâ ngaa uwa kanjije dang dang. ⁴⁸ Toke kanjije ddusu ddenge le a, nje-ndɔnje-maann le ndɔruje teeje ne ta maann te ngaa isije nange ngaa ɔruje kem kanjije le. Kanjije ke maji a dunguje me kare te, a n̂-tilaje kanjije ke maji ang kɔrɔ. ⁴⁹ Ne a to ddew kara baa toke baann dduu ndɔ te tɔ. Anjije a ddeje ta kɔru kem dewje ke maji ang ke dewje ke gate gate, ⁵⁰ ta kungude kem tɔku puru te. Lo teenn, da nɔnje ngaa da ngerje ngangede.»

Ne-kingaje ke siki, ke ne-kingaje ke to konne

⁵¹ Jeju duju nje-njaje goe te na: «E-gereje kande tarje neenn toyn njaa wa?» Di-laeje te na: «N-gere njaa.» ⁵² N̂-pa narede na: «Mba yeenn a, nje-kɔru gel ndu ke gere neje ke dɔ Bbe-kɔn te

ke darâ to ddew kara baa ke nje-key ke oto neje ke siki ke konn neje me dam te laa tee ne.»

Dewje ke Najarete ooje mede te ke Jeju ang

⁵³ Toke Jeju pa gusu-tarjeenn le nunga a, nɔtu loe teenn. ⁵⁴ Naw Najarete, bbe te ke n̂-tɔku kete, ngaa nunn kutu tɔju ne dewje me key-mbɔnaaje te lede. Ne-tojuje laa le gange singade ngaa n̂-paje na: «Ninga negere neenn dda wa? Ninga singa dda ne-mɔrije neenn dda wa? ⁵⁵ Ngonn le nje-dda kake * le a neenn ang wa? Kɔenje a to Mari ngaa ngakɔenje a toje to Jake, Jejebbe, Simɔ, ke Jude ang wa? ⁵⁶ Ngakonaneje toyn eeje horoje te neenn tɔ ang wa? Yeenn a, ninga singa dda neje neenn dda wa?» ⁵⁷ Nejeenn dda are doo mede te ang. A Jeju pa arede na: «Dewje aw walje nje-kila mber-tar le Lubba kese loje te toyn, bbo bbe te ke nisi te, wase me key te laa ang.» ⁵⁸ Jeju dda ne-mɔrije nya nya Najarete ang mba, dooje mede te ang.

14

Tar yo le Jan Batisi

¹ Dɔ ndœ teenn, Erode Antipase ke to mbay ke Galile oo tam Jeju a, ² pa are nje ke aw ddaje kula kɔye te na: «Jan Batisi ann. Ni horo dewje te ke oy! Mba

* 13:55 13.55 Ke ndɔn tar le Gerekeje, nje-dda kake to dew ke aw unn dɔ-key ddem, aw dda mare kulaje dang dang ke kake ddem ke erje ddem

yeenn a ninga singa ta dda ne-morijeenn.»

³ Mba kete, Erode are duwa Jan n̄-tœ dilae key-kula te wɔju dɔ Erodiade ke to dene le ngokœen Pilipi.

⁴ Mba Jan pa are na: «Ee ke ddew ta taa Erodiade to dene lei ang.» ⁵ Erode ndiki ta tɔl Jan le, a n̄-bbeel Jiipije mba dooje Jan to nje-kila mber-tar le Lubba.

⁶ A ndɔ kusu kaju Erode a, ngonn le Erodiade ke dene la nɔ dewje te are neel Erode nya. ⁷ Yeenn a, Erode unda yo are ngonn ke dene le na: «Ne toyn ke e-duju a, ma kari.» ⁸ Kœnje tulae are n̄-pa na: «Lo te neenn njaa, arem dɔ Jan Batisi me tɔku pambala sambe te.» ⁹ Rɔ Erode neele ang. A nunn ndu kare dare neenn le wɔju dɔ yo ke nunda kem dewje te ke n̄-bbarde kusu te le. ¹⁰ Yeenn a, nula dew key-kula te nare aw gange dɔ Jan le. ¹¹ Dila dɔ Jan me tɔku pambala sambe te ngaa n̄-ddee ne dare ngonn ke dene le aw ne are kœnje. ¹² Nje-njaje-go Jan te le ddeeje unnje niine aw dubbuje. Goe te a, daw n̄-paje tare dareje Jeju.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi

¹³ Toke Jeju oo tar neenn le a, nunn tɔku to ngaa nɔtu lo teenn naw ke kare baa lo te ke iya rœ. A dewje ke banya ooje tare ngaa, inje me tɔku bbeje te le unnje go maann, ɔruje goe ke golde. ¹⁴ Toke Jeju in me tɔku to te

le uru nangê ngaa oo dewje ke banya le a, ddae ndoo. Yeenn a nɔru rɔ-to rɔ nje-rɔ-toje te lede.

¹⁵ Dɔ-kare a, nje-njaje-go Jeju te ddeeje paje areje na: «Lo neenn to me mu baa, ngaa kare tɔy mban tɔ. E-tubba dewje ke banya banya neenn le are dawje me bbeje te n̄-ndokoje ne dusaje.» ¹⁶ A Jeju ilade te na: «Moo a, to maji kare dawje ang. Sese njaa arejede ne dusa.» ¹⁷ A n̄-paje dareje na: «Jee ke mapa mi ke kanjije joo baa jije te neenn.» ¹⁸ Jeju pa arede na: «E-ddeeje ne aremje.» ¹⁹ Goe te a, nare dewje ke banya le isije dɔ muje te, a n̄-taa mapa ke mi ke kanji ke joo le, ngaa nunn keme ke darâ a nare wooyo Lubba. Goe te a, n̄-tete mapa ke mi le ngaa nare nje-njaje goe te nare n̄-kayn dewje ke banya le. ²⁰ Dede toyn dusaje ne dare mede ndann, ngaa n̄-mbɔnje kese ke nayn ddusu kare dɔku gire joo. ²¹ Dewje ke usaje ne le aseje ne ke doro mi. Deneje ke ngannje n̄-turade ang.

Jeju nja dɔ maann te

²² Njange baa goe te a, Jeju are nje-njaje goe te aalje tɔku to kare daw n̄-nginaeje tura maann te kete. A ne na nayn ta tubba dewje ke banya le kare n̄-telje bbeje te lede. ²³ N̄-tubba dewje ke banya le. Goe te a, naal dɔ ddingiri ta kaw duju Lubba ddew ew. Dɔ-lo-kul pe a nisi

lo teenn ke kare baa. ²⁴ To le aw ddew ew ke nange ngaa a, lel ula aw tila ne kem nje-njaje go Jeju te le are maann le aw lenge tōku to le ke singa nya. ²⁵ Ngosi ke ta-lo-kare a, Jeju aw nja dō maann te le aw ne ke rō nje-njaje goe te le. ²⁶ Toke nje-njaje goe te ooeje ke naw n̄-nja dō maann te le a, dōde saren ngaa n̄-paje na: «Uma ann!» Ngaa bbeel ddade nya are daw duruje ekii. ²⁷ A Jeju pa arede njange baa na: «Ema ann, e-bbeelje ang!»

²⁸ Yeenn ngaa Piyar ilae te na: «Ebbe-dewje, bbo to ei a, unn ndui are m-nja dō maann te maw rōi te.» ²⁹ Jeju pa na: «E-ddee!» Piyar in me tōku to te le ddisi ngaa unn kutu nja dō maann te le ta kaw ke rō Jeju te. ³⁰ A toke Piyar oo lel ke aw ula ke singa nya le a bbeel ddae, are nunn kutu dii maann le. Yeenn a, nuru ekii na: «Ebbe-dewje, ajim!» ³¹ Njange baa njaa Jeju ula jia uwae ne ngaa pa are na: «Koo me te lei to ten baa nya, mba ddi bba eje tar wa?» ³² Dede joo keme daalje me tōku to te le ngaa goe te a lel le ew rōe. ³³ Yeenn a, nje-njaje go Jeju te ke eeje me tōku to te le osuje mekeje golde nangê nōe te ngaa paje na: «E-to Ngonn le Lubba njaa.»

Jeju aji nje-rō-toje nange te ke Jenejarete

³⁴ N-gangeje maann le ngaa, n̄-teeje nange te ke Jenejarete. ³⁵ Dewje ke lo teenn le gereje Jeju. Dulaje ke tar laa dō nange teenn le tōyn dare dewje ngaa, n̄-ddeeje ke nje-rō-toje tōyn rōe te. ³⁶ N-ddaje rōde to ndoo rōe te kare ninya ddew nare ta-kubbu laa njaa baa kara nje rō-toje le oruje ke jide. Yeenn a dede tōyn ke doreje le rō-toje lede tunga.

15

Tar dō ne-ji-bbeje te

¹ Parijiyenje ke nje-koruje-gel-ndu inje Jursalem ddeeje rō Jeju te ngaa dujeje na: ² «Mba ddi bba nje-njaje goi te aw mbeteje ne-ji-bbeje le kajeje wa? Mba daw ta kusa ne a, n̄-tokoje jide ang*.» ³ Jeju ilade te na: «A sese, e-ddaje ne ke turu Ndu le Lubba ang a ne-ji-bbeje lese a aw ddaje mba ddi wa? ⁴ Mba Lubba pa na: «E-bbeel boije ke koinje.» N-pa tō na: «Dew ke ndool bojeje wase kōenje a maji kare n̄-tōle.» ⁵ A sese e-paje na: «Toke dew pa are bojeje wase kōenje na: Ne ke meje ta kumai ne le to ne ke m-ngem mba Lubba a, ⁶ to tar le dew le ta bbeel bojeje ang ngaa.» Ne-ddaje ke baann a aw ddaje are tar le Lubba ddee ne to ne ke baa wōju dō ne-ji-bbeje lese. ⁷ See nje-ngemje, Ejayi

* 15:2 15.2 Toko ji bbe le Jiipije to ne ke ne-ji-bbe a duju. Toke dew oru ne ke to ne-yerew, wase rōe oru mare dew ke to Jiipi ang a, maji kare n̄-toko jia ta koru ne ne-yerew kete bba ta nusa ne.

ila mber tar le Lubba neenn dōse te ke dōgole. Tar le na: ⁸ <Dewje neenn aw walemje tade te baa, a mede to dang sem.

⁹ Polo ke daw n̄-polomje to polo ke ture goto, mba neje ke daw n̄-tojuje toje to nduje ke dewje baa a unnje.> »

Ne ke aw dda are dew ddee to ne-yerew

¹⁰ Goe te a, Jeju bbar dewje ke banya le ngaa pa arede na: «Ooje tar lem bbo e-gereje kande tar neenn ke maje! ¹¹ Ne ke aw aw me dew te a aw dda are dew ddee ne to ne-yerew ang. Ne ke aw tee ta dew te a aw dda are dew ddee to ne-yerew.»

¹² Goe te a, nje-njaje goe te ddeeje rōe te ngaa paje areje na: «Tar ke e-pa le oso wur Parijiyenje le e-gere njaa wa?» ¹³ Jeju ilade te na: «Kake tōyn ke Bōy ke ee darâ a ula ang, da koru ke ngirae baa. ¹⁴ Inyajede. N-toje to nje-kem-toje ke aw ilaje kake ji nje-kem-to mare de je te. Bbo nje-kem-to ila kake ji nje-kem-to te a, dede joo kem da kosoje me buwa te.»

¹⁵ Yeenn ngaa, Piyar pa are Jeju na: «Oru gel gusu-tar ke e-pa neenn areje joo.» ¹⁶ Jeju ilae te na: «Sese kara e-naynje to dewje ke gere ne ang bbay wa? ¹⁷ E-gereje ang wa? Ne tōyn ke ande ta dew te aw mee te ngaa goe te a tee ungu kōrō. ¹⁸ A ne ke tee ta dew te in me dew te. Neenn a aw dda are

dew tel to ne-yerew. ¹⁹ Mba kejeje ke majang neenn tōyn inje me dew te: Tōl dew, lo-to-majang, dda kaya, bboko, tar-naji ke ke dōgole ang, nane ke naa. ²⁰ Neje ke baann a aw dda are dew ddee ne to ne-yerew. A toko ji ang a kusa ne ne bba aw dda are dew ddee to ne-yerew ang.»

Koo me te le dene ke to Jiipi ang

²¹ Jeju otu loteenn aw nange te ke Tir, ke Sidon. ²² Mare dene ke Kana ke isi nange teenn ddee rō Jeju te ngaa uru ekii na: «Ebbe-dewje, ngonn le Dabbiti, oo kem to ndoo lem! Ndil ke maji ang aw ula kem ngunnun ke dene ndoo nya.» ²³ A Jeju le ilae tar te kara ang. Nje-njaje-goe te ddeeje rōe te ngaa dujueje na: «E-tubba dene neenn ke ddang mba naw nuru ekii naw n̄-ndole ne goje.» ²⁴ A Jeju ilade te na: «Ngann Ijarayelje ke toje toke ngann bateje ke naynje kōrō a Lubba ulam mba de a bbaye.» ²⁵ A dene le ddee ungu mekeje gole nangê nō Jeju te ngaa pa na: «Ebbe-dewje, umam!» ²⁶ Nilae te na: «Maji ta kunn ne-kusa ke to wōju dō ngannje kungu kare ngann bisije ang.» ²⁷ Dene le ilae te na: «Ye njaann, Ebbe-dewje! A ngann bisije aw usaje buru ne-kusaje ke aw gaynje nangê kō tabele te le ebbede tō.» ²⁸ Yeenn ngaa Jeju pa are na: «Dene, koo me te lei bo nya. Maji kare

Lubba ari ne ke aw duju le.» A kare teenn njaa rɔ ngonne ke dene le ddee maji.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dewje te ke banya

²⁹ Goe te a, Jeju ɔtu ke-teenn ngaa aw kar tɔku dange te ke Galile. Naw naal dɔ ddingiri nisi te. ³⁰ Yeenn ngaa dewje ke banya banya ddeeje rɔe te ke nje-meteje, nje-gol-gotoje, nje-kem-toje, dewje ke mbide utu ddem, tade utu ddem, ke dewje ke eeje ke mare rɔ-toje dang dang. N-ddeeje ke de dundude nɔ Jeju te ngaa nɔru rɔ-to rɔde te. ³¹ Toke dewje ke banya le ooje nje-meteje ke mete lede nunga, nje-gol-gotoje ke golde ddee maji, nje-kem-toje ke ooje lo, ke dewje ke mbide utu ddem tade utu ddem aw paje tar, ke dewje ke eeje ke mare rɔ-toje dang dang ke rɔde ddee maji a, mede unda dɔ benya ngaa dɔseje gaji Lubba le Ijarayel.

Jeju are ne-kusa dewje doro sɔ

³² Jeju bbar nje-njaje goe te ngaa pa arede na: «Dewje ke banya banya neenn ddamje ndoo. N-naynje sem ndɔ mota ngaa, a dingaje ne ta kusa ang. M-ndiki ta kinyade kare n̂-telje mede bbo baa ang, mba singade a kin kɔru ke ddew.» ³³ Nje-njaje-goe te paje areje na: «Ja kinga ne-kusa dda lo te ke to me kɔr baa neenn ta kare ase dewje ke banya neenn wa?» ³⁴ Jeju dujude

na: «Eeje ke mapa baann wa?» Dilaeje te na: «Jee ke mapa siri, ke mare ngann kanjije tɔ.»

³⁵ Yeenn ngaa Jeju duju dewje ke banya le kare isije nangê. ³⁶ N-jin mapa ke siri, ke kanjije le ngaa goe te a nare wooyo Lubba a, n̂-tete ngaa nare nje-njaje goe te are dewje ke banya banya le. ³⁷ Dede toyn dusaje ne dare asede. A n̂-mbɔn kese ne-kusaje ke nayn le ddusu ngann kare siri. ³⁸ Dewje ke usaje ne le eeje doro sɔ. A n̂-tura deneje ke ngannje ang. ³⁹ Goe te a, Jeju tubba dewje ke banya le are ɔtuje, a naal tɔku to naw nange te ke Magadan.

16

Parijiyenje, ke Saduseyenje dujuje ne-mɔri

¹ Parijiyenje, ke Saduseyenje ddeeje rɔ Jeju te ta nae. N-dujeje na: «E-dda mare ne-mɔri ke toju to Lubba a ulai are joo.» ² A Jeju ilade te na: «Dɔ-lo-kul a, e-paje na: <Lo a to ke maje mba me dara kase.> ³ Ke endɔɔ a, e-paje na: <Ndi a kere bbokone mba me dara kase ngaa tel tuka ndul.> Bbo aaje kem dara a e-gereje ne ke a to. A, aseje ta gere ne ke a ddee go neje te ke aw ooje bbasine neenn ang wa? ⁴ Dewje ke bbasine ke majije ang, ngaa toje gate gate ke Lubba ang dujuje ne-mɔri. A bbay ne-mɔri ke da koo a to ne ke inga nje-kila mber-tar le

Lubba Jonase.» Goe te a, Jeju inyade a ɔtu.

Wum le Parijiyenje ke Saduseyenje

⁵ Kare te ke nje-njaje go Jeju te awje ta gange tɔku dange kaw turâ a, mede oy ta kaw ke mapaje. ⁶ Yeenn a Jeju pa arede na: «Aaje rɔse wɔju dɔ wum le Parijiyenje ke Saduseyenje. ⁷ Nje-njaje-goe te le aw paje tar mbi naa te na: «Kake meje oy ta ddee ke mapa le a naw n̂-pa ne tar neenn.» ⁸ Jeju gere tar ke daw n̂-paje horo naa te le ngaa dujude na: «Mba ddi bba aw paje tar horo naa te e-paje na: «Mba mapa ke n-ddee ne ang le ann wa»? Koo me te lese bo ang. ⁹ Nayn e-gereje ang bbay wa? Mapa ke mi ke dingawje doro mi usaje ngaa e-mbɔnje kese kare baann wa le, mese oy dɔe wa? ¹⁰ Wase ye ke siri ke dingawje doro sɔ usaje ngaa e-mbɔnje kese ddusu kare baann wa le, mese oy dɔe wa? ¹¹ Toke m-pa marese m-pa na: Aaje rɔse wɔju dɔ wum le Parijiyenje ke wum le Sadusiyenje a, tar le mbɔbbu tar mapa ang. A mba ddi bba a kaseje ta gere me tar le ang wa?» ¹² Yeenn ngaa, nje-njaje go Jeju te le gereje to tar ke Jeju aw pa wɔju dɔ ne-tɔjuje le Parijiyenje, ke Saduseyenje bbo to tar wum mapa ang.

Piyar pa ke tae na Jeju to ngonn le Lubba

¹³ Toke Jeju tee nange te ke Sejare ke Pilipi a duju nje-njaje goe te na: «Dewje aw paje na m-to na wa?» ¹⁴ Dilaeje te na: «Mareje paje na e-to Jañ-Batise, mareje paje na e-to Eli, a mareje paje na e-to Jeremi wase, a to kara le nje-kilaje mber-tar le Lubba.» ¹⁵ Jeju dujude na: «A sese, e-paje na m-to na wa?» ¹⁶ Piyar ilae te na: «E-to Mesi, Ngonn le Lubba ke isi kem baa.» ¹⁷ Yeenn ngaa Jeju pa are na: «Simɔ ngonn le Jonase, rɔ-neel to lei, mba Bɔy ke darâ a pa gel ne neenn ke ddaka ari bbo dew a pa ari ang. ¹⁸ A ema, m-pa mari: E-to Piyar*. Dɔ er te neenn le a ma kɔsu Egilisi*** lem ke te. Ngaa yo a kase dda mare ne ke Egilisi le ang. ¹⁹ Ma kari kele ta Bbe-kɔn ke darâ. Ne tɔyn ke ɔku ddewe nangê to ne ke dɔku ddewe darâ mban, ne tɔyn ke ɔru ddewe nangê neenn, Lubba ɔru ddewe darâ mban tɔ.» ²⁰ Goe te a, Jeju ndɔru mbi nje-njaje goe te na dang kara n̂-paje dare mare dew to n̂-to Mesi ang.

Jeju pa tar koy laa ke tar kin laa

²¹ Dɔ ndɔe teenn njaa, Jeju unn kutu pa ke ddaka kare nje-njaje goe te to to tar le ne ta kaw Jurusalem, ta koo ndoo ji tɔkuje te le Jiipije, ke tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel-ndu. Da kare n̂-tɔlne ta ndɔ mota goe te

* 16:18 16.18 Piyar ke tar le Gerekeje to er

a, na kin horo dewje te ke oy. ²² Piyar ɔre ke guku ngaa unn kutu kin saa na: «Ebbe-dewje, maji kare Lubba ɔri me te ke ddang. Neenn a kingai ndɔ kara ang.» ²³ A Jeju turu rɔe ngaa pa are Piyar le na: «Esu, ɔtu ke ddang aw ddew ew sem! E-to dew ke a ta tujɔ ddew lem, mba keje lei to keje le Lubba ang, to keje le dewje baa.»

Dew a kunn go Jeju toke baann wa?

²⁴ Yeenn a, Jeju pa are nje-njaje goe te na: «Dew ke ndiki ta kunn gom a, maji kare neje rɔe ang ngaa, maji kare noto kake-dese laa ngaa nunn gom. ²⁵ Mba dew ke ndiki ta ngem tebbe laa a, a kinga tebbe laa le ang. A dew ke ila rɔe kɔrɔ wɔju dɔm a, a tel kinga tebbe laa le. ²⁶ Toke dew inga ne ke nangê neenn tɔyn ngaa tebbe laa nayn ke kɔrɔ a, ne ke maji ddi a na kinga ture te wa? Ddi a na kare ta tel kinga ne tebbe laa le wa? ²⁷ Mba Ngonn le dew a ddee me piti te le Bɔeje, ke anjije laa. Ngaa na kuka dew kara kara ase kula ddae. ²⁸ Tɔkɔrɔ, m-pa marese: Mare dewje ke eeje neenn a koyje ang ndereng da kooje Ngonn le dew ke a ddee ta kɔn bbe to tɔkumbay.

17

Jeju turu to dang

¹ Dda ndɔ misan goe te a, Jeju jin Piyar, Jake de ke Jan

ke to ngokɔn Jake ungude dɔe te ngaa aw ke de dɔ ddingiri te ddew ew. ² Rɔ Jeju turu to dang kemde te ngaa keme unn kutu ndoko toke le kare ngaa kubbu laa turu ndɔren to ndɔren. ³ A ta koo a, nje-njaje goe te le ooje Moyiji, ke Eli aw paje tar ke Jeju le. ⁴ Piyar pa are Jeju na: «Ebbejeje, to maji kare n-naynje neenn. Bbo endiki te sem a, ma dda keykam mota lo te neenn. Kara lei, kara to le Moyiji, kara to le Eli.» ⁵ Kake n-nayn naw n-pa tar bbay a mare mum ke ndɔren ddee kiri dɔde. Ndu Lubba bbar me mum te le na: «Dew neenn to ngonn ndiki lem, ke rɔm nelem nya wɔju dɔe. Maji kare ooje tae.» ⁶ Kake nje-njaje go Jeju te le ooje ndu Lubba le a, bbel uta dɔde are n-tee dosoje n-debbeje kemde nangê. ⁷ Jeju ddee rɔde te, ɔrude ke jia ngaa pa na: «E-bbeelje ang, inje taar.» ⁸ Kare ke dunnje kemde ke taar a, Jeju ke kare baa njaa ngaa a doojeje.

⁹ Kare ke dinje dɔ dngiri te le daw n-ddisije a, Jeju ndɔru mbide na: «Dang bba e-paje tar dɔ ne te ke ooje neenn areje mare dew ang ndereng ndɔ ke Ngonn le dew a kin horo dewje te ke oy.» ¹⁰ Nje-njaje-goe te dujeje na: «Mba ddi bba nje-kɔruje gel-ndu na Eli a, a ddee dɔngɔr bba wa?» ¹¹ Nilade te na: «Tɔkɔrɔ, Eli a, a ddee dɔngɔr mba mɔse neje tɔyn dɔgɔle te. ¹² A ema m-pa marese to

Eli ddee mban. Dewje gereje ang a ddaje saa ne ke mede ndiki. Da dda Ngonn le dew majang ddew kara baa toke baann to.»¹³ Nje-njaje-goe te gereje ke maje to, to tar le Jan-Batise a naw n̄-pa.

Jeju aji ngonn ke ndil isije mee te

¹⁴ Jeju de ke nje-njaje goe te n̄-teeje ngosi ke dewje ke banya. Mare dew ddee rœ te ngaa ungu mekeje gole nangê nœ te. ¹⁵ N̄-pa na: «Ebbemje, oo kem-to-ndoo le ngunum ke dingaw neenn. Rō-to ndilje ke maji ang ddae are noo ndoo nya. Noso me puru te wase me maann te gōl banya nya. ¹⁶ Maw saa rō nje-njaje goi te, a dumaje ne pin.» ¹⁷ Jeju pa na: «See dewje ke bbasine koo me te lese goto ddem, e-gereje dōjise ang ddem. Ma nayn ke se bbay mba ndō baann wa? Ma tō wurum dō kula-ddase te mba ndō baann bbay wa? E-ddeeje ke ngonn le ke neenn aremje.» ¹⁸ Jeju ndange ndil ke maji ang le ngaa n̄-tee ke ddang are kare teenn njaa, rō ngonn le ddee maji.

¹⁹ Yeenn a, nje-njaje-go Jeju te le ddeeje rœ te de saā ke karede baa ngaa dujeje na: «Mba ddi bba ja ta tubba ndil ke maji ang neenn a juma ne pin wa?» ²⁰ Jeju pa arede na: «Mba koo me te lese ten baa. Tokoro m-pa marese, bbo koo me te lese

to ten baa toke le kande ko ke ria na motarde a e-paje are ddingiri neenn na: «Engese neenn aw to yonn» a, na ngese.» Mare ne kara ke a kuta singase goto. ²¹ [Toke e-mbeteje ne-kusa ngaa e-dujuje Lubba nya bba a tubbaje ndilje ke baann.»]

Jeju tel pa tar koy laa ke tar kin laa

²² Mare ndō, toke nje-njaje-go Jeju te ingaje naa Galile a n̄-pa narede na: «Da kula Ngonn le dew ji dewje te. ²³ Da toleje ngaa ndō mota laa a na kin horo dewje te ke oyje.» Toke nje-njaje go Jeju te ooje tar le a, n̄-ndingaje ndoo nya.

Jeju de ke Piyar dukaje lambo key-polo-Lubba

²⁴ Toke Jeju de ke nje-njaje goe te n̄-teeje Kaperenayum a, nje-taaje nare-lambo key-polo* Lubba ddeeje rō Piyar te ngaa dujeje na: «Nje-netō lese uka lambo key-polo-Lubba ang wa?» ²⁵ Piyar ilade te na: «Naw nuka njaa!»

Kake Piyar a ta kande key be a, Jeju oru tae dōngor ngaa pa na: «Simō, keje lei dō tar te neenn toke baann wa? Nje ke dda a aw ukaje lambo ke mbayje ke nangê neenn wa? Ngann nje-bbeje wase nje-mbaje wa?» ²⁶ Piyar ilae te na: «Nje-mbaje.» Jeju ilae te na: «Yeenn a to tar le ngann

* 17:24 17.24 Lambo key-polo-Lubba to nare ke Jiipijije ke dingaw ke eeje ke bbal dōjoo wase uta yeenn aw ukaje ke bbal bbal ta mōse ne key-polo-Lubba.

nje-bbeje ta kuka lambo ang.
²⁷ Kare jula wungu mede te ang a, aw bâ aw ila kii. Dongor kanji ke a kore njaa a, e-teyn tae a, a kinga kande nare. Unn kande nare le aw ne arede to lambo lem ddem, lei ddem.»

18

Dew ke bo me Bbe-kon te ke darâ

¹ Kare teenn, nje-njaje-go Jeju te ddeje rœ te ngaa dujeje na: «Na to dew ke bo horo dewje te ke eeje me Bbe-kon te ke darâ wa?»
² Jeju bbar mare ngonn, undae horode te danna ³ ngaa pa na: «Tar ke tókoro a maw m-pa marese. E-turuje ddew lese ta ddee toke ngannje ke ngaji neenn. Baann ang a, a kandeje me Bbe-kon te ke darâ ndo kara ang. ⁴ Dew ke dda rœ ten toke ngonn neenn to dew ke bo me Bbe-kon te ke darâ. ⁵ Dew ke taa ngonn ke ngaji toke be ke rœ te woju dom a, ema njaa a n̄-tam ke rœ teenn.»

Ne ke a dda kare dew oso me majang te

⁶ «Dew ke dda are mare dew horo ngannje ke ngaji ke ooje mede te sem oso me majang te a, maji ta to toku biri er gose te kilae me toku ba te. ⁷ To kem-tondoo nya. Ne ke a dda kare dew oso me majang te banya nya. Tókoro, ne ke a dda kare dew oso me majang te a to ke ndo toyn. A to ndoo nya kare dew ke dda are nje mare oso. ⁸ Toke jii wase goli dda are oso me majang

te a, e-gangede ungede koro. Kaw lo te ke dewje isije te ke tebbe ji kara wase gol kara maji uta kaw kem puru te ke aw on ke ndo ke ndo jii joo kem wase goli joo kem. ⁹ A bbo kemi dda are oso me majang te a, maji kare oru kemi le ila koro. Kaw lo te ke dewje isije te ke tebbe kemi kara baa maji uta kaw kem puru te ke aw on ke ndo ke ndo kemi joo kem.»

Gusu-tar do bate te ke nayn

¹⁰ «Aaje ke maje! E-yabbeje mare dew kara horo dewje te ke ten neenn ang. M-pa merese, anjije lede aw arje ke ndo toyn no Bomje te darâ. ¹¹ Mba Ngonn le dew ddee ta kaji dewje ke naynje ke koro. ¹² Tar ddi a aw ejeje do gusu-tar te neenn wa? Toke mare dew ee ke bateje kor kara ngaa mare kara nayn a, na kinya keseje ke dojikara gire jikara le do ddingiri te mba tel kaw sange ye ke kara le kingae bba ang wa? ¹³ A toke ningae a, m-pa marese, rœ a neele nya woju do bate ke kara le uta rœ ke a neele woju do bateje ke dojikara gire jikara ke naynje ang le. ¹⁴ Ddew kara baa, Bosese ke ee darâ ndiki kare mare dew kara horo dewje te ke ten neenn nayn koro ang.»

Ddew gol tar le nje-koo me te je

¹⁵ «Toke ngokoin dda sei majang a, aw ingae ke kare e-pa are. Bbo noo tar lei

a, naysn to tel a e-tel saa ddew te ke maji. ¹⁶ Bbo noo tar lei ang a, e-bbar dew kara wase joo ungude doi te. Ddew kara baa toke Makuru le Lubba pa na: <Da gól tar nɔ nje-tar-najije te joo wase mota.> ¹⁷ Toke n̄-mbete ta koo ndeje lede le a, e-pa tare are Egilisi. Bbo n̄-mbete ta koo ta Egilisi tɔ a, maji kare ooe to dew ke gere Lubba ang wase toke le nje-taa nare lambo.

¹⁸ «Tɔkɔrɔ m-pa marese, ne tɔyn ke e-mbeteje nangê neenn a, Lubba mbete darâ mban. Ne tɔyn ke e-ndikije te nangê neenn a Lubba ndiki te darâ mban.

¹⁹ «M-tel m-pa marese, Bɔmje ke ee darâ a kare ne tɔyn ke dewje joo horose te ddaje me-kara mba dujue. ²⁰ Mba lo ke dewje joo wase mota uwaje dɔ-naa ke te ke rim a, mee horode te.»

Tar kɔru tar dɔ naa te

²¹ Yeenn ngaa Piyar ddee rɔ Jeju te ngaa duje na: «Ebbemje, toke ngokɔm dda sem ne ke maji ang a, ma kɔru tar dɔe te gól bann wa? Gól siri wa?» ²² Jeju pa are na: «M-pa mari, ɔru tar dɔe te gól siri baa ang. ɔru tar dɔe te gól dɔsiri ndereng gól siri. ²³ Mba yeenn a, tar Bbe-kɔn ke darâ to toke tar le mare mbay ke ndiki ta koo go ne laa ke to dɔ nje-kulaje te laa. ²⁴ Kake nunn kute a, n̄-ddee ke mare nje-kula laa ke nare laa to dɔe te kande nare doro doro. ²⁵ Nje-kula laa le ee ke

nare ta kuka ne bbange le ang, ngaa ebbeeje unn ndu kare n̄-labbe, ne ddem, dene laa ddem, nganne ddem, ke ne kingaje laa ddem mba kuka ne bbange ke dɔe te le. ²⁶ Kake nje-kula le oo baann a, ungu mekeje góle nangê nɔ ebbeeje te le ngaa pa na: <Ore wuri, a ma kuka bbangeje lei le tɔyn!> ²⁷ Ebbeeje le oo kem-to-ndoo laa ngaa ɔru bbange ke dɔe te le a inyae are notu. ²⁸ Kare te ke nje-kula le tee ddaka a, oo mare nje-kula mare ke bbange laa to dɔe te kande nare dɔdɔku. Nuwa gɔse n̄-tɔ naa te ngaa n̄-pa nare na: <Uka bbange lem!> ²⁹ Nje-mare le ungu mekeje góle nangê nɔe te n̄-dda rɔe to ndoo na: <Ore wuri, a ma kuka bbange lei le tɔyn njaa!> ³⁰ A Nje-kula le mbete, ngaa uwae ilae key-kula te kare n̄-naysn teenn ndereng ta nuka bbange laa le tɔyn bba ta dinyae. ³¹ Kese nje-kula mare ooje baann a ddade ndoo ngaa daw dɔru gel nejeenn le tɔyn dare ebbedede le. ³² Yeenn a, ebbedede le ula are daw n̄-bbare ngaa pa are na: <Ei, nje-kula ke maji ang! Mɔru bbange lem ke to doi te tɔyn mba dda ke e-dda rɔi to ndoo arem. ³³ A ei, ase ta koo kem-to-ndoo le nje-mari toke moo kem-to-ndoo lei le tɔ ang wa?> ³⁴ Wungu ɔn ebbeeje le nya. Nuwae nilae key-kula te kare dula keme ndoo ndereng ta nuka bbange ke dɔe te le tɔyn bba.» ³⁵ Ta

kutu ne dœ a, Jeju pa na: «Toke ɔruje tar dɔ naa te ang a, Bɔy ke ee darâ a dda ne ke se ddew kara baa toke baann tɔ.»

19

Maji kare dingaw tubba dene laa ang

¹ Toke Jeju pa tar le nunga a, nɔtu Galile naw nange te ke Jude tura Jurden te.

² Dewje ke banya unnje goe are nɔru rɔ-to rɔde te lo teenn.

³ Parijiyenje ddeeje rœ te ta nae. Yeenn a n̄-dujeje na: «Ndu are ddew dingaw kare tubba dene laa wɔju dɔ ne tɔyn ke dene laa le dda wa?»

⁴ Nilade te na: «E-turaje tar ke n̄-dda me Maketuru te le Lubba le ang wa? Tar le na: «Kunn-kutu ne te, Lubba ke nje-dda neje tɔyn dda dingaw ke dene.»

⁵ Ngaa Lubba pa na: «Mba yeenn a, dingaw a kinya bœje ke kœnje, na nayn ke dene laa ngaa dede joo kem da ddeeje to da-rɔ ke kara baa.»

⁶ Yeenn a, deeje joo ang ngaa, n̄-ddeeje to da-rɔ ke kara baa. Ne ke Lubba mɔn naa te a, maji kare dew kayn hore ang ngaa.»

⁷ Dilaeje te na: «Mba ddi bba Moyiji unn ndu kare bbo dingaw tubba dena laa a, maji kare nare maketuru ke a tɔju to ninyae mban wa?»

⁸ Nilade te na: «Wɔju dɔ meketere lese a Moyiji are ne se ddew kare e-tubbaje ne deneje lese. A kunn-kutu ne te, tare to toke baann ang.

⁹ M-pa marese: Toke mba tar kaya ang a bbo dew tubba dene laa ngaa taa mare dene a, n̄-dda lo-to-majang.»

¹⁰ Nje-njaje-goe te le paje na: «Bbo toke baann a, taa dene ang a maji.»

¹¹ Jeju ilade te na: «Dewje tɔyn a kaseje ta ndiki te ke tar neenn ang, nje ke Lubba arede ddew bba.

¹² Mare neje nya ɔku ddew dingawje ta taa dene. Mareje duju ne de toke baann, a mareje n̄-ddade to enukuje, a mareje dede njaa n̄-ddaje rɔde to enukuje wɔju dɔ Bbe-kɔn le Lubba. Dew ke ase ta ndiki te ke tar neenn a, maji kare n̄-ndiki te.»

Jeju taa ngannje ke mbate ke rœ te

¹³ Dewje ddeeje ke ngannje ke mbate rɔ Jeju te kare nila jia dɔde, ta n̄-duju Lubba dɔde te. A nje-njaje-go Jeju te le inje ke de.

¹⁴ Jeju pa arede na: «Inyaje ngannje ke ngaji are ddeeje rɔm te bbo ɔkujede ddew ang. Mba Bbe-kɔn le Lubba to mba dewje ke toje toke ngannje ke ngaji neenn.»

¹⁵ Nila jia dɔde te, ngaa goe te a nɔtu lo teenn.

Tar ke dɔ basan te ke to ke nje-ne-kinga

¹⁶ Mare dingaw ddee rɔ Jeju te ngaa duje na: «Nje-ne-tɔju, ddi ke maji a, maji kare m-dda bba ta kinga ne tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ wa?»

¹⁷ Jeju ilae te na: «Mba ddi a e-dujum tar dɔ ne te ke maji wa? Lubba kara baa maji. Toke e-ndiki ta kinga

tebbe a, e-dda ne ke turu nduje le Lubba.» ¹⁸ Basan le tel duju Jeju na: «Nduje ke dda wa?» Jeju ilae te na: «E-tol dew ang, e-dda lo-to maji ang ang, e-bboko ang, e-pa tar-naji ngem do dew te ang. ¹⁹ E-bbeel boije ke koinje. E-ndiki nje-mari toke da-roj njaa.» ²⁰ Basan le ilae te na: «M-dda nejeenn toyn mban. Ddi a nayn ta dda bbay wa?» ²¹ Jeju ilae te na: «Toke e-ndiki ta ddee maji toyn a, aw e-labbe neje ke ee ne, ta e-kayn nare nje-ndooje a, a kinga ne darâ. Goe te a, e-ddee unn gom!» ²² Kake basan le oo tar le a, roe neele ang ngaa otu mba nee ke ne-kingaje nya.

²³ Jeju pa are nje-njaje goe te na: «Tókoro, m-pa marese, a to ngeng nya ke nje-ne-kinga kare ande Bbe-kon te le Lubba. ²⁴ M-tel m-pa marese bbay, kande le nje-ne-kinga me Bbe-kon te le Lubba a ngeng kuta kande le jambal*** buwa suwa te.» ²⁵ Tar le gange singa nje-njaje-go Jeju te le ngaa paje na: «Bbo baann a, na bba a kase kinga kaji wa?» ²⁶ Jeju aade ngaa pa arede na: «To ne ke nya dewje. A Lubba ase ta dda ne toyn.» ²⁷ Piyar pa are na: «Oo, jinya neje leje toyn ngaa junn goi. Tar ke doje te a to toke baann wa?» ²⁸ Jeju pa arede na: «M-pa tar ke tokoro marese, ndo ke neje toyn a turuje toke siki, kare te ke Ngonn le dew a kisi ngende-mbay te ke to ne-

piti a, sese ke unnje gom kara a kisije do ngendeje te doku gire joo mba gange sariya do gel-kuju ngann Ijarayelje te ke doku gire joo to. ²⁹ A dewje toyn ke inyaje key lede, ngakonde ke dingaw, ke ngakonde ke dene, bodede ke kondede, ngannde wase ndooje lede, woju dom a, da kinga ne gol do doku uta yeje ke kete ddem, da kingaje tebbe ke ke ndo ke ndo ddem. ³⁰ Nya le dewje ke toje to dewje ke dongor bbasine neenn, a toje to dewje ke guku. A nya le dewje ke toje to dewje ke guku bbasine neenn, a toje to dewje ke dongor.»

20

Gusu-tar do nje-ddaje kula ndoo binye te

¹ «Tar Bbe-kon le Lubba to toke tar le mare nje-ndoo ke tee ke esin baa mba sange dewje kare aw ndoo binye te laa. ² Dooje taa naa kare nukade kande nare kara, mba ndo kara kara. Goe te a nare daw ndoo binye te laa le. ³ Tee gol kare jikara te ke ke endoo a, n-tee ddaka, a noo mare nje-kulaje ke ingaje kula ta dda nang, ngaa arje nata. ⁴ N-pa narede na: «Aw ddaje kula me ndoo binye te lem a, ma kukase ke dogole.» ⁵ Nje-kulaje le awje ndoo le. Nje-ndoo le tee ddaka bbay ke gol kare doku gire joo, ngaa n-tel n-tee ke gol kare mota ke lo-kul te to, a n-dda toke baann bbay. ⁶ Nje-ndoo le

tel tee ddaka ke gɔl kare mi ke dɔ lo-kul te bbay a, noo mare nje-kulaje arje lo teenn le bbay, ngaa n̄-pa narede na: <Mba ddi bba arje neenn ke ndɔɔ baa ndereng kare be neenn a, e-ddaje ne kara ang wa?> ⁷ Dilaeje te na: <Jar baa mba dew kara otoje kula te ang.> N̄-pa narede na: <Aw ddaje kula me ndɔ binye te lem tɔ.>

⁸ «Dɔ lo-kul a, nje-ndɔɔ le bbar nje-kaa-lo dɔ neje te laa ngaa pa are na: <E-bbar nje-kulaje le, ta ukade kara kara toyn. Unn kutue dɔ dede te ke n̄-ddeeje dɔ guku bba ta e-tee ne dɔ nje te ke ddeeje dɔngɔr.> ⁹ Nje ke ddeeje ke gɔl kare mi ke dɔ-lo-kul te ddeeje ngaa ingaje kande nare kara kara toyn. ¹⁰ Dede ke dɔngɔr, n̄-ddeeje tɔ. Dejeje to na kingaje nare uta nje ke guku a, dede njaa kara dingaje kande nare kara kara toyn tɔ. ¹¹ Kare te ke dingaje nare le a, n̄-naneje ke nje-ndɔɔ le, ¹² n̄-paje na: <Nje-kulaje ke ddeeje dɔ guku ngaa ddaje kula kare kara baa a, ukade ase naa ke jeje ke kula uwa taaje ddem kare ɔsuje ddem toke baann wa?> ¹³ Nje-ndɔɔ le pa are mare kara horode te na: <Naam, mulai naa te ang. Jee sei joo taa naa mba kande nare kara, mba ndɔ kara kara ang wa?> ¹⁴ E-taa nare lei bbo ɔtu tam te ke ddang. M̄-ndiki ta kare nje-kula ke dɔ guku inga nare ase sei naa. ¹⁵ Mee ke ddew ta dda ne ke

mem ndiki ke nare lem ang wa? Wase aw aam ke kem ke maji ang wɔju dɔ maji lem le wa?> » ¹⁶ Jeju pa bbay na: «Dewje ke dɔ guku, a ddeeje to dewje ke dɔngɔr. A dewje ke dɔngɔr, a ddeeje to dewje ke dɔ guku.»

Jeju tel pa tar koy laa ke tar kin laa

¹⁷ Toke Jeju aw aw ke Jurusalem a, n̄-bbar nje-njaje goe te ke karede baa, ngaa n̄-pa narede ke ddew na: ¹⁸ «Ooje, jaw jawje ke Jurusalam. Nunn, da kila Ngonn le dew ji tɔku nje-poloje Lubba te, ke ji nje-kɔruje gel ndu te. Da gangeje sariya yo dɔe te, ¹⁹ ngaa da kilae ji dewje te ke gereje Lubba ang kare dɔjeje n̄-kokoje ne. Da tundae ke ndey, ngaa da tole kake-dese te. Ndɔ mota laa a, na kin horo dewje te ke oy.»

Kɔn Jake de ke Janje duju ne ji Jeju te

²⁰ Goe te a, dene le Jebede aw ke nganne ke dingaw ke joo rɔ Jeju te. Nungu mekeje gɔle nangê ngaa n̄-dda rɔe to ndoo rɔ Jeju te mba duje mare ne. ²¹ Jeju duje na : «Ddi a e-ndiki wa?» Nilae te na: «Unn ndui ta bbo ndɔ ke a ta kɔn mbay a, ngannem ke joo neenn, mare kara isi dɔ ji-kɔli te, a ne ke kara nisi dɔ-ji geli te.» ²² Jeju ilae te na: «E-gereje ne ke aw dujuje ang. A kaseje ta kay engo-kem-to-ndoo ke ma ta kay wa?» Dilaeje ta na: «Ja kase kay.» ²³ Jeju pa arede

na: «Tɔkɔɔ, a kaseje ta kay engo-ndoo lem le njaa. A, tar kisi dɔ-ji kolum te wase doji gelem te to tar lem ang. Lo le to wɔju dɔ nje ke Bomje mɔse wɔju dɔde.»

²⁴ Toke kese nje-njaje go Jeju te ke dɔku le ooje tar le a wungu ɔnde dɔ Jan de ke Jake te le. ²⁵ Jeju bbarde toyn ngaa pa na: «E-gereje to mbayje ke aw ɔnje dɔ dewje, aw ddaje dingaw dɔde te, ngaa dewje ke bo aw nyaje dɔ dewje te. ²⁶ Maji kare ne ke baann to horose te ang. Dew ke ndiki ta ddee bo horose te a, maji kare n̄-dda rɔe to nje-kula lese. ²⁷ Bbo mare dew horose te neenn ndiki ta to dew ke dɔngɔɔ a, maji kare n̄-dda rɔe to bbere lese. ²⁸ Ddew kara baa, Ngonn le dew ddee kare dewje ddeeje to nje-kulaje laa ang. N-ddee ta to nje-kula le dewje, ta kunn rɔe to ne-kuka dɔ dewje ke banya.»

Jeju dda are nje-kem-toje joo ooje lo

²⁹ Kare te ke Jeju ke nje-njaje goe te aw teeje me bbe te ke Jeriko ke ddaka a, dewje ke banya unnje goe. ³⁰ A ta koo a, mare nje-kem-toje joo ke isije mbɔr ddew te ooje na Jeju a aw nday. Duruje ekii na: «Ebbejeje, Ngonn le Dabbiti, oo kem to ndoo leje.» ³¹ Dewje ke banya le inje ke de kare dutu tade. A duruje ekii nya bbay na: «Ebbejeje, Ngonn le Dabbiti, oo kem to ndoo leje!» ³² Jeju are lo kara,

bbarde ngaa pa na: «Ddi a e-ndikije kare m-dda marese wa?» ³³ Dilae te na: «Ebbejeje are joo lo.» ³⁴ Jeju oo kem-to-ndoo lede ngaa ula jia ɔru ne kemde. Kem naa te neenn njaa a, dooje lo ngaa dunnje goe.

21

Jeju ande Jurusalam

¹ Toke Jeju de ke nje-njaje goe te daw ddeeje ngɔsi ke Jurusalam ngaa, n̄-teeje mbɔr bbe te ke Betepaje dɔ ddingiri kake olibeje te a, Jeju ula nje-njaje goe te joo nɔe te kete. ² N-pa na: «Awje me bbe te ke to nɔse tee tonn. Njange baa njaa a kooje kɔn kororo ke n̄-tɔe ngaa ngonne ar mbɔre te. E-tuteje ta e-ddeeje ke de aremje. ³ Bbo mare dew pa ke se tar a, ilaeje te na: <Ebbejeje a ndiki kororoje le.> Njange baa njaa na kinyade karese.» ⁴ Baann bba kare tar le Lubba ke nje-kila mber-tar laa ndaji ddee to ne ke tɔkɔɔ. Tar le na: ⁵ «E-paje are dewje ke Siyɔn***: Ooje, mbay lei aw ddee ke roi te, n̄-to dew ke wul pe, nisi dɔ kɔn kororo te, ke dɔ ngonn kororo te ke to da ke daw n̄-dda ne kula.»

⁶ Nje-njaje go Jeju te le ɔtuje awje ngaa ddaje ne ke turu ndu Jeju le. ⁷ N-ddeeje ke kɔn kororo, ke ngonn kororo. Dungguje kubbuje lede dɔ kororoje te le dare

Jeju isi dœe te. ⁸ Dewje ke banya labbeje kubbuje lede dɔ ddew te. Mareje teteje kamje unguje ddewbô. ⁹ Dewje ke banya ke aw njaje nœe te, ke dede ke daw n̄-njaje goe te daw duruje ekii na: « Ojana to le Ngonn le Dabbiti! Maji kare Lubba bbar tar ke maji dɔ dew te ke aw ddee ke ri Ebbe-dewje. Josuje gaji Lubba ke isi ddotu dara te!»

¹⁰ Toke Jeju ande Jurusalam a, me bbe tɔyn yeke. Dewje dujuje tar na: «Na ann wa?»

¹¹ Dewje ke banya le ilaje te na: «Jeju, nje-kila mber-tar le Lubba ann, nin Najarete nange Galile te.»

Jeju ande me key-polo-Lubba te

¹² Goe te a, Jeju ande me key-polo-Lubba te ngaa tubba dewje tɔyn ke aw labbeje ne ddem, aw ndokoje ne ddem me key te le. N̄-tuta tabele le nje-mbelje nare nungu nangê. N̄-tuta ne-kisi le nje-labbeje derje n̄-tila. ¹³ N̄-pa narede na: «Maketuru le Lubba na: <Da bbar ri key lem to key duju Lubba.> A sese aw ddaje to lo-kiya-rɔ le nje-bbokoje.»

¹⁴ Nje-kem-tɔje, ke nje-meteje ddeeje rœe te me key-polo-Lubba te le ngaa n̄-dda nare rœde ddee maji. ¹⁵ Toke tɔku nje-poloje Lubba ke nje-kɔru gel nduje ooje neje ke dum-dœde ke Jeju dda le, ke ngannje ke aw uruje ekii na: «Josuje gaji Ngonn le

Dabbiti» le a, wungu œnde. ¹⁶ Ngaa n̄-paje dare Jeju na: «Oo tar ke daw n̄-pajeenn wa?» Nilade te na: «Moo njaa. A tar ke n̄-dda me Maketurute le Lubba le e-turaje ndɔ kara ang wa? Tar le na: <E-dda ne are ngannje ke ten, ke engutayje kara œsuje gajii.> » ¹⁷ Goe te a, Jeju inyade a œtu. N̄-tee me bbe te le naw Betani ngaa n̄-to ke teenn.

Jeju bbar tar ke maji ang dɔ kake pige te

¹⁸ Jeju in ke esindɔɔ baa tel aw ke tɔku bbe te a bbo ddae. ¹⁹ Toke noo mare kake pige ke ar mbɔr ddew te ngosi a, naw ngosi ke kake le a kame dɔrɔ a noo. Yeenn a n̄-pa nare kake le na: «A kande ndɔ kara ang ngaa.» A kare teenn njaa kake le oy njan. ²⁰ Nje-njaje-go Jeju te le ooje neenn le a gange singade ngaa paje na: «Dda toke baann bba njange baa njaa a, kake pige le oy wa?» ²¹ Jeju pa arede na: «M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese. Toke koo me te lese to, ngaa ejeje tar ang a, a ddaje ne ke m-dda ke kake pige neenn. A kaseje ta pa kare ddingiri neenn na: <œtu lo te neenn aw oso me ba te,> a neenn a ddee to ne ke tɔkɔrɔ. ²² Bbo koo me te lese to, a bbo e-dujuje Lubba a, a kingaje ne tɔyn ke e-dujuje le.»

Na are singa Jeju wa?

²³ Jeju ande me key-polo-Lubba te aw tɔju ne. A tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje

le Jiipije ddeeje rœ te. N-paje dare na: «Ddew ddi te bba aw e-dda ne neenn wa. Wase na njaa gate a ari singa ta dda ne wa?» ²⁴ Nilade te na: «Ema kara ma dujuse tar kara baa. Toke ilamje te a, ma bbar ri dew ke arem singa dda nejeenn le karese tɔ. ²⁵ Na a ula Jan are dda batem dewje wa? Lubba wase dewje wa?» A n̂-paje horode te na: «Bbo jilaje te n-pa na: <Lubba a ulae> a, na pa na: <Mba ddi bba ooje mese te saa ang wa?» ²⁶ Bbo n-paje na: <Dewje a, a to toke baann wa?» » Mba n̂-bbeel dewje ke banya le, mba dede tɔyn dooje Jan to nje-kila mber-tar le Lubba. ²⁷ Yeenn a, dilaeje te na: «N-gere ang.» Jeju pa arede na: «Ema kara ma bbar ri dew ke arem singa dda nejeenn le karese ang tɔ.»

Gusu-tar dɔ ngannje ke dingaw te joo

²⁸ Jeju pa arede bbay na: «Ddi a ejeje dɔ tar te ke ma ta pa karese neenn wa? Mare dingaw ee ke ngannje ke dingaw joo. N-pa nare ye ke tɔku na: <Ngunum, aw bbokone aw dda kula me ndɔɔ binye te lem.> ²⁹ Ngonn le ila bœje te na: <M-ndiki ang.> Goe te a, tar ke nila bœje te le tel neele ang, ngaa nɔtu naw ndɔɔ le. ³⁰ Dingaw le aw rɔ ye ke mbate te, ngaa pa tar ke kara baa le are tɔ. Ngonn le ilae te na: <An an Bɔy, ma kaw>. A naw ang.» ³¹ Jeju dujude na: «Horo ngannje te ke joo

neenn, ye ke dda, a dda ne ke bbœje ndiki wa?» Dilaeje te na: «Ne ke dɔngɔr.» Jeju pa arede na: «Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese, nje-taaje nare lambo, ke dene nje-kayaje a kandeje me Bbe-kɔn te le Lubba dɔngɔr karese. ³² Mba, lew Jan ddee rœse te ngaa tɔjuse ddew dda ne ke gate gate, a e-ndikije te ke tar laa ang. A nje-taaje nare lambo, ke dene nje-kayaje a ndikije te ke tar laa le. A sese, ooje nejeenn ke maje a e-turuje ddew lese ang ddem, e-ndikije te ke tar laa le ang ddem.»

Gusu-tar dɔ nje-kulaje te ke mede majang

³³ «Ooje mare gusu-tar neenn bbay. Mare nje-ndɔɔ dda ndɔɔ binye laa. Nila ndoko n̂-guku ne dœ. Nuru buwa me er te kare dore maann binye le mee te. N-dda mare lo taar kare dew ar dœ te mba kaa ne dɔ ndɔɔ le. Goe te a, ninya ndɔɔ le ji mare nje-ddaje kula ndɔɔ te le a nɔtu naw mba te. ³⁴ Kare kuja kande binye le ase a, nula ngann nje-kulaje laa rɔ nje-ddaje kula me ndɔɔ binye te le kare dulaje ke kande binye laa dareje. ³⁵ A nje-ddaje kula me ndɔɔ binye te le uwaje ngann nje-kulaje le. N-tundaje mare, n̂-tolje mare, ngaa n̂-tilaje mare ke er n̂-toleje. ³⁶ N-tel nula mare ngann nje-kulaje laa le banya banya bbay. A nje-ddaje kula me ndɔɔ binye te le dda ke de ne ke n̂-ddaje ke nje ke

dongor le bbay. ³⁷ Dɔbɔen a, nje-ndɔɔ le ula ngonne rɔ nje-ddaje kula me ndɔɔ te le mba neje n̄-pa na: «A du ang, bbo ngunum a da bbeeje.» ³⁸ A kake nje-ddaje kula me ndɔɔ te le ooeje a, paje na: «Nje-kuwa ne-ndubba le ann! Areje n̄-toleje are ne-ndubba le tel to leje.» ³⁹ Duwaeje n̄-teeje saa me ndɔɔ te le ke ddang ngaa n̄-toleje.» ⁴⁰ Jeju tel dujude na: «Toke nje-ndɔɔ le ddee a ddi a na dda ke nje-ddaje kula me ndɔɔ binye te le wa?» ⁴¹ Dilaeje te na: «Na koo kem-to-ndoo le nje-me-majangje neenn le ang ta na tolde. Goe te a, na kinya ndɔɔ le ji mare nje-ddaje kula te dang kare ndɔe ase a, n̄-ddeeje ke ko ndɔɔ laa dareje.»

⁴² Goe te a, Jeju dujude na: «E-turaje tar ke Maketurute le Lubba pa neenn ndɔ kara ang bbay wa? Tar le na:

«Er ke nje-kɔsuje key mbeteje,
tel ddee to singa gɔl key ke dungu nangê.

To ne ke Ebbe-dewje a dda, ngaa kura nya kemje te.»

⁴³ Mba yeenn a, m-pa marese: Lubba a kɔru Bbe-kɔn laa jise te ta kare mare gel-dewje ke a ddaje kula ke maji. ⁴⁴ Dew ke oso dɔ er te le a, dew le a guru rɔe.

Ngaa dew ke er le oso dɔe te a,
er le a nyaren.»

⁴⁵ Kake tɔku nje-poloje Lubba ke Parijiyenje ooje tar

le be a gereje to dede a Jeju aw pa tar dɔde te. ⁴⁶ N̄-sangeje ddew ta kuwaeje a, n̄-bbelje kem dewje ke banya mba dewje le ooje Jeju to mare nje-kila mber-tar le Lubba.

22

Gusu-tar dɔ tɔku kusu taa-naa te

¹ Jeju tel pa tar arede bbay ddew gusu-tar te pa na: ² «Tar Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke tar neenn: Mare Tɔku-mbay dda kusu taa-naa le ngonne ke dingaw. ³ Nula nje-kulaje laa kare bbar dewje ke n̄-bbarde kusu te le. A dewje le mbeteje ta ddee. ⁴ N̄-tel nula mare nje-kulaje kare aw pa arede na: «M-dda ne-kusa mban. M-tɔl mangeje ddem, daje ke eme ddem are ne-kusa to ngosi ngaa, e-ddeeje kusu te le.» ⁵ A dewje le ooje tar laa le to mare ne ang. Mare ɔtu aw ndɔɔ, a mare aw ta labbe ne laa. ⁶ A mareje uwaje ngann-nje-kulaje le ddade maji ang ngaa tolde. ⁷ Wungu ɔn Tɔku-mbay le ngaa, nula mbambaje laa nare tɔl nje-tɔlje nje-kulaje laa le, ngaa n̄-roje bbe lede. ⁸ Goe te a, n̄-pa nare ngann-nje-kulaje laa le na: «Kare kusu-taa-naa le ase ngaa a dewje ke n̄-bbarde le to dewje ke ase ta bbarde kusu te ang. ⁹ Aw arje tɔ-ddewje te bbo dew njaa ke ingaeje a, e-bbareje are n̄-ddee kusu-taa-naa te le.» ¹⁰ Ngannje-kulaje

laa le unnje go ddewje ngaa bbarje dewje toyn ke dingade, nje ke maji ddem, nje ke maji ang ddem. Yeenn ngaa dewje ke n̄-bbarde le ddusuje me key le. ¹¹ Toke Tōku-mbay le ande key mba koo dewje ke n̄-bbarde le a, noo mare dingaw ke ula kubbu-kusu ang. ¹² N̄-pa nare na: <Naam, na baann bba ula kubbu-kusu ang a e-ddee ande key neenn wa?> A dingaw le ilae tar te ang. ¹³ Yeenn a, Tōku-mbay le pa are ngann-nje-kulaje laa na: <E-toje jia ke gole bbo ilaeje ddaka lo te ke ndul. Lo teenn na nō ngaa na ngeer ngange.> » ¹⁴ Ta kutu ne dō tar le a, Jeju pa na: «Tōkōrō, Lubba bbar dewje toke banya njaa, a nje ke n̄-mberede banya ang.»

Tar kuka lambo ke Sejar

¹⁵ Yeenn ngaa, Parijiyenje aw uwaje dō naa ta na Jeju mba kingae ddew tar te ke a tee tae te. ¹⁶ Dulaje mare nje-njaje gode te, ke dewje ke unnje go Erode rō Jeju te le kare n̄-paje dare na: «Nje-ne-toju, n-gere to aw pa tar ke tōkōrō, aw toju ddew le Lubba ddew tar te ke tōkōrō, ngaa aw bbeel kem dew ang ddem, dew ke bo wase dew ke ten kara osoi te ang. ¹⁷ E-pa areje joo: Ndu areje ddew kare juka lambo ke Sejar wase ndu mbete wa?» ¹⁸ Jeju gere keje lede ke maji ang ngaa pa arede na: «Nje-ngemje, mba ddi

a, aw namje wa? ¹⁹ E-tojumje kande-nare ke aw ukaje ne lambo.» N̄-ddeetje ke kande nare le dareje. ²⁰ Jeju dujude na: «Endaji dō dew, ke maketuru ke n̄-dda nare te neenn toje to le na wa?» ²¹ N̄-paje na: «To le Sejar.» N̄-tel n̄-pa narede na: «Yeenn a, areje Sejar ne ke to le Sejar, a areje Lubba ne ke to le Lubba.» ²² Dooje tar laa le a dum dōde, ngaa dinyaeje a dōtuje.

Tar kin le dewje ke oy

²³ Ndōe teenn njaa Saduseyenje ddeetje rō Jeju te. Saduseyenje to dewje ke paje na dewje ke oyje a kinje ang. N̄-dujuje tar Jeju na: ²⁴ «Nje-ne-toju, Moyije pa na: <Toke dew ee ke ngonn ang a oy a, maji kare ngokōen ta dene-ndubba le uju ne ngannje are.> ²⁵ Lew, mare ngakōn naa siri eeje horoje te neenn. Ye ke tōku taa dene a uju saa ngonn ang a oy. Ninya dene laa nare ye ke tee goe te. ²⁶ Ne ke kara baa le a dda joo lede, mota lede, ndereng tee ne dō ye ke to siri lede. ²⁷ Gode te toyn a, dene le oy tō. ²⁸ Yeenn a, ndō kin le dewje ke oy a, na horo ngakōn naa teenn a, a to nje-dene le wa? Mba dede siri keme n̄-taaje dene le go naa te.» ²⁹ Jeju ilade te na: «E-ndemje ddew, mba e-gereje Maketuru le Lubba ang ddem, singa-mōngu le Lubba ang ddem. ³⁰ Tōkōrō, ndō kin le dewje ke oy a, dene a taa ngaw ang ddem,

dingaw a taa dene ang ddem. Dewje a tooje toke anjije ke darâ. ³¹ A tar ke wɔju dɔ kin le dewje ke oy le, e-turaje tare ke Lubba pa arese ang wa? N̄-pa na: ³² <M-to Lubba le Abaraham, Lubba le Ijake, Lubba le Jakobbo.> N̄-to Lubba le dewje ke isije kem baa, bbo Lubba le dewje ke oy ang.» ³³ Ne-toju laa le dum dɔ dewje ke banya ke ooje tar laa le.

Ndu ke ngeng uta mareje

³⁴ Toke Parijiyenje ooje na Jeju uwa ta Saduseyenje a, Parijiyenje le uwaje dɔ naa. ³⁵ Mare kara horode te ke to nje-kɔru gel ndu duju tar Jeju mba nae ne. N̄-pa na: ³⁶ «Nje-ne-toju, ndu ke dda ngeng uta mareje wa?» ³⁷ Jeju ilae te na: « <Maji kare e-ndiki Ebbe-dewje ke to Lubba lei ke mei toyn, ke kewn lei toyn, ke keje lei toyn.> ³⁸ Yeenn to ndu ke ngeng uta mareje ann. ³⁹ Joo le ndu ke ngeng uta mareje na: < Maji kare e-ndiki nje-mari toke da rɔi njaa.> ⁴⁰ Ndu le Moyiji, ke ne-tojuje le nje-kilaje mbertar le Lubba inje me nduje te ke joo neenn.»

Tar le Mesi de ke Dabbiti

⁴¹ Toke Parijiyenje uwaje dɔ naa a Jeju dujude na: ⁴² «Tar ddi a aw ejeje dɔ Mesi te wa? N̄-to ngonon le na wa?» Dilaeje te na: «N̄-to ngonon le Dabbiti.» ⁴³ Jeju pa arede na: «Yeenn a, toke baann bba Ndil ddsusu me Dabbiti a tel bbar Mesi le to

<Ebbeeje> wa? Dabbiti le pa na:

⁴⁴ <Ebbe-dewje Lubba pa are Ebbemje na:

Isi dɔ ji kɔlem te,

ndereng ndɔ ke ma kungu nje-baanje lei kɔ goli te.>

⁴⁵ «A bbo Dabbiti bbar Mesi to Ebbeeje a, Mesi le a to ngonon toke baann wa?» ⁴⁶ Dew kara horode te ase kilae tar te ang. Ngaa unn kute dɔ ndɔe teenn, dew kara tay duje tar ang ngaa.

23

Jeju ndɔru mbi dewje wɔju dɔ Parijiyenje ke nje-kɔruje gel-ndu

¹ Goe te a, Jeju pa are dewje ke banya ke nje-njaje goe te na: ² « Kula le nje-kɔruje gel-ndu ke le Parijiyenje to engan kɔru gel ndu le Moyiji kare dewje. ³ Yeenn a, maji kare ooje tade, ngaa e-ddaje neje toyn ke n̄-dujuse. A kula-ddade a ta e-ndajije ang mba kula-ddade to ddew kara ke ne-toju lede ang. ⁴ Ne-koto ke bo, a n̄-toje dundaje dɔ dewje te, a dede ngonon jide kara n̄-ndikije ta kɔru ne ne-koto le ang. ⁵ Daw n̄-ddaje neje toyn mba kare dewje oojede. Yeenn a, n̄-ddaje bbɔl endarje ke daw ngemje maketuruje le Lubba me te dare bo ngaa, n̄-ddaje ta-kubbuje lede dare ngal ngal

* 6 Ndo kusu a, n̄-ndikije ta kisi lo te ke n̄-mose mba dewje ke bo. Ngaa me key-mb̄on naaje te kara, n̄-ndikije ta kisi lo te ke kete to. 7 N̄-ndikije kare dewje ddade lapiya nata ddem, ngaa kare dewje bbarde <N̄je-ne-toju.> 8 A sese, dang bba areje dewje bbarse <N̄je-ne-toju> ang. Mba sese toyn e-toje to ngak̄on-naa, ngaa n̄je-ne-toju lese kara baa. 9 E-bbarje mare dew ke nangê neenn <Bo> ang, mba Bosese kara baa ee darâ. 10 Areje dewje bbarse <mbay> ang, mba Mesi kara baa a to Mbay lese. 11 Dew ke bo horose te a, maji kare n̄-ddee to n̄je-kula lese. 12 Dew ke dda r̄oe bo a, a tel ddee to dew ke ten. A dew ke dda r̄oe ten, a tel ddee to dew ke bo. 13 Kem-to-ndoo to lese, see n̄je-k̄oruje gel Ndu, ke see Parijiyenje ke e-toje to n̄je-ngemje. Aw utuje ta ddew areje dewje ke ndikije ta kande me Bbe-k̄on te ke darâ. Sese njaa kara andeje te ang, a inyaje dewje ke ndikije ta kande te are ande te ang.»

14 Kem-to-ndoo to lese see n̄je-k̄oruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to n̄je-ngemje. E-taaje ne-kingaje le dene-ndubbaje jide te toyn. A kare teenn njaa, aw dujuje Lubba kure ew mba kare dewje aase. Mba yeenn a sariya ke d̄ose te a ngeng nya. 15 Kem-to-ndoo to lese

see n̄je-k̄oruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to n̄je-ngemje. Aw ulaje loje toyn bba aw ingaje dew kara ke ndiki ta ngem Ndu le Moyiji. Ngaa goe te ke ingaeje a, e-ddaeje are n̄-ddee to dew ke ase kaw kem puru te ke aw w̄on ke ndo ke ndo utase ḡol joo bbay.

16 Kem-to-ndoo to lese, sese ke aw ̄oruje n̄o n̄je-marese, ke e-toje toke le n̄je-kem-toje. E-paje na: <Toke dew unda yo ke ri key-polo-Lubba a, dda ne ang. A toke nunda yo ke ri ande ke me key-polo-Lubba te a, maji kare n̄-dda ne ke nunda yo ta dda le.> 17 See mbeje ke n̄je-kem-toje! Key-polo-Lubba a dda are ande le ddee to ne ke dunda dang mba Lubba. Yeenn a, Key-polo Lubba le a to ne ke ngeng wase ande le wa? 18 E-paje bbay na: <Toke dew unda yo ke ri bann a, dda ne ang. A toke dew unda yo ke ri ne-polo ke to d̄o bann te a, maji kare n̄-dda ne ke nunda yo ta dda le. 19 See n̄je-kem-toje! Bann a dda are ne-polo ddee to ne ke dunda dang mba Lubba. Yeenn a, bann le a to ne ke ngeng wase ne-polo le wa? 20 Dew ke unda yo ke ri bann, unda yo ke ri bann le ddem, unda yo ke ri ne toyn ke to d̄o bann te le ddem. 21 Dew ke unda yo ke ri key-polo-Lubba, unda yo ke ri key-

* 23:5 23.5 Yeenn to gusu ke Parijiyenje aw dda je ddew kubbu-koje te lede ke ngann b̄olje ke n̄-toje n̄ode te ke jide te je ta toju dewje to n̄-toje to dewje ke n̄-bbeelje Lubba nya uta keseje.

polo le ddem, ke ri Lubba ke to me key-polo te le ddem. ²² Dew ke unda yo ke ri dara, unda yo ke ri ngende-mbay le Lubba ddem, ke ri Lubba ke isi dɔ ngende-mbay te le ddem. ²³ Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-ngemje. Sese ke aw areje dime ngann ne-ndɔje lese toyn, a aw mbeteje tarje ke ngeng nya uta keseje ke Ndu aw toju. Neje toke: <Nedda ke gate gate, me-maji, ke ngem tar le Lubba>. To maji ta nejeenn ke keseje toyn. ²⁴ Sese ke aw ɔruje nɔ nje-marese, ke e-toje to nje-kem-toje le, nayn to aw taaje maann-kay lese mba kɔru ngann kewnje ke ddang, a areje jambalje nday aw mese te wa! ²⁵ Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-ngemje. Nayn to aw tokoje giri engo-ne-kayje lese ke giri sambeje lese. A, nebbokoje, ke neje ke ingaje ke ddewe ang a ddusu me engo-maannje, ke me sambeje lese le. ²⁶ Ei Parijiyen ke e-to nje-kem-to le, e-toko me engo-ne-kay bba gire a kare to. ²⁷ Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-ngemje. E-toje toke le dɔbare ke dɔru pɔr gire te are nda. Gire kura kem dewje te, a singa dewje ke oy ke ne-yerewje dang dang njaa ddusu mee. ²⁸ Sese kara e-toje ddew kara baa toke baann. Kem dewje

te, undaje rɔ dewje ke aw bbeel Lubba. A, ngemje ke ne-ddaje ke maji ang ddusu mese. ²⁹ Kem-to-ndoo to lese see nje-kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke e-toje to nje-ngemje. Aw ddaje dɔbare nje-kilaje mber-tar le Lubba ngaa aw mɔseje dɔbare dewje ke gate gate are kura. ³⁰ Ngaa aw paje na: <Toke jeje n-to dɔ ndɔ te le kajejeje a, ja kumade ta tɔl ne nje-kilaje mber-tar le Lubba ang.> ³¹ Yeenn pa na sese njaa e-gereje to e-toje to nje ke gel dewje te ke tɔlje nje-kilaje mber-tar le Lubba le. ³² Yeenn a, sese, uwaje kula le kasele le areje ngeng awje ne ke kete ma! ³³ See lije, ko embakanraje, a kaseje ta tee ta sariya-puru te ke aw wɔn ke ndɔ ke ndɔ toke baann wa? ³⁴ Mba yeenn a, ooje, ma kula nje-kilaje mber-tar le Lubba, nje-kem-kareje, ke nje-kɔruje gel Ndu rɔse te. A tɔlje mareje, ta a bbereje mareje dɔ kakedese te. A tundaje mareje ke ndey me key-mbɔn naaje te lese ngaa, a tubbajede ke bbe bbe. ³⁵ Yeenn bba kare tar mese dewje ke gate gate toyn ke e-tɔlje de dɔ nange te neenn tel dɔse te. Unn kutue tar mese Abel te ke to dew ke gate gate, ndereng dɔ tar mese Jakari te ke to ngonn le Barasi ke e-tɔleje me key-polo-Lubba te horo lo te ke maji toyn ke bann. ³⁶ Tɔkɔrɔ m-pa marese, sariya nejeenn toyn a koso dɔ dewje te ke

bbokone neenn.

Jeju nɔ wɔju dɔ Jurusalam

³⁷ See dewje ke Jurusalam, see dewje ke Jurusalam! Sese ke aw tɔlje nje-kilaje mber-tar le Lubba, ngaa aw tilaje dewje ke Lubba ulade rɔse te ke er e-tɔljede. M-ndiki nya ta mbɔnse toke kɔn kunjɔ aw mbɔn nganne kɔ bake te a, e-ndikije ang. ³⁸ Maji! Me key lese a to baa. ³⁹ Mba, m-pa marese, a koomje ang ngaa ndereng ta a paje na: <Maji kare Lubba bbar tar ke maji dɔ dew te ke aw ddee ke ri Ebbe-dewje.> »

24

Jeju pa na dewje a tujuje key-polo-Lubba

¹ Toke Jeju tee key-polo-Lubba te aw ɔtu a, nje-njaje goe te ddeeje aw tojeje gusu ke dɔsu ne key-polo-Lubba le. ² Yeenn a Jeju pa arede na: «Ooje neje neenn tɔyn. M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese. Mare er kara a naysn dɔ mare te ang. Da tɔ neje neenn tɔyn.»

Neje ke a toje kete bba ddotu ndɔ a ddee

³ Toke Jeju isi dɔ ddingiri Olibeje te a, nje-njaje goe te ddeeje ke karede baa dujeje na: «Ndɔ ddi njaa bba nejeenn le a toje ne wa? Ngaa ddi bba ja gere ne kare ddee lei ddem, ddotu ndɔ le ddem wa?» ⁴ Jeju ilade te na: «Aaje rɔse ke maje areje dew erese ang. ⁵ Mba dewje nya

nya a ddeeje ke rim ngaa da paje na: <Ema m-to Mesi le>. Ngaa da kereje dewje nya. ⁶ A kooje tam ddoje ke aw ddeeje ngɔsi ke tam ddoje ke naysn ddeew ew. A areje bbeel ddase ang. Maji kare nejeenn le toje. A, a to ddotu ndɔ ang bbay. ⁷ Mba gel-dewje a kinje ta dda ddo ke mare gel-dewje. Bbe-kɔn a kin ta dda ddo ke mare bbe-kɔn. Tɔku bbo a koso ngaa, nange a yeke loje te dang dang. ⁸ A nejeenn tɔyn a toje toke le kunn-kutu nduru-ndo le dene.

⁹ Yeenn ngaa da kuwase kare dewje ula kemse ndoo ngaa da tɔlse. Gel-dewje tɔyn a mbetese wɔju dɔm. ¹⁰ Koo me te le dewje nya a koso. Da kunnje dɔ naa, ngaa da mbeteje naa ke yo ke ne. ¹¹ Nje-kilaje mber-tar ke toje to nje-ngemje a kundaje lo tee banya banya ngaa da kereje dewje toke banya. ¹² Majang a kaw ke kete kete, are ndiki naa le dewje nya a tel ke guku. ¹³ A dew ke uwa are ngeng ndereng tee kɔen te a, a kinga kaji. ¹⁴ Da kila mber Tar ke maji ke wɔju dɔ Bbe-kɔn ke dará dɔ nange te tɔyn kare gel-dewje tɔyn ooje. Goe te ngaa bba a to dɔbɔyn ne.»

Dewje a kooje ndoo nya

¹⁵ «A kooje <ne ke maji ang ke aw tujulo> le lo te ke maji-tɔyn, ddew kara baa toke nje-kila mber-tar le Lubba

* 24:15 24.15 <Lo ke maji-tɔyn> ke Jeju aw pa ne neenn to lo ke me key-polo-Lubba te ke Jerusalem.

Daniel ila mbere le*. - Maji kare dew ke aw tura Make-turu neenn le gere kande ke maje-¹⁶ Yeenn a, maji kare dewje ke a kisije nange Jude te aynje er ke do ddingirije te.¹⁷ Toke dew isi do key te a, maji kare n̄-ddisi ta kunn ne laa ke to me key te ang ngaa.†¹⁸ Toke dew ee ndoo a, maji kare n̄-tel bbee mba kunn kubbu laa ke ngal ang to.¹⁹ Do ndoe teenn, a to ndoo nya kare deneje ke eeje ke sem, ke nje ke ngannde aw ilje mba.²⁰ E-dujuje Lubba kare ndo kayn lese le to do nayn-kul te ang ddem, ndo-kuwa-ro te ang ddem.²¹ Mba kare teenn, dewje a koo ndoo nya kuta ndoo ke dewje ooje kunn-kutu ne te ndereng bbokone. Goe te a, ne kem-to ndoo ke a kuta yeenn a to ang ngaa.²² Toke Lubba tel ke ndo nejeenn le are nayn ngaji baa ang a, dew kara a kinga kaji ang. A na tel ke ndo nejeenn le kare nayn ngaji baa wɔju do dewje ke n̄-mberede toke kete.

²³ Yeenn a, toke dew pa arese na: <Ya! Mesi ee neenn.> Wase <Nee yonn> a, e-ndikije te saa ang.²⁴ Mba mesije ke tokoro ang, ke nje-kilaje mber-tar ke tokoro ang a ddeje. Da ddaje ne-marije ke neje ke dum do koo, ta bbo ddew to a, nje ke Lubba mberede kara ta kerede to.²⁵ Ye ann, mila mbise te kete

m̄ban.²⁶ Yeenn a bbo, n̄-pa darese na: <Ya! Nee me kor te> a, awje ang. A bbo na: <Ne a niya roe neenn> a e-ndikije te ang.²⁷ Ngonn le dew a ddee ddew kara baa toke ndi ke teel me dara te lo tee te le kare ndereng lo kande te le kare.²⁸ Lo ke ninn to te a, malje a m̄bonje naa kete‡.»

Ddee le Ngonn le dew

²⁹ « Njange baa go ndo ne-kem-to-ndooje teenn le a, kare a tuka ndul ta neyn a nda ang ngaa. Endeterendenje a kinje darâ tosoje do nange te. Singa-monguje ke me dara te a yekeje.³⁰ Yeenn ngaa ne ke a toju kare dewje gereje ne teel le Ngonn le dew a tee me dara te. Ngaa dewje toyn ke do nange te a nonje. Da kooje Ngonn le dew ke a ddee me mum te ke singa-mongu ke bo nya ddem, ke piti ke bo nya ddem.³¹ Toku tebbe-nare a bbar ngaa Ngonn le dew a kula anjije laa kare n̄-m̄bonje dewje ke n̄-mberede koy nange te ke so toyn, in er kara tee er kara.»

Ne-toju ke do kake Pige te

³² «Maji kare e-gereje ne do kake Pige te: Toke maann aw nja me barkem kake Pige te a kame aw unju a, e-gereje to neyn ne-dubbu ee ngosi ngaa.³³ Ddew kara baa, bbo sese ooje nejeenn toyn a, maji kare e-gereje to Ngonn le dew a ta ddee ngaa.

† 24:17 24.17 Nangue Ijarayel te dewje aw isije do key te lede mba n̄-ddaje do key le dare labbe to labbe ‡ 24:28 24.28 Gel tar neenn na: Ndo teel le Jeju a, dewje toyn a gereje.

Nee ngosi baa ngaa. ³⁴ M-pa marese, tokoro njaa, dewje ke bbokone neenn a koyje toyn ang bbay a, nejeenn toyn a teeje.»

³⁵ «Dara, ke nange da ndayje, a tarje lem a ndayje ang.»

Dew kara gere ndo ke Ngonn le dew a ddee ne ang

³⁶ Dew kara gere ndo wase kare tee le nejeenn le ang. Anjije ke dara wase Ngonn le kara gere ang. Bo ke kare baa gere. ³⁷ Ndo tee le Ngonn le dew a to ddew kara baa ke neje ke teeje ndo te le Noe. ³⁸ Mba kare teenn le, kete bba kare maann taa lo a, dewje aw usaje, aw ayje. Daw n-taaje naa, daw dare ngaw ngannde ke dene ndereng tee ndo te ke Noe ande me toku to te. ³⁹ Dejeje mare ne kara ang ndereng do ndo te ke ndi ere are maann taa lo ngaa uwade toyn aw ke de. Ndo ddee le Ngonn le dew a to ddew kara baa toke baann to. ⁴⁰ Yeenn a, bbo dingawje joo eeje ndoo a, da kunn mare kara, a da kinya ye ke kara. ⁴¹ Toke deneje joo aw uruje ne biri a, da kunn mare kara, a da kinya ye ke kara.

⁴² Yeenn a, areje dogolse te mba e-gereje ndo ke Ebbe-sese a ddee ne ang. ⁴³ Maji kare ooje tar neenn ke maje: Toke nje-key gere kare ke nje-bboko a ta ddee ne til te a, na ngem ta-lo bbo na kinya nje-bboko le kare ande key laa ang. ⁴⁴ Mba yeenn

a, sese kara isije do golse te mba Ngonn le dew a ddee ke kare ke e-gereje ang.

Tar do nje-kulaje te joo

⁴⁵ Nje-kula ke dda ne ke dogole ddem, keme are ddem ngaa ebbeeje inya nje-kula mareje jia te kare narede ne-kusa ke kare to na wa? ⁴⁶ Ro-neel a to laa ne ke ebbeeje le ddee ingae ta kula te le. ⁴⁷ M-pa marese, tokoro njaa, ebbeeje le a kinya ne-kingaje laa toyn me jia te. ⁴⁸ A toke n-to nje-kula ke maji ang a, na keje na: «Ebbemje a ddee njange ang bbay.» ⁴⁹ Ngaa na kuru do nje-kula mareje te le tundade. Na kusa ne ngaa, na kayn ne ke nje-kayje koto. ⁵⁰ Ebbeeje le a ddee ke ndo ke neje ang ddem, ke kare ke na gere ang ddem. ⁵¹ Ebbeeje le a ddae maji ang ngaa a kilae lo ke daw dila nje-ngemje ke te are aw nonje ddem aw ngeerje ngangede ddem.»

25

Gusu-tar do ngamandeje te doku

¹ «Yeenn a, Bbe-kon ke darâ a to ddew kara baa toke tar le mare ngamandeje doku ke jinje lambeje lede ta kaw tila ne kem dingaw ke a ta taa dene. ² Nje ke mi toje to mbeje, a keseje ke mi toje to nje-kem-kareje. ³ Mbeeje le jinje lambeje lede a awje ke maann-koo-lo mba kungu me lambeje te le ang. ⁴ A nje kem-kareje le jinje lambeje

lede ke maanne me ngann kuje te. ⁵ Nje taa dene le nayn ddee njange ang bbay a, bbi ddade are n̂-tibbije toyn. ⁶ A kare ke lo m̄ngu a, mare ko bbar na: <Nje-taa-dene le aw ddee ngaa bbo! E-teeje, e-tilaje keme!

⁷ Yeenn ngaa, ngaman-deje le toyn ndolje ngaa un-nje kutu m̄ose lambeje lede. ⁸ Mbeeje le dujuje nje ke kemde are le na: <Arejeje maann-koo-lo lese ten mba lambeje leje a ta koy.> ⁹ A nje-kem-kareje le ilade te na: Baann ang, maann-koo-lo leje a kase engaje ke engase toyn ang. Awje bbe le dewje ke aw labbeje e-ndokoje enganse. ¹⁰ A kare ke dawje ta ndoko a, nje-taa-dene le tee. Nje ke m̄oseje r̄ode kete le andeje saa me key-kusu taa-naa te, ngaa dutu ta-key le. ¹¹ Goe te ngaa bba kese ngamandeje le ddeeje ngaa uruje ekii na: <Dingaw, dingaw ɔru ta-key areje.> ¹² A nilade te na: <Tɔkɔɔ njaa m-pa marese, m-gerese ang. > »

¹³ Go gusu tar te neenn le a, Jeju pa na: «Yeenn a, arje d̄oḡolse te, mba e-gereje nd̄oe ang ddem, kare ang ddem.»

Gusu-tar d̄o nje-kulaje te mota

¹⁴ «Tar Bbe-k̄on le Lubba a to ddew kara baa ke tar le mare dingaw ke a ta kaw mba te a, bbar nje-kulaje laa ngaa inya ne-kingaje laa me jide te. ¹⁵ Nare mare kara kande ande-nare k̄or

mi. Nare mare k̄or joo. A nare mare k̄or kara. Narede ase gude gude ngaa, naw mba te le. ¹⁶ Dew ke inga kande ande-nare k̄or mi le aw labbe ne ne ngaa inga kande ande-nare k̄or mi d̄oe te t̄o. ¹⁷ Ne ke ninga k̄or joo le naw n̂-dda toke baann t̄o ngaa ninga k̄or joo d̄oe te t̄o. ¹⁸ A ne ke ninga k̄or kara le naw nuru buwa ngaa niya nare le ebbeeje le me te. ¹⁹ Nd̄o nya goe te a, ebben-je-kulaje le tel ddee ngaa unn kutu dujude kare n̂-toje ne ke n̂-ddaje ke nare laa le. ²⁰ Ne ke ninga kande ande-nare k̄or mi le naw n̂-ddee ke mare kande ande-nare k̄or mi ke ninga d̄oe te le ngaa n̂-pa na: <Ebbemje, arem kande ande-nare k̄or mi, a ye ke k̄or mi ke minga d̄oe te a neenn.> ²¹ Ebbeeje pa are na: <Maji, e-to nje-kula ke maji ddem, e-dda ne ke d̄oḡole ddem. E-dda ne ke d̄oḡole ddew neje te ke sen baa. Yeenn a, ma kinya neje ke bo me jii te. E-ddee e-dda r̄o-neel sem.> ²² Ne ke dare kande ande-nare k̄or joo le n̂-ddee t̄o ngaa, n̂-pa na: <Ebbemje, arem kande ande-nare k̄or joo, a ye ke k̄or joo ke minga d̄oe te a neenn.> ²³ Ebbeeje pa are na: <Maji, e-to nje-kula ke maji ddem, e-dda ne ke d̄oḡole ddem. E-dda ne ke dda ne ke d̄oḡole ddew neje te ke sen baa. Yeenn a, ma kinya neje ke bo me jii te. E-ddee e-dda r̄o-neel sem.> ²⁴ Gode te toyn a, ne ke ninga kande ande-nare k̄or kara le n̂-ddee

ngaa n̄-pa na: <Ebbemje, m-gere to e-to dew ke ketere. Lo ke e-dubbu ne te ang kara aw uja ne te. Lo ke e-tila ko te ang kara aw toru ne te. ²⁵ Bbeel ddam are maw miya nare lei le me buwa te. Ye a neenn, e-taa.> ²⁶ Ebbeeje le ilae te na: <Nje-kula ke maji ang, nje-dabbe. E-gere to lo ke m-dubbu ne te ang kara maw muja ne te. Lo ke m-tila ko te ang kara maw m-toru ne te. ²⁷ Bbo baann a, mba ddi bba ungu nare lem le lo ngem nare te kare telem a minga nare lem le ddem, mare nare d̄e te ddem ang wa? ²⁸ E-taaje kande ande-nare ke k̄or kara le jia te areje nje-kula ke ee ke kande ande-nare doro kara le. ²⁹ Mba da kare ne dew ke ee ke ne kare ne laa bo ke kete kete. A dew ke ee ke ne kara ang, ne laa ke ten baa be kara da taa jia te. ³⁰ A ne nje-kula ke kari baa neenn le, ilaeje ddaka lo te ke ndul lo te ke dewje aw nare n̄-noje ngaa aw ngeerje ngangede kete.>

Sariya ke ddotu nd̄o te

³¹ «Nd̄o ke Ngonn le dew a ddee ke anjije laa t̄oyn me piti te laa a, na kisi d̄o ngende-mbay te laa ke to ne-piti. ³² Dewje t̄oyn ke d̄o nange te a m̄onje naa n̄e te ngaa, na kayn horo dewje ddew kara baa toke nje-ngem-da aw kayn horo bateje ke benyaje. ³³ Na kungu bateje d̄o-ji-k̄ole te a, na kungu benyaje d̄o-ji-gele

te. ³⁴ Yeenn ngaa, Tokum-bay le a pa kare nje ke isije d̄o-ji-k̄ole te na: <Sese ke B̄omje bbar tar ke maji d̄ose te le, e-ddeeje. E-taaje Bbe-k̄on ke Lubba m̄ose mba tar lese lew baa kare te ke naw n̄-dda ne neje le to lese. ³⁵ Mba bbo ddam, a aremje ne musa. Kunda om, a aremje maann may. M-to nje-mba, a e-taamje ke key. ³⁶ Kubbu goto r̄om te, a aremje kubbu mula. R̄om tom, a e-ddee oomje. M-to key-kula te, a e-ddeeje oomje.> ³⁷ Yeenn ngaa dewje ke gate gate le a kilaeje te na: <Ebbe-dewje, nd̄o ke dda bba bbo ddai bba joi a jari nekusa, wase kunda w̄oin bba jari maann ay wa? ³⁸ Nd̄o ke dda bba e-to nje-mba bba joi a n̄-taai ke key, wase kubbu goto r̄oi te bba jari kubbu ̄o wa? ³⁹ Nd̄o ke dda bba r̄oi toi, wase ee key-kula te bba n̄-ddee jooi wa?> ⁴⁰ Yeenn ngaa Tokum-bay le a kilade te na: <Tok̄o njaa, m-pa marese, kare t̄oyn ke e-ddaje nejeenn le ke kara le ngak̄om ke toje to dewje ke ten baa neenn a, yeenn to ema a e-ddaje sem.> »

⁴¹ Goe te a, na pa kare nje ke eeje d̄o-ji-gele te le na: <̄otuje m̄b̄orem te ke ddang, sese ke ndu-nd̄ool to d̄ose te. Awje dann puru te ke a k̄on ke nd̄o ke nd̄o, ke Lubba m̄ose mba esu de ke anjije laa. ⁴² Mba bbo ddam, a aremje ne-kusa ang. Kunda om, a aremje maann kay ang. ⁴³ M-to nje-mba, a

e-taamje ke key ang. Kubbu goto rom te, a aremje kubbu ang. Rom tom, a e-ddeeje oomje ang ddem, m-to keykula te, a e-ddeeje oomje ang.> ⁴⁴ Yeenn ngaa da kilaeje te na: <Ebbejeje! Ndo ke dda bba bbo ddai, kunda woin, e-to nje-mba, kubbu goto roi te, roi toi wase ee key kula te bba jumai ang wa?> ⁴⁵ A na kilade te na: <Tokoro njaa, m-pa marese, kare toyn ke e-ddaje nejeenn le ke kara le ngakom ke toje to dewje ke ten neenn ang a, yeenn to ema a e-ddaje sem ang.> ⁴⁶ Da kaw koo ndoo ke ndo ke ndo, a nje ke ddaje ne ke me Lubba ndiki le a kisi ke tebbe ke ndo ke ndo.»

26

Tokuje le Jiipije ulaje tar me naa te ta tol Jeju

¹ Toke Jeju pa tarje neenn le toyn nunga a, n-pa nare nje-njaje goe te na: ² «Egereje toyn to kusu-Pake nayn ndo joo baa ngaa. Da kila Ngonn le dew ji dewje te kare n-tole do kake-dese te.»

³ Yeenn ngaa, toku nje-poloje Lubba ke tokuje le Jiipije mbonje naa me ndoko te le mbay le toku nje-poloje Lubba ke ria na Kayipi, ⁴ ngaa dunnje ndude ta kuwa Jeju ke gusu ta tole. ⁵ A n-paje na: «Areje juwae ke ndo kusu-Pake ang, mba a kuju bula horo dewje te.»

Mare dene ungu yambo do Jeju te

⁶ Jeju ee Betani key le Simo ke lew to nje-banji, ⁷ a mare dene ddee ngosi saa. Nuwa ku ke n-dda ke er ke ria na Alebatere jia te. Yambo ke gate ngeng nya ddusu mee. Kare ke Jeju nayn ta nekusa te bbay a, dene le ungu yambo le doe te. ⁸ Toke nje-njaje-go Jeju te ooje neenn le a, neelde ang ngaa n-paje na: «N-tuju yambo neenn be mba ddi wa? ⁹ Maji ta labbe yambo neenn ke gate ke ngeng a kayn nare nje-ndooje ang wa?»

¹⁰ Jeju gon tar ke daw n-pa le gere ngaa pa na: «Mba ddi bba aw jokuje dene neenn wa? Ne ke maji a n-dda sem. ¹¹ Nje-ndooje aw nayn ke se ke ndo toyn. A ema, ma nayn ke se ke ndo toyn ang. ¹² Nungu yambo le rom te ta mosem ngina ne ndo ke da kilam me buwa-yo te. ¹³ Tokoro, m-pa marese, lo toyn ke do nange te ke da kila mber Tar ke maji-neenn te, da pa tar ne ke dene neenn dda ngaa da kole mede doe te.

Judase ndiki ta kunn do Jeju

¹⁴ Goe te a, kara le nje-njaje-go Jeju te ke doku gire joo ke daw n-bbare na Judase Isikariyote aw inga toku nje-poloje Lubba, ¹⁵ ngaa pa arede na: «Toke mila Jeju jise te a, ddi a, a karemje wa?» Toku nje-poloje Lubba areje kande nare domota. ¹⁶ Unn kutue

kare teenn, Judase aw sange ddew ta kila Jeju jide te.

¹⁷ Dɔngɔr ndɔ kusu-mapa ke n̄-dda ke wum ang le a, nje-njaje-go Jeju te ddeeye dujeje na: «E-ndiki kare n̄-mɔse ne-kusa mba kusu-Pake le jari lo te ke dda wa?»
¹⁸ Jeju ilade te na: «Awje tɔku bbe te rɔ mare dew te ke be. E-paje areje na: <Nje-ne-tɔju pa na: Kare lem ddee ngɔsi ngaa. Key lei a ema ke nje-njaje-gom te ja dda kusu-Pake ke te.> »
¹⁹ Nje-njaje-go Jeju te ddaje ne ke nunn ndu narede kare n̄-ddaje ngaa n̄-mɔseje neje mba kusu-Pake le.

Jeju tɔju kem dew ke a kunn dɔe

²⁰ Lo-kul a, nisi ta ne-kusa te ke nje-njaje goe te ke dɔku gire joo le. ²¹ Kare te ke daw dusaje ne a, n̄-pa na: «Tɔkɔrɔ m-pa marese, dew kara horose te a kilam ji dewje te.»
²² Rɔ nje-njaje-go Jeju te le neelde ang nyɔm ngaa dede kara kara n̄-dujeje na: «Ebbe-dewje to ema wa?»
²³ Nilade te na: «Dew ke ula jia naa te sem me sambe te neenn, ne a na kilam ji dewje te. ²⁴ Ngonn le dew a koy ddew kara baa ke tar ke makuturu le Lubba pa dɔe te. A kem to ndoo a to le dew ke a kilae ji dewje te le. Duje ang kara maji nya uta.»
²⁵ Judase ke a ta kilae ji dewje te le duje na: «Nje-ne-tɔju, to ema wa?» Jeju ilae te na: «Ei njaa e-pa mban.»

Muru me-kara

²⁶ Kare te ke daw dusaje ne a, Jeju unn mapa ngaa, are wooyo Lubba a, tete ngaa are nje-njaje goe te a pa na: «E-taaje usaje. Yeenn to darɔm ann. ²⁷ Goe te a, nunn mare engo maann binye ngaa nare wooyo Lubba a, n̄-pa na: «Sese tɔyn njaa ayje, ²⁸ yeenn to mesem ann. To mese ke Lubba ɔsu ne dɔnɔ ke dewje ke banya are ula mba kare tar majang lede ɔru ne dɔde te. ²⁹ M-pa marese, ma kay maann binye neenn ang ngaa ndereng ndɔ ke ma kay ne maann binye ke siki ke se me Bbe-kɔn te le Bɔmje.»

Jeju pa na Piyar a mayn tar le ne

³⁰ Goe te a, dɔsuje pa wal Lubba, ngaa n̄-teeje dawje ke dɔ ddingiri Olibeje te. ³¹ Yeenn a, Jeju pa arede na: «Til te neenn, ne a kingam kare e-tusumje tɔyn inyamje, mba n̄-dda me Maketurute le Lubba na: Ma tɔl nje-ngem-bateje, ta kusu bateje le a saren.»
³² «A go kin te ke ma kin horo dewje te ke oy a, ma kaw nginase Galile.»

³³ Piyar pa are na: «Le dewje tɔyn tusije inyaije kara, ema ma kinyai ndɔ kara ang.»
³⁴ Jeju ilae te na: «Tɔkɔrɔ, m-pa mari, til te neenn njaa, kete bba kare kuran nɔ a, a mbetem ta pa na e-gerem ang gɔl mota.»
³⁵ Piyar pa are na: «Le ase kare moy sei kara, ma mbiti ta pa na m-geri ang ndɔ kara

ang.» Ngaa kese nje-njaje goe te tɔyn paje toke baann tɔ.

Jeju duju Lubba lo te ke Jetesemane

³⁶ Goe te a, Jeju aw ke nje-njaje goe te le lo te ke daw n̄-bbar na Jetesemane ngaa n̄-pa narede na: «Isije lo te neenn a ema, ma kaw duju Lubba lo te ke yonn. ³⁷ N̄-jin Piyar de ke ngann le Jebede ke joo naw ke de. Rɔe unn kutu neele ang ngaa bbeel uta dɔe tɔ. ³⁸ Ngaa, n̄-pa narede na: « Rɔm neelem ang nja nyɔm. E-naynje neenn, ta je ke se, jareje bbi ɔru kemje ang.» ³⁹ Goe te a, n̄-ngese ke kete ten be ngaa, n̄-tee noso ke ta mee, n̄-debbe keme nange ngaa n̄-duju Lubba n̄-pa na: «Bɔy, bbo ddew to a, uta engo kemto-ndoo neenn ke ddang. A e-dda toke mei ndiki bbo toke mem ndiki ang.» ⁴⁰ N̄-tel n̄-ddee rɔ nje-njaje goe te ke mota le a, ningade tɔyn dɔ bbi te. Yeenn ngaa n̄-pa nare Piyar na: «A kaseje ta kare bbi ɔru kemse ang sem mba kare kara ang wa?» ⁴¹ Areje bbi ɔru kemse ang bbo e-dujuje Lubba na a kosoje me ne-na te. Dew ndiki ta dda ne ke maji njaa a, da-rɔ inga ddew ta dda ne le ang.»

⁴² Jeju tel aw ddew ew bbay ngaa duju Lubba na: «Bɔy, bbo engo neenn le to ta kare may njaa, mba ddew ke a kɔru ne ke ddang goto a, maji kare e-dda ne ke mei ndiki.» ⁴³ N̄-tel n̄-ddee a ningade dɔ bbi te bbay mba

bbi uta dɔde. ⁴⁴ Ninyade a naw n̄-duju Lubba ke gɔl mota laa bbay. Neenn le njaa n̄-tel n̄-duju Lubba le bbay. ⁴⁵ Ngaa n̄-tel n̄-ddee rɔ nje-njaje goe te a n̄-pa na: «Aw e-tibbije, aw uwaje rɔse bbay wa? Bbasine, kare ase ngaa, da kila Ngonn le dew ji nje-ne-ddaje te ke maji ang. ⁴⁶ Yeenn a, inje are jawje. Dew ke ilam ji dewje te le ddee ngɔsi ngaa.

Duwa Jeju

⁴⁷ Toke Jeju nayn aw pa tar bbay a, kara le nje-njaje goe te ke dɔku gire joo ke ria na Judase le ddee ke dewje ke banya. Duwaje tɔku kiyaje ke kakeje jide te. Tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le Ji-ijije a ulajede. ⁴⁸ Judase nje-kila Jeju jide le tɔjude toke kete, mare ne ke na dda kare n̄-gere ne Jeju le. N̄-pa na: «Dew ke m-to mbiya a, to ne ann ta uwaeje.» ⁴⁹ Njange baa njaa a, Judase le ddee ngɔsi ke Jeju ngaa pa are na: «Lapiya, Nje-ne-tɔjul.» Ngaa n̄-to mbiya. ⁵⁰ Jeju ilae te na: «Naam, e-dda ne ke e-ddee ta dda le.» Yeenn ngaa dewje le ddeeje ngɔsi ke Jeju le ngaa ilaeje uwaeje. ⁵¹ Mare nje-nja go Jeju te kara ɔru tɔku kiya laa ngaa tuka ne mbi mare nje-kula le tɔku-nje-polo Lubba ti. ⁵² Yeenn ngaa Jeju pa are nje-nja goe te le na: «E-tel ke tɔku kiya lei ture te, mba dew ke tɔl dew ke tɔku kiya a, da tɔle ke tɔku kiya tɔ. ⁵³ E-gere ang wa? Mase ta duju Bɔy

kare ula ke anjije ke toje to nje-ddoje banya banya arem.
⁵⁴ A bbo m-dda toke baann a, tarje ke Maketurule Lubba pa le a ddeeje to ne ke tókoro toke baann wa? Maketuru le pa na maji kare neenn le to toke baann.»

⁵⁵ Goe te a, Jeju pa are dewje ke banya le na: «E-ddeeje ke tóku kiyaje, ke kakeje bba ta kuwam ne toke ne ke m-to nje-bboko. Ke ndo toyn misi me key-polo-Lubba te maw m-toju ne, a uwamje ang. ⁵⁶ A nejeenn toyn teeje kare tar ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje me Maketurute le ddeeje ne to ne ke tókoro.» Yeenn ngaa nje-njaje-go Jeju te le toyn njaa aynje inyaeje.

Daw ke Jeju lo tóku sariya te le Jiipije

⁵⁷ Nje ke uwaje Jeju le awje saa ró Kayipi te ke to tóku nje-polo Lubba. Nje-kóruje gel ndu ke tókuje le Jiipije mbónje naa lo teenn.
⁵⁸ Piyar óru goe, a nja ddew ew saa ndereng tee ne me ndoko te le Kayipi le. Nande me ndoko te le ngaa nisi ke nje-ngemje ta key ta koo se ne le a kósu kóyn toke baann wa?

⁵⁹ Tóku nje-poloje Lubba ke nje-gangeje sariya le Jiipije le toyn aw sangeje mare tar ngem ta kunda do Jeju te bba ta gange ne sariya yo doe te. ⁶⁰ Nje-tar-najije ke toje to nje-ngemje nya nya

ddeeje ulaje tar tae te. A dingaje ne ke ta kunda ne tar doe te le ang. Do bonye a mare dewje joo ddeeje paje na: ⁶¹ «Dew neenn pa na: <Mase ta tó key-polo-Lubba ta tel dda ture te me ndo mota te.> » ⁶² Tóku nje-polo Lubba le in taar ngaa duje na: «Tar ke a kila te goto wa? Tar ddi a, a pa do tar te ke dewje aw paje doi te neenn wa? ⁶³ A Jeju pa tar ang. Yeenn ngaa tóku nje-polo Lubba pa are na: « M-duji ke ri Lubba ke nje-kisi kem baa kare ilaje tar te neenn: <E-to Mesi, Ngonn le Lubba wa?> » ⁶⁴ Jeju ilae te na: «Ei njaa e-pa mban. A m-pa marese, bbasine neenn njaa a kooje Ngonn le dew doji kól Lubba te ke nje-singamöngu. A kooje kare te ke na kin darâ ta ddee me mum te tó. ⁶⁵ Yeenn ngaa tóku nje-polo Lubba le tir kubbu ke rœ te* ngaa pa na: «N-taji Lubba. N-ndiki ta kinga nje-tar-naji bbay ang ngaa. Ooje taji ke n-taji Lubba neenn mban. ⁶⁶ Tar ddi a ejeje doe te wa?» Dilaeje te na: «Nase yo.» ⁶⁷ Yeenn ngaa, n-tibbije nwere keme te ngaa n-bbirije jide n-tundaeje ne. Mareje tundaje ka-mbore ngaa, ⁶⁸ paje na: «Mesi, e-pa are joo, na a undai wa?»

Piyar mbete Jeju na n-gere ang

* **26:65** 26.65 Bbe le Jiipije, toke mare dew ke bo tir kubbu laa a, yeenn toju to ungu wœn nya. Yeenn to ne ke ngeng nya. Tóku nje-polo-Lubba ee ke ddew ta tiir kubbu ke rœ te ang tó.

69 Kare teenn Piyar isi ddaka me ndoko te le. Mare nje-kula ke dene ddee ngosi saa ngaa pa na: «Ei kara e-nja ke Jeju dew ke Galile neenn le to.»⁷⁰ A Piyar mayn kem dewje te toyn na: «M-gere tar ke e-ndiki ta pa neenn ang.»⁷¹ Nunn ddew ta kotu ngaa n̄-tee ta ndoko te le a, mare nje-kula ke dene dang ooe ngaa pa are nje ke isi lo teenn na: «Dew neenn nja ke Jeju dew ke Najarete le to.»⁷² Piyar unda yo ngaa mayn bbay na: «M-gere dingaw neenn ang.»⁷³ Ngaji goe te a, nje ke eeje teenn le awje ngosi ke Piyar le ngaa paje are na: «E-to kara le dewje neenn njaa. Tar-pa lei njaa toju.»⁷⁴ Yeenn ngaa nunn kutu kunda yo ngaa n̄-tɔn ne guma na: «M-gere dingaw neenn ang. Toke mere ngem a, maji kare Lubba undam.» Kare teenn njaa kuran nɔ.⁷⁵ Piyar ole mee dɔ tar te ke Jeju pa are na: «Kete bba kare kunra nɔ a, a mbetem pa na e-gerem ang gɔl mota.» N̄-tee ddaka ngaa n̄-nɔ nya.

27

Daw ke Jeju nɔ Pila te

¹ Ke endɔɔ baa njaa, tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije toyn unnje ndude kare n̄-tɔl Jeju. ² Duwaeje n̄-tɔeje ngaa, n̄-ddeeje saa dulaeje ji ngonn-mbay Pilate te, ke to dew ke Rɔm.

Tar yo le Judase

³ Toke Judase ke ila Jeju ji dewje te le oo sariya yo

ke n̄-ngange dɔe te le a, keje laa jɔke nya. N̄-tel ke kande nare ke dɔmota le nare tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije le. ⁴ N̄-pa narede na: «M-dda ne ke maji ang, mba mila dew ke dda ne ke maji ang kara ang ji dewje te kare n̄-tole.» Dilaeje te na: «Osoje te ang. Yeenn ooi.»⁵ Judase sanre nare le me key-polo-Lubba te ngaa ɔtu aw ila kula gɔse te to kake te ngaa oy. ⁶ Tɔku nje-poloje Lubba le ndekeje nare le ngaa paje na: «Ndu are ddew ta ngem nare ke be neenn lo-ngem nare te ke me key-polo-Lubba te ang, mba to nare mese. ⁷ Duwaje dɔ naa ngaa goe te a, dunnje nare le n̄-ndokoje ne ndɔɔ le mare nje-kubba jo ta dda to lo dubbu yo le nje-mbaje. ⁸ Mba yeenn a n̄-bbar ne ndɔɔ le na « ndɔɔ-mese» ndereng bbokone. ⁹ Yeenn ngaa tar le Lubba ke Jeremi nje-kila mber-tar laa pa le ddee ne to tar ke tɔkɔɔ. Tar le na: «N̄-taaje kande nare dɔmota. To gate dew ke ngann Ijarayelje wɔju le ann. ¹⁰ Ngaa dareje mba ndoko ne ndɔɔ le nje-kubba jo ddew kara baa ke ndu ke Ebbe-dewje unn arem.»

Pila te duju tar Jeju

¹¹ Daw ke Jeju nɔ ngonn-mbay Pilate te. Ngonn-mbay le duje na: «E-to tɔku-mbay le Jiipije wa?» Jeju ilae te na: «Ye njaa e-pann.»¹² A toke tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije aw undaje tar dɔe te a, nilade te kara

ang. ¹³ Yeenn ngaa, Pilate duje na: «Oo tarje toyn ke daw dundaje doi te neenn ang wa?» ¹⁴ A nilae mare tar te kara ang. To ne ke dum do Pilate le.

N-gange sariya yo do Jeju te

¹⁵ Ke ndo kusu Pake kara kara toyn, ngonnn-mbay le aw oru dew key-kula te. To dew ke dewje ke banya ndikije kare nore. ¹⁶ A kare teenn mare dew ke ria bbar nya ee key-kula te le. Ria na Barabase***. ¹⁷ Yeenn a Pilate duju dewje ke banya ke mbonje naa le na: «Na bba e-ndikije kare more marese wa? Barabase wase Jeju ke daw n-bbare to Kiriste le wa?» ¹⁸ Mba Pilate gere ke maje to me a ddade do Jeju te a duwaeje dulae jia teenn.

¹⁹ Kare te ke Pilate isi lo sariya te le bbay a, dene laa ula pa are na: «Ula tai tar te le dew ke gate gate neenn ang. Mba til te neenn, moo ndoo nya me ni te waju doe.»

²⁰ A toku nje-poloje Lubba, ke tokuje le Jiipije tulaje dewje ke banya le kare n-dujeje dare noru Barabase a ta n-tolje Jeju. ²¹ Ngonn-Mbay le tel dujude na: «Horo dewje te ke joo neenn, na bba e-ndikije kare more marese wa?» A dilaeje te na: «Barabase!» ²² Pilate dujude bbay na: «Ddi a ma dda ke Jeju ke daw n-bbare to Kiriste le wa?» Dede toyn njaa dilaeje te na: «Are n-tole do kake-dese te!» ²³ Pilate dujude na: «Majang ddi a n-dda wa?» A dunnje

kutu kuru ekii ke singa bbay na: «Are n-tole do kake-dese te!»

²⁴ Toke Pilate oo to na kase dda mare ne dang ang, ngaa dewje le aw yekeje lo ke kete kete a, nunn maann ngaa n-toko ne jia kem dewje te ke banya le ngaa n-pa na: «Tar yo le dingaw neenn a kuwa dom ang. Oose.» ²⁵ Dewje ke banya le toyn ilaeje te na: «Maji kare tar yo laa le oso doje te ke do ngannje te.» ²⁶ Yeenn ngaa Pilate oru Barabase arede. Nare n-tunda Jeju ke ndey ngaa nulae jide te kare n-tole do kake-dese te.

Mbambaje ojuje Jeju kokoje ne

²⁷ Mbambaje le Pilate awje ke Jeju lo gange sariya te laa, ngaa kese mbambaje le toyn mbonje naa doe te. ²⁸ N-toruje kubbuje laa roe te ngaa dulaeje kubbu ke ngal ngaa kase. ²⁹ N-peteje kulaje ke to konn to ejokudo, ngaa dundaje doe te. Dulaje kare jia te ke kol ngaa dosuje mekeji golde nange noe te, n-kokeje ngaa n-paje na: «Lapiya, toku-mbay le Jiipije!»

³⁰ N-tibbije weren doe te ngaa n-taaje kare le dunda ne doe. ³¹ N-ddae n-koko ne ngaa goe te a, doruje toku kubbu le ngaa n-tel dulae kubbuje laa. Goe te a, dawje saa ta tole do kake-dese te.

N-bbere Jeju do kake-dese te

³² Toke mbambaje le inje me bbe te le aw teeje ke

ddaka a, dingaje mare dingaw ke bbe te ke Sirenn, ria na Simo, ngaa duwaeje dare noto kake-dese le Jeju le. ³³ Daw n̄-teeje lo te ke daw n̄-bbar na Gologota, ke kande na: «Lo kado dewje» a, ³⁴ dareje Jeju le maann kande binye ke dungu maann ne ke ate me te ngaa dare kare nay. Jeju le na a, mbete ta kay.* ³⁵ Nbbereje do kake-dese te le ngaa goe te a, n̄-ddoje mbari n̄-kaynje ne naa kubbuje laa. ³⁶ Ngaa disije lo teenn ta ngeme.

³⁷ N-dda mare makeruru n̄-bbere er doe te ta toju ne gel ne ke n̄-gange ne sariya doe te le na: «Dew neenn to Jeju, toku-mbay le Jiipije.»

³⁸ N-bbere nje-bbokoje joo do kake-deseje te mbore te to. Mare kara er kol, a mare kara er gel.

³⁹ Dewje ke aw ndayje lo-teen tukaje dode a tajeje. ⁴⁰ N-paje dareje na: «Ei ke endiki ta to key-polo-Lubba ta tel dda mare ture te me ndo mota te le, bbo e-to Ngonn le Lubba a, aji roi ei njaa bbo in do kake-dese te le uru nangê.»

⁴¹ Toku nje-poloje Lubba, ke nje-koruje gel ndu, ke tokuje le Jiipije kokeje to paje na: ⁴² «Naji mare dewje, a nase ta kaji roe njaa ang! Toku-mbay ke Ijarayel le ann? Bbo nin do kake-dese te nuru nangê a, ja koo meje

te saa. ⁴³ Nunda mee do Lubba te ngaa n̄-pa na n̄-to Ngonn le Lubba. Toke Lubba ndike a, maji kare naje bbasine neenn.»

⁴⁴ Nje-bbokoje ke n̄-bberede do kake-deseje te le tajeje toke baann to.

Koy le Jeju

⁴⁵ Unn kute kare te ke ar dana nndereng gol kare mota ke lo-kul te, lo ndul do nange te toyn. ⁴⁶ A ta tee gol kare te ke mota a, Jeju uru ekii ke singa na: «Eli, Eli, lama sabakantani!» Kande tar le na: «Lubba lem, Lubba lem, inyam mba ddi wa?» ⁴⁷ Mare dewje ke eeje lo teenn le ooje tar le Jeju le a paje na: «Naw n̄-bbar Eli.» ⁴⁸ Mare dew kara horode te ayn ke ngoru aw unn mare ta kubbu ula me maann binye te ke mase ngaa ke ta kare te a ula are Jeju kare ay. ⁴⁹ A mareje paje na: «N-ngina joo se Eli a ddee kaje wa?»

⁵⁰ Jeju tel uru ekii ke singa bbay ngaa goe te a kewn laa tee†. ⁵¹ Kare teenn njaa, kubbu ke n̄-to n̄-gange ne me key-polo-Lubba tir dana, in taar uru nangê. Nange yeke ngaa erje riyaje. ⁵² Ta buwayoje teyn ngaa dewje ke ooje mede te ke Lubba bba oyje ndolje. ⁵³ Dinje me buwayoje te le n̄-teeje ngaa, go ndol te ke Jeju ndol horo dewje te ke oy le a, dandaje Jurusalam ke to bbe ke maji toyn are dewje nya oojede.

* **27:34** 27.34 To ne dewje ke Rom aw unguje me ben te are dewje ke daw ta tolde do kake-dese te ta tolde bba kare doo ndoo nya ang. † **27:50** 27.50 Koy le Jeju to ne njaa ninya kewn laa nare tee.

⁵⁴ Toke nje-kɔn dɔ mbam-baje ke Rɔm, ke dewje ke eeje saa lo ngem niinn Jeju le ooje nange ke aw yeke, ke neje ke teeje le a, bbeel ddade nya ngaa n̂-paje na: «Dew neenn to Ngonn le Lubba njaa.»

⁵⁵ Deneje ke banya ke inje Galile ngaa unnje go Jeju aw dda saa le eeje teenn tɔ. Darje ddew ew daw dooje nejeenn le. ⁵⁶ Horo deneje teenn le, Mari ke Magedala, ke Mari ke uju Jake de ke Jejobbe, ke kɔn ngann le Jebede deeje teenn.

Dila niinn Jeju me buwa-yo te

⁵⁷ Lo-kul a, mare nje-nekinga ke to dew ke bbe te ke Arimate ddee tee, Ria na Jejobbe. Ne kara n̂-to nje-nja-go Jeju te tɔ. ⁵⁸ Naw noo Pilate ngaa n̂-duju niinn Jeju le. Yeenn ngaa Pilate unn ndu kare dare niinn le. ⁵⁹ Nunn niinn le ngaa, n̂-ke ke kubbu ke siki ke are ngate ngate, ⁶⁰ ngaa nila buwa-yo te laa ne njaa ke nare duru dare toke siki bbay me er te. Goe te a, n̂-ndubbu mare tɔku er nutu ne ta buwa-yo le ngaa n̂tɔ. ⁶¹ Mari ke Magedala de ke Mari ke kara deeje teenn, disije nangê, kemde ke buwa-yo te le.

Dundaje nje-ngemje buwa-yo le.

‡ **27:60** 27.60 Buwa-yo le Jiipije to nange ang. Daw n̂-ddaje buwa le me er te bba daw dubbu ne yoje lede. § **27:64** 27.64 Ngem ke dɔngɔr ke Jeju ere ye ke n̂-pa na ne a n̂-to Mesi le. Ooje Mat. 26.63. Ye ke goe te a to ye ke nje-njaje goe te a paje na ne a nin horo dewje te ke oy. * **28:1** 28.1 Ndo-kuwa-rɔ le Jiipije to Saba, ke to Samedi. A ndo-kuwa-rɔ to damasi.

⁶² Lo-kare, ke to ndɔ ke go ndɔ mɔse neje mba ndɔ-kuwa-rɔ a, tɔku nje-poloje Lubba, ke Parijiyenje awje naate kara baa rɔ Pilate te, ⁶³ ngaa paje na: «Dew ke bo, jole meje to, dɔ ndɔ te ke nje-kere dewje neenn le nayn ne kem baa bbay le, n̂-pa na: <Ndo mota go yo te lem a, ma kin horo dewje te ke oy.> ⁶⁴ Yeenn a, unn ndu are n̂-ngem buwa-yo le ndereng ndɔ mota. Baann ang a, nje-njaje goe te a ddee bbokoje niinne a da paje kareje dewje to ne a nin horo dewje te ke oy. Ngem ke guku neenn a ngeng kuta ye ke kete bbay§. ⁶⁵ Pilate pa arede na: «Nje-ngemje ta lo a neenn. Awje areje n̂-ngemje buwa-yo le toke mese ndiki.» ⁶⁶ Dawje buwa-yo te le ta koo gusu ke ta ngem ne buwa-yo le. N-ddaje mare endaji ta buwa-yo le ngaa dundaje nje-ngemje ta lo tae te.

28

Kin le Jeju horo dewje te ke oy

¹ Go ndɔ-kuwa-rɔ te le Jiipije a, ke ndɔ-kuwa-rɔ*, Mari ke Magedala de ke Mari ke kara dawje ta koo buwa-yo le. ² A ta koo a, nange yeke ke singa. Mare anji le Ebbedewje in dara ddee, ndubbu

er le ke ddang ngaa isi dœ te. ³ N-ndœren toke teel le ndi ngaa kubbu laa nda toke le neyn jeenn. ⁴ Nje-ngemje buwa-yo le bbeelje nya ngaa isaje. Disije toke le dewje ke oy. ⁵ A anji le pa are deneje le na: «Sese, areje beel ddase ang, mba m-gere to aw e-sangeje Jeju ke n-tœle dœ kake-dese te le. ⁶ Nee neenn ang, nin horo dewje te ke oy ddew kara baa toke n-pa le. E-ddee ooje lo ke dilae te le. ⁷ Ta, awje njange aw e-paje are nje-njaje goe te, e-paje na: «Nin horo dewje te ke oy, ngaa naw ta nginase Galile. A kooje nunn. Tar ke mndiki ta pa karese ann.» »

⁸ Deneje le œtuje buwa-yo te le ke ngœru. Bbeel ddade ddem, rœde neelde nya ddem ngaa daw paje tar le dareje nje-njaje-go Jeju te. ⁹ A ta koo a, Jeju tee nœde te aw tila kemde ngaa pa arede na: «Lapiya lese!» Deneje le ddeeje ngœsi saa ngaa, dœsuje mekeji gœlde nœ te ngaa duwaje gœle n-waleje ne. ¹⁰ Yeenn ngaa Jeju pa arede na: «E-bbelje ang, aw paje areje ngakœm are dawje Galile. Lo te ke nunn a da koom†.»

Tar ke nje ke ngemje ta buwa-yo le paje

¹¹ Toke deneje le naynje ddew-boo bbay a, mare dewje ke ngemje ta buwa-yo le telje awje me tœku-bbe te ngaa œruje gel neje

tœyn ke tee le areje tœku nje-poloje Lubba. ¹² Tœku nje-poloje Lubba le mbœnje naa ke tœkuje le Jiipije ngaa dooje ta naa. Goe te a, dare nje ke ngemje ta buwa-yo le tœku nare, ¹³ ngaa n-paje darede na: «Ta e-paje na: «Kare ke n-nayn jaw n-tibbi bbay a, nje-njaje-go Jeju te le ddeeje til te ddee bbokoje niinne.» ¹⁴ Bbo Pilate oo tare a, ja gere gusu ke ta pa ne kare n-ndiki te. A sese a kingaje tar ang.» ¹⁵ Nje-ngemje ta buwa-yo le taaje nare le ngaa, ddaje ddew kara baa ke ndu ke darede le. Tar neenn le nja horo Jiipije te ndereng bbokone.

Jeju ula nje-njaje goe te

¹⁶ Nje-njaje-go Jeju te ke naynje dœku gire kara le awje Galile dœ ddingiri te ke n-tœjude le. ¹⁷ Toke dooeje a, dœsuje mekeji-gœlde nangê. A mareje, aw maynje bbay. ¹⁸ Jeju ddee ngœsi ke de ngaa pa arede na: «Lubba arem singa tœyn dara ddem, nangê ddem. ¹⁹ Yeenn a, awje rœ gel-dewje te tœyn ke dœ nange te. E-ddajede to nje-njaje-gom te, ngaa e-ddajede batem ke ri Bœ, ri Ngonn, ke ri Ndil-me-nda. ²⁰ E-tœjuede are n-ddaje ne ddew nduje te tœyn ke munn marese. Ooje, ma kee ke se ke ndœ tœyn ndereng ddutu ndœ te.

Maketuru le Marke Marke Mk

Jan-Batise duju dewje kare turuje ddew lede

¹ Kunn-kutu Tar ke maji ke do Jeju-Kiriste, Ngonn le Lubba te a neenn. ² Lubba pa me maketuru te le Ejayi nje-kila mber-tar laa na:

« Ema Lubba, ma kula mare nje-kula lem noi te, kare mose ddew lei.

³ Ndu dew le aw uru ekii me kor te na:

«E-moseje ddew le Ebbe-dewje, Areje ddewje laa ndojuje njarara.» »

⁴ Yeenn a, Jan Batise unda lo tee me kor te ngaa ila mber batem-turu me, kare Lubba oru ne tar majang do dewje te. ⁵ Dewje toyn ke do nange Jude te, ke nje ke Jurusalem awje roe te. N-paje majang lede ke ddaka are Jan ddade batem me maann Jurden te.

⁶ Jan ula kubbu ke n-dda ke biin jambal, ngaa n-to endaar bbere te. Ne-kusa laa to ebeteje, ke ubbu teje. ⁷ N-pa nare dewje na: « Dew ke aw ddee gom te ngeng utam. Mase ta ddom tutu kula ne-gol laa ang. ⁸ Ema m-ddase batem maann, a ne, na ddase batem Ndil-me-nda.»

Jan dda Jeju Batem

⁹ Kare teenn, Jeju in Narete nange te ke Galile ddee ngaa Jan ddae batem jurden te. ¹⁰ A kare te ke Jeju in me maann te le aw tee ke ddaka a, noo kem dara ke teyn, ngaa Ndil-me-nda aw ddisi ke doe te toke le derjeenn. ¹¹ Ngaa mare ndu bbar me dara te na: « E-to ngonnum ke m-ndikii nya. Rom neelem nya woju doi.

Esu na Jeju me kor te

¹² Njange baa goe te a, Ndil-me-nda aw ke Jeju le me kor te. ¹³ N-nayn me kor te le ndo dsoo ngaa Satan nae. Nisi horo daje te ke mu ngaa anjije aw ddaje saa***.

Jeju unn kutu kula laa Galile

¹⁴ Go kila te ke dila Jan key-kula te a, Jeju aw Galile aw ila mber Tar ke maji le Lubba. ¹⁵ N-pa na: « Kare ke Lubba oju le ase ngaa. Bbe-kon le Lubba ddee ngosi ngaa. E-turuje ddew lese bbo ooje mese te ke Tar ke maji.»

¹⁶ Toke Jeju aw nja go tokuba te ke Galile a, noo nje ndon-maannje joo. To Simo de ke ngokoen Andere ke daw dilaje ddenge daw ddaje ne ndon me tokuba te le. ¹⁷ Jeju pa arede na: « Unnje gom a ma dda kare e-ddeeje to nje-ddaje ndon dewje.» ¹⁸ Njange baa njaa dinyaje ddengeje lede a dunnje goe.

¹⁹ Toke Jeju ngese ke kete ten be a, noo Jake de ke ngokoen Jan ngann le Jebede me toku to te lede,

daw n̄-mōseje ddengeje lede.
²⁰ Njange baa njaa Jeju le bbarde. Dinyaje bodede Jebede ke nje-kulaje me tōku to te le a dunnje go Jeju.

Jeju tubba ndil ke maji ang rō mare dingaw te

²¹ Jeju de ke nje-njaje goe te dawje bbe te ke Kaperenayum. Ndo-kuwa-rō a, nande me key-mbōn naa te le Jiipije ngaa nunn kutu tōju ne. ²² Gusu ke naw n̄-tōju ne ne le gange singa dewje ke aw ooje ne-tōju laa le. Mba ne, naw n̄-tōju ne toke le dew ke ee ke singa-kōnmbay, bbo n̄-tōju ne le toke le engan nje-kōruje gel Ndu ang.

²³ Kare teenn njaa, me key-mbōn naa te le, mare dingaw ke ee ke ndil ke maji ang ee teenn tō. Dingaw le uru ekii na: ²⁴ « Jeju ke Najarete, ddi a e-ndiki ta dda ke je wa? E-ddee ta tōlje wa? M-geri ke maje. E-to dew ke maji-tōyn ke Lubba ulae. ²⁵ Jeju ndange ndil ke maji ang le ngaa unn ndu are na: « Utu tai bbo e-tee me dingaw te neenn ke ddang.» ²⁶ Ndil le yeke dingaw le ke singa ngaa unda ekii tee ne. ²⁷ Tar nya dewje le tōyn are n̄-dujuje naa ke yo ke ne na: « Ddi a be neenn wa? Ne-tōju ke siki ke ee ke singa ann. Dingaw neenn unn ndu are ndilje ke maji ang njaa kara ooje tae wa?» ²⁸ Yeenn ngaa ri Jeju aw bbar dō nange Galile te tōyn.

Jeju ōru rō-to rō mum Pi-yarje te

²⁹ Jeju in key-mbōn naa te le Jiipije le tee, ngaa de ke Jake ke Jan dawje key le Simō de ke Andere. ³⁰ Mum Simōje ke dene to tuwa-rō-to te, mba nee ke rō-to rō-tunga. A kake Jeju tee be a, n̄-pa tare dare. ³¹ Jeju ddee ngōsi saa, uwa jia ngaa are nin taar. A rōe ke tunga le wul ngaa nunn kutu dda ne wōju dōde.

Jeju ōru rō-to rō dewje te banya banya

³² Lo-kul te ke kare ande a, dewje otoje nje rō-toje tōyn ke nje ke eeje ke ndilje ke maji ang ddeeje ke de ke rō Jeju te. ³³ Dewje tōyn ke me tōku bbe te le mbōnje naa ta key te le. ³⁴ Jeju ōru rō-toje dang dang rō dewje te, ngaa n̄-tubba ndilje ke maji ang rō mareje te. A ninya ddew nare ndilje le kare paje tar ang mba ndilje le gereje ke maje.

Jeju inya Kapernayum a aw ta kila mber Tar ke maji

³⁵ Lo-kare te ke endōo ke lo nayn uja ang bbay a, Jeju in ngaa tee ddaka. Ni me tōku-bbe te le naw nisi lo te ke iya rōe, naw duju Lubba. ³⁶ Simō de ke nje-mareje dawje ta sange. ³⁷ Toke dingaeje a, n̄-paje dareje na: « Dewje tōyn aw sangije.» ³⁸ A Jeju pa arede na: « Jawje lo te ke ddang, bbeje te ke mbōrje te neenn. Maji kare mila mber-tar neenn nunn tō. Mba m-ddee wōju dō

yeenn. ³⁹ Yeenn ngaa, n̂-nja nange Galile te t̄oyñ. Naw nila mber-tar me key-mb̄on naaje te le Jiipipe ke nange teenn ngaa n̂-tubba ndilje ke maji ang.

Jeju ɔru banji r̄o mare dew te

⁴⁰ Mare nje-banji ddee r̄o Jeju te, ɔsu mekeji gole n̄e te, ngaa n̄o n̄o gole te na: « Toke e-ndiki a, ase ta dda kare m-ddee maji.» ⁴¹ Jeju le ooe a n̂-ddae ndoo ngaa ula jia ɔre ne a pa na: « M-ndiki te, e-ddee maji.» ⁴² Njange baa njaa a, banji le goto r̄o dingaw te le are r̄o ddee maji. ⁴³ Jeju le in ke dingaw le, ngaa njange baa goe te a tubbae, a pa are na: ⁴⁴ « Oo ke maje, e-pa tar neenn are dew kara ang. A aw t̄oju r̄oi are nje-polo-Lubba tenni oo. Goe te a, are ne-polo ke Moyiji unn ndu mbae le ta t̄oju dewje t̄oyñ to r̄oi ddee maji.» ⁴⁵ Dingaw le ɔtu a, aw pa go neje ke ingae le loje te t̄oyñ. Mba yeenn a, Jeju ase ta t̄oju ne r̄o me mare toku bbe te ang ngaa. Nisi sayn ke bbeje, loje te ke iyaje r̄ode, ngaa dewje inje loje te dang dang ddeeje r̄o te.

2

Jeju dda are dingaw ke debbe r̄o oy ddee maji

¹ Nd̄o ngaji goe te a, Jeju tel ddee Kaperenayum, a dewje ooje na nee key, ² Yeenn a, n̂-ddeeje toke banya, are ta key te le ddaka njaa kara lo goto. Jeju aw t̄oju de tar le

Lubba. ³ Dingawje ɔ otoje mare dew ke debbe r̄o oy ddeeje saa. ⁴ A dingaje ddew ta kaw saa n̄o Jeju te ang mba dewje le bayanji nya. Yeenn a, d̄oruje kem lo d̄o key te, er lo te ke Jeju ee te. Ngaa dulaje dew ke r̄o oy le ke tuwa laa baa ke kem lo d̄o Jeju te. ⁵ Toke Jeju oo koo-me te le dewje le a, pa are dew ke debbe r̄o oy le na: « Ngonum, tar majangje lei ɔru d̄oi te.»

⁶ Mare nje-k̄oruje gel Ndu ke eeje teenn le aw ejeje mede te na: ⁷ « Dew neenn pa tar baann mba ddi wa? Naw n̂-taji Lubba wa?. Na bba a kase k̄oru tar majang d̄o dew te wa? Lubba kara baa a ase.» ⁸ Njange baa njaa Jeju gere tar ke daw dejeje ngaa pa arede na: « Eeje ke keje ke baann mba ddi wa? ⁹ Ta pa kare dew ke debbe r̄o oy le na: < Tar majang lei ɔru d̄oi te, > wase: < In taar unn tuwa lei bbo e-nja, > ye ke dda ngeng ang ta pa wa? ¹⁰ A m-ndiki kare e-gereje to Ngonn le dew ee ke singa d̄o nange te neenn ta k̄oru tar majang le dewje.» Yeenn a, n̂-pa nare dew ke debbe r̄o oy le na: ¹¹ « M-pa mari, in taar, unn tuwa lei bbo aw bb̄e lei.»

¹² Njange baa njaa, dingaw le ubba nange in kem dewje te le t̄oyñ ngaa unn tuwa laa a ɔtu. Dede t̄oyñ njaa tar nyade, ngaa d̄osuje gaji Lubba n̂-paje na: « Joo mare ne ke be nd̄o kara ang.»

Jeju bbar Lebi kare unn

goe

¹³ Jeju tel aw kar toku ba te ke Galile. Dewje ke banya ddeje rœe te are naw n̄-tojude ne. ¹⁴ Toke naw n̄-nday a, noo Lebi ngonn le Alpe ke isi lo kuka lambo te. Jeju pa are na: « Unn gom.» Lebi le in taar bbo unn goe.

¹⁵ Goe te a, Jeju aw usa ne key le Lebi le. A nje-taaje nare lambo toke banya ke nje-ne-ddaje ke maji ang isije ta ne-kusa te le ke Jeju de ke nje-njaje goe te. Dede nya njaa daw dunnje go Jeju le. ¹⁶ Nje-koruje gel Ndu ke eeje mbon naa te le Parijiyenje ooje a, Jeju aw usa ne ke dewjeenn le toyn. Yeenn a, n̄-paje dareje nje-njaje-go Jeju te le na: « Mba ddi bba naw nusa ne ke nje-taaje nare-lambo ke dewje ke nje-ddaje neje ke maji ang wa?»

¹⁷ Jeju oo tar ke daw n̄-paje le ngaa pa arede na: « Dewje ke rœde to ke maje ndikije ta koo nje-kare kuma ang. Dewje ke rœde tode bba. Dewje ke ooje rœde to dewje ke gate gate a m-ddee ta bbarde ang. M-ddee mba dewje ke gereje to n̄-toje to nje ne-ddaje ke maji ang.»

Tar dɔ mbete ne-kusa te

¹⁸ Mare ndɔ, nje-njaje-go Jan-Batise te, ke Parijiyenje daw dinyaje ne-kusa* a, dewje aw dujuje Jeju na: « Mba ddi bba nje-njaje-go Jan-Batise te ke nje-njaje-go

Parijiyenje te aw inyaje ne-kusa a, nje-njaje goi te inyaje ne-kusa ang wa?» ¹⁹ A Jeju ilade te na: « Ejeje to dewje ke n̄-bbarde kusu taa naa te a kinyaje ne-kusa kare te ke nje-dene le isi ke de wa? Baann ang. Toke n̄-nayn ke de bbay a, daseje ta kinya ne-kusa ang. ²⁰ A kare a ddee ke da koru nje-dene le horode te a, da kinya ne-kusa bbay.

²¹ Dew a kunn ta-kubbu ke siki kila ne kem konn kubbu ang. Bbo n̄-dda toke baann a, ta-kubbu ke siki le a koru kem konn kubbu le kare tel bo uta ye ke kete bbay. ²² Ddem, dew a kungu ben ke siki me konn kundenarje te ang. Bbo n̄-dda toke baann a, ben le a dda kare kuje le tirje, ngaa ben le kara a kula korɔ ddem, kundenarje le kara a nayje ke korɔ ddem. Kuje-endaarje ke siki a maji ta kungu ben ke siki me te.»

Tar dɔ ndɔ-kuwa-rɔ te

²³ Mare ndɔ-kuwa-rɔ, Jeju aw nday me ndɔɔ beleje te. A Nje-njaje goe te unnje kutu tije jinga beleje le ke ddew ddew. ²⁴ Yeennn ngaa Parijiyenje paje are Jeju na: « Oo, mba ddi bba nje-njaje goi te aw ddaje ne ke ndu leje mbete kare dew dda ke ndɔ-kuwa-rɔ wa?» ²⁵ Jeju ilade te na: « Ndɔ kara e-turaje Maketuru dɔ ne te ke Dabbiti dda ang wa? Ndɔ mare, bbo ddae, ne de ke nje ke unnje goe a dingaje ne

* **2:18** 2.18 Kinya ne-kusa to gusu ke ta kusa ne ang ddem, ta kay maann ang ddem, a kunn mare kare mba duju Lubba wɔju dɔ mare ne.

ta kusa ang. ²⁶ A nande me key te le Lubba dɔ ndɔ te ke Abiatar a to ne to tɔku nje-polo-Lubba. Nusa mapaje ke dare Lubba to ne-polo ngaa nare nje ke unnje goe le tɔ. A ndu are ddew kare nje-poloje Lubba a ta usaje mapajeenn le.» ²⁷ Jeju pa arede bbay na: « N-dda ndɔ-kuwa-rɔ wɔju dɔ dew, bbo n-dda dew wɔju dɔ ndɔ kuwa-rɔ ang. ²⁸ Mba yeenn a, nje ndɔ-kuwa-rɔ kara Ngonn le dew aw ɔn dɔe tɔ.»

3

Jeju dda are ji mare dingaw ddee maji

¹ Jeju tel aw key-mbɔn naa te le Jiipije. A mare dingaw ke jia oy ee key-mbɔ-naa te le. ² A Parijiyenje ke eeje teenn aw aaeje ta koo se na kɔru rɔ-to rɔ dingaw te le ke ndɔ-kuwa-rɔ wa? Mba n-ndikije ta kunda tar dɔe te. ³ Jeju pa are dingaw ke jia oy le na: « In taar kem dewje te neenn tɔyn.» ⁴ Goe te a, n-duju dewje le na: « Ndu are ddew ta dda maji ke ndɔ-kuwa-rɔ wase ta dda maji ang wa? Ta kaji dew wase ta kinyae kare noy wa?» A dewje le ndikije ta kilae tar te le ang. ⁵ Jeju aade tɔyn ke ungu. Rɔe neele ang mba dewje are mede ketere. Yeenn ngaa n-pa nare dingaw le na: « E-ndɔju jii.» Dingaw le ndɔju jia ngaa jia le ddee maji. ⁶ Parijiyenje le inje key-mbɔn naa te le teeje be a, uwaje dɔ naa ke dewje

ke me mbɔn-naa te le Erode ta koo ddew ke ta tɔl ne Jeju.

Dewje ke banya ddeeje in-gaje Jeju

⁷ Jeju de ke nje-njaje goe te ɔruje rɔde awje kar ba te ke Galile a, dewje ke banya banya ɔruje goe. Dewje le inje Galile, ke Jude, ⁸ Jurusalam, ke nange te ke Idume. Dinje nange te ke tura Jurden te ke bbeje te ke toje mbɔr Tir te ke Sidɔn tɔ. N-ddeeje toke banya rɔ Jeju te mba dooje tar neje tɔyn ke Jeju aw dda. ⁹ Yeenn a, Jeju duju nje-njaje goe te kare dundaje mare tɔku to ngɔsi dareje, mba kare dewje ke banya le ubbaeje ang. ¹⁰ Mba, Jeju aw ɔru rɔ-to rɔ dewje te nya are, dewje tɔyn ke rɔde tode aw awje ke dɔe te dɔete ta kɔre ke jide. ¹¹ Toke nje ke ndilje ke maji ang aw ddade ooeje a, n-teeje dosoje nangê nɔ-gɔle te ngaa duruje ekii na: « E-to ngonn le Lubba.» ¹² A Jeju ndɔru mbide nya kare n-paje tare dare dewje ang.

Jeju mbere nje-njaje goe te dɔku gire joo to nje-kayn-kulaje

¹³ Goe te a, Jeju al mare ddingiri ngaa, bbar dewje ke mee ndikide are dawje rɔe te. ¹⁴ N-mbere mareje dɔku gire joo kare n-naynje saa ddem, kare nulade nare daw dilaje mber Tar ke maji ddem. ¹⁵ Narede singa ke ta tubba ne ndilje ke maji ang. ¹⁶ Dewje ke dɔku gire

joo ke n̄-mberede le to: Simo ke Jeju unda ria na Piyar,¹⁷ Jake de ke ngokoen Jan ke toje to ngann le Jebede. Jeju unda ride na Boanerejese, gele na: « Dingawje ke toje toke le ndi ke ndange.»¹⁸ Andere ke Pilipi, Batalami ke Matiye, Toma ke Jake ngonn le Alpe, Tade ke Simo ke daw n̄-bbare to « Dew ke ndiki bbe laa nya»,¹⁹ ke Judase Isikariyote nje kunn do Jeju.

Nje-nujuje le Jeju ndikije ta koreje kotuje saa

²⁰ Jeju tel key ngaa goe te a, dewje banya banya tel mbonje naa are, ne-kusa njaa kara ne de ke nje-njaje goe te dingaje ddew ta kusa ang.²¹ Nje-nujuje laa ooje tare, ngaa ddeeje ta kuwae kaw saa mba n̄-paje na: « Do Jeju turu.»

Jeju ila tar dewje te ke undaje tar doe te

²² Nje-koruje gel Ndu ke inje Jurusalam paje na: « Belejebul* isi mee te.» N̄-paje bbay na: « Mbay le ndilje ke maji ang le a are singa ta tubba ne ndilje ke maji ang le.»

²³ Yeenn ngaa, Jeju bbarde, ngaa unn mare ne-köju mare pa ne tar arede na: « Satan a kase tubba Satan toke baann wa?»²⁴ Toke dewje ke me bbe-kon te ke kara baa aw tinje naa a, bbe-kon le a kase nayn ang.²⁵ Ngaa bbo toke dewje ke me nuju te ke kara baa tinje

naa a, nuju le a kase nayn ang.²⁶ A toke Satan dda ddo ke rœ njaa, a bbo n̄-kayn rœ danna joo a, na kase nayn ang, laa a goto ngaa.»

²⁷ « Dew a kase kande me key te le nje-singa ta koto nekingaje laa njaa baann ang. Maji kare nuwae n̄-tœ bba. A toke n̄-to nje-singa le a, na kase ta taa neje toyn ke toje me key te laa.

²⁸ Tokoro njaa m-pa marese: Lubba a koru tar majangje, ke tar ne-tajije toyn ke dewje tajeje dode te.²⁹ A dew ke taji Ndil-me-nda, tar a koru doe te ndo kara ang. Mba tar majang ke ke ndo ke ndo to doe te mban.»

³⁰ Jeju pa tar ke de toke baann mba n̄-paje na: « Ndil ke maji ang isi mee te.»

Kon Jejuje, ke ngakoenje ke tokoro

³¹ Goe te a, kon Jejuje, ke ngakon Jejuje n̄-ddeeje darje ddaka ngaa dulaje dew kare bbare.³² Dewje toke banya isije mbor Jeju te le ngaa, n̄-pa dare na: « Oo, koinje, ke ngakoinje ke dingaw ke nje ke dene deeje ddaka, ngaa n̄-dujije.»³³ Jeju ilate na: « Na a to komje ngaa, nje ke dda bba toje to ngakomje wa?»³⁴ Goe te a, naa dewje ke isije gukueje le ngaa n̄-pa na: « Ooje, komje ke ngakomje a isije neenn.»³⁵ Mba dew ke dda ne ke me Lubba ndiki a to ngokom, to konanem, ngaa to komje.»

* 3:22 3.22 Ooje Luku

4

Gusu-tar do nje-ne-dubbu te

¹ Jeju tel aw toju ne kar toku ba te ke Galile a, dewje ke banya mbonje naa roe te. Yeenn a, naal mare toku to nisi me te. Toku to le to do maann te, a dewje le arje taa maann te le ngosi. ² N-tojude neje nya ddew gusu-tar te. N-pa me ne-toju te laa le na: ³ « Ooje, mare ndo, mare dew aw ndoo ta dubbu ne. ⁴ A toke naw n-dubbu ne le a, mare kande ne le gayn dor ddew te. A eelje ddeje ngaa onje. ⁵ Mare kande neje le gaynje lo te ke to er ke nange ndeer te ang. Kande neje le teeje njange baa mba nange ke ke te ndeer ang. ⁶ A toke kare osu nya a, puru kare le on koje ke teeje le. N-tutuje mba ngirade ande nangê ke maje ang. ⁷ Mare kande koje le gaynje me konnje te. Konnje le ngalje ngaa taa dode are dandeje kande ang. ⁸ A mare kande koje le gaynje do nange te ke maji. N-teeje, n-nduje ngaa dandeje. Mareje andeje domuta, mareje domisan, mareje dodo ku.» ⁹ Ngaa n-pa na: « Dew ke mbia to ta koo ne tar a, oo.»

Jeju toju ne ke gusu-tar mba ddi wa?

¹⁰ Toke Jeju aw ddew ew ke dewje ke banya a, nje-kayn-kulaje ke doku gire joo ke dewje ke aw njaje saa le dujeje tar oju do gusu-tarje ke naw n-toju ne ne le. ¹¹ Nilade te na: « Sese Lubba

are e-gereje tar Bbe-kon laa ke to tar ke iya roe. A kese dewje, gusu-tar a daw pa ne tare darede. ¹² Baann bba, <Da kaaje lo ke maje, a da kooje ne ang ddem, da kooje tar ke mbide ke maje, a da gere kande ang.

Baann ang a, da telje ro Lubba te kare oru tar dode te.»

Jeju oru gel gusu-tar ke do nje-ne-dubbu te le

¹³ Goe te a, Jeju dujude na : « E-gereje gel gusu-tar neenn ang wa? Yeenn a, a gereje kande kese gusu-tarje toyn toke baann wa? ¹⁴ Dew ke aw dubbu kande koo le to ddew kara baa ke dew ke aw ila mber tar le Lubba. ¹⁵ Mare dewje toje toke le mbor ddew ke tar le Lubba le oso ke te. Kake dooje Tar le be a, Satan ddee ngaa oru tar ke n-dubbu le mede te ke ddang. ¹⁶ Mareje toje toke le loje ke to er. Dooje tar le a, n-taaje tar le njange baa ke ro-neel. ¹⁷ A dinyaje tar le dare ngirae uwa nange mede te ang. N-naynje ddewe te ang. Toke newungu wase ne-singa ddee ingade woju do tar le a, n-tusuje dinyaje njange baa. ¹⁸ Mareje taaje tar le toke le ko ke oso horo konnje te. Dooje tar le, ¹⁹ a keje tar woju do neje te ke nangê neenn, kem-nda ne-kingaje ke bbo neje dang dang ke aw ere dew andeje mede te ngaa, taa do tar le are ande ang. ²⁰ A mareje taaje tar

le ddew kara baa toke ko ke oso nange te ke maji. Dooje tar le, n̂-taaje tar le ngaa tar le ande. Mareje andeje d̄omuta, mareje d̄omisan, mareje d̄od̄oku.»

Gusu-tar d̄o lambe te

²¹ Goe te a, Jeju pa arede na: « Dew a kila puru lambe te kaw kunda me jo te wase k̄oy tira te wa? Na kunda d̄o mare ne te taar ang wa? ²² Ne t̄oȳn ke to lo-kiyae te a tee ke ddaka kem dewje te. Ngaa ne t̄oȳn ke n̂-kusu d̄oe a tee kem dewje te. ²³ Dew ke mbia to ta koo ne tar a oo.» ²⁴ Jeju pa arede bbay na: « Ooje tar neenn ke maje. Ne ke unnje w̄ujuje ne ne areje dew, Lubba a kunn k̄oȳn ne ne karese t̄o. Na kila mare d̄oe te karese. ²⁵ Mba dew ke ee ke ne, a kare mare d̄oe te. A dew ke ee ke ne ang, ne ke ten baa kara da k̄oru jia te.»

Gusu-tar d̄o ko te ke tee ke d̄oe baa

²⁶ Jeju pa bbay na: « Bbe-k̄on le Lubba to ddew kara baa toke dew ke dubbu ko me nd̄o te laa. ²⁷ Goe te a, le n̂-tibbi wase n̂-tibbi ang til ke kare njaa kara ko le aw tee ngaa ndu. A ne nje nd̄o le n̂-gere gusu ke ko le aw tee ne ang. ²⁸ Nange njaa dda are ko le tee. D̄ongore, ko le tee, goe te a d̄oe tee ngaa bba kande tee d̄oe te. ²⁹ Toke kande ko le sange ke maje a, nje-nd̄o le unn kutu tuka mba kare kujae ase ngaa.»

Gusu-tar d̄o kande kake te ke ria na Mutarde

³⁰ Jeju tel pa na: « Ddi bba ja kunn k̄oȳn ne Bbe-k̄on le Lubba wa? Gusu-tar ke baann bba ja kunn ta pa ne tare wa? ³¹ Bbe-k̄on le Lubba to ddew kara baa toke le kande kake ke ria na mutarde. Kare dubbue a, to kande ko ke to ten baa uta kese kande koje t̄oȳn ke d̄o nange te. ³² Toke n̂-dubbe a, n̂-tee n̂-ngal nuta kese koje t̄oȳn ke me nd̄o te. Barke-meje ngalje to bbeel are eelje kara aseje ta dda key lede baenje te.»

³³ Jeju aw t̄oȳn ne ddew gusu-tarje te nya toke baann. Naw n̂-t̄oȳn ne le ke gusu ke ta kare n̂-gereje kande. ³⁴ Gusu-tar d̄oro a n̂-pa ne tar narede. A toke ne de ke nje-njaje goe te disije ke karede baa a, n̄oru gel neje t̄oȳn narede.

Jeju ndange bamburanbo are ew r̄oe

³⁵ Lo-kul a, Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Jawje tura toku ba te.»

³⁶ Yeenn ngaa d̄otuje dinyaje dewje ke banya le. Nje-njaje-go Jeju te le unneje ke toku to ke nisi me te le awje saa. Mare toku toje eeje nḡosi saa t̄o. ³⁷ A ta koo a, mare bamburanbo in aw ula ke singa are maann le aw lenge ngaa ungu me to te le, nayn sen baa kare d̄dusu. ³⁸ A Jeju to aw tibbi kutu toku to te le. N̄-gete d̄oe ke ne-gete-d̄o. Yeenn ngaa nje-njaje goe te uruje ekii ndoleje na: « Nje-ne-t̄oȳn, koy ke ja ta koy neenn oo to ne ang wa?»

39 Toke Jeju ndol a, n̄-ndange bamburanbo le ngaa pa are maann le na: « E-to ddekeke, ew r̄oi!» Yeenn ngaa bamburanbo le ew r̄oe ngaa lo ddee to yenene. 40 Goe te a Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Bbeel ddase be mba ddi wa? Koo me te lese goto bbay wa?» 41 A Bbeel ddade nya are n̄-dujuje na, na: « Dew neenn to dew ddi bba lel ke maann kara aw ooje tae wa?»

5

Jeju tubba Ndil ke maji ang r̄o mare dew te

1 Jeju de ke nje-njaje goe te n̄-teeje tura t̄oku ba te ke Galile nange te le dewje ke Gadara. 2 A toke Jeju in me t̄oku to te le uru nangê a, njange baa njaa mare dingaw ke ee ke ndilje ke maji ang in d̄obareje te tee ngaa tila keme. 3 Naw n̄-to d̄obareje te le are kula njamji njaa kara dew ke a kase ta t̄oe ne ang. 4 Mba ke nd̄o t̄oyn njaa bbo n̄-t̄oe ke kula njamji ngaa dilae poro a, n̄-ti kula le ngaa n̄-tete ande nare ke dilae ne poro le. Dew ke ee ke singa ta kuwae kore nange kare n̄-to ddekeke goto. 5 Til ke kare naw nja d̄obareje te ke d̄o ddingirije te ngaa naw nuru ekii ddem naw njare r̄oe ke erje nare are do.

6 Toke noo Jeju ddew ew a, nayn naw n̄osu mekeje ḡole nangê n̄oe te. 7 Nuru ekii ke taar na: « Jeju Ngonn le

Lubba ke isi d̄dutu dara te nu. Ddi a e-ndiki r̄om te wa? Muwa ḡoli ke ri Lubba, ula kem ndoo ang.» 8 N̄-pa tar baann mba pa ke Jeju pa are na: « Ndil ke maji ang, e-tee me dingaw te neenn ke ddang.» 9 Jeju duje na: « Rii na na wa?» Nilae te na: « Rim na banya banya» mba, n-bayan nya. 10 Ngaa n̄-dda r̄oe to ndoo n̄o-ḡol Jeju te nya kare tubbade nange teenn ke ddang ang.

11 Kusu bereje aw usaje ne nḡosi ke ddingirije le. 12 A ndilje ke maji ang le uwaje ḡol Jeju na: « Ulaje me bereje te tonn, are jande mede te.» 13 Jeju ndiki te ke de are n̄-teeje me dingaw te le ngaa dandeje me bereje te le. Bereje le t̄oyn k̄orde aw nḡosi ke doro joo. Dinje kare ddingirije te le ke nḡoru ngaa n̄-gayje me t̄oku ba te le doyje.

14 Nje ngemje bereje le aynje aw pajе tare me t̄oku bbe te le ddem, ngann bbeje te ddem ngaa dewje ddeeje ta koo ne ke tee le. 15 Toke n̄-teeje r̄o Jeju te a, dooje dingaw ke ndilje ke maji ang banya banya isije mee te le. Nisi nangê. Nula kubbu r̄oe ngaa keje laa tel ddee ke maje. Dede t̄oyn bbeel ddade. 16 Dede ke dooje neenn le d̄oruje gel ne ke inga dingaw le, ke ne ke inga bereje le dare dewje le. 17 Yeenn ngaa n̄-n̄onje n̄o-ḡol Jeju te kare ōtu nange te lede ke ddang.

18 Kare ke Jeju aw aal

töku to a, dingaw ke ñ-tubba ndilje ke maji ang mee te le dda röe to ndoo nõ-göle te na: « M-ndiki ta nayn sei.»¹⁹ Jeju ndiki te ang, a pa are na :« E-tel key lei, horo nujuje te lei, ta öru gel ne ke Ebbe-dewje dda sei ddew me maji te laa le arede.»²⁰ Dingaw le aw ngaa pa tar neje toyn ke Jeju dda saa le nange te ke töku bbeje ke doku eeje te. Dewje toyn ke ooje tar le, tar le gange singade.

Jeju aji ndol ngonn le Jayirusu, ngaa aji mare dene

²¹ Toke Jeju unn töku to tura maann te le teel a, dewje ke banya ddee mbönje naa röe te ta ba te. ²² Mare nje kön dö key-mbön naa le Jiipije ddee tee. Toke noo Jeju a, ñ-tee noso nõ göle te ngaa, ²³ ñ-nõ nõ-göle te ñ-pa na: « Ngunnum ke dene a ta koy. E-ddee ila jii döe te are naji, ta nisi kem baa.» ²⁴ Jeju ötu aw saa. Dewje ke banya öruje goe ngaa aw ubbaeje ke yo ke ne.

²⁵ Mare dene ee horo dewje teenn le. Mese aw ddee röe te ase bbal döku gire joo. ²⁶ Noo ndoo nya ji nje-kareje kuma te. Nare laa nunga toyn mbae. A ninga ne ke maji kara goe te ang. Rö-to le aw aw ke kete kete. ²⁷ Dene le oo tam Jeju. Yeenn a, ñ-ddee nande horo dewje te le er giri Jeju te ngaa nõru kubbu laa ke jia. ²⁸ Mba ñ-pa mee te na: « Bbo ta kubbu laa baa njaa bba mõru kara röm a ddee

maji. ²⁹ Kare teenn njaa, mese ke aw ddee röe te le gange ngaa ñ-gere to rö-to le ne le nunga. ³⁰ Njange baa njaa, Jeju gere to mare singa in rö ne te tee. Ñ-turu röe dann dewje te le ngaa ñ-duju na: « Na öru kubbu lem wa?» ³¹ Nje-njaje-goe te ilaeje te na: « Oo dewje ke banya ke aw ubbaije ke yo ke ne neenn ke maje a, e-tel e-duju se na öru kubbu lei wa, toke baann wa?» ³² A Jeju aw ila keme ta koo dew ke dda neenn le. ³³ Dene le gere ne ke ingae le are bbeel ngaa aw isa. Yeenn ngaa ñ-ddee noso nõ göl Jeju te le ngaa, ñ-pa tar ke tökörö nare. ³⁴ Jeju pa are na: « Ngunnum, koo-me te lei ajii. Aw ke me-wul lom ke rö ke maji.»

³⁵ Kare ke ñ-nayn naw ñ-pa tar bbay a, mare dewje inje key le Jayirusu le ddee paje areje na: « Nggonni le oy mban, a aw jöku nje-ne-toju le bbay mba ddi wa?» ³⁶ Jeju aa lo ke tar te lede le ang, ngaa pa are Jayirusu na: « Are bbeel ddai ang. Ka njaa oo mei te a, bbaye.» ³⁷ Piyar, ke Jake de ke ngoköen Jan a nare daneje a bbaye, bbo mare dew dang ang. ³⁸ Toke ñ-teeje key le Jayirusu le a, Jeju oo dewje ke aw ddaje röde, aw nõnje ngaa aw ndingaje ne röde nya nya. ³⁹ Nande key ngaa ñ-pa narede na: « Aw ddaje röse ngaa aw nõnje mba ddi wa? Ngonn le oy ang, ka a naw ñ-tibbi.»

⁴⁰ A dewje le kokeje. Yeenn ngaa, nare dewje toyn teeje ddaka, a bɔ ngonnje le, ke kɔn ngonnje le, ke dewje ke danneje a nare dandaje saa lo te ke dila ngonn le ke te. ⁴¹ Nuwa ji ngonn le ngaa n̄-pa nare na: « Talita kum.» Kande tar le na: « Ngonn ke dene, m-pa mari, in taar.»

⁴² Njange baa njaa a, ngonn ke dene le in taar aw nja. Nee ke bbal dɔku gire joo. Ne le dum dɔ dewje toyn ke eeje lo teenn le. ⁴³ A Jeju ndɔru mbide nya kare n̄-paje tare dare dew oo ang. Goe te a, n̄-pa narede na: « Areje ne nusa.»

6

Dewje ke Najarete ooje mede te ke Jeju ang

¹ Jeju ɔtu lo teenn ngaa tel bbe te ke nisi te, ke to Najarete. Nje-njaje goe te danneje. ² Ndɔ-kuwa-rɔ a, Jeju aw toju ne dewje me key-mbɔn naa te le Jiipije. Ne-toje laa le gange singa dewje ke banya ke aw ooje ne-toju laa le, ngaa paje na: « Ninga neje neenn toyn dda wa? Na are kem-kare, ke singa ta dda ne ne-mɔrije ke be wa? ³ Nje-dda kake le ann ang wa? N̄-to ngonn le Mari ang wa? Ngakoenje a to Jake, ke Jojese, ke ngokɔn Jude de ke Simɔ ang wa? Ngakɔnane isije a isije ke je neenn ang wa?» Neenn dda are n̄-mbeteje ta koo mede te saa. ⁴ Yeenn ngaa, Jeju pa arede na: « Dewje aw walje nje-kila mber-tar le Lubba kese

loje te toyn, bbo bbe te ke nisi te, horo nujuje laa, wase me key te laa ang.» ⁵ Jeju ase ta dda ne-mɔri kara lo teenn ang. Bbaye njaa to mare nje-rɔ-toje ke nila jia dɔde te nare rɔ-to lede nunga. ⁶ A tar nya Jeju wɔju dɔ koo ke dooje mede te ang le.

Jeju ula nje-kayn-kulaje laa ke dɔku gire joo

Goe te a, Jeju nja me ngann bbeje te toyn ke mbɔr Najarete te mba toju ne. ⁷ Jeju bbar nje-kayn-kulaje laa ke dɔku gire joo le. Nulade joo joo. Narede singa ta tubba ne ndilje ke maji ang. ⁸ Nunn ndu narede na: « Unnje ne kara mba kaw lese ang. Unnje mapa ang ddem, bbɔl ang ddem, unnje nare ilaje me bbɔl te ke bberse te ang ddem. Kake a ta uwaje jise te. ⁹ Ulaje ne-gɔlje lese. A awje ke kubbuje ke taar joo ang.» ¹⁰ Jeju pa arede bbay na: « Toke e-teeje mare lo te, a bbo n̄-taase ke key a, e-naynje ke teenn ndereng ndɔ ke a kɔtuje ne. ¹¹ Toke dewje ke mare bbe te ndikije ta taase ke key ang, ngaa dooje tar lese ang, a bbo a ta kɔtuje lo teenn a, e-tundaje bum nange ke gɔlse te. Nayn to naji lese a ɔruje.» ¹² Nje-njaje-go Jeju te le awje ngaa ilaje mber kare dewje turuje mede. ¹³ N̄-tubbaje ndilje ke maji ang banya banya, dilaje ubbu dɔ nje-rɔ-toje te dare rɔ-toje lede nunga.

Tar yo le Jan-Batisi

¹⁴ Toku-mbay Erode oo tar le Jeju mba ria bbar ke lo toyn. Mare dewje paje na: « Jan-Batise a in horo dewje te ke oy tee! Mba yeenn a, nee ke singa ta dda ne nemorije.» ¹⁵ Mareje paje na: « To Eli.» A mareje paje na: « To mare Nje-kila mber-tar le Lubba toke nje-kilaje mber-tar le Lubba ke lew ann.» ¹⁶ Erode oo tarje le baann a, pa na: « Jan ke mare n̄-gange d̄e le a in horo dewje te ke oy tee.»

¹⁷⁻¹⁸ D̄o nd̄e teenn, Erode Antipase taa Erodiade dene le ngok̄oen Pilipi. Yeenn a Jan-Batise pa are Erode le na: « Ee ke ddew ta taa dene le ngok̄oin ang.» Mba yeenn a, Erode unn ndu kare duwa Jan n̄-t̄oe ngaa dilae key-kula te. ¹⁹ Erodiyade mbete Jan ke me kara ngaa ndiki kare n̄-t̄ol Jan le a, ninga ddew ang, ²⁰ mba Erode aw bbel Jan le nya. N-gere to Jan to dew ke to gate gate ddem, dew ke Lubba undae dang ddem, are naw ngeme ke maje. Toke noo tar ke Jan aw pa a, n̄-gere ne ke na dda ang. A d̄o ye teenn kara, n̄-ndiki nya ta koo tarje laa.

²¹ A mare nd̄o, ddew oru are Erodiyade. To nd̄o ke Erode inga mare bbal kara d̄o mare te, are n̄-dda kusu n̄-bbar ne toku-dewje ke aw ddaje saa kula, toku mbambaje laa, ke toku dewje ke Galile. ²² Ngonn le Erodiyade ke dene ande me key te le ngaa unn kutu la. A la laa le neel Erode

de ke nje ke n̄-bbarde le nya. Yeenn ngaa Erode le pa are ngonn ke dene le na: « E-dujum ne ke mei ndiki a, ma kari.» ²³ Nunda yo nare na: « Ne toyn ke e-dujum a ma kari. Le to debbe bbe-k̄on lem njaa bba e-duju kara ma kari.» ²⁴ Ngonn ke dene le tee aw inga k̄oenje ngaa dujue na: « Ddi a ta m-duju wa?» K̄oenje ilae te na: « E-duju d̄o Jan-Batise.»

²⁵ Ngonn ke dene le tel ke ngoru aw inga toku-mbay le ngaa pa are na: « M-ndiki kare arem d̄o Jan-Batise me toku pambala sambe te bba-sine neenn njaa.» ²⁶ R̄o toku mbay le neele ang njaa nyom. A w̄oju d̄o yo ke nunda n̄o dewje te ke n̄-bbarde le, nase ta mbete ang. ²⁷ Yeenn ngaa, njange baa njaa nunn ndu nare mare mbamba laa kara kare ddee ke d̄o Jan-Batise le are. ²⁸ Mbamba le aw key-kula te ngaa gange d̄o Jan-Batise le. Nila d̄e le me pambala sambe te, ngaa n̄-ddee ne nare ngonn ke dene le are ngonn ke dene le are k̄oenje. ²⁹ Toke nje-njaje-go Jan te le ooje tare a, daw dunn ninne n̄-dubbuje.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi

³⁰ Nje-kayn-kulaje telje r̄o Jeju te ngaa paje go neje toyn ke n̄-ddaje, ke neje ke n̄-tojuje dewje dareje. ³¹ Dewje banya aw ddeeje a mareje aw telje are ne-kusa kara Jeju de ke nje-kayn-kulaje

laa le dingaje ddew ta kusa ang. Yeenn a Jeju pa arede na: « Sese, e-ddeeje awje sem lo te ke dewje goto ke te are uwaje rōse sen.»

³² Dunnje tōku to ngaa dōruje rōde dawje ke lo te ke dewje goto te.

³³ A dewje nya oode kaw de te ngaa gōōnjede gerede. Yeenn a, dinje tōku bbeje te dang dang tōyn ngaa daynje daw n̄-teeje lo teenn le kete dare Jeju de ke nje-kayn-kulaje.

³⁴ Jeju in me tōku to te le uru nangê a, oo dewje ke banya le ngaa, noo kem to ndoo lede mba n̄-toje ddew kara baa toke bateje ke nje-ngemde goto. Yeenn ngaa, nunn kutu tojude neje nya nya. ³⁵ Kare nday nya, ngaa nje-njaje go Jeju te le awje rōe te ngaa paje areje na: « Lo neenn to me mu baa, ngaa lo kara aw ndul ngaa. ³⁶ E-tubba dewje neenn are dawje dō-ndōoje te, ke me ngann bbeje te ke to ngōsi neenn are daw n̄-ndokoje ne dusaje.» ³⁷ A Jeju ilade te na: « Sese njaa arejede ne are dusa.» Nje-kayn-kulaje le dujeje na: « Ta jaw ndoko mapa ke kande nare kōr joo bba ta karede dusa wa?» ³⁸ Jeju dujude na: « Eeje ke mapa baann wa? Aw ooje.» Daw doo ngaa, n̄-paje dare na: « Jee ke mapa mi ke kanjije joo.»

³⁹ Yeenn ngaa Jeju unn ndu arede kare dare dewje le tōyn uwaje dō naa ke

loe loe ngaa isije dō muje te ke tebbe. ⁴⁰ Dewje le isi nangê ke kulae kulae dōdōku dōdōku, a mareje dōmi dōmi. ⁴¹ Jeju jin mapa ke mi ke kanji ke joo le ngaa, unn keme ke taar, a are wooyo Lubba. N̄-tete mapa le ngaa nare nje-nje-njaje goe te kare n̄-kaynje dewje ke banya le. Jeju kayn kanjije ke joo le dewje le tōyn tō. ⁴² Dewje le tōyn usaje are mede ndann. ⁴³ Nje-njaje go Jeju te le mbonje kese ke nays ddsusu ngann kare dōku gire joo. ⁴⁴ Horo dewje te tōyn ke usaje ne le dingawje eeje doro mi.

Jeju nja dō maann te

⁴⁵ Njange baa goe te a, Jeju ndase nje-njaje goe te kare aal tōku to ta kaw nginae tura tōku ba te er Betesayida. A ne, n̄-nayn ta tubba dewje ke banya le kare n̄-telje. ⁴⁶ Goe te a, naw dō mare ddingiri te ta duju Lubba. ⁴⁷ Lo-kul a, tōku to le tee dann maann te ngaa, a Jeju nays ke kare baa nangê. ⁴⁸ Noo a, nje-njaje goe te le aw ddaje singa nya bba aw lelje tōku to le mba yel ula aw tila kemde. Kare te ke lo mōngu yenene a, Jeju le nja dō maann te aw ke rōde te ngaa a ta ndayde. ⁴⁹ Toke dooje naw nja dō maann te le a, dejeje to uma ann. Yeenn a, duruje ekii. ⁵⁰ Mba dede tōyn njaa daw dooje are bbeel uta dōde. A, njange baa njaa n̄-pa ke de tar na: « Areje wurse oso

nangê, e-bbeelje ang, ema ann.

⁵¹ Naal tōku to le nisi mborde te a, yel le ew rōe. Tar nya nje-njaje go Jeju te le. ⁵² Mba ne-mōri ke Jeju dda ddew mapa te ke n̄-kayn dewje le tōjude mare ne kara ang bbay. Mede nayn aw ketere.

Jeju ɔru rō-to rō dewje te nange te ke Jenejarete

⁵³ Jeju de ke nje-njaje goe te n̄-gangeje ba le ngaa, n̄-teeje nange te ke Jenejarete ngaa duruje nange. ⁵⁴ Kake duruje nangê be a, dewje ooje Jeju ngaa gereje. ⁵⁵ Yeenn a, dewje awje ke ngōru dō nange te le tōyn ngaa, lo ke doo na Jeju le ee ke te a, daw ke nje-rō-toje ke te dareje ke tuwaje lede baa baa. ⁵⁶ Lo tōyn ke Jeju aw ke te, tōku bbeje te wase ngann bbeje te, ke dō-ndōoje te kara, dewje ddeeje ke nje-rō-toje nata, ngaa waleje na: « Inyade are ta-kubbu lei baa kara dōruje ke jide.» Yeenn ngaa dede ke dōreje ta-kubbu laa le, rō-to lede nunga.

7

Tar ne-ji-bbeje

¹ Parijiyenje, ke mare nje-kōruje gel-ndu ke inje Jurasalem ddeeje mbonje naa rō Jeju te. ² Dooje a, mare nje-njaje goe te usaje ne ke jide ke ne-yerew ɔru. N-tokoje jide ang.

³ Mba, Parijiyenje ke kese Jiipije tōyn, aw ngemje ne-ji-bbeje le kadedeje. N̄-tokoje jide ke maje bba dusaje ne. ⁴ Toke dinje lo te ke dō dewje mbon naa ke te a, n̄-tokoje rōde ta kōru ne yerew ke ddang rōde te bba dusaje ne. Daw ngemje mare ne-ji-bbeje le kadedeje nya toke le: Gusu toko engoje, joje, ke sambeje.

⁵ Yeenn a, Parijiyenje ke nje-kōruje gel-Ndu dujuje Jeju na: « Mba ddi bba nje-njaje goi te aw ddaje ne ke turu nduje le kajeje ang a, aw usaje ne ke jide yerew wa?» ⁶ Jeju ilade te na: « See nje-ngemje, Ejayi ila mber dōse te ke dōgole. N-pa na: « Maketuru le Lubba na: <Dewje neenn aw walem taade te baa, a mede to dang sem.

⁷ Polo ke daw polom to ne kara ang, mba neje ke daw n̄-tōjuje toje to nduje ke inje ta dewje te baa.» »

⁸ Jeju pa bbay na: « Inyaje Nduje le Lubba a, nduje ke inje ta dewje te a aw bbeelje.» ⁹ N̄-teel n̄-pa bbay na: « E-mbeteje Nduje le Lubba tōkōrō njaa, a ne-ji-bbeje le kaseseje a aw ngemje. ¹⁰ Mba Moyiji pa na: « Oo ta bōije ke kōinje». N-pa tō na: « Dew ke ndōol bōeje wase kōenje a, maji kare n̄-tōle.» ¹¹ A sese, e-paje na: « Toke dew pa are bōeje wase kōenje na n̄-ndiki ta kume ke mare ne, a ne le to korban, kande tar le na: <Ne

ke dew ngem ta kare Lubba, > a, ¹² sese areje ddew dew le kare oku ne le boeje wase koenje le. ¹³ Gusu ke baann a aw tujuje ne tar le Lubba are ddee to ne ke baa ddew ne-ji-bbeje te ke aw tojuje. Aw ddaje mare neje nya toke baann to.»

Ne ke aw dda bba dew aw ddee to ne-yerow

¹⁴ Goe te a, Jeju bbar dewje ke banya le ngaa, pa arede na : « Ooje tar lem ke maje bbo e-gereje kande. ¹⁵ Mare ne ke in ddaka ande me dew te ke a ddae kare n-ddee to ne-yerow goto. Ne ke in me dew te tee ke ddaka a, a kase ddae kare n-ddee to ne-yerow.» ¹⁶ Dew ke mbia to ta koo ne tar a, maji kare oo tar neenn.

¹⁷ Toke ninya dewje ke banya le ddew ew, ngaa naw ande me key te a, nje-njaje goe te dujeje gel gusu-tar neenn le. ¹⁸ Jeju ilade te na: « Sese kara e-gereje ne ang to wa? Ne kara ke in ddaka ande me dew te, ke a kase dda kare n-ddee to ne-yerow goto. E-gereje neenn ang wa? ¹⁹ Mba ne le ande bbengere te ang. Aw mee te, ngaa goe te a, tee mee te ke ddang. Ddew tar te neenn, Jeju toju to dew a kase kusa ne toyn.

²⁰ N-pa bbay na: « Ne ke in me dew te tee ddaka a, aw ddae are n-ddee to ne-yerow. ²¹ Mba kejeje ke maji ang aw inje me bbengere dew te key bba aw ddaje are dew aw dda kaya, bboko, aw tol dew, ²² aw dda lo-to-majang,

dda bbo ne-kinga, mee aw maji ang. Naw nula dew naa te, naw dda ne ke ke dogole ang, naw nunda me ke dew, naw nane de dew, noo roe bo, ngaa n-dda ne mbe. ²³ Neje toyn ke maji ang neenn le toyn inje me dew te bba aw ddaeje are n-ddee to ne-yerew.»

Koo me te le dene ke to Jiipi ang

²⁴ Jeju otu lo teenn, aw nange te ke Tir. Nande me mare key te, a n-ndiki kare dew gere to nee lo teenn ang, a dewje gonje gereje. ²⁵ Mare dene ke ndil ke maji ang ee me ngonne te oo tare ngaa ddee ke toke oso no gole te. ²⁶ Dene le to Gereke, duje Penisi, nange te ke Siri. N-duju Jeju kare tubba ndil ke maji ang le me ngonne te le. ²⁷ Jeju pa are na: «Inya are ngannje usaje ne mede ndann bba. Mba maji kunn ne-kusa le ngannje kila kare ngann bisije ang.» ²⁸ Dene le ilae te na: «Ye njaa ann, nje-ne-toju, a ngann bisije aw usaje baburu ne-kusaje ke nganje inyaje are aw gayn ko tabele te le.» ²⁹ Yeenn ngaa, Jeju pa are na: « Waju do tar lei neenn le, e-tel aw key lei, mba ndil ke majang le tee me ngonni te ke ddang mban.» ³⁰ Dene le tel key a, inga ngonne le do tuwa te. A ndil ke maji ang le inyae mban.

Jeju dda are dew ke mbia utu pa tar

³¹ Jeju ɔtu nange te ke Tir, ria dɔ nange ke tɔku bbeje ke dɔku eeje ke te, ngaa aw er ke tɔku ba te ke Galile, ke ddew ke Sidɔn. ³² Dewje ddeje ke mare dew ke mbia utu ngaa aw pa tar pin rɔe te. N-waleje Jeju le nya kare ila jia dɔe te. ³³ Yeenn ngaa Jeju aw ke dingaw le ddew ew ke dewje ke banya le ngaa, tula ngann jia mbia te joo kem, ngaa goe te a, dda maann tae ɔru ne ndɔen. ³⁴ Goe te a, nunn keme ke taar, ngaa nila kewn a n̄-pa na: « Epata». Kande tar le na: « E-teyn rɔi.»

³⁵ Njange baa njaa a, mbi dingaw le teyn, ngaa ndɔen tutu, a nunn kutu pa tar ke maje. ³⁶ Jeju ndeje dewje le kare paje tare are dew ang. A ke ndɔ tɔyn ke naw ndejede le a, daw pa tar neje ke naw dda le ke kete kete. ³⁷ Tar le nya dewje ke banya le ngaa paje na: « Neje tɔyn ke n̄-dda to neje ke maji nya. N-dda nare nje mbi-kutuje ooje tar, ngaa nje ke ndɔnde tɔ kara paje tar tɔ.»

8

Jeju are ne-kusa dewje doro sɔ

¹ Me ndɔje teenn, dewje ke banya tel mɔnɔje naa bbay, a deje ke ne-kusa ang. Yeenn ngaa Jeju bbar nje-njaje goe te ngaa pa arede na: ² « Dewje ke banya neenn ddamje ndoo. Mba dda ndɔ muta ngaa deje rɔm te neenn, a dingaje ne-kusa ang. ³ Bbo m-tubbade

mare n̄-telje bbee lede mede bbo baa, singade a kɔru ke ddew, mba mareje inje ddew ew. ⁴ Nje-njaje goe te ilaeje na: « Lo neenn to me kɔr baa, a lo ke dda ja kinga ne-kusa ke te ta kare dusaje dare mede ndann wa? ⁵ N-dujude na: « Eeje ke mapa baann wa?» N-paje na: « Siri» [N-dujude na: « Eeje ke mapa baann wa?» Dilaeje te na: « Jee ne siri.»]

⁶ Yeenn ngaa n̄-duju dewje ke banya le kare isije nangê. Goe te a, n̄-jin mapaje ke siri le, ngaa nare wooyo Lubba a, n̄-tete nare nje-njaje goe te are kaynje dewje ke banya le. ⁷ Nje-njaje-goe te le eeje ke mare ngann kanjije tɔ. Nare wooyo Lubba wɔju dɔ ngann kanjije le ngaa n̄-dujude kare n̄-kaynje dewje ke banya le. ⁸ Dusaje nejeenn le mede ndann ngaa n̄-mɔnɔje kese ne-kusa le ase kare siri. ⁹ Kɔr dewje ke eeje lo-teenn le ase doro sɔ. Goe te a, Jeju tubbade are n̄-telje bbê lede. ¹⁰ Njange baa goe te a, naal tɔku to nisi me te de ke nje-njaje goe te ngaa dawje nange te ke Dalmanuta.

Parijiyenje dujuje ne-mɔri

¹¹ Parijiyenje ddee teeje ngaa, unnje kutu mayn tar ke Jeju. N̄-dujeje na: « E-dda mare ne-mɔri are joo, ta tojuje to Lubba a ulai.» Mba n̄-ndikije ta nae. ¹² Jeju ila kewn ke singa ngaa pa na: «

Mba ddi bba dewje ke bba-sine neenn dujuje mare nemori wa? M-pa tar ke tokoro marese: Ma dda mare ne mori kare dooje ang.»¹³ Goe te a, Jeju inya Parijiyenje le a aal toku to aw tura toku ba te.

Jeju pa tar do wum te le Parijiyenje ke le Erode

¹⁴ Me nje-njaje go Jeju te oy ta kaw ke mapa toke banya. Kara baa be a deeje ne me toku to te le. ¹⁵ Jeju ndoru mbide na: « Ooje ke maje bba! Aaje rose waju do wum le Parijiyenje, ke le Erode to. ¹⁶ Yeenn ngaa n-paje tar horo naa te mba deeje ke mapa ang.

¹⁷ Jeju gere tar lede le, ngaa pa arede na: « Mba ddi bba aw maynje naa tar horo naa te mba mapa ke eeje ne ang wa? E-gereje ne ang bbay wa? Ooje tar a e-gereje kande ang bbay wa? Mese nawn aw ketere bbay wa? ¹⁸ Kemse to, a ooje lo ang wa? Mbise to, a ooje tar ang wa? Mese ole ang wa? ¹⁹ Ndo ke m-tete mapa mi mba dingawje kor mi le, e-mbonje kese ddusu ngann kare baann wa? Dilaeje te na: « Ngann kare doku gire joo.» ²⁰ Jeju dujude bbay na: «Ndo ke m-tete mapa siri mba dewje kor so le, e-mbonje kese ddusu kare baann wa?» Dialeje te na: « Ngann kare Siri.» ²¹ Yeenn ngaa n-dujude na: « Yeenn kara e-gereje ang bbay wa?»

Jeju dda are nje-kem-to oo lo Betesayida

²² Jeju de ke nje-njaje goe te n-teeje Betesayida a, dewje ddeeje ke mare nje-kem-to ro Jeju te le, ngaa waleje nya kare ore ke jia. ²³ Nuwa ji nje-kem-to le ngaa n-tee saa me bbe te le ke ddang. N-dda maann tae noru ne keme ngaa nila jia keme te. Goe te a, n-duje na: « Oo mare ne wa?» ²⁴ Dingaw le teyn keme ngaa pa na: « Moo dewje a n-toje toke le kakejeenn, a daw n-nja.» ²⁵ Goe te a, Jeju tel ila jia kem dingaw te le bbay, ngaa keme le uja are noo neje toyn ke maje. ²⁶ Jeju tubbae kare n-tel key laa, ngaa pa are na: « Ande me toku bbe te le ang.»

Pierre pa na Jeju to Mesi

²⁷ Jeju de ke nje-njaje goe te dawje er ke ngann bbeje te ke mbor Sejare Pilipi te. Toke daw dawje a, n-duju nje-njaje goe te na: « Dewje na m-to na wa?» ²⁸ Dilaeje te na: « Mareje paje na e-to Jan-Batise, mareje paje na e-to Eli, a mareje paje na e-to kara le Nje-kilaje mber-tar le Lubba.» ²⁹ Ngaa n-dujude na: « A sese, e-paje na m-to na wa?» Piyar ilae te na: « E-to Mesi.» ³⁰ Yeenn ngaa n-doru mbide nya kare n-paje tare dare dew ang.

Jeju pa tar koy laa ke tar kin laa horo dewje te ke oy

³¹ Goe te a, Jeju unn kutu toju ne nje-njaje goe te na:

« Maji kare Ngonn le dew oo ndoo nya. Tokuje le Jiipije, ke toku nje-poloje Lubba, ke nje-koruje gel Ndu a mbeteje. Da toleje, ngaa ndo mota goe te a, na kin horo dewje te ke oy. ³² N-pa tar neenn le narede ke ddaka ke maje. Yeenn ngaa Piyar ore ke guku, a unn kutu kin saa. ³³ A Jeju turu roe aa nje-njaje goe te le ngaa in ke Piyar pa na: « Otu ke ddang gom te, Satan, mba keje lei to keje le dew bbo to keje le Lubba ang.»

³⁴ Goe te a, n̄-bbar dewje ke banya, ke nje-njaje goe te ngaa n̄-pa narede toyn na: « Toke dew ndiki ta kunn gom a, maji kare neje roe ang, ngaa noto kake-dese laa, a nunn gom. ³⁵ Mba dew ke ndiki ta ngem tebbe laa a, tebbe laa le a nayn ke korō. A dew ke tebbe laa nayn ke korō woju dom, ke do Tar ke maji a, a ngem tebbe laa le toke tokorō njaa. ³⁶ Bbo dew inga ne toyn ke do nange te neenn, a tebbe laa nayn ke korō a, ddi ke maji a na kinga goe te wa? ³⁷ Ddi a dew a kase ta kare ta tel kinga ne tebbe laa wa? ³⁸ Bbo dew dda ro-kul lem, ke ro-kul tar lem kem dewje te ke bbokone neenn a, Ngonn le dew a dda ro-kul laa ndo te ke na ddee ke anjije laa ke majije toyn me piti te le Boeje. Mba dewje ke bbasine neenn le toje to nje-ne-ddaje ke maji ang ddem, nje-mbeteje taa Lubba ddem.

9

¹ Jeju tel pa arede bbay na: « Tokorō njaa m-pa marese, mare dewje horose te neenn a koyje ang ndereng, ta da koo Bbe-kon le Lubba ke a ddee ke singa-mongu.

Jeju turu to dang

² Ndo misan goe te a, Jeju jin Piyar, Jake, ke Jan ngaa aw ke de do ddingiri te ke karede baa. Jeju turu to dang kemde te. ³ Kubbu laa kara ndonren ngaa nda kayn kayn. Dew kara do nange te neenn ke a kase dda kubbu laa kare nda toke baann goto. ⁴ A ta koo a, nje-njaje go Jeju te le ooje Eli de ke Moyiji ke aw paje saa tar. ⁵ Yeenn ngaa Piyar pa are Jeju na: « Nje-ne toju, maji kare n-nayn neenn, jula key-kam mota: Lei kara, le Moyiji kara, le Eli kara.»

⁶ Piyar gere tar kara ke a pa ang, mba ne de ke nje-mareje ke joo le bbeel ddade nya. ⁷ Mum ddee kiride ngaa mare ndu bbar me mum te le na: « Dew neenn to Ngunum ke m-ndikie nya. Ooje tae!» ⁸ A ta koo a, nje-njaje-go Jeju te le aaje lo mborde te a, dooje dew kara ang ngaa. Jeju ke kare baa njaa ar ke de. ⁹ Toke dinje do ddingiri te le daw ddisije a, Jeju ndoru mbide na: « Dang kara e-paje tar ne ke ooje le areje dew oo ang, ndereng ndo te ke Ngonn le dew a kin horo dewje te ke oy.» ¹⁰ N-ndikije go tar te le Jeju le ke maje, a daw dujuje tar horode te na: «

Kin horo dewje te ke oy a to ddi wa?»¹¹ Ngaa n̂-dujuje Jeju na: « Mba ddi bba nje-koruje gel Ndu paje na Eli a ddee dɔngɔr bba wa?»¹² Jeju ilade te na: « Tɔkɔrɔ, Eli a ddee dɔngɔr bba njaa, ta tel ke neje tɔyn dɔgɔlɔ te. A mba ddi bba Maketuru le Lubba pa na: <Ngonn le dew a koo ndoo nya, ngaa dewje a mbeteje> wa?»¹³ A m-pa marese, Eli ddee mban. A n̂-ddaje saa ne tɔyn ke mede ndiki, ddew kara baa ke tar ke Maketuru le Lubba pa dɔe te le.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ mare ngonn te

¹⁴ Kare ke Jeju de ke nje-njaje goe te ke mota le n̂-ddeeje ngosi ke keseje a, dooje dewje ke banya ke guku keseje le, ke nje-koruje gel Ndu ke aw maynje tar ke de.¹⁵ Kake dewje ke banya le ooje Jeju le a, mede unda dɔ benya, ngaa n̂-tilaje keme ke ngɔru ta ddae lapiya.¹⁶ Jeju duju nje-njaje goe te na: « Aw maynje ke de tar woju dɔ ddi wa?»¹⁷ Mare dew ke ee horo dewje te ke banya le ilae te na: « Nje-netɔju, m-ddee ke ngunum ke dingaw rɔi te mba mare ndil ke maji ang aw jɔke are n̂-pa tar ang.¹⁸ Lo tɔyn njaa ndil le aw unne te ilae nangê. Jum-tae aw tee, naw ngeer ngange ngaa n̂-mɔngu. M-duju nje-njaje goi te kare n̂-tubbaje ndil ke maji ang le a, duma ne pin.»¹⁹ Jeju pa arede na: «E-see dewje ke

koo me te lese goto neenn, ma nayn ke se be mba ndo baann wa? Ma kumase mba ndo baann bbay wa? E-ddeeje ke ngonn le aremje.»

²⁰ Yeenn ngaa n̂-ddeeje ke ngonn le dareje. A kake ndil ke maji ang le oo Jeju a, unn kutu yeke ngonn le ke singa. Ngonn le oso nangê naw ndubbu ngaa jum-tae aw tee.²¹ Jeju duju bɔ ngonnje le na: «Neenn aw ddae dda ndo baann ngaa wa?» Boeje le ila Jeju te na: «Ke kase baa njaa.»²² Ndil le aw ilae taar taar kem puru te, ang a, me maann te ta kare noy. Bbo ase ta dda mare ne a, oo kem-to-ndoo leje bbo umaje.»²³ Jeju pa are na: «Mba ddi bba e-pa na: <Bbo ase ta dda mare ne a,> wa? Dew ke koo mee te laa to a kase dda ne tɔyn!»²⁴ Njange baa njaa a, bɔ ngonnje le uru ekii ke taar na: «Moo mem te! A e-ddee umam mba koo me te lem goto.»

²⁵ Jeju oo dewje ke banya ke aw ddeeje ke ngɔru ke rɔde te a ndange ndil ke maji ang le na: «Ei ndil ke nje-dda kare dew pa tar ang ddem, dew oo tar ang ddem, e-tee rɔ ngonn te neenn ke ddang ta e-tel ande mee te ang ngaa.»²⁶ Ndil ke maji ang le uru ekii, yeke ngonn le ke singa ngaa tee ke ddang. Ngonn le to toke dew ke oy are dewje nya paje na: «Noy mban.»²⁷ A Jeju uwa ji ngonn le are in ar taar.

²⁸ Toke Jeju tel aw key, ngaa nje-njaje goe te njaa

naynje saa ke karede baa a, n̄-dujeje na: «Mba ddi bba jeje juma ke tubba ndil le pin wa?»²⁹ Nilade te na: «Ddew duju-Lubba te kara baa a dew a kase tubba ne ndil ke baann.»

Jeju tel pa tar koy ke tar kin laa

³⁰ Dɔtuje lo teenn, n̄-ndayje ke ddew ke nangue te ke Galile a n̄-ndiki kare dew gere ang.³¹ Mba, naw tɔjuje ne nje-njaje goe te ngaa n̄-pa na : «Da kila Ngonn le dew ji dewje te kare n̄-tɔleje, ngaa ndɔ muta goe te a, na kin horo dewje te ke oy.»³² A nje-njaje goe te le gereje kande tar laa le ang, a n̄-bbeelje ta duje.

Na to dew ke bo wa?

³³ Daw n̄-teeje Kapere-nayum. A toke disije me key te a, Jeju duju nje-njaje goe te na: «Ddi bba aw maynje ne naa tar horose te ddew-bô wa?»³⁴ A dilaje tar te ang, mba kare ke n̄-naynje ddew-bô bbay le, daw maynje naa tar ta gerese se na a to dew ke bo uta nje-mareje wa?³⁵ Yeenn ngaa Jeju isi nangê a bbar nje-njaje goe te ke dɔku gire joo le, ngaa pa arede na: « Bbo dew ndiki ta to dew ke dɔngɔr a, maji kare n̄-to dɔbɔyn dew ke go keseje te tɔyn, ngaa n̄-ddee to nje-kula lede tɔyn.

³⁶ Goe te a, Jeju unn mare ngonn ke ngaji undae dann de te. Nuwae ke kare te, a n̄-pa nare nje-njaje goe te na:³⁷ «Dew ke taa mare ngonn

ke toke ne neenn ke rɔe te ke rim a, ema njaa n̄-taam. Ngaa dew ke taam ke rɔe te a, to dew ke ulam a n̄-taae, bbo to ema ke karem ang.»

Dew ke mbeteje ang, to dew leje

³⁸ Jan pa are Jeju na: «Nje-ne tɔju, joo mare dew aw tubba ndilje ke maji ang ke rii. A n-sange ddew ta kɔke ddewe, mba n̄-to dew leje ang.»³⁹ A Jeju ilae te na: « ɔkeje ddewe ang, mba dew kara ke a dda ne-mɔri ke rim, ngaa njange baa goe te a, a tel pa tar lem maji ang goto.⁴⁰ Mba dew ke mbeteje ang, to dew leje. ⁴¹ Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, toke dew arese maann-kay me engo-maann te kara are ayje mba to ke e-toj e to dewje le Kiriste a, dew le a kinga kuka laa.

Jeju ndɔru mbi nje-njaje goe te

⁴² Dew ke dda are mare ngonn kara horo dede te ke dooje mede te sem neenn oso me majang te a, maji ta tɔ tɔku er gɔse te, ta kilae me baa te.⁴³ Bbo jii aw dda are e-dda majang a, e-gange ke ddang. Mba kinga tebbe ke tɔkɔrɔ jii kara baa, maji uta ngem jii joo kem kaw ne kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ.⁴⁴ [Lo teenn kore ke aw ɔn dew oy ang ddem, puru ke aw ɔn oy ang ddem.]⁴⁵ Bbo gɔli aw dda are e-dda majang a, e-gange ke ddang. Mba kinga tebbe ke tɔkɔrɔ gɔli kara baa maji uta ngem

goli joo kem kare dilai ne kem puru te, ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ. ⁴⁶ [Lo teenn, kore ke aw ɔn dew oy ang ddem, puru ke aw ɔn oy ang ddem.] ⁴⁷ Bbo kimi aw dda are e-dda majang a, ɔru ke ddang. Mba maji ta kande Bbe-kɔn te le Lubba kimi kara baa, uta ngem kimi joo kem kare dilai ne kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ. ⁴⁸ Lo teenn kore ke aw ɔn dew oy ang ddem, puru ke aw ɔn oy ang ddem. ⁴⁹ Mba puru a kɔru dewje tɔyn toke kate ke dɔru ne te. ⁵⁰ Kate to ne ke maji. A bbo kate tel neel ang ngaa a, ddi bba dew a dda kare kate le tel neel bbay wa? Maji kare kate to rɔse te ta isije ke me-wul-lɔm horose te.

10

Tar kinya naa le dene de ke dingaw

¹ Goe te a, Jeju ɔtu lo teenn aw nange te ke Jude, tura Jurden te. A dewje ke banya tel mbɔnje naa rɔe te bbay, are naw n̂-tɔjude ne ddew kara baa toke naw n̂-dda ke ndɔ tɔyn.

² Parijiyenje awje ɔ Jeju ta nae, ngaa dujeje na: « Ndu are ddew dingaw ta tubba dene laa wa?» ³ Jeju ilade te na: « Moyiji unn ndu arese na ddi wa?» ⁴ Dilaeje te na: « Moyiji are ddew dingaw kare dda maketuru ta tɔju to ninya dene le ne ngaa, bba ta tubba dene laa.» ⁵ Yeenn ngaa Jeju pa arede na: « Moyiji uja ndu neenn

le maketuru te arese wɔju dɔ me-ketere lese. ⁶ A kunn kutu neje te ke Lubba dda le, n̂-dda dingaw de ke dene. ⁷ Mba yeenn a, dingaw a kinya bɔeje, ke kɔenje ta nayn ke dene laa, ⁸ ta dede joo kem, da ddeeje to da-ɔ ke kara baa. ⁹ Ne ke Lubba mbɔn naa te a, maji kare dew kayn hore ang.»

¹⁰ Kare ke n̂-teeje key a, nje-njaje-go Jeju te le tel dujeje tar dɔ tar te neenn le bbay. ¹¹ Nilade te na: « Dew ke tubba dene laa, ngaa taa mare, dda maji ang ke dene ke kete ke n̂-tubbae le. ¹² Ddew kara baa, bbo dene mbete ngaweje, a tel taa mare a, dene le dda lo-to maji ang.»

Jeju bbar tar ke maji dɔ ngannje te

¹³ Dewje ddeeje ke ngannje kare Jeju ɔrude ke jia, a nje-njaje goe te aw inje ke dewje le. ¹⁴ Jeju oo neenn le, a neele ang, ngaa pa are nje-njaje goe te le na: « Inyaje ngannje are ddeeje ɔm te, ɔkuje de ddew ang. Mba Bbe-kɔn le Lubba to le dewje ke toje toke le ngannje. ¹⁵ Tɔkɔɔ njaa m-pa marese, dew ke taa Bbe-kɔn le Lubba toke le ngonn ang a, a kande me te ndɔ kara ang. ¹⁶ Yeenn ngaa nuwa ngannje le ke kare te, nila jia dɔde te ngaa n̂-bbar tar ke maji dɔde te.

Jeju de ke nje-ne-kinga

¹⁷ Kare ke Jeju unn ddew ta kɔtu a, mare dingaw ddee ke ngɔru ɔsu mekeji gɔle

noe te ngaa duje na: « Nje-ne-toju ke maji, ddi a maji kare m-dda bba ta kinga ne tebbe ke ke ndo ke ndo wa?»
 18 Jeju ilae te na: « Mba ddi bba e-bbarew dew ke maji wa? Dew ke maji goto, Lubba kara baa a maji. 19 Egere nduje ke na: «E-tol dew ang, e-dda lo-to maji ang ang, e-bboko ang, e-pa tar naji ngem ang, ere dew e-taa ne laa ang, e-wal boije ke koinje.»

20 Dingaw le ilae te na: « Nje-ne-toju, maw ngem ndujeenn ke kasem baa ndereng bbokone.» 21 Jeju aae, ngaa ndike, ngaa pa are na: « Ne kara ngaa dui: Aw labbe neje toyn ke ee ne, ta are nare nje-ndooje. A a kinga neje darâ. Goe te a, e-ddee unn gom.» 22 A toke dingaw le oo tar le a, roe oy njururu ngaa notu ke ro-neel ang, mba nee ke ne-kingaje nya.

23 Jeju ila keme aa ne lo mbore te toyn ngaa pa are nje-njaje goe te na: « To ngeng nya ke nje-ne-kingaje ta kande me Bbe-kon te le Lubba.» 24 Tar le gange singa nje-njaje goe te le. A Jeju pa arede bbay na: « Ngannem, to ngeng nya ta kande me Bbe-kon te le Lubba! 25 Kande le nje-ne-kinga me Bbe-kon te le Lubba ngeng uta kande le jambal buwa suwa te.» 26 Tar le aw gange singa nje-njaje goe te le ke kete kete. Ngaa n-duju naa na: « Yeenn a, na bba ase kinga kaji wa?» 27 Jeju aade ngaa pa arede na: « To ne

ke nya dew, bbo nya Lubba ang. Mba Lubba ase ta dda ne toyn.»

28 Yeenn ngaa Piyar pa are na: « Oo! Jinya neje toyn a junngoi.» 29 Jeju ilae te na: « Tokoro m-pa marese: Dew ke inya key laa, ngakoen ke dingaw wase nje ke dene, koenje wase boeje, nganne wase ndooje laa woju dom, ke do Tar ke majia, 30 a tel kinga nejeenn ase gol kor kara bba-sine neenn. Na kinga key, ngakoen ke dingaw ke nje ke dene, koenjededede, ngannje, ke ndooje. Dewje a kula keme ndoo to. A na kinga tebbe ke ke ndo ke ndo me ndoje te ke aw ddeje. 31 Nya le dewje ke toje to dewje ke dongor, a toje to dewje ke guku. Ngaa dewje ke toje to dewje ke guku, a toje to dewje ke dongor.

Jeju tel pa tar koy ke tar kin laa bbay

32 Jeju de ke nje-njaje goe te daw dawje ke Jurusalam a, noru node. Keje tar tol nje-njaje goe te le ngaa bbeel dda dewje ke aw unnje gode le to. Jeju tel oru nje-njaje goe te ke doku gire joo le er kara te, ngaa unn kutu pa tar karede do ne te ke a ta kingae le na: 33 « Ooje, jaw jawje ke Jurusalam. Dewje a kilaje Ngonn le dew ji toku nje-poloje Lubba te, ke nje-koruje-gel ndu. Da gange sariya-yo doe te ngaa da kilae ji dewje te ke gereje Lubba ang. 34 Da kokeje, da

ti weren dœ te, da tundaeje, da toleje ngaa ndo mota goe te a, na kin horo dewje te ke oy.»

Jean de ke Jake n̄-dujuje mare ne ji Jeju te

³⁵ Goe te a, Jake de ke Jan ke toje to ngann le Jebede n̄-ddeje ro Jeju ngaa n̄-paje dareje na: « Nje-ne toju, n-ndiki kare e-dda ne ke ja ta duji neenn areje.» ³⁶ Jeju dujude na : « Ddi a e-ndikije kare m-dda marese wa?» ³⁷ Dilaeje te na: « Ndo piti lei a, jeje ke joo neenn, are kara isi do ji-koli te, a kara isi do ji-geli te.» ³⁸ Jeju ilae te na: « E-gereje ne ke aw dujuje ang. A kaseje ta kay engo kem-to-ndoo ke ma ta kay wa?» A kaseje ta kinga batem kem-to-ndoo ke ma ta kinga neenn wa?» ³⁹ Dilaeje te na: « Jase.» A Jeju pa arede na: « Tokoro, a kayje engo kem-to-ndoo ke ma ta kay, a kingaje batem kem-to-ndoo ke ma ta kinga. ⁴⁰ A tar kisi do ji-kolem te, wase do ji-gelem te to tar lem ang. Lo le to woju do nje ke Lubba mose kete woju dode.»

⁴¹ Keseje ke doku le ooje tar le a, ungu onde do jake de ke Jan te. ⁴² Yeenn ngaa Jeju bbarde toyn ngaa pa arede na: « E-gereje to nje ke dewje aw oojede to mbayje aw ddaje dingaw do dewje te, ngaa dewje ke bo aw nyaje dode te. ⁴³ A horose te, to toke baann ang. A toke mare dew horose te

ndiki ta ddee to dew ke bo a, maji kare n̄-ddee to nje-kula lese. ⁴⁴ Ngaa toke mare dew horose te ndiki ta ddee to dew ke dongor a, maji kare n̄-ddee to bbere lese toyn. ⁴⁵ Mba Ngonn le dew ddee kare dewje ddeje to nje-kulaje laa ang. N̄-ddee ta to nje-kula le dewje, ta kunn roe to ne-kuka do dewje ke banya.

Jeju dda are kem Bartime ddee maji

⁴⁶ Jeju, ke nje-njaje goe te n̄-teeje Jeriko. Ngaa toke Jeju de ke nje-njaje goe te, ke dewje ke banya daw n̄-teeje me toku bbe te le ta kotu a, mare nje-kem-to ke to ngonn le Time, ria na Bartime isi mbor ddew te aw koy ne. ⁴⁷ Toke noo na Jeju ke Najarete a aw nday a, nunn kutu kuru ekii na: « Jeju, Ngonn le Dabbiti oo kem-to-ndoo lem!» ⁴⁸ Dewje nya inje saa kare nutu tae, a nuru ekii ke taar na: « Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-ndoo lem!» ⁴⁹ Jeju ar lo kara ngaa pa na: « E-bbareje.» Dewje le bbareje ngaa paje areje na: « E-dda singa in taar, naw bbari!»

⁵⁰ Nila toku kubbu laa nangê, nubba nange nin nar taar ngaa naw ke ro Jeju te. ⁵¹ Jeju duje na: « Ddi a e-ndiki kare m-dda mari wa?» Nje-kem-to le ilae te na: « Nje-ne-toju, m-ndiki ta tel koo lo!» ⁵² Jeju pa are na: « Aw, koo me te lei aji!». Njange baa goe te a, n̄-tel

noo lo ngaa nunn go Jeju ddew-bô.

11

Kande le Jeju Jurusalam

¹ Toke Jeju ke nje-njaje goe te teeje ngosi ke Jurusalam, ngosi ke Betepaje, ke Betani, do ddingiri kake olibeje te a, Jeju ula nje-njaje goe te joo noe te kete. ² Ngaa pa arede na: « Awje ngonn bbe te ke nose te tonn. A ta teeje be a, a kooje mare ngonn kororo ke n-tœ, nayn dew isi doe te ang bbay. E-tuteje e-ddeeye saa. ³ Bbo dew dujuse na: <Mba ddi bba e-ddaje ne ke be wa> a, ilaeje te na: <Ebbe-dewje a duju, a na kare n-tel saa njange baa.> »

⁴ Dawje ngaa dingaje ngonn kororo ke toke tœ ta ndoko te ddaka mbor ddew te, ngosi ke ta key ngaa n-tuteje. ⁵ Mare dewje ke eeje teenn dujusede na: « Ddi a aw ddaje neenn wa? Mba ddi bba aw tutuje ngonn kororo le wa?»

⁶ Nje-njaje go Jeju te le ilaje dewje le te ddew kara baa toke Jeju pa arede le. Ngaa dewje le inyade are dawje saa. ⁷ Dawje ke ngonn kororo le dare Jeju. N-labbeje kubbuje lede do kororo te le, ngaa Jeju aal isi doe te. ⁸ Dewje nya labbeje kubbuje lede do ddew te, a mareje tukaje kamje me mu te labbeje do ddew te. ⁹ Dewje ke aw njaje no Jeju te, ke nje ke aw njaje goe te aw uruje ekii na: « Ojana!

Maji kare Lubba bbar tar ke maji do dew te ke aw ddee ke ri Ebbe-dewje. ¹⁰ Maji kare Lubba bbar tar ke maji do kon-bbe te ke aw ddee. Kon-bbe le kajeje Dabbiti. Piti to le Lubba ke isi ddotu dara te nu!»

¹¹ Jeju tee Jurusalam, ngaa aw ande key-polo-Lubba te. Nila keme naa ne neje toyn mbore te, ngaa goe te a, ne de ke nje-njaje goe te ke doku gire joo le dawje ke Betani mba lo wul mban.

Kake Pige ke ande ang

¹² Lo-kare te a dinje Betani daw dotuje a, bbo dda Jeju le. ¹³ Noo mare kake pige ke kame ee te ddew ew, ngaa naw ngosi ta koo se kande to wa? A kame dorô a noo. Mba to neyn kande le Pige ang. ¹⁴ Yeenn ngaa Jeju pa are kake Pige le na: « A kande kare dew usa ang nyom!» Nje-njaje go Jeju te le ooje tar le.

Jeju tubba nje-ne-labbeje key-polo-Lubba te

¹⁵ N-teeje Jurusalam a, Jeju ande key-polo-Lubba te. Nunn kutu tubba nje-ne-labbeje, ke nje-ndoko neje me key-polo-Lubba te le. N-tuta tabejeje le nje ke aw mbelje nare, ke ne-kisi le nje-labbe derje n-tila, ¹⁶ ngaa nare dew kara oto mare ne nday ne me key-polo-Lubba te le ang. ¹⁷ Goe te a, n-tojude ne na: « Lubba pa me maketuru te laa na: « Da bbar ri key lem to key-duju Lubba, ke gel-dewje toyn a

duju Lubba me te. A sese, e-ddaje areje ddee to lo-kiya-ro le nje-bbokoje wa!»

¹⁸ Toku nje-poloje Lubba, ke nje-koruje gel-ndu ooje tar le ngaa, aw sangeje gusu ke ta tol Jeju. N-bbeleje nya, mba ne-toju laa aw gange singa dewje ke banya le toyn. ¹⁹ Lo-kul a, Jeju ke nje-njaje goe te n-teeje me toku bbe te le ke ddang.

Tar kake pige ke oy

²⁰ Lo-kare ke endoo a daw n-ndayje a, dooje kake pige le a oy taar ndereng ngirae te. ²¹ Me Piyar ole do tar teenn le, ngaa pa are Jeju na: « Nje-ne-toju, oo kake pige ke oru saa le a oy njan toonn.» ²² Jeju pa arede na: « Ooje mese te ke Lubba.» ²³ Tokoro njaa m-pa marese: Bbo dew pa are ddingiri toonn na: «*Ōtu lo teenn aw oso bâ*», a bbo keje-tar to mee te ang, a Lubba a dda kare ne le ddee toke baann. ²⁴ Mba yeenn a, m-pa marese: Ne toyn ke aw dujuje Lubba waju doe a, maji kare ooje mese te to ingaje ne le mban, a Lubba a karese. ²⁵ Ngaa toke arje taar ta duju Lubba, a bbo eeje ke tar ke mare dew a, oruje tar le doe te, areje Bosese ke isi me dara te oru tar dose te to.» ²⁶ A bbo oruje tar do dewje te ang a, Bosese ke darâ a koru tar majang ke e-ddaje dose te ang to.

Na are singa Jeju wa?

²⁷ Jeju ke nje-njaje goe te n-telje Jurusalam bbay. Kare

ke Jeju aw nja me key-polo-Lubba te a, toku nje-poloje Lubba ke nje-koruje gel-ndu, ke tokuje le Jiipije ddeeje roe te. ²⁸ N-dujeje na: « Na a ari ddew ta dda ne neenn wa? Wase na njaa gate a ari singa ta dda ne neenn wa? ²⁹ Jeju ilade te na: « Ma dujuse tar kara baa. Toke ilamje te a, ma bbar ri dew ke arem singa dda nejeenn le karese to. ³⁰ Na a ula Jan are dda batem dewje wa? Lubba wase dewje wa? Ilamje tar te.»

³¹ A n-paje horode te na: « Bbo jilaje te n-pa na: < Lubba a ulae > a, na pa na: < Mba ddi bba e-ndikije te ke Jan le ang wa? > ³² A bbo n-paje na: < Dewje a ula Jan a... > » Toku nje-poloje Lubba ke nje-koruje gel-ndu, ke tokuje le Jiipije le bbeelje dewje ke banya le, mba dewje toyn ooje Jan to nje-kila mbertar le Lubba. ³³ Yeenn ngaa dilaje Jeju te na: « N-gere ang.» Ngaa Jeju pa arede na: « Ema kara ma bbar ri dew ke arem singa dda nejeenn le karese ang to.»

12

Gusu-tar do nje-ddaje kula ndoo binye te

¹ Goe te a, Jeju unn kutu pa tar ke nje-njaje goe te ke gusu-tar na: « Mare dingaw dda ndoo binye. N-dda ndoko n-guku ne doe. Nuru buwa me er te mba kore ne maann binye le. Ngaa n-dda mare lo-kisi taar mba kaa ne lo ke do ndoo te le.

Goe te a, ninya ndoo le ji mare nje-kula ndo binyeje te a, naw mba te. ² Tee kare kuja kande binye te le a, nula nje-kula laa ro nje-kula ndoo binyeje te le kare dula ke engaen. ³ A nje-kulaje le uwaeje undaeje ngaa tubbaeje are n-tel jia baa. ⁴ Nje-ndoo le ula mare nje-kula laa a, nje-kulaje le undaje doe ngaa tajeje. ⁵ Nje-ndoo le tel ula mare bbay a, a nje-kulaje le toleje. N-tel nula mareje banya bbay a, nje-kulaje le tunda mareje, a tol mareje. ⁶ Ngonne ke dingaw ke n-ndike nya kara baa ngaa nayn. Nulae to doboyn dew ro nje-kulaje te le mba n-pa na: <Da bbeel ngonnum.> ⁷ A nje-kulaje le paje horo naa te na: <Nje-kuwa ne-ndubba le ann. E-ddeeje areje n-tole, ta ndoo le ddee to leje!> ⁸ Yeenn ngaa, duwaje ngonn le, n-toleje ngaa n-teeje ke niinne me ndoo te le dilaje ddaka. ⁹ Ddi a nje-ndoo le a dda wa? Na ddee tol nje-kulaje le ta na teel ke ndo le kare mare nje kula ndoo binyeje te ke ddang. ¹⁰ E-turaje tar ke Maketuru le Lubba pa neenn ang wa? Maketuru le na:

<Er ke nje-kosuje key mbeteje le,

er lel ddee to singa gol key ke dungu nangê.

¹¹ To ne ke Ebbe-dewje a dda, ngaa kura nya kemje te.> »

¹² Daw sangeje ddew ta kuwa Jeju le mba n-gereje to n-pa gusu-tar neenn le waju

dode. A n-bbeelje dewje ke banya le, ngaa dinyaeje a dotuje.

Tar kuka lambo ke Sejar

¹³ Dulaje mare Parijiyenje, ke mare dewje ke eeye me mbonaa te le Erode Atipase ro Jeju te ta nae ddew tar te ke tae te. ¹⁴ N-ddee n-paje dareje Jeju le na: « Nje-ne-toju, n-gere to aw pa tar ke tokoro, aw toju ddew le Lubba ddew tar te ke tokoro. Ngaa aw bbeel kem dew ang ddem, dew ke bo wase dew ke ten kara osoi te ang. E-pa areje joo: Ndu areje ddew ta kuka lambo ke toku mbay Sejar wase ta kuka ang wa? Ta juka wase juka ang wa?»

¹⁵ A Jeju gere to ne ke daw deje mede te to dang ke ye ke daw n-pa, ngaa pa arede na: « Aw namje mba ddi wa? E-ddeeje ke mare kande nare kara aremje moo.» ¹⁶ N-ddeeje ke mare kande nare dareje, ngaa n-dujude na: « Endaji do dew, ke make-turu ke n-dda kande nare te neenn toje to le na wa?» Dilaeje te na: « To le Sejar.» ¹⁷ Yeenn ngaa Jeju pa arede na : « Areje Sejar ne ke to le Sejar, a areje Lubba ne ke to le Lubba.» Tar laa le nya dewje ke ddeeje ta nae le.

Tar kin le dewje ke oy

¹⁸ Mare saduseyenje ddeeje ro Jeju te. Saduseyenje le paje na dewje ke oy a kinje ang. N-dujuje Jeju na: ¹⁹ « Nje-ne-toju, Moyiji unn ndu areje me maketuru te na: <Toke dingaw uju ke dene

laa ang, a oy a inyae, a bbo ngokɔn dingaw le to a, maji kare n̄-taa dene le nuju ne ngannje nare ngokɔen ke oy le. ²⁰ Lew, mare ngakɔn naaje ke dingaw eeje siri. Ne ke dɔngɔr n̄-taa dene, ngaa nuju saa ang a noy. ²¹ Joo lede taa dene le a uju saa ang a oy tɔ. Mota lede ta dene le a toke baann bbay. ²² Aw ne ke goe goe are dede ke siri le dujuje ang a doyje tɔyn. Ngaa goe te a, dene le kara oy tɔ. ²³ Ndɔ kin le dewje ke oy a, na horode te a, a to nje-dene le wa? Mba dede siri tɔyn njaa n̄-taaje dene le.» ²⁴ Jezu ilade te na: « E-ndemje ddew, mba e-gereje Maketuru le Lubba ang ddem, e-gereje singamɔngu le Lubba ang ddem. ²⁵ Ndɔ ke dewje ke oy inje a, dingaw a taa dene ang ddem, dene a taa ngaw ang ddem. Da kisije toke le anjije me dara te. ²⁶ Tar ke wɔju dɔ kin le dewje ke oy le, e-turaje tar ke me maketuru te le Moyiji le ang wa? Lubba pa are Moyiji mbɔr ber-kam te ke aw ɔn puru pa na: <M-to Lubba le Abaraham, Lubba le Ijake, ke Lubba le Jakobbo.> ²⁷ Lubba to Lubba le dewje ke oy ang, n̄-to Lubba le dewje ke isi kem baa. Yeenn a, e-ndemje ddew njaa nyɔm.»

Ndu ke ngeng uta keseje

²⁸ Mare nje-kɔru gel Ndu oo tar lede le, a gere to tar ke Jezu ilade te to ke dɔgɔle, ngaa ddee rɔ Jezu

te ngɔsi duje na: « Ndu ke dda ngeng uta keseje tɔyn wa?» ²⁹ Jezu ilae te na: « Ndu ke ngeng uta keseje na: <See ngann Ijarayelje, ooje! Ebbe-dewje ke to Lubba leje a to Ebbe-dewje kara baa. ³⁰ Maji kare e-ndiki Ebbe-dewje Lubba lei ke mei tɔyn, ke kewn lei tɔyn, ke keje lei tɔyn, ke singai tɔyn.> ³¹ Joo le ndu a neenn: <E-ndiki nje-mari toke da rɔi njaa.> Mare ndu ke ngeng uta nje ke jo neenn goto.»

³² Nje-kɔru gel Ndu le pa are Jezu na: « Maji nya, Nje-ne-toju! Tar ke tɔkoro a e-pa neenn. Ebbe-dewje a to Lubba kara baa, mare Lubba dang goto. ³³ Maji kare dew kara kara ndiki Lubba ke mee tɔyn, ke keje laa tɔyn, ke singae tɔyn. Ngaa maji kare n̄-ndiki nje-mare toke da-rɔe njaa. Yeenn maji uta ne-poloje ke ta ro ke ne-kare-baaje dang dang.» ³⁴ Jezu oo a, tar ke nje-kɔru gel Ndu le ilae te le to tar kem-kare. Yeenn ngaa n̄-pa nare na: « Ee ngɔsi baa ke Bbe-kɔn le Lubba.» Goe te a, dew tay duje tar ang ngaa.

Tar dɔ Mesi te de ke Dab-biti

³⁵ Jezu aw toju ne me keymbɔn naa te le jiyipije a, duju tar na: « Nje-kɔruje gel ndu a kaseje ta pa na Kiriste to ngonn le Dabbiti toke baann wa? ³⁶ Dabbiti njaa kara, toke Ndil-me-nda ddusu mee a, pa na: Ebbe-dewje Lubba pa are Ebbemje na:

«E-ddee isi dɔ ji-kolum te, ndereng ta mungu nje-baanji lei kɔy goli te bba.»

³⁷ Dabbiti njaa kara bbar Kiriste to Ebbeeje. Yeenn a, Kiriste le a to ngonne toke baann wa?» Dewje ke nya aw ooje tar laa le ke rɔ-nel.

Jeju ndɔru mbi dewje wɔju dɔ nje-kɔruje gel Ndu

³⁸ Jeju pa me ne-toju te laa na: « Aaje rɔse wɔju dɔ nje-kɔruje gel ndu ke ndikije ta kula kubbu ke ngal bba ta kase ne lo, ngaa ndikije kare dewje ddajede lapiya nata.

³⁹ N-ndikije ta kuwa lo kisi ke kete me key-mbɔ-naa te, ngaa ta kuwa dɔngɔr lo-kisi lo ne-kusa kusu te. ⁴⁰ Daw n-taaje neje le dene-ndubbaje jide te tɔyn ngaa daw dujuje Lubba kure ew ta kare dewje oojede to dewje ke maji nya. Mba yeenn a, sariya ke dɔde te a ngeng nya kuta le kese dewje.»

Ne-kare baa le dene-ndubba ke to nje-ndoo

⁴¹ Goe te a, Jeju tur keme ke ne te ke daw dila ne-kare-baa me te, ngaa naw noo ne ke dewje aw ilaje. Nje-ne-kingaje aw ilaje tɔku nare. ⁴² Mare dene-ndubba ke to nje-ndoo ddee ila ngann kande nare joo kɔre boy ang. ⁴³ Yeenn ngaa Jeju bbar nje-njaje goe te ngaa pa arede na: « M-pa tar ke tɔkɔɔ marese: Dene-ndubba ke to nje-ndoo neenn ila ne bo uta dewje tɔyn. ⁴⁴ Mba kese dewje tɔyn, nare ke dooje ne

ta dda ne ang a dilaje. A ne, bbay nare ke nayn ta kare n-ngem ne rɔe a nila.»

13

Jeju pa tar key-polo-Lubba ke da tɔ

¹ Kare ke Jeju in me key-polo-Lubba te aw tee ke ddaka a, mare nje-nja goe te pa are na: « Nje-ne toju, Oo erje ke kura neenn, oo tɔku key neenn!» ² Jeju ilae te na: « Tɔku key ke aw oo neenn le, mare er kara a nayn dɔ mare te, lo te ke neenn ang. Da tɔ neje neenn tɔyn.»

Neje ke a toje kete bba dduu ndɔ a ddee

³ Jeju isi nangé dɔ ddingiri olibeje te, nɔ key-polo-Lubba te. A Piyar, Jake, Jan ke Andere ke isije saa keteenn ke karede baa le dujeje na: ⁴ « E-pa areje: Ndɔ ke dda nejeenn a teeje wa? Ddi a, a tojuje kare ke neje tɔyn a tunga ne le wa?» ⁵ Yeenn ngaa Jeju pa arede na: « Aaje rɔse! Areje dew erese ang! ⁶ Dewje nya a ddeeje ke rim ngaa a paje na: «M-to Mesi le!» Da kereje dewje nya. ⁷ Bbo ooje tar dɔ ke aw ddeeje ngɔsi ke tar dɔ ke nayn ddew ew a, areje bbeel ddase ang. Maji kare nejeenn le toje. A, a to dduu ndɔ ang bbay. ⁸ Gel-dewje a kinje ta dda dɔ ke mare gel-dewje. Bbe-kɔn a kin ta dda dɔ ke mare bbe-kɔn. Nange a yeke loje te dang dang, tɔku bbo a koso. A nejeenn

tɔyn a toje toke le kunn-kutu nduru-ndo le dene.»

Ne ke a kinga nje-njaje go Jeju te

⁹ « A sese, undaje kemse dɔ rɔse te. Dewje a kaw ke se nɔ sariya te. Dewje a tundase me key-mbɔn naa te le Jiipije, da kaw ke se nɔ ngann mbayje te, ke nɔ tɔku-mbayje te wɔju dɔm, ngaa a toje to nje-tar-najije lem. ¹⁰ Mba maji kare dila mber Tar ke majidare dewje tɔyn kete bba. ¹¹ Toke daw ke se sariya te a, areje mese sangese kete wɔju dɔ tar ke a paje wase, gusu ke a paje ne tar le ang. Tar ke Lubba a karese kare teenn njaa, a ta e-paje. To tar ke sese njaa a, a paje ang. To Ndil-menda a, a pa tar le. ¹² Dewje a kilaje ngokonde ji dewje te kare n̄-tolde, ngaa boje a ddaje toke baann ke ngannde tɔ. Ngannje a ddeje to nje-baanji le nje-kujude, ngaa da kare n̄-gange sariya-yo dɔde te. ¹³ Dewje tɔyn a mbetese wɔju dɔm. A dew ke uwa are ngeng ndereng tee kɔnye te a, a kinga kaji.»

Dewje a kooje ndoo nya

¹⁴ « A kooje <ne ke maji ang ke aw tuju lo> le lo-kisi te ke to wɔju dɔe ang. Maji kare dew ke aw tura make-turu neenn gere ke maje! Kare teenn, maji kare dewje ke isije nange Jude te aynje awje dɔ ddingirije te. ¹⁵ Maji kare dew ke isi lo-kisi te ke dɔ key te ddisi aw me

key te ta kunn mare ne ang.* ¹⁶ Ngaa toke dew ee ndɔɔ a, maji kare n̄-tel bbee mba kunn kubbu laa ke ngal ang tɔ. ¹⁷ Dɔ ndɔje teenn, a to ndoo nya kare deneje ke eeje ke sem, ke nje ke ngannde aw ilje mba. ¹⁸ E-dujuje Lubba kare neenn tee dɔ-ney-kul te ang. ¹⁹ Mba me ndɔje teenn, dewje a kooje ndoo nya. Unn kute dɔ ndɔ te ke Lubba dda ne nange ndereng bbokone, dewje ooje ndoo toke baann ang. Goe te kara, dewje a kooje ndoo toke baann ang ngaa. ²⁰ Toke Ebbe-dewje tel ke ndɔ nejeenn le are nays ngaji baa ang a, dew kara a kinga kaji ang. A n̄-tel ne njaa wɔju dɔ dewje ke n̄-mberede toke kete. ²¹ Yeenn a, toke dew pa arese na: <Ya! Mesi ee neenn,> wase: <Nee yonn> a, e-ndikije te saa ang. ²² Mba mesije ke tɔkɔrɔ ang, ke nje-kilaje mber-tar ke tɔkɔrɔ ang a ddeje. Da ddaje ne-mɔrije ke neje ke dum dɔ koo, ta bbo ddew to a, nje ke Lubba mberede kara ta kerede tɔ. ²³ Yeenn a, sese, aaje rɔse! Mba m-pa nejeenn kete marese mban.

Ngonn le dew a ddee

²⁴ « Dɔ ndɔje teenn, go ndoo te ke dewje a kooje le a, kare a tuka ndul, ney a nda ang ngaa. ²⁵ Endentenrendenje a kinje darâ gaynje nangê, ngaa singa-mɔnguje ke me dara te a yekeje. ²⁶ Yeenn ngaa, a

* 13:15 13.15 Ooje Matije 24.17

kooje Ngonn le dew a ddee me mum te ke singa-mõngu laa tõyn ddem, ke piti ddem. ²⁷ Yeenn ngaa, na kula anjije kare mbonje dewje ke ñmberede dõ nange te tõyn, unn kute kõyn nange te kara tee kõyn nange te ke kara.»

Ne-kõju-mare ke to kake Pige

²⁸ « Ooje ne-kõju mare dõ kake Pige te. Toke barkem kake Pige unn kutu tewn, a kame aw unju a, e-gereje to neyn ne-dubbu ee ngõsi ngaa. ²⁹ Ddew kara baa, toke ooje nejeenn le a, maji kare e-gereje to Ngonn le dew ee ngõsi ngaa. Nar ta key te lese. ³⁰ M-pa tar ke tõkõõ marese: dewje ke bbokone neenn a koyje tõyn ang bbay a, nejeenn tõyn a teeje.» ³¹ Dara, ke nange a ndayje, a tarje lem a ndayje ndõ kara ang.»

Dew kara gere ndõ ke Ngonn le dew a ddee ne ang

³² « A ndõ, wase kare ke nejeenn le a teeje ne le dew kara gere ang. Anjije ke darâ, wase Ngonn le kara gere ang. Bõ ke kare a gere. ³³ Aaje rõse bbo e-tibbije ang. Mba e-gereje ndõ ke nejeenn le a teeje ne ang. ³⁴ Neennn a to ddew kara baa toke dew ke aw ke mba te. Ninya key nare nje-kulaje laa kare ñ-ngemje. Nare dew kara kara kula laa kare dda. A, nunn ndu nare nje-ngem ta key kare ta aa lo ke kete bbo tibbi ang. ³⁵ E-tibbije

ang, mba egereje ndõ ke nje-key le a ddee ne ang, dõ-kar te, wase dõ bakebbe te, wase toke kunran aw nõõ, wase ta lo-kare te. [Yeenn a, e-tibbije ang, mba e-gereje ndõ ke nje-key le a ddee ne ang. Na ddee dõ-kare te wase, til te ke lo to yenene wase, dõ-bakebbe te wase, ke esindõõ wa kara a gereje ang.] ³⁶ Mba kare ñ-tel ñ-ddee busu a, ningaje dõ bbi te ang. ³⁷ Tar ke m-pa marese neenn, m-pa mare dewje tõyn: Areje kemse ketere.»

14

Tõku dewje ooje taa ta tõ Jeju

¹ Kusu-pake, ke kusu mapa ke ñ-dda ke wum ang naynje ndõ joo baa. A, tõku nje-poloje Lubba, ke nje-kõruje gel ndu aw sangeje ddew ke ta kuwa ne Jeju ke ke gusu ta tõle. ² Mba ñ-paje na: « Maji kare juwae ndõ kusu te ang mba a kuju bula.»

Mare dene ungu yambo dõ Jeju te

³ Jeju ee Betani me key te le Simõ ke to nje-banji. Kare ke naw nusa ne a, mare dene ddee ke yambo ke gate ngeng, me ku Ale-batere te. Ñ-tõ ta ku le ngaa nungu yambo le dõ Jeju te le. ⁴ Rõ mare dewje ke eeje teenn neelde ang ngaa ñ-paje horode te na: « Ñ-tuju yambo neenn baann mba ddi wa? ⁵ Jase ta labbe yambo le kande nare tõ

muta a kare nje-ndooje ang wa! Ngaa n̄-paje tar le dene le maji ang. ⁶ A Jeju pa arede na: « Inyaeje ddekeke! Aw jōkeje mba ddi wa? Ne ke n̄-dda sem neenn to ne ke maji. ⁷ Nje-ndooje a kee ke se neenn ke ndo tōyn. Ndo ke mese ndiki a, a ddaje ke de maji. A ema, ma kee ke se ke ndo tōyn ang. ⁸ Ne ke nase ta dda, a n̄-dda. Nungu yambo rōm te kete ta ngina ne ndo ke da dubbum ne. ⁹ M-pa marese, tar ke tōkōrō, lo tōyn ke dila mber Tar ke maji ke te, do nange te tōyn, da pa tar ne ke dene neenn dda, ngaa dewje a koleje mede dōe te».

Judase ndiki ta kila Jeju ji dewje te

¹⁰ Judase Isikariyote ke to kara le nje-njaje go Jeju te ke dōku gire joo aw rō tōku nje-poloje Lubba te ta kila Jeju jide te. ¹¹ Dooje tar laa le a rōde neelde nya, ngaa dunnje ndude ta kare nare. Yeenn ngaa Judase unn kutu sange ddew ke maji ke na kila ne Jeju jide te.

Jeju are n̄-dda muru Pake

¹² Dōngōr ndo kusu mapa ke n̄-dda ke wum ang, ke to ndo ke daw n̄-tol ne ngann bateje mba dda ne muru Pake a, nje-njaje go Jeju te paje areje na: « Lo ke dda a e-ndiki ta kare jaw mōse muru Pake kete jari wa?» ¹³ Yeenn ngaa Jeju ula nje-njaje goe te joo kete na: « Awje tōku bbe te, a, a kingaje mare dingaw ke oto

joo maann. A unnje goe. ¹⁴ Key ke nande te a, e-paje areje nje-key le na: «Nje ne-tōju duju na: Lo ke dda, ema ke nje-njaje gom te ja kōn muru Pake kete wa? ¹⁵ Nje-key le a tōjuse mare lo ke tate ke toke mōse mban do key te taar. Neje tōyn to me te. Lo le a, a mōseje ne-kusa leje le ke te.» ¹⁶ Nje-njaje goe te le otuje awje tōku bbe te le. Dingaje neje le tōyn ddew kara baa toke n̄-pa arede le, ngaa n̄-mōseje muru Pake le.

Mare nje-nja-go Jeju te a kilae ji dewje te

¹⁷ Lo-kul a, Jeju de ke nje-njaje goe te ke dōku gire joo n̄-ddee n̄-teeje. ¹⁸ Kare ke disije daw dusaje ne a, Jeju pa na: « Tōkōrō njaa, m-pa marese, dew kara horose te ke aw usa ne sem a kilam ji dewje te.» ¹⁹ Rō nje-njaje goe te le neelde ang nyōm, ngaa dunn kutu duje kara kara na: « To ema wa?» ²⁰ Jeju pa arede na: « To kara lese, sese ke dōku gire joo. Ne ke nula jia naate sem me sambe te neenn. ²¹ Ngonn le dew a koy ddew kara baa ke tar ke makuturu le Lubba pa dōe te. A kem to ndoo a to le dew ke a kila Ngonn le dew ji dewje te. Dujе ang kara maji nya uta.

Muru me-kara

²² Kare ke daw dusa ne a, Jeju unn mapa, ngaa are wooyo Lubba a, arede, a pa na: « E-taaje ne neenn, to da rōm ann.» ²³ Goe te a, nunn engo-maann binye,

ngaa nare wooyo lubba a narede nare dede tɔyn njaa dayje. ²⁴ Jeju pa arede na: « Yeenn to mesem ann. To mese ke Lubba ɔsu ne dɔnɔ ke dewje ke banya are ungu nange mba kare tar majang lede ɔru ne dɔde te. ²⁵ Mpa tar ke tɔkɔrɔ marese: Ma kay maann binye neenn ang ngaa ndereng ndɔ ke ma kay ne maann binye ke siki ke se me Bbe-kɔn te le Bɔmje.

Jeju pa na Piyar a mbete ne

²⁶ Dɔsuje pa wal Lubba, ngaa goe te a, n̄-teeje dawje dɔ ddingiri Olibeje te. ²⁷ Jeju pa are nje njaje goe te na: « Sese tɔyn njaa a tusalem kiyamje. Mba n̄-dda me Maketuru te na:

Ma tɔl nje-ngem bateje ta bateje le a sarenje naa kara kara. ²⁸ A bbo mi horo dewje te ke oy a, ma kaw nginase Galile.» ²⁹ Piyar pa are na : « Le dewje tɔyn tusije inyaije kara, ema, ma kinyai ang.» ³⁰ Jeju pa are na : « Tɔkɔrɔ, mpa mari, til te neenn njaa, kete bba kare kuran nɔ gɔl joo a, a mbetem gɔl mota pa na e-gerem ang.» ³¹ A Piyar tel pa are ngeng bbay na: « Le ase ta koy sei kara, ta pa na m-geri ang, ma pa baann ndɔ kara ang.» Ngaa keseje kara paje toke baann tɔ.

Jeju duju Lubba Jetesemane

³² Jeju de ke nje-njaje goe te daw n̄-teeje lo te ke daw bbar na Jesetemane a n̄-pa narede na: « Maw ta duju Lubba, ta isije neenn.»

³³ N̄-jin Piyar, Jake, de ke Jan naw ke de. Bbeel unn kutu ddae ddem, rɔe neele ang ddem. ³⁴ Ngaa n̄-pa narede na: « Rɔm neelem ang toke ne ke ma ta koyjeenn. E-naynje neenn. Areje bbi ɔru kemse ang. ³⁵ Naw ddew ew ngaji, noso nangê ngaa n̄-duju Lubba kare bbo ddew to a, nuta kare ne-kem-to-ndoo te neenn ke dddang. ³⁶ N̄-pa na: « Aba * Bɔy, ei ase ta dda ne tɔyn, uta engo-kem-to-ndoo neenn mbɔrum te ke ddang. A e-dda ne ke mem ndiki ang, ne ke mei ei njaa ndiki a ta e-dda.»

³⁷ Jeju tel ddee rɔ nje-njaje goe te ke mota le a, daw n̄-tibbije. N̄-pa nare Piyar na: « Simɔ, aw tibbi wa? Ase ta kisi kem baa mba gɔl kare kara be ang wa? ³⁸ Areje bbi ɔru kemse bbo e-dujuje Lubba kare osoje me ne-na te ang. Dew ee ke keje ta dda ne ke maji njaa, a da-rɔ ee ke singa ang.»

³⁹ Jeju tel aw ddew ew, ngaa duju Lubba toke baann bbay. ⁴⁰ N̄-tel n̄-ddee rɔ nje-njaje goe te le a, ningade dɔ bbi te bbay mba kemde kemde to bbi dɔrɔ. A n̄-gereje tar ke ta pa kare ang.

41 N-tel n̄-ddee ke gɔl mota laa a, n̄-dujude na: « E-naynje aw tibbije ngaa aw uwaje rɔse bbay wa? Bbaye ngaa, kare ase ngaa. Bbasine neenn, da kunn Ngonn le dew kulae ji nje-ne-ddaje te ke maji ang. 42 Inje, jawje! Nje kunnun kulam jide te le ddee ngaa.»

Duwa Jeju

43 Kare te ke Jeju nayn aw pa tar bbay a, kara le nje-njaje-goe te ke dɔku gire joo, ke ria na Judase ddee ke dewje banya banya. Duwaje tɔku kiyaje ke kakeje jide te. Tɔku nje-poloje Lubba, nje-kɔruje gel Ndu, ke tɔkuje le Jiipije a ulajede. 44 Judase nje kula Jeju me jide te le tojude gusu ke na dda ne. N-pa na: « Dew ke m-to mbiya a to ne ann. Uwaeje ta engemeje ke maje awje saa.» 45 Kake n̄-ddee n̄-tee a, n̄-ngese ke rɔ Jeju te ngaa n̄-pa na: « Nje-ne-toju.» Ngaa n̄-to mbia. 46 Yeenn ngaa, dewje le ilaeje Jeju le uwaeje. 47 Mare nje-nja-go Jeju te ɔru tɔku kiya ngaa tuka mbi nje-kula le tɔku nje-polo-Lubba ti. 48 Jeju pa arede na: « E-ddeeye ke tɔku kiyaje ke kakeje ta kuwam ne toke m-to nje kuwa ne le dewje ke singa wa? 49 Ke ndɔje toyn mee ke se key-polo-Lubba te maw m-toju ne a uwamje ang. A ne neenn to mba kare tar ke Maketuru le Lubba pa ddee to tar ke tɔkɔrɔ.»

50 Yeenn ngaa nje-njaje goe te tuseje inyaeje a aynje.

51 Mare basan unn go Jeju le, a bel a n̄-kiri ne rɔe. Da kuwae a, 52 n̄-tusu bel le ninya a nayn rɔe baa.

Daw ke Jeju lo gange sarya te le Jiipije

53 Daw ke Jeju bbe le tɔku nje-polo-Lubba. Lo teenn, tɔku nje-poloje Lubba, tɔkuje le Jiipije, ke nje-kɔruje gel Ndu toyn mbonje naa. 54 Piyar inya are daw ke Jeju ddew ew a unn goe ndereng ande ne me ndoko te le tɔku nje-polo-Lubba. Nisi ke mbambaje lo teenn naw n̄-ndibbi puru.

55 Tɔku nje-poloje Lubba, ke dewje ke lo-sariya te le toyn, daw sangeje mare tar ta gange ne sariya yo dɔ Jeju te le a dingaje ang. 56 Dewje nya paje tar-naji-ngemje dɔ Jeju te le, a tarje le awje go naa te ang. 57 Mareje inje ngaa ulaje tar ngemje ta Jeju te le paje na: 58 « Jo tae te njaa, n̄-pa na: <Ke-polo Lubba neenn, dewje a ddaje. Ma tuju ta dda mare ke dewje a ddaje ang me ndɔ mota te.> » 59 A dɔ tar te neenn le kara, tarje lede aw go naa te ang. 60 Yeenn ngaa tɔku nje-polo-Lubba le in horo dewje te ngaa duju Jeju na: « Ila tar tar te le dewje ke aw undaje tar dɔi te neenn ang wa?» 61 A Jeju ar ddekeke, nila tar te kara ang. Tɔku nje-polo-Lubba le tel duje bbay na: « E-to Mesi, Ngonn le Lubba ke jaw jɔsu gaje le wa?» 62 Jeju ilae te na: « Yee njann, m-to Ngonne. A

kooje Ngonn le dew ke isi do ji-kol Lubba te. Na kin darâ me mum te ta ddee.»

⁶³ Yeenn ngaa Toku nje-polo-Lubba tiir kubbuje ke roe te ngaa pa na: « N-ndiki ta kinga nje-tar-najji bbay ang ngaa. ⁶⁴ Ooje taji ke n-taji Lubba neenn mban.» Tar ddi a ejeje doe te wa? Dede toyn n-gange sariyo yo do Jeju te.

⁶⁵ Mareje unnje kutu ti weren doe te. N-toje keme, n-bbirije jide n-tundae ne ngaa n-dujeje na: « Na undai neenn wa? E-pa are joo.» Mbambaje taaje Jeju ngaa tundaje ka mbore.

Piyar mayn tar le Jeju

⁶⁶ Kare ke Piyar nayn me ndoko te le beer bbay, a mare dene nje-kula le toku nje-polo-Lubba le ddee.

⁶⁷ Kake noo Piyar ke aw ndibbi puru le a, naa keme ngaa n-pa na: « Ei kara enja ke Jeju dew ke Najarete le to.» ⁶⁸ A Piyar le mayn pa na: « M-gere ne ke a ta pa neenn ang, meje pin.»

Goe te a, nin naw ta ndoko te, a kuran no. ⁶⁹ A dene nje-kula le oo Piyar le ngaa tel pa are dewje ke eeje teenn na: « Dew neenn to kara le nje-njaje go Jeju te.» ⁷⁰ A Piyar tel mayn bbay.

Mbor ang a, dewje ke eeje teenn tel paje areje Piyar bbay na: « A to kara lede njaa, mba ei kara e-to dew ke Galile to.» ⁷¹ A Piyar unda yo to ne guma ngaa pa na: « M-gere dingaw neenn ang.»

⁷² Kare teenn njaa, kunra no ke gol joo laa. Yeenn ngaa me Piyar ole do tar te ke Jeju pa are na: « Kete bba kare kuran no gol joo a, a mayn gol mota pa na e-gerem ang.» Yeenn ngaa Piyar tee ke ngoru ngaa uru do no te.

15

Daw ke Jeju ro Pilate te

¹ Ke esindo baa njaa, toku nje-poloje Lubba mbonje naa ke tokuje le Jiipije, nje-koruje gel Ndu, ke kese nje-gangeje sariya toyn ta koo ne ke ta dda. Dare n-to Jeju, ngaa daw saa no gol Pilate te. ² Pilate duju Jeju na :« E-to mbay le Jiipije wa?» Jeju le ilae te na: « Ye njaa e-pann.»

³ Toku nje-poloje Lubba undaje tarje nya do Jeju te. ⁴ Pilate tel duje bbay na: « Ila tar te kara ang wa? Oo tarje toyn ke dewje neenn undaje tai te neenn.» ⁵ A Jeju ila tar te kara ang. Are to ne ke kange singa Pilate.

N-gange sariya yo do Jeju te

⁶ Ke ndo kusu Pake kara kara toyn, ngonn-mbay le aw oru dew key-kula te. To dew ke dewje ke banya ndikije kare nore ⁷ A mare dew ke ria na Barabase ee key-kula te, de ke mare dewje ke tolje dew do ndo te ke n-ddaje do-ngeng ke nje-konb-beje. ⁸ Yeenn a, dewje ke banya awje key le Pilate ngaa dujeje kare n-dda ne ke

naw n̄-dda ke bbal kara kara narede le. ⁹ Pilate ilade te na: « E-ndikije kare minya mbay le Jiipije le marese wa?»

¹⁰ Mba Pilate gere ke maje to me a ddade dɔ Jeju te a duwaeje dulae jia teenn. ¹¹ A toku nje-poloje Lubba ɔsuje kutu dewje ke banya kare duju Pilate are Barabase a ta nore narede. ¹² Pilate tel dujude bbay na: « Yeenn a, ddi a e-ndikije kare mdda ke dew ke aw bbareje to mbay le Jiipije le wa?» ¹³ N̄-tel duruje ekii na: « E-tɔle dɔ kake-dese te.» ¹⁴ Pilate dujude na: « Ddi ke maji ang a n̄-dda wa? A n̄-tel duru ekii dare ngeng na: « E-tɔle dɔ kake-dese te.» ¹⁵ Pilate ndiki ta dda kare rɔ dewje ke banya le neelde. Yeenn ngaa nɔru Barabase key-kula te narede. Nare n̄-tunda Jeju ke ndey a nulae ji mbambaje te kare n̄-tɔle dɔ kake-dese te.

Mbambaje kokoje Jeju

¹⁶ Mbambaje awje ke Jeju me key te le ngonnn mbay le ngaa bbarje kese mbambaje toyn. ¹⁷ Dulae kubbu ke kase. Goe te a, n̄-pete kula ke to konn to ejokudɔ dunda dɔe te. ¹⁸ Goe te a, n̄-ddaeje lapiya n̄-paje na: « Lapiya, Toku-mbay le Jiipije.

¹⁹ N-tunda dɔe ke kare, n̄-ti weren dɔe te, ngaa dɔsu mekeji gɔlde nangê a daw ke dɔde ndereng ta kɔsu ne nange. ²⁰ N-kokoeje, ngaa dɔru kubbu ke kase le rɔe te a n̄-tel dulae kubbuje laa.

Goe te a, n̄-tee saa daw ne ta kaw tɔle dɔ kake-dese te.

N-tɔl Jeju dɔ kake-dese te.

²¹ Mare dew ke Sirene ria na Simɔ, ke to bɔ Alekejandere de ke Rupusuje, in ndɔɔ aw nday a, duwae dare noto kake-dese le Jeju le. ²² Daw ke Jeju le mare lo te ke daw bbar na Golgota. Kande ri le na « lo kado dewje.» ²³ Dare maann binye ke dungu ne ke ria na mir me te kare nay, a n̄-mbete.

²⁴ N̄-bbareje dɔ kake-dese te le ngaa goe te a, n̄-ddɔje mbari ta kaynje ne naa kubbuje laa ke dew kara kara a bu. ²⁵ N̄-bbare dɔ kake-dese te ke kare ji-kara ke ke esindɔɔ. ²⁶ N-dda mare makeruru n̄-bbare er dɔe te ta toju ne gel ne ke n̄-gange ne sariya dɔe te le na: Dew neenn to mbay le Jiipije.» ²⁷ N̄-bbare nje-bbokoje joo dɔ kake-deseje te mbɔre te tɔ. Mare kara er kɔl, a mare kara er gel. ²⁸ Yeenn bba, tar ke n̄-dda me Maketuru te le Lubba ddee ne to tar ke tokɔrɔ. Tar le na: « Dilae horo nje-tɔl dewje te.»

²⁹ Dewje ke aw ndayje lo-teenn tukaje dɔde a tajeje. N̄-paje dareje na: « Ei ke endiki ta tɔ key-polo-Lubba ta tel dda mare ture te me ndɔ mota te le. ³⁰ Ei njaa aji roi bbo in dɔ kake-dese te le uru nangê.»

³¹ Toku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel Ndu kara aw kokoje Jeju horo naa te tɔ na: « Naji mare dewje, a nase kaji rɔe ne njaa ang wa!

³² Maji kare ne ke n̄-to Mesi, Tōku-mbay ke Ijarayel le n̄-ddisi dō kake-dese te nuru nangê. Yeenn bba joo a, ja koo meje te saa.» Dewje ke n̄-bberede dō kake-dese te mbore te le kara aw tajeje tō.

Koy le Jeju

³³ Unn kute kare te ke ar dana ndereng gōl kare mota ke lo-kul te, lo ndul dō nange te tōyn. ³⁴ A ta tee gōl kare te ke mota a, Jeju uru ekii ke singa na: « Eli, Eli, lama sabakantani!» Kande tar le na: « Lubba lem, Lubba lem, e-tusum inyam mba ddi wa?»

³⁵ Mare dewje eeje teenn ngaa ooje tar laa le a, paje na: « Naw n̄-bbar Eli.» ³⁶ Mare dew kara horode te ayn ke ngōru aw unn mare ta kubbu ula me maann binye te ke mase ngaa kee ta kare te a ula are Jeju kare ay, a pa na: « Inyaje, ja koo se Eli a ddee kore dō kake-dese te kilae nangê wa!» ³⁷ A Jeju uru ekii ke singa ngaa uwa rōe.

³⁸ Kubbu ke n̄-to n̄-gange ne me key-polo-Lubba tiir dana, in taar uru nangê. ³⁹ Mbay le mbambaje ke Rōm ke ar nō Jeju te le oo gusu ke Jeju le uwa ne rōe le a, pa na: « Dew neenn to Ngonn le Lubba tōkōrō njaa.»

⁴⁰ Mare deneje eeje teenn tō, darje ddew ew daw daaje lo. Mari ke Magadala, de ke Mari kōn Jakeje ke Joseje, ke Salome deeje horode te. ⁴¹ Lew denejeenn le njaje

go Jeju te, ngaa ddaje saa kare te ke n̄-nayn ne Galile. Deneje banya banya ke awje saa Jurusalam eeje teenn tō.

Jejebbe dubbu neenn Jeju

⁴² Ndō mōse rō ta ngina ne ndō-kuwa-rō a, lo-kul te, ⁴³ Jejebbe ke to dew ke bbe te ke Arimate ddee tee. N̄-to kara le tōkuje ke aw isije tōku lo gange sariya te le Jiipije. Ne kara naw n̄-ngina kōn-bbe le Lubba. Nuwa rōe dingaw naw duju Pilate kare are niinn Jeju le. ⁴⁴ A toke Pilate oo na Jeju le uwa rōe mban a, tare gange singae. Yeenn ngaa nula n̄-bbar tōku mbamba le dewje ke Rōm ngaa n̄-duje se Jeju le uwa rōe lew baa wa? ⁴⁵ Tōku mbamba ke Rōm le pa tar yo le are. Yeenn ngaa nare ddew Jejebbe kare unn niinn le. ⁴⁶ Jejebbe le ndoko bel-kubbu ke nda. Nōru niinn le dō kake-dese te, n̄-ke ke kubbu le ngaa nila me buwayo te ke nare duru me er te. Goe te a, n̄-ndubbu mare er nutu ne ta buwayo le. ⁴⁷ Mari ke Magedala de ke Mari kōn Joseje aw aaje lo ke dila niinn le ke te.

16

Jeju in horo dewje te ke oy

¹ Toke ndō-kuwa-rō le Jiipije nday a, Mari ke Magedala de ke Salome, ke Mari kō Jakeje, n̄-dokoje yamboje ta kungu dō ninn Jeju. ² Ke esindōo baa njaa, ke ndō-kuwa-rō* ke kare aw tee a,

* 16:2 16.2 Ooje Matiye 28.1

dawje buwa-yo te. ³ N-dujuje naa na: « Na njaa bba a ndubbu tɔku er ke dutu ne ta buwa-yo le ke ddang kareje wa?»

⁴ A toke daaje lo a, tɔku er le toke ndubbu mban. ⁵ Yeenn ngaa dandeje buwa-yo te le. A dooje mare basan ula kubbu ke ngal a nda, ngaa isi er kɔl, a bbeel ddade. ⁶ A basan le pa arede na: « Areje bbeel ddase ang. Aw sangeje Jeju ke Najarete ke n̄-tɔle dɔ kake-dese te le. N̄-ndol, nee neenn ang. Lo ke dilae ke te le a neenn. ⁷ A, aw paje areje Piyar, ke kese nje-njaje-goe te, e-paje na: « Na nginase Galile. Lo ke nunn a kooje te, ddew kara baa toke n̄-pa narese.»

⁸ Yeenn ngaa dinje buwa-yo te le n̄-teeje ddaka ngaa daynje dawje ddew ew mba disaje ngaa n̄-gereje ne ke ta dda ang. N̄-paje tar kara dare dew ang mba bbeel ddade nya.

Jeju tee inga Mari ke Magedala

⁹ Go kin te ke Jeju in horo dewje te ke oy ke ndɔ-kuwarɔ ke esindɔɔ baa le a, n̄-tɔju rɔe dɔngɔr nare Mari ke Magedala ke n̄-tubba ndilje ke maji ang siri mee te le. ¹⁰ Naw n̄-pa tare nare dewje ke aw njaje ke Jeju, kare te ke daw ndingaje ndoo ngaa daw nɔnje le. ¹¹ A toke dooje tar le Mari ke pa na Jeju nayn kem baa, ngaa nooe le a, n̄-ndikije go tar te laa le ang.

Jeju tee inga nje-njaje goe te joo

¹² Goe te a, Jeju unn mare da-rɔ ke dang bba tɔju ne rɔe nare nje-njaje goe te joo ke aw awje ke ngonn bbe te. ¹³ N-tel n̄-ddee n̄-paje tare dare keseje. A dede kara n̄-ndikije te ke de ang tɔ.

Jeju tee inga nje-njaje goe te ke dɔku gire kara

¹⁴ Dɔbɔyne a, n̄-tɔju rɔe nare nje-njaje goe te ke dɔku gire kara, ke aw usaje ne, ngaa n̄-kɔl ke de wɔju dɔ mede ke dunn dare Lubba ang ddem, wɔju dɔ meketere lede ddem. Mba, n̄-ndikije go tar te le dewje ke ooeje goe te ke nin ne horo dewje te ke oy le ang. ¹⁵ Ngaa n̄-pa narede na: « Awje dɔ nange te tɔyn ta ilaje mber Tar ke maji le areje dewje tɔyn. ¹⁶ Dew ke oo mee te, ngaa n̄-ddae batem a, a kinga kaji. Dew ke oo mee te ang a, sariya dɔe te. ¹⁷ Ngaa, ne ke da gere ne dewje ke a kooje mede te a neenn: Da tubba ndilje ke maji ang ke rim, ngaa da paje ndɔn-tarje ke siki. ¹⁸ Da Kuwaje lije ke jide. A bbo dayje ne ke kuma ke maji ang ee te a, ne kara a ddade ang. Da kila jide dɔ nje-rɔ-toje te, ta rɔ nje-rɔ-toje le a ddee maji.»

Jeju tel ke rɔ Lubba te

¹⁹ Go tar te ke Ebbe-dewje Jeju pa arede toke baann a, Lubba unne aw ne dara, ngaa nisi dɔ jikɔle te. ²⁰ Nje-njaje-go Jeju te aw ilaje mber-tar le loje

te tɔyn. Ebbe-dewje umade
kula teenn le are n̂-ddaje ne-
mɔrije ta tɔju ne to tar ke
daw dila mbere le to tar ke
tɔkɔrɔ.

**Maketuru le
Luku
Luku
Lk
Tar do
Maketurute le
Luku**

Luku to na wa? Dew gere tar nya do Luku te ang. Nje-koruje gel neje paje na n-to Gereke, n-to nje-kare kuma ngaa n-to dew ke ndiki kuru gel neje nya to. N-to kara le nje-buwa nja le nje-kayn-kula Pol do ndo te ke Pol aw ne mba kila ne mber Tar ke Maji kare dewje ke to Jiipije ang. Luku le to dew ke to Jiipi ang ngaa noo mee te ke Jeju. Gel-dewje toyn ke ddaje Maketuru le Lubba to Jiipije. Luku ke kare baa a to nje-dda Maketuru le Lubba ke to Jiipi ang. Luku dda maketuruje joo. Maketuru Tar ke Maji ke maketuru Kula-dda nje-kayn-kulaje. Luku dda tarje neenn mba ddi wa? Luku dda maketuru neenn mba pa ne tar kare dewje ke taa me Kiriste ke toje to Jiipije ang ngaa aw paje ndon tar ke to gereke. Mareje nya horode te gereje tar ne-jibbe ke tar kisi le Jiipije ke maje ang. Gele ke neenn bba Luku dda maketuru le mba koru ne gel nejeenn karede dooje. Baann to bba kese gel dewje toyn ke do nange te ke toje to Jiipije ang a kaseje gereje Jeju to Nje-kaji dewje. Kon-tarje ke Luku dda me maketuru Tar

ke Maji te Kon-tar ke Luku, ke Matiye, ke Marke ujaje me maketuru te to tar ne-toju le Jeju do nange te ke Galile, tar kaw le Jeju ke Jurusalam, tar koy le Jeju, tar kin laa horo nje-yoje te ke tar tel le Jeju darâ. Mare tarje ke Luku ke kare baa a dda me maketuru te laa to tar kaw le Jeju ro Mate de ke Mari (Luku 10.38-42), tar le dew ke nje-bbokoje tundae (Luku 10.28-37) ke gusu-tar do ngonn te ke nje-ne-tuju te (Luku 15.11-32.) Kon tarje ke Luku ngem me maketuru Tar ke Maji te Kon-tarje ke Luku ngem horo ne-tojuje te ke horo kulaje te ke Jeju dda ngaa noo a n-dda me maketuru te toke be. -Ngannje, ke dangeteje, ke nje-mbaje ke dewje oojede to ne ang a Jeju ndikide nya. Lubba gere to dewje toyn ke do nange te gereje ne Lubba ang ddem dewje toyn to dewje ke nayn. Baann bba nula Kiriste to Nje-kaji dewje ta kare dew ke oo mee te saa a inga kaji. Luku uja maketuru neenn ta pa ne tar kare nje-ne-kingaje to. Yeenn bba noru ne gel neje nya ke Jeju pa do ne-kinga te. Me maketuru Tar ke Maji ke Luku dda, Luku are ndeje kare nje-taaje me Kiriste unnje ne-kingaje lede umaje ne kula le Lubba ddem, umaje ne nje-maredeje ddem. Tar ke do Jeju te Me bbeje te ke Romeje onje doe bbale teenn, dewje aw paje na toku-mbay le Romeje kara baa a to toku

mbayje. Dewje ke toje to nje-taaje me Kiriste paje na Jeju Kiriste kara baa njaa to Tõku Mbay mba Lubba ndol Jeju horo nje-yoje te ngaa nare ddew kare ta non dõ neje tõyn. Yeenn bba, me Tar ke Maji te ke Luku dda me maketuru te, dewje bbar Jeju to Tõku Mbay uta bbar ke daw ñ-bbare ne me kese maketuru Tar ke Maji te. Tarje tõyn ke Luku dda me maketuru Tar ke Maji te to tar ke wõju dõ neje ke Jeju dda ke unn kute Jurusalam (1-2) ndereng tel unda ngange Jurusalam njaa tõ (24). Goe te ke Jeju in me buwa yo te a, ñ-tee ñ-tõju rõe nje-njaje goe te. Dooje to ñ-tel nisi ke tebbe ngaa deeje ke rõ-nel nya. Kete bba kare Jeju bbar nje-njaje goe te, ngaa kare ta ñ-dda mare kulaje dang dang nõ dewje te tõyn a, Ndil-me-nda dduse (3-4). Goe te a, Ndil-me-nda ddee dõ nje-njaje goe te (24.49). Baann bba, da kaseje ta tõju tar me-maji le Lubba ddew kara baa toke Jeju tõju.

Tar ke Luku pa dõ maketuru te laa

¹⁻² Dew ke bo Topil, mare neje ndayje horoje te ngaa dewje ke ooje neje le ke kemde kunn kute te njaa paje areje. Dede ke dooje neje le ke kemde le ñ-telje ñ-ddeeje to nje-paje tar le Lubba. Yeenn bba dewje nya unnje kutu ddaje maketuru, mba kõru ne gel neje ke

ndayje horoje te le. ³ Goe te ke m-sange gel nejeenn le tõyn ndereng ngirae te ke maje a, ema njaa kara moo maji ta kuja nejeenn le maketuru te kari, dew ke bo Topil, ⁴ mba kare e-gere to neje tõyn ke ñ-tõji, to neje ke tõkõrõ.

Mber kuju Jañ-Batise

⁵ Bbal te ke *Erode to tõkum-bay nange te ke Jude, mare *nje-polo Lubba ee teenn. Ria na Jakari, nee horo nje-poloje Lubba te ke gel Abiya te. Dene laa ria na Elijabete ñ-to dew ke gel Arõn te. ⁶ Dede joo kem ñ-toje gate gate kem Lubba te ngaa ñ-njaje ddew turu *ndu te le *Ebbe-dewje ddem. ⁷ A dujuje ngonn ang, mba Elijabete aw kate ngaa dede joo kem ñ-bbukaje nya. ⁸ Kare te ke Jakari aw dda kula nõ gol Lubba te, mba to ndõ ke kuwa-dõ-naa* lede a dda kula a, ⁹ ddew ne dda te le nje-poloje Lubba, *elemten oso dõ Jakari te ta kare ande key-polo *Ebbe-dewje te, mba roo ubbu ke ete maji. ¹⁰ Dewje ke banya areje ddaka aw dujuje Lubba kare te ke naw ñ-roo wubbu le. ¹¹ A mare anji le *Ebbe-dewje tee inga Jakari, nare mbõr *banñ-roo-ubbu te le er kõl. ¹² Kake Jakari unn keme ooe a, mee sange ngaa bbel ddae nya. ¹³ A anji le pa are na: « Are bbel ddai ang Jakari, mba Lubba oo ndu nõ lei. Dene lei Elijabete a kuju ngonn ke dingaw kari ngaa a kunda ria na Jan.

14 A to ne ke a kari koko ddem dewje nya a ddaje rō-nel ddem, mba ngonn ke da kuje le. 15 Mba na ddee bo nō *Ebbe-dewje te, koto ke to ben a kōru tae ang ddem koto ke in a kōru tae ang ddem, n̄-nayn me kōenje te njaa bbay a, Ndil-me-nda a ddusu mee. 16 Na dda bba kare ngann Ijarayelje telje ke rō *Ebbe-dewje te ke to Lubba lede. 17 Na nja nō Lubba te ke ndil, ke singa le Eli ddem, mba turu me bōje ke rō ngande te ddem na dda bba kare *nje-kal-taje telje unnje ddew kem-kare le dewje ke gate gate ngaa na mōse dewje kare isije dō golde te mba ngebbe *Ebbe-dewje.» 18 Jakari pa are anji le na: « Ddi a tōjum to tar neenn to tōkōrō wa? Mba m-to bbuka ngaa dene lem bbale banya tō.» 19 Anji le tel ke tar are na: « Ema m-to Gabiriyel nje-kar nō Lubba te. Lubba ulam ta pa tar kari ngaa ta ndaji Tar ke Maji kari. 20 Oo, gobbi a kutu ngaa a kuma ke pa tar pin ndereng ndō ke nejeenn le a teeje. Mba oo mei te ke tarje ke m-pa, ke mare ndō a ddee to tar ke tōkōrō le ang.» 21 Dewje ke areje ddaka, aw ngebbeje Jakari sangeje mede, mba goe ew nya me key-polo-Lubba te. 22 Kake n̄-tee ddaka a, numa ke pa tar pin ngaa dewje le gereje to noo mare ne toke nin jeenn key-polo-Lubba te le. N-dda jia narede ngaa gobbe utu nyōm. 23 Toke ndō

dda kula laa nunga a, n̄-tel naw key laa. 24 Goe te ngaji a, dene laa Elijabetete uwa sem. Niya rōe ase nayn mi, n̄-pa na: 25 « Ne ke Ebbemje dda mbam kare te ke mee ndiki, ta kōru ne ne-rō-kul lem kem dewje te a neenn.»

Mber kuju Jeju

26 Elijabetete uwa sem ke nayn misan a, Lubba tel ula anji laa Gabere mare bbe te ke ria na Najarete nange te ke Galile. 27 Nulae rō ngonn ke dene te ke gere ngaw ang bbay, ke to nje-mōrō le Jejebbe, ngonn ke gel Dabbiti te. Ri ngonn ke dene ke gere ngaw ang bbay le na Mari. 28 Anji le ande dōe te ngaa pa na: « M-ddai lapiya, ei ke Lubba dda sei me maji. Ebbe-dewje ee sei.» 29 Me Mari sange ngaa neje n̄-pa na: « Lapiya ddi a toke be neenn wa?» 30 Anji le pa are na: « E-bbel ang Mari, mba me-maji le Lubba to dōi te. 31 Oo, a kuwa sem, a kuju ngonn ke dingaw ngaa a kunda ria na Jeju. 32 Ngonn le a ddee bo ngaa da bbare na Ngonn le *Ne ke ddotu dara te ngaa *Ebbe-dewje Lubba a kare ngendembay le bōjeje Dabbiti. 33 Na kōn dō nje ke gel Jakobbo te bbal ke bbal ngaa *kōn-bbe laa a kōsu kōyn ndō kara ang.» 34 Mari pa are nje-kula le na: « Neenn le a ddee toke baann wa? Mba m-gere ngaw ang bbay.» 35 Anji le tel ke tar are na: « Ndil-me-nda a ddee dōi te ngaa ndil singa-mōngu le *Ne ke ddotu

dara te a debbe dɔi te. Gele ke neenn bba Ngonn ke maji tɔyn ke a kuje le, da bbare na Ngonn le Lubba. ³⁶ Oo, nuju lei Elijabetete ke bbuka nya njaa kara uwa sem are ne ke daw n̂-bbare na nje-kuju-ang le, nisi ke sem ke nayn misan ngaa. ³⁷ Mbata ne nya Lubba ndɔ kara ang.» ³⁸ Mari pa na: « M-to bbere le *Ebbe-dewje. Maji kare ne tɔyn ke Lubba ndiki ta dda ddew te lem ddee dɔm te toke ndui pa.» Ngaa anji le inyae a ɔtu.

Mari aw oo Elijabetete

³⁹ Me ndɔje teenn Mari in taar ngaa unn ddew ke ngoru aw ke dɔ ddingirije te mare bbe te ke Juda. ⁴⁰ Nande key le Jakari ngaa n̂-dda lapiya Elijabetete. ⁴¹ Kake Elijabetete oo ndu Mari ke are ne lapiya le a, ngonn ke mee te in njururu. Ndil-me-nda ddusu me Elijabetete, ⁴² a uru eki ke taar pa na: « Lubba bbar Tar ke Maji dɔi te horo deneje te tɔyn, Tar ke Maji laa to dɔ ngonn te ke a kuje le ddem! ⁴³ Ema neenn m-to dew ddi bba kɔn Ebbemjeje ddee rɔm te wa? ⁴⁴ Mbata oo, kake moo ndui ke arem ne lapiya le a, ngonn ke mem te in njururu ke rɔ-nel. ⁴⁵ Koko ee ke dene ke oo mee te to tar ke *Ebbe-dewje are n̂-pa dare, a ddee to tar ke tɔkɔrɔ.»

Mari ɔsu pa wal ne Lubba

⁴⁶ Mari pa na:
« Mɔsu gaji *Ebbe-dewje

⁴⁷ ddem, m-dda rɔ-nel wɔju dɔ Lubba ke Nje-kajim,
⁴⁸ mba nunn keme noo ne bbere dene laa ke to ne ang. Tɔkɔrɔ njaa, a kunn kute bbokone, gel-dewje tɔyn a bbaremje to dene ke isi ke koko,
⁴⁹ mba *Nje-singa-mɔngu dda neje ke bo nya wɔju dɔm, ria na Nje-me-nda.
⁵⁰ Me-maji laa to ke ndɔ ke ndɔ mba dewje tɔyn ke aw ddaje bbel laa.
⁵¹ N-tɔju singa-mɔngu laa ke jia. N-sane dewje ke isije ke keje koo-rɔ-bo kara kara.
⁵² Nunda tɔku mbayjeje nangê ngaa nuwa ji nje ke mede to me ngonn̂-kase ke taar.
⁵³ Nare ne-kinga nje ke bbo ddade ngaa n̂-tubba nje-ne-kingaje jide baa.
⁵⁴ Numa bbereje laa ngann Ijarayelje, mba nole mee dɔ me-maji te laa,
⁵⁵ toke n̂-pa nare bojeje - ddew te le Abaraham ke ngann mee ke ndɔ ke ndɔ.» ⁵⁶ Mari dda ase nayn muta rɔ Elijabetete te bba tel aw bbê laa.

Tar kuju Jañ-Batise

⁵⁷ Kare kuju le Elijabetete ase ngaa nuju ngonn ke dingaw. ⁵⁸ Nje-niñ-key mareje ke nje-nujuje laa ooje tar me-maji ke *Ebbe-dewje dda saa a, n̂-ddaje rɔ-nel saa

tɔ. ⁵⁹ Nɔ joo goe te ke duju ngonn le a, n̄-ddeje ke ngon̄-ngutay le mba kuja mɔte ngaa n̄-ndikije ta kunda ri bɔje Jakari dɔe te. ⁶⁰ A kɔenje pa na: « Baann ang, ria na Jan.» ⁶¹ Dewje le paje na: « Mare dew kara ke ria toke baann goto horo nujuje te lei.» ⁶² Ngaa n̄-ddaje jide dare bɔje, mba gere se ri ke baann a na kunda dɔ ngonn te le wa? ⁶³ Jakari duju bekere maketuru ngaa uja maketuru ke te na: « Ria na Jan.» Tar nya dewje tɔyn. ⁶⁴ Kare teenn njaa gɔbbe uja, ndɔen tutu. N̄-pa tar ngaa nɔsu gaji Lubba. ⁶⁵ Bbel dda dewje tɔyn ke ddaje bbe mbɔrde te ddem, dewje tɔyn ke isije dɔ ddingirije te ke dɔ nange te ke Jude ddem. Daw n̄-paje tar wɔju dɔ neje ke tee le. ⁶⁶ Dewje tɔyn ke tar le oso mbide te, aw ejeje dɔe te ngaa paje na: « Ngonn neenn a to dew ddi a neenn wa? Toke tɔkɔɔ njaa ji *Ebbe-dewje to dɔe te.»

Jakari ɔsu pa wal Lubba

⁶⁷ Ndil-me-nda ddusu me bɔje Jakari ngaa n̄-ndaji tar le Lubba toke be:

⁶⁸ « Jɔsuje gaji *Ebbe-dewje, Lubba le Ijarayel, mba n̄-ddee numa dewje laa ddem nuka dɔde ddem.

⁶⁹ Ngaa nareje Nje-kaji-dewje ke ngeng, ke in gel bbere te laa Dabbiti,

⁷⁰ toke n̄-pa tare lew baa ddew te le nje-kilaje-mber-tar laa ke maji tɔyn,

⁷¹ tar tee leje ji nje-baanji te ddem, ji dewje te tɔyn ke mede mbeteje ddem,

⁷² mba n̄-dda me-maji ke bɔjeje ddem, nole mee dɔ *kɔsu-dɔnɔ te laa ke maji tɔyn ke bɔjeje ddem,

⁷³ ddew kara baa ke ndue ke nunn wɔju dɔ bɔjeje Abaraham.

⁷⁴ Yeenn bba goe te ke nɔruje ji nje-baanji te a, nareje ddew ta kare n̄-dda saa ke bbel ang,

⁷⁵ ddew ne te ke maji tɔyn, ke ne ke to gate gate keme te, me ndɔje te leje tɔyn ke dɔ nange te.

⁷⁶ A ei, ngonn ke ngaji, da bbari na nje-kilamber-tar le *Nje-kisi ddotu dara te. Mba a nja nɔ *Ebbe-dewje te ta dda ddewje laa.

⁷⁷ Ta tɔju dewje laa tar kaji ddew kɔru tar *majangje lede dɔde te.

⁷⁸ Ddew me-maji te ke bo le Lubba leje, ddew me-maji teenn le bba, bbo kare ubba me dara te a, a kuru dɔje te,

⁷⁹ mba kare nje ke isije me til te ke nje ke isije me yo te, kemde uja. Ddem mba tɔjuje ddew ke ja kinga ne *me-wullɔm tɔ.» ⁸⁰ Ngonn ke ngaji le aw tee ke mbi ddem, ke je laa aw

sange ddem. N-nayn me k̄or te ndereng ndo te ke naw n̄-t̄oju r̄e no ngann Ijarayelje te.

2

Tar kuju Jeju-Kiriste

¹ Me bbale teenn, t̄oku-mbay ke boy Sejar Ogusute unn ndu kare dewje t̄oyn undaje ride maketuru te, mba gere ne k̄or dewje ke isije nange te le Romeje. ² D̄onḡor tura k̄or dewje le, to bbal te ke Kirinusu to nje-k̄on d̄o nange ke Siri. ³ Na na kara tel bbe kuje te njaa, mba kunda ria me maketuru te. ⁴ Jejebbe kara in bbe te ke ria na Najarete, nange te ke Galile, aw bbe te ke ria na Betelehem, nange te ke Jude, mba n̄-to ngonn ke key le Dabbiti ddem gele in me nuju te le Dabbiti njaa t̄o, ⁵ mba kare dunda ria maketuru te, de ke nje-m̄oro laa Mari ke uwa sem. ⁶ Toke n̄-nayje teenn bbay a, kare kuju le Mari ase. ⁷ Nuju ngonn dere to dingaw. N-ke ngonn le ke kubbu ngaa nilae me *ne-kusa-ne te le daje, mba lo-to goto key-to nje-mbaje te.

Anji pa tar kuju Jeju are nje-ngem-daje

⁸ Nange te ke Betelehem teenn, nje-ngem-daje isije m̄u aw ngemje daje lede til te. ⁹ Mare anji tee ingade, a ndoko le *Ebbe-dewje uru d̄ode te. Bbel ddade nya. ¹⁰ Ngaa anji le pa arede na: « Areje bbel ddase ang.

Mba m-ddee ta ndaji Tar ke Maji ke a kare koko dewje t̄oyn. ¹¹ Bbokone duju Nje-kaji-dewje darese me bbe te le Dabbiti, n̄-to Kiriste, Ebbe-dewje. ¹² Ne ke a gereje ne toke be. A kooje ngutay ke n̄-ke ke kubbu a dilae me *ne-kusa-ne te le daje.» ¹³ Kem naa te neenn a, *nje-ddoje ke dar̄a banya banya teeje ingaje anji le, d̄osuje gaji Lubba, n̄-paje na:

¹⁴ « Piti to le Lubba me dara te nu, ke *me-wul-l̄om to d̄o nange te, horo dewje te ke mee ndikide!»

¹⁵ Toke anjije inyajede mba tel ke dar̄a a, nje-ngem-daje le paje tar horo naa te na: « Areje jawje ndereng Betelehem, jooje ne ke tee bbe te, ne ke Lubba t̄ojuje.»

¹⁶ D̄otuje ke nḡoru dawje ngaa dingaje Mari de ke Jejebbe, ke ngonn ngutay le, ke dilae me *ne-kusa-ne te le daje. ¹⁷ Toke dooje mbaan, d̄oruje gel tar ke anji pa arede w̄oju d̄o ngonn neenn le. ¹⁸ Dewje t̄oyn ke ooje tar le nje-ngem-daje ke paje le, tar nyade t̄oyn. ¹⁹ Mari ngem nejeenn t̄oyn mee te, naw neje d̄oe te t̄o. ²⁰ Ngaa nje-ngem-daje le osuje gaji Lubba, ke waleje telje ne ke m̄u, mba ne t̄oyn ke dooje ke mbide ddem, ke kemde ddem, to ddew kara baa toke anji pa arede.

Mari de ke Jejebbe dawje ke Jeju key-polo-Lubba te

²¹ Toke ndo jijoo goe te ke duju ngonn le ase mbaan,

dujaje mote ngaa dundaje ria na Jeju, ri ke anji bbar arede kete bba kare kœnje uwa sem laa. ²² Ngaa ndo toko yerew lede go kuju te le Mari le ase toke *ndu le Moyije pa a, dawje ke ngonn le Jurusalam mba kare *Ebbe-dewje, ²³ ddew kara baa, ke *ndu ke *Ebbe-dewje unn me Maketurute na: « Ngann dereje toyn ke dingaw da kunnde kare *Ebbe-dewje.» ²⁴ Ddem dawje mba kare engoruje joo, wase ngann derje joo to *ne-polo Lubba ddew kara baa toke *ndu le *Ebbe-dewje pa me Maketurute.

Simeyon de ke Ana dɔsuje gaji Lubba

²⁵ Mare dingaw kara ria na Simeyon isi bbe te ke Jurusalam teenn. Dingaw le to gate gate ddem n̄ngem ddew laa ddem. Naw n̄ngebbe dew ke a ddee wul me ngann Ijarayelje ngaa Ndil-me-nda ee saa to. ²⁶ Ndil-me-nda pa are kete na: « Na koo Kiriste ke *Ebbe-dewje a kulae bba na koy.» ²⁷ Ndil le unda mee are n̄-ddee *key-polo-Lubba te ngaa toke Jejebbe de ke Mari n̄-ddeje ke ngonn ke to Jeju mba dda ne wɔju dœ ddew kara baa toke *ndu pa a, ²⁸ Simeyon le tae uwae jia te ngaa ɔsu gaji Lubba pa na: ²⁹ « Bbasine, Ebbemje, inya bbere lei are aw toke ndui pa.

³⁰ Mba kem oo kaji lei,

³¹ ke e-gɔl lew baa mba dewje toyn,

³² to lo-kare ke a kɔru kem dewje ke dɔ nange te ke toje *jiipije ang ddem, to ne ke a kɔsu gaji ngann Ijarayelje ddem.»

³³ Tar ke dewje aw paje dɔ ngonn te le are koko bœje ke kœnje. ³⁴ Simeyon bbar Tar ke Maji dɔde te ngaa pa are Mari kɔn Jejuje le na: « Oo, ddew te le ngonn neenn, mare dewje nya a kosoje ke mareje nya a kinje taar horo ngann Ijarayelje te ddem, na to ne ke a ddee ke mayn̄-naa-tar ddem, ³⁵ bba kare ne ke dewje aw ejeje mede te, tee ke ddaka. A ei njaa kara toku kiya a riya dɔ bbengiri.» ³⁶ Ana ke to dene nje-kila mber-tar le Lubba ee Jurusalam teenn to. N̄-to ngonn le Panuwel, dew ke gel Aser te. Bbale banya. N̄-taa ngaweje n̄-dda saa bbal siri a, ngaweje le oy. ³⁷ N̄-to wure nisi to dene-ndubba ndereng bbal kuje ase dɔjjijoo gire so. Ninya key-polo-Lubba ndo kara ang ddem naw dda ke Lubba til ke kare ddew mbete ne-kusa te ke duju Lubba te. ³⁸ Kare teenn njaa ne kara n̄-tee ningade. Nɔsu gaji Lubba ngaa n̄-pa tar le Jeju nare dewje toyn ke aw ngebbeje tee le Jurusalam kɔ bbere te. ³⁹ Goe te ke Jejebbe de ke Mari n̄-ddaje ne toyn ke *ndu le *Ebbe-dewje pa le a, n̄-telje lo kiside te Najarete nange te ke Galile. ⁴⁰ Ngonn le aw tee ke mbi ddem, aw ubba singa ddem. Keme are

nya, me-maji le Lubba to dɔe te tɔ.

Jeju aw key-polo-Lubba te ke bbal dɔku gire joo

⁴¹ Ke bbal kara kara tɔyn bɔ Jejuje ke kɔn Jejuje dawje *kusu *Pake te Jurusalam. ⁴² Toke Jeju inga bbal dɔku gire joo a dawje saa *kusu te le, toke *Jiipije aw ddaje ke bbal tɔyn. ⁴³ Goe te ke ndɔ *kusu le nday mbaan, n̄-telje ke bbê ngaa, ngonn ke to Jeju le nay laa Jurusalam a, kɔenje ke bɔeje n̄-gereje ang. ⁴⁴ Dejeje to n̄-nay ke nje-buwa-kaw-loje lede. N̄-jaje dda ndɔ kara bba dunnje kutu sangeje horo nje-nujuje te lede ke horo dewje te ke n̄-gerejede. ⁴⁵ Dingaje ngonn le ang ngaa n̄-sangeje n̄-telje ne ke Jurusalam. ⁴⁶ Dda ndɔ muta bba dingaeje me key-polo-Lubba te, nisi danna horo *nje-kɔruje-gel-ndu te, naw noo tar lede ddem, naw n̄-dujude tar ddem. ⁴⁷ Negera laa ke tarje ke naw n̄-tel ne dda bbel dewje tɔyn ke aw ooje tar laa. ⁴⁸ Kake kɔenje de ke bɔeje dundaje kemde dooeje a, dareje baa nding. Kɔenje duje tar na: « Ngonnum, mbata ddi njaa bba e-dda ke je ne toke be wa? Oo, ema ddem bɔije ddem jaw n̄-sangi ke me-kɔn.» ⁴⁹ N̄-tel ke tar narede na: « Aw e-sangemje mba ddi wa? E-gereje to, to tar lem ta dda kula le Bɔmje ang wa?» ⁵⁰ A dede n̄-gereje dɔde tar te ke n̄-pa narede le ang. ⁵¹ Goe te a, n̄-tee naw

ke de ke Najarete. Noo tade. Kɔenje ngem nejeenn tɔyn mee te. ⁵² Jeju aw tɔku ddew kem-kare te, naw n̄-gal ngaa, n̄-ddee maji kem Lubba te ke kem dewje te tɔ.

3

Ja n̄-Batise ila mber-tar le Lubba

¹ Tibere Sejar ɔn bbe bbal dɔku gire mi. Me ddotu bbale teenn, Pɔnse Pilate to nje-kɔn-bbe dɔ nange te ke Jude ngaa *Erode to *ngon n̄-tɔku-mbay nange te ke Galile, Pilipi ngokɔn *Erode le to *ngon n̄-tɔku-mbay ke Iture nange te ke Tarakonite, Lijaniase to *ngon n̄-tɔku-mbay ke Abilene, ² ddem me ndɔ te ke Ana de ke Kayipi n̄-toje to tɔku nje-poloje Lubba. Tɔ ndɔe teenn a, Lubba pa tar ke Jan ngonn le Jakari me kɔr te. ³ Yeenn bba Jan nja ke me bbeje kara kara tɔyn ke guku dɔ ba Juruden, mba kila mber-tar batem turu me, mba kɔru tar dɔ dew te, wɔju dɔ ne-ddaje ke maji ang. ⁴ Ddew kara baa toke n̄-dda tare me maketuru te le Ejayi *nje-kila mber-tar le Lubba na: « Mare dew aw ila mber me kɔr te:

E-mɔseje ddew le *Ebbe-dewje, areje ngann kila ddewje laa ndɔju,

⁵ wel-maannje a kutu, ddin-girije ke dɔ-kubbaje kara kara tɔyn a ddom, ne ke dduku a ndɔju. Ngaa ngann

ddewje ke to buwa a kaseje naa,

⁶ baann bba na na kara a koo kaji le Lubba.» ⁷ Jan pa tar ke dewje ke banya ke ddeje mba kare ddade batem na: « Ko mbakaraje, na njaa bba tojuse ddew kayn wungu ke aw ddee wa? » ⁸ Areje kula ddase toju to e-turuje mese mban ngaa ewje rose ta pa na: Abaraham to bojeje! Yeenn a m-pa marese to Lubba ase ta dda kare erje neenn turuje telje to ngann le Abaraham. ⁹ Dila tina gel kakeje te mban, da tuka kake kara kara toyn ke ande kande ke maji ang mba kungu kem puru te.» ¹⁰ Dewje ke banya le dujeje tar na: « Ddi bba to maji kareje n̄-dda ngaa neenn wa?» ¹¹ N-tel ke tar narede na: « Maji kare dew ke ee ke kubbu ke taar joo a unn kara are dew ke kubbu due, a bbo dew ke ee ke ne-kusa a dda toke baann to.» ¹² Nje-taaje nare *lambo ke ddeje mba kingaje batem to dujeje tar na: « Nje-ne-toju, ddi a to maji kareje n̄-dda wa?» ¹³ N-tel ke tar narede na: « E-dujuje ne ke uta do ndu ke darese ang.» ¹⁴ Mbambaje kara dujeje na: « Ngaa

jeje, ddi bba to maji kareje n̄-dda wa?» N-tel ke tar narede na: « Uwaje dew ke singa e-taaje ne laa ang ddem, ulaje tar ta dew te baa ang ddem, a maji kare ta undaje mese do nare kunnse te njaa.» ¹⁵ Mbata dewje le isije ke me-ngebbe ddem le ngaa, daw dejeje tar mede te ta gere se Jan njaa to Kiriste wa? ¹⁶ N-tel ke tar narede toyn na: « Ema, ma ddase batem maann. A mare dew ke ngeng utam ke ma kase tutu kula endaar ke gole te ang aw ddee. Ne a na ddase batem Ndil-menda ke batem puru to. » ¹⁷ Nuwa bagiri laa jia te. Na kuta bbal laa ngaa na jin waa kungu me dam te laa a, na roo tisa kem puru te ke a koy ndo kara ang.»

**Erode Antipase uwa Jañ-Batise ilae key-kula te*

¹⁸ Toke baann bba, Jan aw toju tar-maji dewje, ke are mare ndejeje dang dang. ¹⁹ A, *ngon̄-to-kum-bay *Erode ke Jan ndange woju do Herodiyade, dene le ngokoen ddem woju do kulaje ke maji ang dang dang ke *Erode le dda ddem, ²⁰ doe te nuwa Jan le nilae key-kula te.

Jañ-Batise dda batem Jeju

²¹ Go batem te ke Jan dda dewje toyn a, Jeju kara n̄ddae batem to. Kake Jeju aw duju Lubba bbay a dara teyn, ²² ngaa Ndil-me-nda ke unn da rō toke mare le der ddisi dōe te. Ngaa mare ndu in darâ pa na: « E-to Ngonn̄ndiki lem! Misi ke koko nya wōju dōi.»

Gel-kuju Jeju

²³ Bbal Jeju ase ne ke bbal dō muta bba a, unn kutu kula laa, a dewje ejeje to, n̄-to ngonn le Jejebbe, ngonn le Heli, ²⁴ ngonn le Matate, ngonn le Lebi, ngonn le Meleki, ngonn le Jannai, ngonn le Jejebbe, ²⁵ ngonn le Matatiyase, ngonn le Amose, ngonn le Nahum, ngonn le Eseli, ngonn le Nagay, ²⁶ ngonn le Maate, ngonn le Matatiyase, ngonn le Semeyinn, ngonn le Joje, ngonn le Joda, ²⁷ ngonn le Joyana, ngonn le Reja, ngonn le Jorobabel, ngonn le Kelatiyel, ngonn le Neri, ²⁸ ngonn le Meleki, ngonn le Adi, ngonn le Kosam, ngonn le Elemadam, ngonn le Er, ²⁹ ngonn le Jeju, ngonn le Eliyejer, ngonn le Jorim, ngonn le Matate, ngonn le Lebi, ³⁰ ngonn le Simeyōn, ngonn le Juda, ngonn le Jejebbe, ngonn le Jonam, ngonn le Eliyakim, ³¹ ngonn le Meleya, ngonn le Mena, ngonn le Matata, ngonn le Natan, ngonn le Dabbiti, ³² ngonn le Ijayi, ngonn le Obede, ngonn le Bowaje, ngonn le Salmō,

ngonn le Nasōn, ³³ ngonn le Aminadabe, ngonn le Adimini, ngonn le Arini, ngonn le Heteserōn, ngonn le Perete, ngonn le Juda, ³⁴ ngonn le Jakobbo, ngonn le Ijake, ngonn le Abaraham, ngonn le Tera, ngonn le Nahōr, ³⁵ ngonn le Serugu, ngonn le Rehu, ngonn le Pelege, ngonn le Heber, ngonn le Kila, ³⁶ ngonn le Kayinam, ngonn le Arepake-sade, ngonn le Sem, ngonn le Nowe, ngonn le Lemeke, ³⁷ ngonn le Matusalam, ngonn le Henōku, ngonn le Jerede, ngonn le Maleleyel, ngonn le Kenam, ³⁸ ngonn le Enosu, ngonn le Sete, ngonn le Adam, ngonn le Lubba.

4

Esu na Jeju me kōr te

¹ Toke Ndil-me-nda ddusu me Jeju a, nin Juruden te n̄-tel. Ndil le ɔre aw saa me kōr te. ² Esu nae nunn mba ndō dōsō. Me ndōje teenn toyn Jeju usa ne ang. Toke ndōje le tōyje a, bbo ddae. ³ Esu pa are na: « Bbo e-to Ngonn le Lubba tōkōrō a, unn ndui are er neenn tel ne-kusa.» ⁴ Jeju tel ke tar are na: « Maketuru le Lubba pa na: Dew a kisi ke tebbe ddew ne-kusa te kara baa ang.» ⁵ Esu aw saa dō ddingiri te ke ndew a, kem naa te neenn tōje *bbe-kōnje toyn ke dō nange te. ⁶ Esu pa are na: « Ma kari singamongu ke kōsu-gaji dō *bbe-kōnje te neenn, mba darem nejeenn toyn, are misi ke

ddew ta kare dew toke mem ndiki. ⁷ Bbo ɔsu goli nɔm te a, nejeenn tɔyn a to lei.» ⁸ Jeju tel ke tar are na: « Maketuru le Lubba pa na: *Ebbe-dewje, Lubba lei kara baa a, a kɔsu goli nɔe te ngaa a pole.» ⁹ Esu aw saa Jurusalam tɔ, aw undae taar dɔ key-polo-Lubba te le *Jiipije a, pa are na: « Bbo e-to Ngonn le Lubba tɔkɔrɔ a, aal uru nangê, mba Maketurule Lubba pa na: ¹⁰ Lubba a kunn ndu kare anjije laa ngemi. ¹¹ Da kotoi dɔ jide te, mba kare unda goli er te ang.» ¹² Jeju tel ke tar are na: « Maketuru le Lubba pa na: A na *Ebbe-dewje ke to Lubba lei ang.» ¹³ Toke Esu nae ke ddew dang dang pin a, ɔtu inyae mba mare ndɔ.

Jeju pa tar le Lubba are dewje ke Najarete

¹⁴ Jeju tel aw Galile, ke singa-mɔngu le Ndil-me-nda ngaa ria bbar dɔ nange teenn tɔyn. ¹⁵ Naw n̂-tɔju ne me key-mbɔn̂-naaje te lede ngaa dewje tɔyn ɔsuje gaje. ¹⁶ Jeju aw Najarete bbe te ke n̂-ngeme ke te. Naw key-mbɔn̂ naa te le *Jiipije ke *ndɔ-kuwa-rɔ, toke naw n̂-dda ke *ndɔ-kuwa-rɔje tɔyn. Nin taar ta tura Maketurua, ¹⁷ dare maketuru le Ejayi nje-kila mber-tar le Lubba. N̂-teyn mee ngaa ninga lo ke Maketurule pa ke te na:

¹⁸ « Ndil le *Ebbe-dewje to dɔm te, mba nungu wubbu dɔm te kare mila mber-Tar ke

Maji mare nje-ndooje. Nulam kare m-ndaji mare bbereje tar tee lede bbe bbere te ke nje-kem-tɔje to da telje kooje lo, dewje ke dulaje kemde ndoo a teeje kɔ bbere te.

¹⁹ Ta ndaji kare dewje, bbal ke *Ebbe-dewje a ta dda me-maji ke de.» ²⁰ Goe te a, Jeju unda Maketurule naa te, tel ne are nje-kula ke key-mbɔn̂-naa te le ngaa isi nangê. Kem dewje tɔyn ke isije me key-mbɔn̂-naa te le to ke dɔe te. ²¹ N̂-pa tar narede na: « Bbokone, tar ke me Maketurute ke ooje ke mbise neenn, ddee to ne ke tɔkɔrɔ ngaa.» ²² Dewje tɔyn ɔsuje gaje ngaa Tar ke Maji tɔyn ke aw tee tae te arede bbel ngaa n̂-paje na: « Ngonn neenn to ngonn le Jejebbe ang wa?» ²³ Jeju pa arede na: « A du ang, a paje kɔn̂-tar neenn karemje: Nje-kɔru rɔ-to rɔ dewje te, ei njaa ɔru rɔ-to rɔi te. Neje tɔyn ke e-dda Kapernayum a joo tare le, e-dda bbe lei neenn tɔ.» ²⁴ Jeju tel pa arede na: « Tɔkɔrɔ m-pa marese: Dewje isije ke koko ta kuwa *nje-kila mber-tar le Lubba ke rɔde te bbe kuje te njaa ang.

25 M-pa tar ke tokoro marese: Bbal ke Eli to *nje-kila mber-tar le Lubba, bba ndi ere ang bbal muta ke neyn misan, are bbo oso do nange te toyn. Bbale teenn dene-ndubbaje bakaje nya nange te ke Ijarayel. 26 Lubba ula Eli ro mare dene-ndubba te kara horode te ke Ijarayel ang, a mare dene-ndubba ke Sarepeta, nange te ke Sidon a Lubba ula Eli roe te. 27 Bbal te le Elije, *nje-kila mber-tar le Lubba, nje-banjije bakaje nya nange te ke Ijarayel. Elije oru banji le dew kara horode te ang, a Nama ke to dew ke Siri a noru banji laa.» 28 Toke dewje toyn ke isije me key-mboñ-naa te le *jiipije ooje tar ke Jeju pa le a, wungu onde nya. 29 Dinje, dutaeje ñ-teeje saa ke ddang me bbe te, dawje saa do ddingiri te ke ñ-ddaje bbe ke Najarete doe te, ta kutae kilae nangê. 30 A ñ-tee horode te notu.

Jeju tubba ndil ke maji ang ro mare dew te

31 Jeju aw bbe te ke ria na Kapernayum nange te ke Galile, aw toju ne dewje *ndo-kuwa-ro te. 32 Dewje ke ooje ne-toju laa le isije ke bbel, mba ñ-pa tar le ke

ndu ke mongu nya. 33 Mare dingaw ke ndil ke maji ang isi doe te ee me key-mboñ-naa te le to. Nuru eki ke singa ñ-pa na: 34 « Ya! Ddi bba e-ndiki ta dda ke je wa? Jeju ke Najarete! E-ddee ta tolje wa? M-geri, e-to Njeme-nda ke in ro Lubba te.» 35 Jeju ndange ndil le pa na: « Utu tai, bbo e-tee ro dingaw te neenn ke ddang.» Ndil ke maji ang le unn dingaw le ilae nangê dann dewje te ngaa tee roe te, a ndil le dda saa ne ke maji ang kara ang. 36 Bbel dda dewje toyn ngaa ñ-paje tar horo naa te na: « Tar ddi bba toke be wa? N-pa tar ke ndu ke mongu ddem ke singa nare ndilje ke maji ang a ñ-teeje!» 37 Ri Jeju bbar do nange te ke Galile toyn.

Jeju oru ro-toje dang dang ro mare dewje te

38 Jeju in key-mboñ-naa te le *jiipije le a aw key le Simo. Ro mum Simoje ke dene toe, are roe uwa puru nya ngaa ñ-dujuje Jeju kare dda ne mba tar laa. 39 N-to nyeng ke do dene te le a, ñ-ndange ro-to le ngaa ro-to le inya dene le. Kare teenn njaa, dene le in taar a, unn kutu karede ne-kusa. 40 Goe te ke kare ande a, dewje toyn ke eeje ke nje-ro-toje dang dang me key te lede awje ke de areje Jeju. Nila jia dode te kara kara a ro-to lede nunga. 41 Ndilje ke maji ang teeje ro dewje te ke banya banya, ndilje le uruje eki paje na: « E-to Ngonn le Lubba!» A nin ke de ngaa

narede ddew kare n̄-paje tar ang, mba ndilje le gereje to, n̄-to Kiriste. Jeju toju Tar ke Maji nange te ke Jude.

⁴² Kake lo are be a, Jeju tee aw m̄, lo te ke dew goto ke te. Dewje banya banya unnje kutu sangeje ngaa awje sar ingaeje. N̄ndikije ta gange, mba kare notu ninyade ang. ⁴³ A n̄-pa narede na: « To tar lem ta ndaji Tar ke Maji ke w̄ju d̄ *k̄n̄-bbe le Lubba kare kese bbeje t̄, mba Lubba ulam w̄ju d̄ yeenn njaa.» ⁴⁴ Naw n̄-toju Tar ke Maji me key-mb̄n̄-naa te le *jiipije ke Jude t̄yn.

5

Ne-m̄ori ke Jeju dda ddew kuwa kanji te

¹ Dewje ke banya guku d̄ Jeju. Daw dubbaje naa mba koo tar le Lubba ke naw n̄-pa. Nar mb̄r dange te ke Genejarete nḡosi. ² Nunn keme a noo ngann toje joo mb̄r maann te ke n̄jend̄nje ddisije me te uruje nangê mba toko ddengeje lede. ³ Jeju aal me to te kara ke to le Sim̄. Ngaa n̄-duje nare n̄-ngese to le ddew ew sen ke ta kongo. Nisi me to te le naw toju ne dewje ke banya banya. ⁴ Goe te ke new r̄e ta pa tar a, n̄-pa nare Sim̄ na: « Aw ke kete lo te ke uru ta ilaje ddengeje lese e-ddaje ne nd̄n.» ⁵ Sim̄ tel ke tar are na: « Ebbemje, n̄-dda nd̄n til te ndereng lo are a jinga ne kara ang. Baann

a, ma kila ddengeje le toke tai pa.» ⁶ Dilaje ddengeje le ngaa duwaje kanjije nya are ddengeje lede aw ujaje. ⁷ N̄-kebbeje n̄jebuwa-nd̄nje lede ke isije me to te ke kara, mba kare n̄-ddeeje duma-jede. N̄-ddeeje ngaa dunguje kanjije le me toje te ke joo le, nayn ngaji baa ta kare toje le dii. ⁸ Kake Sim̄ Piyar oo toke baann a, tee oso n̄ ḡol Jeju te pa na: « Ebbemje aw ddew ew sem mba m̄-to n̄j-ne-dda ke maji ang.» ⁹ Bbel ddae, ne ke dewje t̄yn ke areje mb̄re te, w̄ju d̄ nd̄n ke n̄-ddaje le. ¹⁰ Bbel dda Jake de ke Jan, ngann le Jebede, n̄jebuwa-nd̄nje le Sim̄ t̄. Jeju pa are Sim̄ na: « Are bbel ddai ang. A kunn kute bbokone, nd̄n lei a to enga sange dewje ngaa.» ¹¹ Goe te ke n̄-ddeeje ke toje le kar mbal te a, dinyaje neje t̄yn ngaa dunnje go Jeju.

Jeju ɔru r̄-to banji r̄ mare dew te

¹² Jeju ee me mare bbe te. Mare dingaw ke to n̄jebanji ooe, n̄-tee noso n̄ ḡole te n̄-debbe keme nangê ngaa n̄-duje n̄-pa na: « Ebbemje, toke e-ndiki a, are m̄-ddee maji.» ¹³ Jeju ula jia ɔre ne ngaa pa na: « M̄ndiki, e-ddee maji.» Njange njange baa a, banji laa goto. ¹⁴ Goe te a, n̄-ndeje ta kare n̄-pa tare nare dew kara oo ang. A, n̄-pa nare na: « Aw toju r̄oi n̄j-polo Lubba, ta are *ne-polo w̄ju d̄ ddee lei maji toke Moyije unda

tare me maketuru te, mba kōru ne naji lei to e-ddee maji.»¹⁵ Ri Jeju bbar ke kete ke kete ngaa dewje banya banya mbōn naa mba koo tar laa ddem, mba kare nōru rō-to lede ddem.¹⁶ A ne nōru rōe naw me kōr te ngaa n̄-duju Lubba.

Jeju ōru rō-to rō mare dew te ke debbe rōe oy

¹⁷ Mare ndō Jeju aw tōju ne. *Parijiyenje ke *nje-kōruje-gel-ndu isije nangē. Dinje ngann bbeje te tōyn ke Galile ke Jude te, ke Jurasalam ddem. Ngaa Jeju aw ōru rō-to ke singa-mōngu le *Ebbe-dewje.¹⁸ Dewje unnje mare dew ke debbe rōe oy ke tuwa baa. Daw n̄-sangeje ddew mba kandeje saa ta kilae nō Jeju te.¹⁹ Dingaje ddew ke da kulaeje ne ang, mba dewje banya. Dalje saa dō key te taar ngaa dulaeje ke kem lo ke tuwa laa dann dewje te ke mbōn naa nō Jeju te.²⁰ Jeju oo koo-me-te lede a, pa are dew le na: « Tar majangje lei ōru dōi te.»²¹ Nje-kōruje gel-ndu ke *Parijiyenje aw ejeje tar ngaa paje na: « Dew neenn to dew ddi bba aw taji ri Lubba wa? Lubba kara baa ee ke singa ta kōru tar *majang ma se na tō wa?»²² Jeju gere keje tar lede le a, pa arede na: « Mbata ddi bba aw ejeje tar toke baann mese te wa?»²³ To ngeng ang ta pa na: Tar *majangje lei ōru dōi te ase in taar bbo e-nja wa?²⁴ Maji kare e-gereje to Ngonn le dew ee ke

singa ta kōru tar *majang dō nange te.» N̄-pa nare dew ke debbe rōe oy le na: « In taar, unn tuwa lei bbo aw key lei.»²⁵ Kare teenn njaa, nin taar kemde te, nunn tuwa laa ngaa nōsu gaji Lubba naw ne ke key laa.²⁶ Dewje tōyn ooje to ne-bbel a, ōsuje gaji Lubba. Bbel ddade ngaa n̄-paje na: « Joo ne-kōbbu bbokone.»

Jeju bbar Lebi

²⁷ Goe te a, Jeju tee ngaa oo mare nje-taa nare *lambo ke ria na Lebi isi lo taa nare *lambo te. N̄-pa nare na: « Unn gom.»²⁸ N̄-tusu neje tōyn ninya, nin taar ngaa nunn goe.²⁹ Lebi dda ne-kusa ke bo are Jeju me key te laa ngaa nje-taaje nare *lambo banya ke mare dewje nya isije ke de ta nekusa te.³⁰ *Parijiyenje ke *nje-kōruje gel-ndu aw nyuruje ngaa paje are nje-njaje goe te na: « Mbata ddi bba aw usaje ne ddem aw ayje ne ke nje-taaje nare *lambo ke nje-ne-ddaje ke maji ang wa?»³¹ Jeju pa arede na: « Dewje ke isije ke maje a aw ndikije nje-kare kuma ang, a nje-rō-toje bba aw ndikije nje-kare kuma.³² M-ddee mba bbar dewje ke to gate gate ang, m-ddee mba bbar nje-ne-ddaje ke maji ang ta kare n̄-turuje ddew lede.»

Jeju pa tar mbete ne-kusa

³³ *Parijiyenje ke *nje-kōruje le paje areje na: « Nje-njaje go Jan te ddew kara baa ke nje-njaje go

*Parijiyenje te aw inyaje ne-kusa ke ndo toyn ddem aw dujuje Lubba, a nje ke lei aw usaje ne ngaa aw ayje ne wa!»³⁴ Jeju pa arede na: « Toke nje-buwa-kuraje le nje-dene ke siki isije saa ndo kusu-taa-naa te a, da kase kuwade ke singa kare dinyaje ne-kusa wa?»³⁵ Mare ndo aw ddee ke da koru nje-dene ke siki le horode te ke ddang. A me ndoje teenn ngaa da kinyaje ne-kusa.»³⁶ Jeju pa gusu-tar arede bbay na: « Ndo kara dew a tir ta-kubbu ke siki mba kila ne kem bar-kubbu ang. A bbo n-dda toke baann a, na tir kubbu ke siki le ngaa ta-kubbu ke siki le kaw naa te ke bare le ang to.»³⁷ Ddem, ndo kara dew a kungu koto ke siki ke to ben me kundaar te ke to kone ang. A bbo n-dda toke baann a, ben ke siki le a dda kare ku le to. Ben le a kula nangê ngaa ku le a tuju nyom.»³⁸ To maji ta kungu ben ke siki me kugaal te ke siki to.»³⁹ Ddem ndo kara dew ay ben ke n-dda ndoe banya mbaan a, na ndiki mba kay ye ke n-dda bbasine bbay ang. Mba na pa na: ye ke lew a maji.»

6

Jeju to nje-ndo-kuwa-ro

¹ Jeju aw nday me ndoo bleje te ke *ndo-kuwa-ro. Nje-njaje goe te teteje mare jinga ble le ngaa guruje aw usaje. ² Kara kara le *Parijiyenje paje arede na: « Mbata ddi bba aw e-ddaje

ne ke *ndu mbete ta dda ke *ndo-kuwa-ro wa?»³ Jeju tel ke tar arede na: « E-nayje e-turaje Maketurudo ne te ke Dabbiti dda le ang wa? Ndo te ke bbo ddae, ne de ke nje-njaje goe te. ⁴ Dabbiti ande key-polo-Lubba te. Noto nekusaje ke dare Lubba, ke to mba nje-poloje Lubba ke karede baa nusa. Ngaa nare mare nje-njaje goe te.»⁵ Jeju pa arede bbay na: « Ngonn le dew njaa to nje-ndo-kuwa-ro.»

Jeju oru ro-to ro mare dew te ke jia oy

⁶ Mare *ndo-kuwa-ro le bbay, Jeju ande key-mboñ-naa te le *Jiipije naw n-toju ne. Mare dew ke jia ke kol oy, ee me key teenn le to. ⁷ Kem mare *nje-koruje gelndu ke *Parijiyenje to do Jeju te ta koo se na koru ro-to ro dew te *ndo-kuwa-ro te wa. Yeenn bba ta kinga ne ddew mba kunda ne tar doe te. ⁸ Ne kara, Jeju le gere keje lede ngaa n-pa nare dew ke jia oy le na: « In taar, bbo are danna neenn!» Nin ngaa nar taar. ⁹ Jeju pa arede na: « Ma dujuse tar. Ke *ndo-kuwa-ro, *ndu are ddew kare dew dda ne ke maji wase dew dda *majang wa? Ta kaji dew wase ta kinya dew kare oy wa?»¹⁰ Goe te ke naade mbetete toyn a n-pa tar ke dew le na: « E-ndoju jii!» N-ndoju jia ngaa jia le ddee maji. ¹¹ Wungu onde nya ngaa daw n-maynje naa tar mba gere ne ke da kase dda ke Jeju.

*Jeju mbere *nje-kayn-kulaje laa doku gire joo*

¹² Me ndoje teenn njaa Jeju aal do ddingiri mba duju Lubba. N-duju Lubba ndereng lo are. ¹³ Kake lo are a n-bbar nje-njaje goe te, n-mbere mareje doku gire joo horode te ngaa nunda ride na *nje-kayn-kulaje: ¹⁴ Simo ke nunda ria na Piyar, ke ngokoen Andere, Jake, Jan, Pilipi, Bata-lami, ¹⁵ Matiye, Toma, Jake ngonn le Alpe, Simo ke daw n-bbare to <dew ke ndiki bbe laa nya>, ¹⁶ Jude ngonn le Jake, ke Judase Isikariyote ke tel to nje-kunn do Jeju.

Dewje ddeeje ro Jeju te

¹⁷ Jeju in do ddingiri te ke *nje-kayn-kulaje, n-ddee nar lo te ke tate. Lo teenn, nje-njaje goe te banya banya ke dewje ke banya ke inje nange Jude te toyn, ke Jursalam te, ke bbe ke Tir ke Sidon bbeje ke kar ba te. ¹⁸ N-ddeeje mba koo tar le Jeju ddem, mba kare noru ro-toje lede ddem. Nje ke ndilje ke maji ang aw ulaje kemde ndoo kara ddeeje maji. ¹⁹ Dewje le toyn njaa aw sangeje ddew ta koreje, mba mare singa-mongu ke aw tee roe te aw oru ro-toje lede toyn.

Jeju aw are ndeje waju do koko ke wungu

²⁰ Jeju unn keme aa ne nje-njaje goe te ngaa pa na:

« Koko to lese, dangeteje, mba *Koin-bbe le Lubba to mba tar lese!

²¹ Koko to lese, ese nje ke bbo aw ddase, mba mese a ndann! Koko to lese, ese nje ke aw e-noje bbasine, mba a kisije ke koko!

²² Koko to lese, toke dewje mbetese, dewje tubbase, dewje tajise ngaa paje tar lese maji ang waju do Ngonn le dew.

²³ E-ddaje ro-nel ngaa e-talje e-turuje ke koko do ndoe teenn, mba kuka lese a bo nya me dara te, mba toke baann to a kadede ddaje ke *nje-kilaje mber-tar le Lubba.

²⁴ A, wungu to lese, ese nje-ne-kingaje, mba bbokone isije ke koko mban!

²⁵ Wungu to lese, ese dewje ke mese ndann bbokone, mba bbo a ddase! Wungu to lese, esese ke aw kokoje bbokone, mba ne-mekon a ddase ngaa a ndeje maann no!

²⁶ Wungu to lese, toke dewje toyn pitijese, mba kadede ddaje ke nje-kilaje mber-tar ke to nje-ngemje toke baann to!»

Tar ndiki nje-baanji

²⁷ « A m-pa marese esese ke aw ooje tar lem: E-ndikije nje-baanji lese, e-ddaje maji ke nje ke mbetese. ²⁸ E-bbarje Tar ke Maji do dewje te ke aw bbarje Tar ke Maji ang dose te, e-dujuje Lubba

mba nje ke aw ddase maji ang. ²⁹ Bbo dew unda kambori a, e-turu debbe ke kara are to. Bbo dew taa kubbu kul lei a, inya kubbu lei ke taar are to. ³⁰ Are ne dew ke aw duji ne ngaa e-bbange dew ke taa ne lei ang. ³¹ Ne ke e-ndikije kare dewje ddaje ke se a, e-ddaje ke de to. ³² Bbo nje ke ndikise bba e-ndikijede to a, dewje a gereje go me-maji lese toke baann wa? Nje-neddaje ke maji ang kara aw ndikije nje ke ndikijede to. ³³ Bbo nje ke ddaje ke se maji dorɔ bba e-ddaje ke de maji a, dewje a gereje go me-maji lese toke baann wa? Nje-neddaje ke maji ang kara ddaje toke baann to. ³⁴ Bbo dewje ke e-gereje to da kukaje bbange lese bba arejede ne n̄-tunaje a, dewje a gereje go me-maji lese toke baann wa? Nje-neddaje ke maji ang kara ddaje toke baann, mba kare n̄-tel ne darede. ³⁵ A, e-ndikije nje-baanji lese, e-ddaje maji, areje ne dew tuna a undaje mese do mare ne te goe te ang. Baann bba kuka lese a bo nya ngaa a toje to ngann le Ne-ke-ddutu-dara te. Mba Ne-ke-ddutu-dara te n̄-dda maji ke dewje ke areje wooyo ndo kara ang ddem, nje-me-maji-angje ddem. ³⁶ Ooje kem-tondoo le naa ddew kara baa toke Bosese oo kem-tondoo lese.»

Tar gange sariya

³⁷ « E-gangeje sariya do dew te ang a, da gange sariya dose te ang. Undaje tar do dew te ang a, da kunda tar dose te ang to. Jruje tar do dewje te a, da koru tar dose te. ³⁸ Areje ne a, da karese ne: Ka ke maji a da koju ne ne karese, a ddusu julum, da mbusu, da yeke kare gayn nangê bbere bbere ngaa bba da mbel me bbol-kubbu te lese. Mba ka ke unnje ojuje ne ne areje dew a, da kunn koju ne ne karese to.» ³⁹ Jeju pa gusutar arede to na: « Nje-kem-to ase kila kake ji nje-kem-to mare te wa? Da kosoje joo kem me buwa te ang wa? ⁴⁰ Nje-nja go ebbeeje te a kuta ang a, nje-nja go ebbeeje te ke oo tae ke maje a, a kase saa naa to. ⁴¹ Mba ddi bba mu ke oso kem ngokoin te a oo, a oo toku kake ke to kemi te ang wa? ⁴² Wase, baann bba ei ke oo toku kake ke to kemi te ang, a kase pa kare ngokoin na arem moru mu ke to kemi te wa? Nje-ngem, oru toku kake ke to kemi te dongor bba a kinga ddew ta koru mu ke oso kem ngokoin te.»

Tar kake ke kande

⁴³ « Kake ke maji, a kande kande-kake ke maji ngaa kake ke maji ang, a kande kande-kake ke maji ang to. ⁴⁴ Mbata daw n̄-gere kake kara kara ddew kande te. Da kuja kande tungu do kake konn poro te ang, da tuja *nduu horo ger gende te ang.

* 6:44 6.44 Kake ke daw n̄-bbar ke tar endar nda na vigne.

* ⁴⁵ Neje ke maji in me dew te ke maji. A neje ke maji ang in me dew te ke maji ang. Mba ne ke ddusu me dew a aw tee ddew tar ke tae te.»

Dew ke oo tar le Jeju a dda ne kula

⁴⁶ « Mba ddi bba e-bbaremeje Ebbemje, Ebbemje! A e-ddaje ne ke maw m-pa marese ang wa? ⁴⁷ Dew ke ddee rom te, oo tar lem ngaa dda kula ke turu ndum unda ro na wa? ⁴⁸ N-to ddew kara baa ke dew ke a ta kosu key a, wuru buwa are wuru peng peng bba ungu gol key le do er te. Toke maann taa lo ngaa unda kar key le a, key le oso ang, mba dosu key le ke maje. ⁴⁹ A dew ke oo tar lem ngaa dda ne kula ang to ddew kara baa ke dew ke osu key laa do nange te baa bbo ungu gole do er te ang. Maann ula unda kar key le a, kem naa te neenn njaa key le uwa nange ngaa guru njuku njuku.»

7

Jeju cru ro-to ro nje-kula te le baw-ddo

¹ Goe te ke Jeju pa tarjeenn toyn are dewje a, naw Kapernayum. ² Mare baw-ddo le Romeje, ee ke nje-kula laa ke n-ndike nya. Ro nje-kula laa le toe ngaa nayn ngosi ta koy. ³ Toke noo tar le Jeju a, nula mare toku-dewje le Jiipije nare ta kare n-ddee naji nje-kula laa le. ⁴ Dawje ro Jeju te ngaa n-noje no gole te nya n-paje na:

« Dingaw neenn ase kare e-dda ne mba tar laa, ⁵ mba n-ndikije jee *Jiipije nya. Ne a n-dda key-mbo-n-naa leje.» ⁶ Jeju aw ke de ngaa toke n-teeje ngosi ke key le baw-ddo le a, baw-ddo le ula nje-buwa-kuraje laa are Jeju na: « Ebbemje, e-joku roi baann ang, mba mase kare ande key lem ang. ⁷ Mba yeenn to a, moo to mase kaw roi te ke da rom ang. A, e-pa tar kara a nje-kula lem a kaji. ⁸ Mba ema kara mee koy dewje te ke bo, mee ke nganji-ddoje koyem te to. A bbo, mula mare m-pa na: Aw! A naw. M-pa mare mare, m-pa na: E-ddee! A n-ddee. M-pa mare nje-kula lem, m-pa na: E-dda ne ke be! A n-dda.» ⁹ Toke Jeju oo tar le a, ninga koko ddew te le baw-ddo le. N-turu roe ke ro dewje te ke aw ooje tar laa ngaa n-pa na: « M-pa marese, do nange Ijarayel te kara moo koo-me-te ke bo toke be ang.» ¹⁰ Nje ke baw-ddo ulade le telje awje key a, daw dingaje nje-kula le baw-ddo le ke ro ke maji.

Jeju ndol ngonn le dene-ndubba ke bbe te ke Nayn

¹¹ Goe te a Jeju aw mare bbe te ke ria na Nayn. Nje-njaje go Jeju te ke mare dewje banya banya awje saa. ¹² Toke n-tee ngosi ke bbe le a, noo dewje ke awje ke yo ta dubbu. Dew ke oy le to ngon-n-kara ke dingaw le mare dene-ndubba. Dewje ke me bbe te le banya

banya aw dannje dene le tɔ.
¹³ *Ebbe-dewje le oo dene le a ddae ndoo ngaa pa are dene le na: « E-nɔ ang!» ¹⁴ N-ngine ke kete a nɔru tuwa ke dila ninn le ke te. Dewje ke otoje ninn le areje lo kara ngaa Jeju pa na: « Basan, m-pa mari, in taar!» ¹⁵ Ninn le in isi taar ngaa unn kutu pa tar. Jeju ulae ji kɔenje te. ¹⁶ Bbel dda dewje tɔyn. Dɔsuje gaji Lubba, n̂-paje na: « Tɔku *nje-kila mber-tar le Lubba tee horoje te ngaa Lubba ddee ta kuma dewje laa.» ¹⁷ Tar ne ke Jeju dda le nja dɔ nange te ke Jude tɔyn, ke me bbeje tɔyn ke guku dɔ Jude.

Jañ-Batise ula duju tar Jeju

¹⁸ Nje-njaje go Jan te aw paje go nejeenn tɔyn areje. ¹⁹ N-bbar mareje joo horode te nulade rɔ *Ebbe-dewje te, n̂-pa na: « Ei a e-to dew ke a ta ddee le wase ja ngina mare dew ke dang wa?» ²⁰ Toke dewje le teeje rɔ Jeju te a, n̂-paje dareje na: « Jañ-Batise ulaje ta duji se ei a e-to dew ke jaw n̂-ngineae le wase ja ngina mare dew dang wa?» ²¹ Kare teenn njaa Jeju ɔru rɔ-toje, ke meteje, ke tubba ndilje ke maji ang rɔ dewje te banya banya. Ngaa n̂-dda nare dewje ke kemde tɔ kara ooje lo. ²² Goe te a, n̂-tel ke tar nare nje-njaje go Jan te le na: « Awje, e-paje areje Jan ne ke ooje ke kemse ddem, ke mbise ddem. Nje-kem-tɔje

ooje lo, nje-gɔl-gotoje njaje. Banji le dewje nunga rɔde te, nje-mbi-kutuje ooje tar. Dewje ke oyje ndolje ngaa nje-ndooje ooje Tar ke Maji. ²³ Koko isi ke dew ke a koso ddew koo-me-te wɔju dɔm ang.»

Jeju pa tar dɔ Jañ-Batise te

²⁴ Goe te ke nje-njaje go Jan te telje mbaan, Jeju unn kutu pa tar le Jan are dewje ke banya banya le na: « Ddi bba awje aw ooje me kɔr te wa? Mu-maann ke yel aw yeke wa? ²⁵ A ddi bba awje aw ooje wa? Dew ke ula kubbu ke kura wa? Nje ke ulaje kubbu nare toje to nje-kingaje ke isije me key te le tɔku-mbay-bbeje. ²⁶ A ddi bba awje aw ooje wa? Mare nje-kila mber-tar le Lubba wa? Tɔkɔrɔ m-pa marese, nuta nje-kila mber-tar bbay. ²⁷ Mba tar le Jañ-Batise a n̂-dda me Maketurute le Lubba na: Oo, mula nje-kayñ-kula lem nɔi te, mba kare n̂-dda ddew ke a nja te. ²⁸ M-pa marese: Horo dewje te tɔyn ke deneje ujujede, dew ke uta Jan goto. A ddotu-dew ke me *Kɔñ-bbe te le Lubba utae. ²⁹ Dewje tɔyn ke ooje tar le Jan le, ke nje-taaje nare *lambo kara ooje to Lubba to gate gate ngaa dawje dare Jan ddade batem. ³⁰ A *Par-ijiyenje ke *nje-kɔruje gelndu mbeteje ne ke Lubba mɔse mba tar lede ngaa n̂-mbeteje kare Jan ula dɔde maänn.» ³¹ Jeju tel pa arede na: « Nje ke dda bba ma

kunnde koju ne dewje ke bbokone wa? Dundaje ro nje ke dda wa? ³² N-toje ddew kara baa ke ngannje ke isije nata, ke bbarje naa ngaa pajare are naa na:

N-kol mbula jarese, a e-laje ne ang, josu payo a e-noje ne ang. ³³ Mba Jañ-Batise ddeele, on muru ang ddem, ay koto ang ddem a e-pajare na: Ndil ke maji ang isi doe te. ³⁴ Ngonn le dew ddeele, on muru ngaa ay ne a e-pajare na: Dew neenn to nje-ne-kusa ke nje-ne-kay, nje-buwa-kura le nje-taaje nare *lambo ke le nje-ne-ddaje ke maji ang. ³⁵ Kem-kare to gate gate kem dewje te ke ndikije te.»

*Jeju oru tar *majang do dene te ke to nje-ne-dda ke maji ang*

³⁶ Mare Parijiyen bbar Jeju ta kare usa ne saa. Jeju ande key le Parijiyen le ngaa aw isi ta ne-kusa te. ³⁷ Toke mare dene nje-ne-dda ke maji ang ke isi me bbe teenn oo na Jeju ee me key te le Parijiyen le a, n-ddee ke ku albatere*, ke wubbu ke ete maji ddusu mee. ³⁸ N-ddee nar go Jeju te, mbor gole te naw n-no nare maan-n-keme ula gol Jeju te ngaa n-boru gole le ke beñ-doe. Nunda tae gol Jeju te le ngaa nungu wubbu ke ete maji le gole

te. ³⁹ Parijiyen le oo baann a pa mee te na: « Bbo dingaw neenn to *nje-kila mber-tar le Lubba tokoro a, na gere to dene ke aw ore neenn to nje-ne-dda ke maji ang.»

⁴⁰ Jeju pa are Parijiyen le na: « Simo, mee ke tar ta pa kari.» Simo tel ke tar are na: « Nje-ne-toju, e-pa tar le.» ⁴¹ Jeju pa na: « Mare dew ee ke bbange laa do dewje te joo. Mare kara tuna *kande-nare kormi a mare kara tuna *kande-nare domi. ⁴² Toke disije ke ddew ta kuka bbange le ang a, nje-nare le inya nare laa le arede. Horo dewje te ke joo le, ye ke dda bba a ndiki dew ke dda maji ke de le nya wa?» ⁴³ Simo le tel ke tar are Jeju na: « Meje a to ne ke bbange laa bo nya.» Jeju pa are na: « E-tel ke tar ke dogole.» ⁴⁴ N-turu roe ke ro dene te le ngaa n-pa nare Simo na: « Oo dene neenn, m-ddee key lei a arem maann toko golem ang a ne a n-toko golem ke maan-n-keme ngaa n-boru golem ke beñ-doe. ⁴⁵ Ei, e-to mbim ang a ne, kake mande key beenn, new roe ta kunda tae golem te ang. ⁴⁶ Ungu wubbu dom te ang, a ne nungu wubbu ke ete maji golem te. ⁴⁷ Mba yeenn a m-pa mari: Tar *majang laa ke banya oru doe te ngaa, mba ndiki laa bo nya. Mba dew ke doru tar doe te ten baa, ndiki laa to ten baa to.»

* 7:37 7.37 Alebatere to ku ke n-dda ke mare er ke kura nya bbe le Jiipije.

48 Ngaa n̄-pa nare dene le na: « Tar *majang lei ɔru dɔi te ngaa.» 49 Dewje ke isije ta ne-kusa te ke Jeju le paje mede te na: « Dew neenn to na bba tar *majang le dewje kara aw ɔru dɔde te wa?» 50 Jeju pa are dene le na: « Koo-me-te lei aji. Aw ke *me-wul-lɔm.»

8

Nje ke aw njaje go Jeju te

1 Goe te a, Jeju unn go bbuka bbeje ke ngann bbeje, aw pa tar le Lubba ke ila mber Tar ke Maji wɔju dɔ *Kɔn̄-bbe le Lubba. Nje-kayn̄-kulaje laa ke dɔku gire joo awje saa, 2 ke mare deneje ke nɔru rɔ-to ndilje ke maji ang, ke rɔ-toje rɔde te tɔ: Mari ke daw n̄-bbare na Madelena, ne ke Jeju tubba ndilje ke maji ang siri rɔe te, 3 ke Jani dene le nje-ngem ne-kingaje le tɔku-mbay *Erode ke ria na Kuja, ke Sujani, ke mare deneje nya ke aw umaje Jeju ke nje-njaje goe te ke ne-kingaje lede.

Gusu-tar dɔ nje-ne-dubbu te

4 Dewje ke banya mbɔnje naa ngaa mare dewje inje bbeje te dang dang aw ddeje rɔ Jeju te a, n̄-pa gusu-tar neenn na: 5 « Mare dew aw ta dubbu ne. Toke naw n̄-dubbu ne le a, mare kande ko le gayn dɔr ddew te, dewje mbɔynje kande-ko le ngaa eelje ke darâ ɔnje. 6 Mare debbe kande-ko le gayn dɔ nange te ke to er.

Toke kande-ko le tee a, tutu njan, mba ninga maann ang. 7 Mare kande ko le gayn horo konnje te. Konnje le teeje ke de ddew kara baa ngaa konnje le orede ke nangê mben. 8 A mareje gayn dɔ nange te ke maji. N̄-teeje ngaa gɔl kake kara a ande dɔdɔku dɔdɔku.» Kake Jeju pa tar neenn ila nangê a, n̄-pa ke taar na: « Dew ke mbia to ta koo ne tar a oo!» 9 Nje-njaje goe te dujeje na: « Gel gusu-tar neenn na ddi wa?» 10 Nila te na: « Esese, Lubba are e-gereje ne ke to lo kiyae te ke wɔju dɔ *Kɔn̄-bbe laa. A keseje, n̄-pa tare darede ddew gusu-tar te, mba kare daaje lo a dooje ne ang ddem dooje tar a n̄-ngereje kande ang ddem. 11 Gel gusu-tar neenn le toke be: Kande ko le to tar le Lubba. 12 Kande ko ke gayn mbɔr ddew te le tɔju dewje ke ooje tar le Lubba le ngaa Esu ddee ɔru tar le mede te ke ddang, mba kare dooje mede te ta dingaje kaji ang. 13 Kande ko ke gayn dɔ nange te ke to er le tɔju nje ke ooje tar le Lubba le a, n̄-taaje ke koko. A ne kara, tar ke dooje le ungu ngirae nangê mede te ang, dooje mede te mba gɔju kare baa, a ndɔ ke ne-na-me tee a, n̄-tusuje dinyaje. 14 Kande ko ke gayn horo konnje te tɔju dewje ke ooje tar le Lubba le ngaa dɔtuje a, keje-tar, ke ne-kingaje, ke rɔ-nelje ke dɔ nange te ɔkujede ddew ta kare dande ke maje. 15 Kande ko ke gayn

dɔ nange te ke maji toju nje ke ooje tar le Lubba ke me ke maji, ke me ke gate gate, a n̄-ngemje tar le, duwaje dare ngeng ngaa dandeye ndɔ ke ndɔ.»

*Gusu-tar dɔ *lambe te*

¹⁶ « Ndɔ kara dew ila puru *lambe te a, unn mare ne debbe ne ang, wase dew le unn *lambe le unda kɔ tira te ang. A nunda *lambe le dɔ kake te taar, mba kare dewje ke aw andeye key le ooje ne lo. ¹⁷ Mbata ne toyn ke to lo kiyae te da tee dɔe te, ne toyn ke n̄-kusu dɔe a tee ke ddaka. ¹⁸ Aaje rɔse ddew tar te ke aw ooje, mba dew ke ee ke ne a da kare mare dɔe te. A dew ke ee ke ne ang, ne ke neje to ninga kara da kɔru jia te.»

Kɔn Jejuje ke ngakɔenje ke tokɔrɔ

¹⁹ Kɔn Jejuje ke ngakɔenje ddeeye ke rɔe te, a dingaje ddew ta kaw ngɔsi saa ang, mba dewje bakaje nya. ²⁰ Dewje paje are Jeju na: « Kɔinje ke ngakɔinje areje ddaka. N̄-ndikije ta kooi.» ²¹ A n̄-tel ke tar narede na: « Kɔmje ke ngakɔmje a toje to nje ke ooje tar le Lubba a ddaje ne kula.»

*Jeju pa tar a *bamburabo ew rɔe*

²² Mare ndɔ Jeju aal to ke nje-njaje goe te. N̄-pa narede na: « Jawje tura maann te.» Ngaa dawje. ²³ Toke daw n̄-yelje to le a, Jeju aw tibbi. Bamburabo ddee ula dɔ maann te le ngaa maann aw me to te

le nayn ngɔsi ta ddusu are deeje me yo te. ²⁴ Nje-njaje goe te le ddeeye ngɔsi saa ngaa n̄-ndoleje n̄-paje na: « Ebbejeje, Ebbejeje, ja koy!» N̄-ndol ngaa n̄-ndange *bamburabo ke maann ke aw lenge le nare dewje rɔde ngaa lo to nyenene. ²⁵ Jeju pa are nje-njaje goe te le na: « Koo-me-te lese ee dda wa?» Bbel ddade ddem dɔde turu ddem a n̄-paje dar na na: « Dew neenn to dew ddi wa? Mba n̄-pa tar ke gɔsu ke mɔngu a, yel ke maann kara ooje tae.»

Jeju ɔru rɔ-to ndilje ke maji ang rɔ mare dingaw te

²⁶ Jeju ke nje-njaje goe te n̄-teeje ta kongo te ke bbe te le dewje ke Gadara*ke aa naa ke dɔ nange Galile. ²⁷ Kake Jeju uru nangê a, mare dingaw ke ee ke ndilje ke maji ang banya rɔe te in me bbe te ke dɔ nange teenn le tila keme. Lew baa njaa dingaw le ula kubbu ang ddem, n̄-to key ang ddem a horo dɔbareje a naw n̄-to ke te. ²⁸ Kake dingaw le oo Jeju a uru eki, tee oso nɔ gɔle te ngaa pa ke taar na: « Ddi a e-ndiki ta dda sem wa? Jeju, Ngonn le Lubba ke ddotu dara te! Kɔkɔrɔ njaa ula kem ndoo ang.» ²⁹ Nuru eki, mba Jeju pa tar ke ndu ke mɔngu are ndilje le ta kare n̄-teeje me dingaw te le ke ddang. Ndil le unn dingaw le gɔl banya banya are n̄-to gɔle ke kula njamji ngaa dilae poro bbaa daw

n̄-ngeme. N̄-ti kulaje ke n̄-
 t̄oe ne le ngaa ndilje le ɔreje
 awje saa ke me k̄or te. ³⁰ Jeju
 duju dingaw le na: « Rii na
 na wa?» N̄-tel ke tar na: «
 Banya banya.» Mba ndilje
 ke maji ang andeje mee te
 nya. ³¹ Ndilje ke maji ang le
 uwaje ḡol Jeju ta kare narede
 dawje buja te ke il biti biti
 ang. ³² Kare teenn kusu
 bereje ke banya aw usaje
 ne d̄o kongo te lo teenn le.
 Ndilje ke maji ang le dujuje
 Jeju ta kare arede ddew are
 dandeje me bereje te le ngaa
 narede ddew. ³³ Ndilje ke
 maji ang le teeje me dingaw
 te le aw andeje me kusu
 bereje te le ngaa kusu bereje
 le inje d̄o kongo te ke nḡoru
 gaynje mānn oyje. ³⁴ Nje
 ke aw ngemje bereje le ooje
 ne ke tee le a, aynje ngaa
 aw paje tare t̄oku bbe te ke
 ngann bbeje te. ³⁵ Dewje
 awje ooje ne ke tee le. N̄-
 ddeeeje r̄o Jeju te ngaa din-
 gaje dingaw ke ndilje teeje
 mee te le, nisi nanḡe k̄oy ḡol
 Jeju te. Dingaw le ula kubbu
 ddem, isi ke maje ddem ngaa
 bbel ddade nya. ³⁶ Dede ke
 dooje ddew ke Jeju tubba ne
 ndilje ke maji ang r̄o dingaw
 te le, d̄oruje gele dare nje
 ke awje le ooje. ³⁷ Dewje
 t̄oyn ke bbe te le dewje ke
 *Geraja dujuje Jeju ta kare
 ɔtu ke ddang, mbata bbel
 ddade nya. * Jeju aal to ta tel
 ke guku. ³⁸ Dingaw ke ndilje
 teeje mee te le duju Jeju ta
 nayn saa. A Jeju tubbae pa

na: ³⁹ « E-tel aw key lei ta
 ɔru gel ne ke Lubba dda sei!»
 Naw ngaa n̄-pa tar ne ke Jeju
 dda mba tar laa me bbe te le
 t̄oyn.

*Jeju ɔru r̄o-to r̄o mare
 dene te ngaa ndol ngonn le
 Jayirusu ke dene ke oy*

⁴⁰ Toke Jeju tel tura maann
 te guku a, dewje ke banya
 uwaeje ke r̄ode te, mba
 dede t̄oyn daw n̄-ngebbeje.
⁴¹ Ngaa mare dingaw ke ria
 na Jayirusu, n̄-to nje-k̄on d̄o
 *key-mb̄oñ-naa le *Jiipije, n̄-
 ddee, n̄-tee noso nanḡe n̄o
 ḡol Jeju te, n̄-nduje ta kare
 naw me key te laa, ⁴² mba
 ngonne ke dene ke to ngonñ-
 kara ke bbale ase d̄oku gire
 joo a ta koy. Toke Jeju aw aw
 ke key le a, dewje ke banya
 ubbaeje njang. ⁴³ Mare dene
 ke mese aw ddee r̄oe te lew
 baa ase bbal d̄oku gire joo ee
 ke teenn. Dene le tuju neje
 laa t̄oyn ji nje-kare-kumaje
 te, a dew kara ase ta k̄oru
 r̄o-to laa ang. ⁴⁴ N̄-ddee go
 Jeju te nḡosi, n̄oru ta kubbu
 laa. Kare teenn njaa mese
 le gange. ⁴⁵ Jeju pa na: «
 Na a ɔrum wa?» Toke dewje
 t̄oyn aw ɔruje naji lede a,
 Piyar pa na: « Ebbemje,
 dewje aw guku d̄oi ngaa daw
 dubbaije!» ⁴⁶ A Jeju ila te na:
 « Mare dew ɔrum, mba m-
 gere to mare singa in r̄om
 te tee.» ⁴⁷ Dene le oo to
 Jeju gere a, nisa ngaa n̄-ddee
 noso n̄o gole te. N̄-pa kem
 dewje te t̄oyn gel ne ke n̄oru
 ne Jeju, ke ddew ke r̄o-to laa

* 8:37 Oo 8.26 ke tar ke gele te.

goto ne kare teenn. ⁴⁸ Jeju pa are na: « Ngonnum ke dene, koo-me-te lei aji. Aw ke *me-wul-lom.» ⁴⁹ Toke Jeju aw pa tar bbay a, mare dew in bbe le Jayirusu le ngaa n̄-pa nare na: « Ngonni ke dene le oy mban. E-joku nje-ne-toju ang ngaa.» ⁵⁰ A Jeju oo tar neenn le ngaa pa are Jayirusu le na: « Are bbel ddai ang, ka njaa oo mei te a na kinga kaji.» ⁵¹ Toke Jeju tee key le a, n̄-mbete ta kare dewje andeje saa key. Piyar, ke Jan, ke Jake, ke bō-ngonnje ke kōñ-ngonnje le a ninya ddew nare dandeje saa key. ⁵² Dewje tōyn aw nōje ke aw ndingaje rōde wōju dō ngonn ke dene le. Jeju pa na: « E-nōje ang. Noy ang ka a naw n̄-tibbi.» ⁵³ Ngaa dewje le aw kokoje Jeju, mba n̄-gereje to ngonn ke dene le oy. ⁵⁴ A Jeju uwa ji ngonn ke dene le ngaa pa ke gōsu ke mōngu na: « Ngonn, in taar!» ⁵⁵ Ndil ngonn ke dene le tel rōe te, a kare teenn njaa nin taar ngaa Jeju pa arede ta kare dare ne nusa. ⁵⁶ Kōñ-ngonnsje ke bō-ngonnje ke dene le ooje a dum dōde. A Jeju ndejede ta kare n̄-paje tar ne ke nday le dare dew kara oo ang.

9

*Jeju ula *nje-kayn̄-kulaje laa ke dōku gire joo*

¹ Jeju mbōn *nje-kayn̄-kulaje laa ke dōku gire joo ngaa arede singa ke ddew ta tubba ne ndilje ke maji

ang ddem, narede singa ta kōru ne rō-toje rō dewje te ddem. ² Nulade ta kare dilaje mber-tar *Kōñ-bbe le Lubba dareje dewje ddem ta kare dōruje rō-to rō dewje te ddem. ³ N̄-pa narede na: « Unnje ne kara mba kaw lese ang. Unnje kake, wase bbōl, wase mapa, wase nare ang. Dew aw ke kubbu laa ke taar joo ang. ⁴ Key ke andeje te mbaan, e-nayje te nyōm ta otuje ne. ⁵ Bbe ke e-teeje te a bbo dewje taase ke key ang, a bbo a ta kotuje ke kete a, e-tundaje bum nange ke gōlse te ta kōru ne naji lese.» ⁶ Nje-kayn̄-kulaje le Jeju le awje ngaa, n̄-njaje ke go bbe bbe, n̄-paje Tar ke Maji dareje dewje ngaa dōruje rō-to rō dewje te tō.

**Erode sange mee dō Jeju te*

⁷ Ngonn tōku-mbay *Erode oo tar neje tōyn ke aw teeje a neje tar, mba mare dewje paje na: « Jan ke oy le a ndol.» ⁸ Mareje paje na: « Eli a tel ddee.» A mareje paje bbay na: « Kara le nje-kila-mber-tarje le Lubba ke oy a ndol.» ⁹ A *Erode pa na: « Munn ndum mare n̄-gange dō Jan. A dew neenn to na bba maw moo tarje dang dang dōe te neenn wa?» Ngaa n̄-sange ddew ta koo Jeju.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi usaje

¹⁰ Goe te ke *nje-kayn̄-kulaje le Jeju telje a, n̄-paje go neje tōyn ke n̄-ddaje

dareje. Ngaa Jeju orude ke karede aw ke de er ke toku bbe te ke ria na Betesayida. ¹¹ A dewje ke banya gereje tare ngaa oruje goe. Jeju taade ke rœ te ngaa pa tar *Kœn-bbe le Lubba arede ddem, oru rœ-to rœ dewje te ke ndikije kare noru rœ-to rœde te ddem. ¹² Lo aw ndul ngaa *nje-kayn-kulaje le Jeju ngeseje ke rœ te paje areje na: « E-tubba dewje ke banya neenn are dawje me bbeje te ke dœ-ndœje te ke ngœsi neenn bba da kinga lo-to ke ne-kusa, mba lo ke jar te neenn to me mu baa.» ¹³ A Jeju pa arede na: « Esese njaa, arejede ne dusaje.» Nje-kayn-kulaje le ilaje te na: « Jee ke mapa mi ke kanjije joo baa. Ase ta kare jeje njaa jaw n-ndoko ne-kusa mba dewje ke banya neenn wa?» ¹⁴ Dingawje eeje lo teenn ngœsi ke doro mi. Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Areje disije nangê, ke go kulae dœmi dœmi.» ¹⁵ Nje-njaje goe te areje dewje le isije nangê toke ndue pa. ¹⁶ Jeju jin mapa ke mi ke kanji ke joo le a, aa lo ke darâ ngaa bbar Tar ke Maji dœ te. N-tete danna ngaa nare nje-njaje goe te kare dare dewje ke banya banya le. ¹⁷ Dewje toyn usaje ne mede ndann, a kese ne-kusa nay ddusu kare dœku gire joo.

Piyar pa ke tae na Jeju to Mesi

¹⁸ Mare ndœ ke Jeju oru rœ aw duju Lubba ngaa nje-

njaje goe te isije saa a n-ndujude na: « Dewje paje na m-to na wa?» ¹⁹ N-telje ke tar na: « Na e-to Jañ-Batise, mareje paje na e-to Eli, mareje bbay paje na e-to kara le nje-kila mber-tarje le Lubba a e-ndol.» ²⁰ Jeju pa arede na: « Esese e-paje na m-to na wa?» Piyar ila te na: « E-to Mesi le Lubba.» ²¹ Jeju ndejede nya na dare dew oo tar neenn le ang.

Jeju pa tar kem-to-ndoo ke a ddae are nje-njaje goe te

²² N-tel n-pa bbay na: « To maji kare Ngonn le dew oo ndoo nya, kare toku dewje le *jiipije ke toku nje-poloje Lubba, ke *nje-kœruje-gel-ndu mbeteje, kare n-tœleje ngaa ndœ muta goe te a nin me buwa-yo te.» ²³ N-pa narede toyn na: « Bbo dew ke ndiki ta kuwa gom a, maji kare neje rœ ang. Maji kare noto kake-dese laa ke ndœ toyn ngaa nuwa gom. ²⁴ Dew ke ndiki ta ngem tebbe laa, a tebbe laa le a goto. A dew ke a koy mba tar lem, dew le a kinga tebbe laa. ²⁵ Bbo dew inga ne ke nangê neenn toyn, a bbo n-nayn ke kœrœ, wase ne njaa n-tuju rœ a ddi bba na kinga goe te wa? ²⁶ Tokœrœ dew ke dda rœ-kul lem ngaa dda rœ-kul ta pa tar lem a, Ngonn le dew a dda rœ-kul laa ndœ te ke na ddee ke ndoko laa, ke le bœje, ke le nje-kulaje le Lubba ke maji toyn. ²⁷ M-pa tar ke tokœrœ marese, mare dewje ke areje horose te neenn a

koyje ang bbay a *Kɔ̃n̄-bbe le Lubba a ddee.

Piyar, ke Jan, ke Jake dooje Jeju ke ndoko laa

²⁸ Ndɔ jioo go tarje teenn le a, Jeju aw ke Piyar, ke Jan, ke Jake dɔ er te mba duju Lubba. ²⁹ Kare te ke naw n̄-duju Lubba a keme turu to dang ngaa kubbu laa kara turu nda toke neyn. ³⁰ A ta koo a, dewje joo aw paje saa tar : To Moyije de ke Eli a, ³¹ n̄-teeje ke ndoko ngaa daw paje tar koy le Jeju Jurusalam ke a ddee ne ke tɔkɔrɔ. ³² Bbi dda Piyar de ke nje-buwa-kuraje laa nya, a disije kemde baa ngaa dooje ndoko le Jeju ke dingawje joo ke areje saa le. ³³ Kare te ke dingawje ke joo le aw inyaje Jeju ta kɔtu a, Piyar pa are Jeju na: « Ebbemje to maji kare n̄-nayje neenn. N-ddaje ngann key-kamje muta: kara to lei, kara to le Moyije, a kara to le Eli.» A Piyar gere ne ke aw pa ang. ³⁴ Kake naw n̄-pa tar baann a, mum ddee kiride de ngaa bbel dda nje-njaje go Jeju te kare te ke mum le aw dibbi dɔde. ³⁵ Mare ndu tee me mum te le pa na: « Dew neenn to Ngonnum ke mndike, ooje tar laa.» ³⁶ Kare te ke kɔru ndu le aw bbar a, Jeju ar ke kare baa ngaa. Nje-njaje go Jeju te paje tar ang. Me ndɔje teenn, dɔruje gel neje ke doojeenn le kara dareje dew ang.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ dew te

³⁷ Toke lo are a, Jeju ke nje-njaje goe te dinje dɔ er te le n̄-ddisije a, dewje banya banya tilaje keme. ³⁸ Horo dewje teenn le mare dew uru eki na: Nje-netɔju, muwa goli oo ngonnum neenn, mba n̄-to ngonnum ke kara baa. ³⁹ Bbo mare ndil uwa ngonn le a kem-naa te neenn nuru eki. Ndil le ddae are nisa ke singa ddem, jum-tae tee ddem ngaa ndil le ula keme ndoo ndereng bba inyae. ⁴⁰ M-duju nje-njaje goi te ta kare n̄-tubba ndil le a daseje ang.» ⁴¹ Jeju tel ke tar are na: « Ko-dewje ke ooje mede te ang, ke nje-ne-ddaje ke maji ang. Ma kisi ke se ta kumase be sar ndɔ baann wa? E-ddee ke ngonni le neenn.» ⁴² Kake ngonn le aw ddee ngɔsi ke Jeju a, ndil ke maji ang le unne ilae nangê ngaa ddae are naw nisa ke singa. A Jeju ndange ndil ke maji ang le, nɔru rɔ-to le ngonn le ngaa n̄-tel saa nare bɔeje. ⁴³ A *toku-mbange le Lubba dum dɔ dewje toyn.

Jeju pa tar koy ke kin laa

Toke neje ke Jeju aw dda le dum dɔ dewje a, n̄-pa nare nje-njaje goe te na: ⁴⁴ « Esese e-tukaje mbise ke maje ooje ne tar neenn. Da kuwa Ngonn le dew kulae ji dewje te.» ⁴⁵ A nje-njaje go Jeju te le gereje dɔde tar te ke naw n̄-pa narede le ang. Tar le iya rɔe ke de bba kare ta n̄-gereje ang. A bbel ddade ta tel duje tar dɔe te.

Dew ke bo uta mareje tɔyn

⁴⁶ Kare teenn, nje-nja go Jeju te aw maynje naa tar ta gere dew ke bo horode te uta mareje tɔyn. ⁴⁷ A Jeju gere keje le nje-njaje goe te le ngaa, unn mare ngonn ke ten be unndae mbɔre te, ⁴⁸ ngaa n̄-pa narede na: « Dew ke taa ngonn neenn ke rɔe te ke rim a, ema njaa n̄-taam ke rɔe teenn. A bbo dew ke taam ke rɔe te a, taa dew ke ulam ke rɔe te tɔ. Mba dew ke to ten baa horose te tɔyn, ne a n̄-to dew ke bo.» ⁴⁹ A Jan pa na: « Ebbemje, joo mare dingaw ke unn rii aw tubba ne ndilje ke maji ang a n̄-gange ddewe te, mba n̄-nja goi te ke je ang.» ⁵⁰ Jeju pa are na: « E-gangeje ddewe te ang, mba dew ke mbetese ang a, to dew lese.»

Jeju in Galile aw ke Jurusalam

⁵¹ Toke ndɔ ke Lubba a ta kunn Jeju ta tel saa darâ ddee ngɔsi a, n̄-ndiki nya ta kaw Jurusalam. ⁵² Nula dewje nɔe te kete. Dawje ngaa dandeje me mare bbe te le dewje ke Samari ta kare n̄-mɔseje ne n̄-ngebbeje. ⁵³ A nje-bbeje le taeje ke rɔde te ang, mba nunn ddew ke Jurusalam. ⁵⁴ Kake nje-njaje go Jeju te, Jake, ke Jan dooje baann a, n̄-paje na: « Ebbetjeje, e-ndiki ta kare n̄-dujuje jare puru in darâ ddee on dewje neenn wa?» ⁵⁵ Jeju turu rɔe ke rɔde te ngaa kɔl ke de nya.

*Dew ke ndiki ta kunn go**Jeju*

⁵⁶ Dunnje ddew dawje mare bbe te ke kete. ⁵⁷ Kare te ke daw n̄-njaje ddew-bô a mare dew pa are Jeju na: « Lo tɔyn ke a kaw te, ma kunn goi.» ⁵⁸ Jeju ilae te na: « Mulaje eeje ke buwa tode ngaa eelje ke darâ eeje ke key tode, a Ngonn le dew ee ke key dɔe ang.» ⁵⁹ Jeju pa are mare dew na: « Unn gom.» A dew le ilae te na: « Ebbemje are maw m-dubbu bɔmje bba.» ⁶⁰ A Jeju pa are na: « Inya dewje ke oyje are n̄-dubbuje yoje lede. A ei, aw pa tar *Kɔn̄-bbe le Lubba are dewje.» ⁶¹ Mare dew pa are Jeju bbay na: « Ma nja goi te Ebbemje, a are maw muwa ji nje ke lem bba.» ⁶² Jeju tel ke tar are na: « Dew ke uwa kɔsu-mange a bbo kel goe a nase dda kula wɔju *Kɔn̄-bbe le Lubba ang.»

10*Jeju ula nje-njaje goe te dɔsiri*

¹ Goe te a, *Ebbe-dewje tel tɔru nje-njaje goe te dɔsiri horo mareje te. Nulade joo joo nɔe te kete kare dawje me bbeje te kara kara, ke loje tɔyn ke ne njaa n̄-ndiki ta kaw te. ² N̄-pa narede na: « Kula mbɔn̄-ko bo nya a nje-kulaje banya ang. Yeenn a e-dujuje nje-ndɔɔ le are nula nje-kulaje kare n̄-mbɔnje ko laa. ³ Awje! Ooje wa: Mulase toke le bateje horo enjakemjarje te. ⁴ Awje

ke bbol-ngem-nare ang, ke bbol-kungu-ne ang ddem, ke ne-gol ang ddem ngaa e-ddaje dew lapiya ke ddew ang ddem. ⁵ Key ke andeje te a, e-paje na: *Me-wul-lom to me key te neenn! ⁶ Toke nje-me-wul-lom ee key teenn a, *me-wul-lom lese a nayn saa. A bbo, nje-me-wul-lom ee me key teenn ang a, *me-wul-lom lese a tel rose te. ⁷ E-naynje me keye teenn le, usaje ne ke ayje ne ke darese, mbata dew dda kula ta kinga kuka laa. Andeje keyje te le dewje ke tae lem lem ang. ⁸ Me mare bbe ke a teeje te, bbo n-taase ke ronnel a, usaje ne ke darese. ⁹ Oruje ro-to ro nje-ro-toje te ke isije me bbe teenn ngaa e-paje arejede na: *Kõn-bbe le Lubba to ke se ngosi baa ngaa. ¹⁰ A bbo, e-teeje me mare bbe te a duwase ke rode te ang a, aw areje nate bbe te le bba e-paje arejede na: ¹¹ N-tunda bum ke uwa golje me bbe te lese ngaa maji kare undaje dose te to *Kõn-bbe le Lubba to ngosi baa ngaa. ¹² M-pa marese to ddotu ndo a, sariya ke Lubba a gange do bbe te neenn a ngeng kuta sariya ke Lubba gange do Sodom te lew.»

Sariya to mba bbeje ke mbeteje ta turu ddew lede

¹³ Jeju pa bbay na: « Kem-to-ndoo a to lei, Korajen! Kem-to-ndoo a to lei, Betsayida! Mba, horo dewje te ke Tir ke Sidon a m-dda nemarije ke m-dda bbe lese a, da kulaje kubbu ndoo ngaa

da kisije do bu te, ta toju to n-turuje ddew le neje. ¹⁴ Gele ke neenn baa, ndo gange sariya, a sariya ke Lubba a gange dose te a ngeng kuta sariya ke na gange do dewje te ke Tir ke Sidon. ¹⁵ A ei Kapernayum, a ndew sar koru dara wa? Lubba a dda kare e-ddom ase naa ke *lo le nje-yoje. ¹⁶ Dew ke oo tar lese a oo tar lem ngaa dew ke mbetese to dew ke mbetem, dew ke mbetem a mbete ne ke nulam.»

Tar tel le nje-njaje go Jeju te ke dosiri

¹⁷ Dewje ke korde dosiri le telje ke ronnel ngaa paje na: « Ebbejeje, n-pa tar ke rii a, umaje kara ooje taje.»

¹⁸ Jeju pa arede na: « Moo Esu in darâ oso toke mare le ndi ke teel. ¹⁹ Ooje: Marese ddew ta kare e-njaje do lije te ddem, do nyije te ddem, ta kuta singa nje-baan ddem ngaa mare ne dang a kase jokuse ang. ²⁰ Yeenn a, e-ddaje ronnel mba ndilje ke maji ang ke ooje taseenn ang. A maji kare e-ddaje ronnel mba rise ke Lubba dda me Maketurute darâ.»

Jeju toju ro-nel laa Boeje

²¹ Me kare teenn njaa, Jeju ee ke koko ddew te le Ndil-me-nda ngaa Jeju le pa na: « Mosu gaji Boy, *Ebbedewje ke darâ ke *Ebbedewje ke nangê, mbata iya ne neenn nje-kem-kareje ke nje-ne-gereje ngaa e-tee ke ne neenn ke ddaka are ngan-nje ke ngaji. Tokoro njaa Boy, mba oo maji kemi te

ta dda toke baann. ²² Bɔy inya neje tɔyn me jim te. Dew kara gere Ngonn le ang. Bɔ kara baa a gere. Ddem dew gere Bɔ le ang. Ngonn kara baa gere, ke dew ke Ngonn ndiki tɔje Bɔ bba a gere tɔ.» ²³ N-turu rɔe ke rɔ nje-njaje goe te ngaa n̄-pa narede ke karede na: « Koko ee ke dewje ke ooje ne ke aw ooje! ²⁴ Mba m-pa marese, nje-kilaje mber-tar le Lubba ke tɔku-mbayje banya banya isije ke bbo ta koo neje ke aw ooje neenn ke kemde a dooje ang. Disije ke bbo nya ta koo neje ke aw ooje ke mbise neenn a dooje ang.»

Tar ndiki Lubba ke tar ndiki nje-mari

²⁵ Mare *nje-kɔru-gel-ndu in taar ngaa duju tar Jeju mba nae ne. N-pa na: « Nje-ne-tɔju, ddi bba ma dda bba ma kinga ne tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ wa?» ²⁶ Jeju ilae te na: « Tar ddi a n̄-dda me Maketuru*ndu te wa? Ddi a e-tura me te wa?» ²⁷ N-tel ke tar nare Jeju na: « Maji kare e-ndiki *Ebbe-dewje ke to Lubba lei ke mei tɔyn, ke kewn lei tɔyn, ke singai tɔyn, ke keje lei tɔyn ngaa maji kare e-ndiki nje-mari toke da rɔi njaa.» ²⁸ Jeju pa are na: « E-tel ke tar ke dɔgɔle njaa. E-dda toke baann a, a kisi ke tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ.» ²⁹ A naw n̄-sange ddew ta kɔru naji laa ngaa n̄-nduju tar Jeju na: « Nje-marem a to na wa?»

Gusu tar dɔ dew te ke nje-bbokoje tundae

³⁰ Jeju ilae te bbay na: « Mare ndɔ mare dingaw in Jurusalam aw ke Jeriko a noso me ji nje-bbokoje te. N-bbokoje neje laa tɔyn ngaa n̄-tundaeje dare n̄-nayn ngɔsi ta koy bba n̄-tuseje dinyaeje a dɔtuje. ³¹ Mare nje-polo Lubba unn ddew le ngaa n̄-tuka gɔle dɔ dew te le a nuja noso kete. ³² Mare dew ke gel Lebi te tee lo teenn le tɔ. Noo dew le a nuja noso kete. ³³ A mare dew ke Samari ke aw ke mba te, ddee ngɔsi ke dew le ooe a ddae ndoo. ³⁴ N-tel n̄-ddee ngɔsi saa bbay, nungu wubbu ke ben kem doje te laa ngaa, n̄-tɔɔ. Nunne nundae dɔ kororo te laa njaa. Naw saa key-to-nje-mbaje te ngaa n̄-dda neje dang dang mba kare n̄-ddee maji. ³⁵ Ndɔ kara goe te a, n̄-toru *kande-nare joo nungu ji nje-key te le ngaa n̄-pa nare na: E-ngeme ke maje. Toke e-tuju nare uta ye ke mari neenn a, telem a ema njaa ma kuka.» ³⁶ [Goe te a] Jeju tel duje na: « Horo dewje te ke muta neenn, na bba to nje-mar dew ke oso me ji nje-bbokoje te le wa?» ³⁷ Nje-kɔru gel-ndu le ilae te na: « Dew ke dda saa me-maji le.» Jeju ilae te na: « Yeenn a, ei kara, aw ta e-dda toke baann tɔ.»

Jeju aw rɔ Mate de ke Mari te

³⁸ Toke Jeju de ke nje-njaje goe te daw n̄-njaje ddew-bô a, n̄-gange me mare bbe te ngaa mare dene ke ria na

Mate gange. ³⁹ Mate le ee ke ngokœen ke dene ke ria na Mari. Ngokœen le ddee isi nɔ gol *Ebbe-dewje te aw oo tar laa. ⁴⁰ Keje ngann kulaje dang dang uta dɔ Mate. N-ddee rɔ Jeju te n̄-pa nare na: « Ebbemje, keje lei jɔki mba ngokœm ke inyam ta kula te ke karem neenn ang wa? E-pa saa are n̄-ddee numam.» ⁴¹ *Ebbe-dewje ilae te na: « Mate, Mate, mei aw sangi ngaa aw jɔku rɔi mba neje dang dang. ⁴² A ne ke uta neje tɔyn to kara baa. Mari a mbere ye ke maji. Dew a kase kɔru neenn le jia te ang ngaa.»

11

Jeju tɔju gusu duju Lubba nje-njaje goe te

¹ Mare ndɔ Jeju aw duju Lubba mare lo te. Toke n̄-duju Lubba tɔyn nunga a, mare nje-nja goe te pa are na: « Ebbejeje, e-tɔjuje gusu duju Lubba toke Jan tɔju nje-njaje goe te.» ² N̄-pa narede na: « Toke aw dujuje Lubba a, e-paje na:

Bɔy! Are dewje bbelje rii.

Are *Kɔn̄-bbe lei ddee!

³ Areje ne-kusa taje ke ndɔ kara kara tɔyn!

⁴ Ɔru tar *majang leje dɔje te, mba jeje kara jaw jɔru tar dɔ dewje te ke ddaje *majang ke je tɔ. Inya ddew are mare ne na meje ang.»

E-dujuje a da karese

⁵ Jeju pa arede bbay na: « Na horose te neenn ee ke

mare nje-buwa-kura laa, ke na kaw bbe laa til te ke lo mɔngu, mba pa kare na: Nje-buwa-kura, arem mapa muta m-tunai, ⁶ mba mare nje-buwa-kura lem in mba te tee dɔm te, a moo ne kara ta kare ang. ⁷ A bbo dew ke kara le nayn ke me key te nu njaa a tel ke tar na: E-jɔkum ang, ta-key utu mban, ema ke ngannem n̄-to nangê mban bbo ddew ke ma kin taar kari ne mapa goto. ⁸ M-pa marese, le nin taar mba kare mapa le wɔju dɔ buwa-kura lede ang kara na kin mba kare ne tɔyn ke n̄-ndiki wɔju dɔ ne-jɔku laa. ⁹ A ema, m-pa marese: E-dujuje a da karese. E-sangeje a, a kingaje. Undaje ta-key a da kɔru karese. ¹⁰ Mba dew ke duju a dare, dew ke sange a inga ngaa dew ke unda ta-key a dɔru dare. ¹¹ Bɔ-ngonnje ke dda horose te neenn bbo ngonne duje kanji a li a na kare wa? ¹² Ase bbo n̄-duje kabbe kunja a na kare nyi wa? ¹³ Bbo esese ke mese maji ang e-gereje ta kare neje ke maji ngannse, a Bɔy ke darâ a kare Ndil-me-nda dewje ke dujeje ang wa?»

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ dew te ke gɔbbe utu

¹⁴ Jeju tubba ndil ke maji ang ke dda bba are gɔbbu mare dingaw utu. Toke ndil ke maji ang le tee me dingaw te le ke ddang a, dingaw le pa tar ngaa dewje ke banya ooje a dum dɔde. ¹⁵ A mare

dewje kara kara paje na: « Ddew te le Belejebul ke to toku-mbay le ndilje ke maji ang a naw n̄-tubba ne ndilje ke maji ang le!»¹⁶ Mareje dujeje ne-toju-ne* ke in darâ mba nae ne.¹⁷ Jeju gere keje lede a, n̄-pa narede na: « Bbe-kon toyn ke dewje ddaje ddo ke naa ke te a tuju ngaa keyje a guruje do naa te.¹⁸ Bbo Esu tel dda ddo ke da rœ njaa, a kon-bbe laa a to baa bbay toke baann wa? Bba e-paje na ddew te le Belejebul a m-tubba ne ndilje ke maji ang wa?¹⁹ A bbo ema, maw m-tubba ndilje ke maji ang ddew te le Belejebul, a ngannse ddew te le na aw tubbaje ne ndilje ke maji ang wa? Yeenn bba dede njaa da kuja kem tar neenn karese.²⁰ A bbo ddew singa te le Lubba a maw m-tubba ne ndilje ke maji ang a, yeenn toju to *Kon-bbe le Lubba ddee ndereng horose te.²¹ Toke dew ke nje-singa ke ungu ne-ddoje rœ te aw ngem ta-key laa a, ne-kingaje laa a to mœkœkœ.²² A bbo mare dew ke ubba singa utae ddee ake a, n̄-taa ne-ddoje laa ke naw nunda mee dœ te ngaa n̄-kayn dewje ne-kingaje laa ke n̄-taa le.²³ Dew ke to lem ang to nje-tin sem, ddem dew ke mbon ne sem ang to nje-sane ne.»

Ddew ke ndil ke maji ang aw tel ne rœ dew te

²⁴ « Bbo ndil ke maji ang tee me dew te a, n̄-nja loje te ke maann goto ke te, naw

n̄-sange lo ta kula dœ ke te ngaa toke ninga lo ang a n̄-pa na: Ma tel me key te lem ke min ke te m-tee le.²⁵ Toke n̄-tel n̄-ddee a noo to duta me key le ngaa noo to n̄-mose me key le.²⁶ Goe te a, n̄-tel naw n̄-ddee ke mare ndilje siri ke maji ang utae. Dandeye ngaa disije me dew te le ngaa dew le tuju uta kisi laa ke lew.»

Koko ke tokœrœ

²⁷ Kake Jeju aw pa tar baann a, mare dene ke ar horo dewje te ke banya pa are ke taar na: « Koko ee ke dene ke uji ngaa ari mba il.»²⁸ A Jeju ilae te na: « Ke uta toyn koko ee ke dewje ke ooje tar le Lubba a ngemje.»

Jeju mbete ta dda ne-mœri

²⁹ Toke dewje aw mbonje naa banya a, Jeju pa na: « Dewje ke bbasine to dewje ke maji ang. Daw n̄-dujuje *ne-mœri ke toju to min darâ, a *ne-mœri ke toju ne ke Lubba dda ddew te le Jonase a da kooje kara baa.³⁰ Jonase to *ne-mœri ke toju singa-mœngu le Lubba dewje ke Ninibe. Ddew kara baa Ngonn le dew a to *ne-mœri mba dewje ke bbasine to.³¹ Ndo gange sariya a, toku-mbay-dene ke Dagoo a kar ddew kara baa ke dewje ke bbasine ngaa na kunda tar dode te, mba nin koyn nange te n̄-ddee, mba koo tar kem-kare le Salemœn. A dew ke uta Salemœn a ee neenn.³² Dewje ke Ninibe a karje ndœ gange sariya te naa te ke dewje ke bbasine ngaa

a kundaje tar dɔde te, mba dooje tar le Jonase ngaa n̄-turuje ddew lede. A dew ke uta Jonase a ee neenn.

Gusu-tar dɔ lambe te

³³ Ndɔ kara dew ila puru lambe te mba kunda lo kiyae te ang wase mba kunda kɔ dura te ang, a nunda lambe le dɔ ne te taar, mba kare dewje ke aw andeje key ooje ne lo. ³⁴ Kemi to lambe ke da-rɔi te. Bbo kemi to ke maje a da-rɔi tɔyn to dann lo-kare te. A bbo kemi to ke maje ang a da-rɔi to lo-ndul te. ³⁵ Aa ke maje, are lo-kare ke to rɔi te to lo-ndul ang. ³⁶ Bbo da-rɔi tɔyn njaa to dann lo-kare te ngaa mare debbe ten to lo-ndul te ang a, da-rɔi tɔyn a to dann lo-kare te toke le lambe ke uru ndoko laa dɔi te.»

*Jeju ndɔru mbi *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-ndu*

³⁷ Kake Jeju aw pa tar a, mare Parijiyen bbare ta kare naw nusa ne key laa. Naw ngaa nisi ta ne-kusa te le. ³⁸ Toke Parijiyen le oo to Jeju toko jia kete bba usa ne ang a, tar nyae. ³⁹ A Ebbe-dewje pa are na: « Esee Parijiyenje, aw tokoje giri ngo ke giri ka, a keje bboko ke me-maji ang ddusu mese. ⁴⁰ Nje-dɔ-gotoje! Dew ke nje-dda giri ne le dda mee tɔ ang wa? ⁴¹ Areje neje ke unguje ngo te ke ka te nje-ndooje to ne-kare baa a, Lubba a tokose kare ne tɔyn a ddee maji mba tar lese. ⁴² Kem-to-ndoo a ddase esee *Parijiyenje mba aw areje kam

yambo, ke kam ne-ndiri, ke kam naynje tɔyn to *ne-polo, a ooje tar to gate gate ke tar ndiki Lubba to ne ang. To tar lese ta dda neenn ddem ta kinya kese neje ang ddem. ⁴³ Kem-to-ndoo a to lese Parijiyenje, mba lo-kisi ke kete a aw ndikije me key-mbɔn̄-naaje te ngaa e-ndikije ta kare n̄-ddase lapiya nata. ⁴⁴ Kem-to-ndoo a to lese, mba e-toje toke le dɔbareje ke tula ke dew aw nja dɔe te a gere ang.» ⁴⁵ Mare *nje-kɔru gel-ndu pa are Jeju na: « Nje-ne-tɔju, tar ke aw pa neenn aw tajije tɔ.» ⁴⁶ Jeju tel ke tar na: « Kem-to-ndoo a ddase tɔ ese *nje-kɔruje gel-ndu, mba aw undaje nekoto ke ɔy nya dɔ dewje te, a esese ndɔn jise kara ɔruje ne nekoto le ang. ⁴⁷ Kem-to-ndoo a to lese, mba aw ddaje dɔbare nje-kilaje mber-tar le Lubba, dede ke kasese njaa a tɔljede. ⁴⁸ E-toje to nje-tar-naji le kasese ngaa e-ndikije go kulaje ke n̄-ddaje, mba dede n̄-tɔlje *nje-kilaje mber-tar le Lubba, a esese aw ddaje dɔ-barede. ⁴⁹ Mba yeenn a Lubba pa ddew kem-kare te laa na: Ma kula nje-kilaje mber-tar ke *nje-kayn̄-kulaje karede. Da kula kemde ndoo ngaa da tɔlde. ⁵⁰ Yeenn bba Lubba a duju ji dewje te ke bbasine mese nje-kilaje mber-tar tɔyn ke n̄-kayn nangê. Unn kute ndɔ te ke Lubba dda dara ke nange. ⁵¹ A kunn kute mese Abel te ndereng mese Jakari te ke n̄-tole horo *bann te ke

toku key-polo-Lubba te le *Ji-
 ipije. Tòkòrò m-pa marese,
 Lubba a duju mesede ji
 dewje te ke bbasine. ⁵² Kem-
 to-ndoo a ddase, esee *nje-
 kòruje gel-ndu, mba e-tòje
 ddew dò ne-gere te. Esese
 njaa kara andeje lo ne-gere
 te le ang ngaa òkuje ddew
 dewje ke ndikije ta kande.»
⁵³ Kake Jeju in me key te
 le tee a, *nje-kòruje gel-ndu
 ke *Parijiyenje unnje kutu
 kubbaeje ke singa singa ngaa
 dare ñ-pa tar wòju dò neje
 dang dang. ⁵⁴ Ñ-ddeeje, ta
 sange ddew kunda tar dõe te
 ddew tar te ke tae te.

12

*Jeju are ndeje nje-njaje goe
 te kare disije ke bbel ang*

¹ Me kare teenn njaa,
 dewje mbònje naa banya
 banya ngaa daw mbòynje
 gòl naa. Jeju pa tar ke nje-
 njaje goe te dòngrò na: «
 E-ngemje ròse ddew *wum*
 Parijiyenje ke to ngem. ² Ne
 tòyn ke iya ròe a tee ke
 ddaka. Ne ke ñ-dda lo-
 kiyae te a dewje a gereje.
³ Mbata yeenn a, tarje tòyn
 ke a pajè me til te, da koo
 tare danñ-kara. Ne ke e-
 pajè mbi dew te bbengere
 key te a da kila ne mber lum
 dò key te. ⁴ M-pa marese,
 ese nje-buwa-kuraje lem e-
 bbelje dewje ke a tólje da-
 ròse ang, mba da kaseje ta
 dda mare ne dang goe te ang
 ngaa. ⁵ Ma tójuse dew ke
 maji kare e-bbeleje. E-bbelje
 dew ke bbo tól dew mbaan,
 isi ke ddew mba kilae kem

puru te. Tòkòrò maw m-
 pa marese, ne a maji kare
 ta e-bbeleje. ⁶ Daw ñ-labbe
 ngann eelje mi gursu joo ang
 wa? A me Lubba oy dò mare
 kara ang. ⁷ Bin dõe kara
 Lubba tura kòre tòyn. Areje
 bbel ddase ang! Gatese uta
 gate ngann eelje ke banya.
⁸ M-pa marese, diew ke pa
 tar naji lem ke ddaka nò gòl
 dewje te a, Ngonn le dew
 a kòru tar naji laa nò gòl
 anjije te le Lubba tò. ⁹ A
 dew ke mbetem nò gòl dewje
 te a, ma mbete nò gòl anjije
 te le Lubba. ¹⁰ Dew ke pa
 tar le Ngonn le dew maji
 ang a, Lubba a kòru tar dõe
 te, a dew ke taji Ndil-me-
 nda a, Lubba a kòru tar dõe
 te ang. ¹¹ Toke daw ke se
 key-mbòñ-naa te le *Jiipije,
 nò gòl nje-gange-sariyaje te
 ke nje-kòñ-bbeje te a, areje
 mese sangese dò ddew te
 ke a kòrije ne naji lese ang.
¹² Mba me kare teenn njaa
 Ndil-me-nda a tójuse tar ke
 a to maji kare ta e-paje.»

*Gusu-tar dò nje-ne-kinga
 te ke eje tar ang*

¹³ Mare dew horo dewje te
 ke banya pa are Jeju na: «
 Ebbemje, e-pa are ngokòm
 are ñ-kayn naa ne-ndubba
 leje.» ¹⁴ Jeju pa are dew le
 na: « Na bba undam to nje-
 gange-tar horo se te wase to
 nje-kaynse ne wa?» ¹⁵ Ñ-tel
 ke tar narede na: « E-ngemje
 ddew lese ke maje ddew bbo
 ne-kinga te, mba le dew isi
 dann ne-kinga te kara, na

kisi ke tebbe ddew te le ne-kingajeenn ang!»¹⁶ Jeju pa mare gusu-tar arede na: « Nange ndoo le mare nje-ne-kinga ande ne-kusa nya.¹⁷ Neje mee te na: Ma dda toke baann wa? Mba me ke lo ke ma mbon ne-ndooje lem ke te ang.¹⁸ Goe te a, n̄-pa na, ma dda toke be: Ma tin damje lem, ma kuru dam-noroje, ma mbon waa lem toyn ke ne-kingaje lem kungu me te.¹⁹ Ngaa ma pa kare kewn lem na: Kewn lem, isi ke ne-kingaje mba bbal banya. Uwa roi, usa ke ay bbo ta e-dda ro-nel.²⁰ A Lubba pa are na: Mbe! Til te neenn njaa ma koru kewn lei, a neje ke e-gol le a to le na ngaa wa?²¹ Dew ke mbon ne-kingaje mba tar doe njaa, a no gol Lubba te ne-kinga laa a goto. Dew le to ddew kara baa toke le mbe le to.»

*E-sangeje *Kôn-bbe le Lubba dongor*

²² Goe te a, Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Mba yeenn a maw m-pa marese, e-sangeje mese do tebbe te lese woju do ne ke a kusaje ang ddem do rose te mba kubbu ke a kulaje ang ddem.²³ Mba tebbe to ne ke uta ne-kusa ngaa ro dew uta kubbu.²⁴ Ooje egaanji: N-dubbuje ne ang ddem, dujaje koo ang ddem, deeje ke lo ngem ne-kusaje lede ang ddem, deeje ke dam ang ddem, a Lubba aw ngemde ke ne-kusa. Gatese uta gate eelje ang wa?²⁵ Na horose te, ddew sange mee te ase

kila goju kare do ndo kisi maji te laa wa?²⁶ Bbo ne ke ten baa kara aseje ta dda ang a mba ddi bba aw sangeje mese mba kese neje wa?²⁷ Ooje ddew ke ndijaje ke mu aw nduje ne: N-ddaje kula ang ddem, dujuje ne ang ddem. M-pa marese, Salem on njaa, ndo ri-bbar te laa kara ula kubbu toke mare kara horode te ang.²⁸ Bbo Lubba dda kura ro mu te ke to me ndooje te bbokone ngaa ndo ke bara a da kungu puro a, Lubba a dda ke se kare uta ang wa? Esee dewje ke koo-me-te lese to ngaji.²⁹ A esese, e-sangeje ne ke a kusaje ang ddem, ne ke a kayje ang ddem ta areje mese sangese ang to.³⁰ Mba nejeenn toyn dewje ke nange ne ke gereje Lubba ang a aw sangeje: A Bosese gere ne ke duse.³¹ E-sangeje Kon-bbe laa dongor, a na karese nejeenn toyn doe te.³² Areje bbel ddase ang, esee ne-kuulje ke banya ang, mba Bosese oo maji ta karese Kon-bbe le.³³ E-labbeje neje lese bbo areje dangeteje to ne-kare-baa. Uruje bbol ke a ngisi ang, mba kungu ne-kingaje lese ke a tunga ndo kara ang darâ, lo te ke gol nje-bbokoje a koru ang ddem sololoje ke nje-tuju-neje a teeje te ang ddem.³⁴ Mba lo ke ne-kinga lei to te a mei a to te to.»

Nje-kula ke dda kula laa ke dogole

35 « Arje perere, uwaje bberse ke endar. Areje puru lambe lese oy ang. 36 Esese, maji kare e-toje toke mare le dewje ke aw ngebbeje kare ta ebbedede in lo *kusu-taanaa te ddee a unda ta-key a, dōruje ke ngōru dareje. 37 Koko isi ke nje-kulaje ke ebbedede a tee kingade dō bbi te ang. Tokōrō m-pa marese, na kula kubbu kula laa, na kare disije ta tabele te ngaa na ddee ngōsi mba dda ke de. 38 Le n̄-tel kare teke lo mōngu wase ke nō le kurañ-ke-ta-kara a ningade toke baann! Koko ee ke de. 39 Maji kare e-gereje to, toke nje-key gere kare ke nje-bboko a ddee ne a, na ngem ta lo bbo na kinya ddew kare n̄-mbutu key laa ang. 40 Esese kara areje dō gōlse te, mba Ngonn le dew a ddee ke kare ke a kundaje mese dōe te ang.» 41 Piyar ilae te na: « Ebbemje, jeje a e-pa gusu-tar neenn areje wase dewje toyn wa?» 42 *Ebbe-dewje le tel ke tar are na: « Na to *nje-ngem-ne ke to gate gate ngaa to nje-kem-kare wa? Dew ke ebbeeje a kinya nje-kulaje laa jia te kare n̄-kaynde ne-kusa ke kare ke kare. 43 Koko ee ke nje-kula le ke ebbeeje tel a, a kingae dō kula te toke baann! 44 Tar ke tokōrō m-pa marese, na kinya ne-kingaje laa toyn me jia te. 45 A bbo nje-kula le pa mee te na: Ebbemje a ddee njange ang bbay. Ngaa nuru dō nje-kulaje te ke dingaw ke

nje ke dene naw n̄-tundade, nusa ne ngaa nay ne nare ddae. 46 Ebbe nje-kula le a ddee ndō te ke nje-kula le unda mee dōe te ang ddem, ke kare ke na gere ang ddem. Na tukae jakata jakata ngaa na kare ninga kuka laa ddew kara baa ke dewje ke toje gate gate ang. 47 Nje-kula ke gere ne ke me ebbeeje ndiki bba gōl ne ang ngaa dda ne ke me ebbeeje ndiki ang a, a kinga kunda ke bo nya. 48 A nje-kula ke gere ne ke me ebbeeje ndiki ang a dda ne ke ase kunda a da kundae ngaji baa. Da duju ne bo nya ji dew te ke dare ne ke bo nya ngaa dew ke dinya ne jia te nya a da duje ne nya.

Jeju ddee mba kila tar-kayñ-naa horo dewje te

49 M-ddee ta kila puru dō nange te. A m-ndiki nya kare puru le on ngaa. 50 Mare batem ke da ddam to. Mem a kar kekere ndereng ndō ke batem le a ddee ne ke tokōrō. 51 Ejeje to m-ddee ta kare *ddekeke to horo dewje ke dō nange te wa? Baann ang. M-pa marese, m-ddee ke tar kayñ-naa. 52 Mba unn kute bbokone, bbo dewje mi isije me key te a da kayje naa, nje ke muta a mbete nje ke joo ngaa nje ke joo a mbete nje ke muta. 53 Bō a mbete ngonne ke dingaw ngaa ngonn ke dingaw a mbete bōeje, kōn a mbete ngonne ke dene ngaa ngonn ke dene a mbete kōenje, kōn ngonnje a mbete dene le

ngonne ngaa dene le ngonn a mbete mumeje ke dene.»

Maji ta gere neje ke aw nday me ndoje te neenn

⁵⁴ Jeju tel n̄-pa nare dewje ke banya na: « Bbo ndo ke ooje ndi il lo kande te le kare a, e-paje na: Ndi aw ddee a ndi le ddee. ⁵⁵ Ngaa ndo ke ooje yel ke dagoo aw ula a, e-paje na: Lo a nunga a, tokoro lo nunga. ⁵⁶ Nje-ngemje, e-gereje ne ke a ddee do nange te ke me dara te a toke baann bba e-gereje neje ke me ndoje te neenn ang wa? ⁵⁷ Mbata ddi bba esese ke darose njaa e-gereje ne ke to gate gate ang wa? ⁵⁸ Toke aw aw ke dew ke ee saa ke tar ke no gol nje-gange-sariya te a e-nayje ddew-bô bbay a, e-gol saa tar are noru tar doi te, mba n̄-tee sei no gol nje-gange-sariya te a, nje-gange-sariya a kilai me ji mbamba te ngaa mbamba a kilai keykula te. ⁵⁹ M-pa mari, a kuka ndereng kese gursu kara a nayn ang bba a tee me keykula te le.»

13

Jeju bbar dewje kare n̄-turuje ddew lede

¹ Kare teenn, mare dewje ddeje paje areje Jeju tar le dewje ke Galile ke Pilate pole mesede ke mese daje lede ke n̄-ddeje ne ta kare to *ne-polo Lubba. ² N̄-tel ke tar narede na: « Ejeje to dewje ke Galile ke Pilate

tolde le a toje to nje-ne-ddaje ke maji ang utaje kese dewje ke Galile toyn wa? Mba yeenn a dooje ne ndoo toke baann wa? ³ Toke baann ang, m-pa marese: Bbo e-turuje ddew lese ang a, a koyje toyn toke baann to. ⁴ Wase, dewje doku gire jioo ke key ke ndew ke Silowe oso dode te tolde le, dede bba n̄-ddaje maji ang dutaje kese dewje ke Jurusalam toyn wa? ⁵ Toke baann ang, m-pa marese: Bbo e-turuje ddew lese ang a, a koyje toyn toke baann to.»

*Gusu-tar do *kake tungu te ke ande ang*

⁶ N̄-pa gusu-tar neenn narede to: « Mare dingaw dubbu tungu* me ndoo te laa * Naw ta kuja kande tungu le a ninga ang. ⁷ Ngaa, n̄-pa nare nje-kula laa na: Dda bbal muta ngaa, a m-ddee ta kuja kande tungu* neenn a, minga ang. † E-tukae ke ddang na naw taa lo baa. ⁸ Nje-kula le tel ke tar are na: Ebbemje, inyae welne bbay. Ma kuru buwa guku ne gole ngaa ma kungu sin daje koye te, ⁹ se kaal a na kande wa. Baann ang bba ta are m-tukae.»

Jeju oru ro-to ro mare dene te ke debbe roe oy

¹⁰ Mare *ndo-kuwa-ro le *Jiipije, Jeju aw toju ne me mare key-mboñ-naa te lede. ¹¹ Mare dene ke ndil ke maji ang tuju debbe roe dda bbal

* **13:6** 13.6 Kake ke daw n̄-bbar ke tar endar nda na figue. † **13:7** 13.7 Oo 13.6 ke tar ke gele te.

dɔku gire jiiɔ ee me key teenn. Ndil le dduke are ninga ddew ngaji ta ndɔju rɔe ang. ¹² Jeju ooe ngaa pa are na: « Dene dɔri ta rɔ-to te lei ke ddang.» ¹³ Ngaa nila jia dɔe te, a kare teenn njaa, n̂-ndɔju rɔe ke maje ngaa nɔsu gaji Lubba. ¹⁴ A dew ke ɔn dɔ key-mbɔn̂-naa le rɔe nele ang, mba Jeju ɔru rɔ-to ke *ndɔ-kuwa-rɔ. Ngaa, n̂-pa nare dewje ke banya le na: « Jisi ke ndɔ misan ta dda ne kula. E-ddeeje are dɔre rɔ-toje lese me ndɔje teenn, bbo e-ddeeje ke *ndɔ-kuwa-rɔ ang.» ¹⁵ *Ebbe-dewje tel ke tar are na: « Nje-ngemje! Esese kara kara tɔyn, *ndɔ-kuwa-rɔ a e-tutuje daje lese lo ne-kusa te awje ke de areje dayje maann ang wa? ¹⁶ Ngaa dene neenn ke to ngonn le Abaraham a Esu tɔe bbal dɔku gire jiiɔ bbokone, to maji ta tute ke *ndɔ-kuwa-rɔ ang wa?» ¹⁷ Kake Jeju aw pa tar baann a, nje-baanji laa tɔyn rɔde wul. A dewje ke banya le rɔde nelde ddew neje te ke bo ke Jeju aw dda.

Gusu-tar dɔ kande kake te ke ria na mutarde, ke dɔ wum te

¹⁸ Jeju pa na: « Kɔn̂-bbe le Lubba unda rɔ ddi wa? Ma kunne kɔju ne ddi wa? ¹⁹ To ddew kara baa ke kande kake ke ten ke ria na mutarde ke dew dubbu me ndɔɔ te laa. Tee ngaa n̂-ddee bbuka kake are eelje ke darâ ddaje key lede me bar-kemeje te.» ²⁰ N̂-pa bbay na: « Ddi a ma kunn kɔju

ne *Kɔn̂-bbe le Lubba wa? ²¹ To ddew kara baa ke wum ke dene unn ungu me nduju te ke dɔju ka te muta bba bɔkɔɔ ne are in tɔyn.»

*Andeje me *Kɔn̂-bbe te le Lubba ke ta-key te ten*

²² Jeju tɔy me tɔku bbeje te ke me ngann bbeje te aw tɔju ne aw ne er ke Jurusalam. ²³ Mare dew pa are na: « Ebbemje, dewje kara kara baa a, a kingaje kaji wa?» N̂-tel ke tar narede na: ²⁴ « E-ddaje singa, andeje ke ta-key ke ten. Mba, m-pa marese: Dewje nya a sangeje ddew ta kande. A da kaseje ang. ²⁵ Bbo nje-key in taar utu ta-key a, a naynje ddaka, a bbo unnje kutu kunda ta-key ta pa na: Ebbejeje, ɔru ta-key areje! A na tel ke tar karese na: M-gere lo ke inje te ang. ²⁶ Ngaa, a kunnje kutu pa na: Jusa ngaa jay ne kemi te ddem, e-tɔju ne dewje dɔ ddewje te leje ddem. ²⁷ A na tel ke tar karese na: M-gere lo ke inje te ang. ɔtutuje ke ddang mbɔrum te, esese tɔyn ke e-ddaje ne ke ke maje ang. ²⁸ Lo teenn, a nɔje ngaa a ngerje ngangese, kare te ke a kooje Abaraham ke Ijake, ke Jakobbo, ke nje-kilaje mber-tar tɔyn me *Bbe-kɔn te le Lubba, a dilase ddaka. ²⁹ Dewje a kinje lo kande te le nayn ke lo kande te le kare. Da kinje beer ddem, dagoo ddem ngaa da kisije ta tabele te me *Bbe-kɔn te le Lubba. ³⁰ Ngaa, mare dewje ke toje to dewje ke guku, a

ddeeje to dewje ke dɔngɔr. A dewje ke dɔngɔr, a ddeeje to dewje ke guku.»

Jeju aw aw er ke Jurusalam

³¹ Kare teenn, mare *Parijiyenje awje ngɔsi ke Jeju paje areje na: « Ɔtu lo te neenn ke ddang mba *Erode ndiki ta tɔli.» ³² N-tel ke tar narede na: « Aw paje areje mula le toke be: Noo, maw m-tubba ndilje ke maji ang ngaa ma kɔru rɔ-to rɔ dewje te bbokone ke bara. Ndɔ muta laa a, kula lem a nunga ngaa. ³³ A maji kare m-nja bbokone, ke bara, ke nuna. Mba maji kare *nje-kila mber-tar le Lubba oy lo te ke ddang ke Jurusalam ang. ³⁴ Dewje ke Jurusalam, dewje ke Jurusalam! Esese ke aw tɔlje nje-kila mber-tarje le Lubba ngaa aw tilaje dewje ke Lubba ulade arese ke er. M-ndiki nya ta mbonse toke kɔn-kunja aw mbon nganne kɔy bake te, a e-ndikije ang. ³⁵ Ooje: Ma kinya key lese karese. A mpa marese: A koomje ang sar ndɔ te ke a paje na: *Ebbe-dewje bbar Tar ke Maji dɔ dew te ke ddee ke ria.»

14

*Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dew te ke *ndɔ-kuwa-rɔ*

¹ Mare *ndɔ-kuwa-rɔ Jeju ande me key te le mare tɔkumbay le *Parijiyenje ta kusa ne, ² a kemde tɔyn to ke dɔe te. A mare dingaw ke mee ti are nɔe te. ³ Jeju pa

tar are *nje-kɔruje gel-ndu ke *Parijiyenje le na: « *Ndu are ddew dew ta kɔru rɔ-to ke *ndɔ-kuwa-rɔ wase *ndu are ddew ang wa?» ⁴ Dilaeje te ang ngaa nuwa nje-rɔ-to le nɔru rɔ-to laa ngaa nare nɔtu. ⁵ Goe te a, n̂-pa narede na: « Na horose te neenn bbo ngonne wase mange laa tee oso me buwa-maann te ke *ndɔ-kuwa-rɔ a na kɔre ke tɔke ndɔe teenn njaa ang wa?» ⁶ A dingaje ddew kara ta tel ke tar dɔe te ang.

Gusu-tar dɔ lo-kisi te ke kete

⁷ Goe te a, Jeju pa gusu-tar are dewje ke tɔku-mbay le *Parijiyenje bbarde, mba noo ddew ke daw duwaje ne lo-kisi ke kete ngaa, n̂-pa narede na: ⁸ « Toke mare dew bbari *kusu-taa-naa te a, aw uwa lo-kisi ke kete ang. Mba bbo n̂-bbar mare dew ke bo utai tɔ, ⁹ ngaa dew ke bbarse le ddee na: Inya lo-kisi are a, rɔ-kul a ddai ta kaw kisi lo te ke guku. ¹⁰ A, toke n̂-bbari a, aw uwa lo-kisi ke guku, ta bbo nje-bbari le ddee a pa na: Nam, aw isi kete. Yeenn a to ne kɔsu gaji kem dewje te tɔyn ke a kisije ta ne-kusa te sei. ¹¹ Tɔkɔrɔ, dew ke dda rɔe bo a da dda kare n̂-ddee ten baa. A dew ke dda rɔe ten, a da dda kare n̂-ddee bo.» ¹² Jeju pa are dew ke bbare le tɔ na: « Bbo e-bbar dewje ke ne-kusa ke bo a, e-bbar nje-buwa-kuraje lei ang, ngakɔinje ang, nje-ke-lei ang, nje-nin̂-key marije ke toje nje-ne-kingaje ang,

mba da ddaje ne-kusa bbarije ne tɔ. Yeenn a tɔju to inga kuka lei mban. ¹³ A bbo e-dda ne-kusa ke bo a, e-bbar nje-ndooje, nje ke jide wase golde tuju, nje-meteje ke nje-kem-tɔje. ¹⁴ A, a kisi ke rɔnel mba dingaje ne ta kukai ne ang. A kinga kuka lei ndɔ kin te le nje-yoje ke gate gate.»

*Gusu-tar dɔ dewje te ke n̄bbarde tɔku *kusu te*

¹⁵ Mare dew horo nje ke isije ta ne-kusa te oo tarjeenn le a, pa are Jeju na: « Koko ee ke dew ke a kinga ne-kusa laa me *Bbe-kɔn te le Lubba.» ¹⁶ Ngaa Jeju ilae te na: « Mare dew dda tɔku *kusu ngaa bbar dewje toke banya. ¹⁷ Kare ne-kusa le ase a, nula nje-kula laa nare dewje ke n̄bbarde le na: E-ddeeje mba ne tɔyn to ngɔsi ngaa. ¹⁸ A dewje le kara kara tɔyn na nuwaje gole, ningaje ddew ta ddee ang. Dew ke dɔngɔr na: M-ndoko ndɔɔ a ma kaw koo bba. Muwa goli ɔru tar dɔm te. ¹⁹ Mare pa na: M-ndoko mangeje dɔku, are m-ndiki ta nade. Muwa goli ɔru tar dɔm te. ²⁰ Mare bbay pa na: M-taa dene bba-sine bbay are minga ddew ta ddee ang. ²¹ Toke nje-kula le tel a, ndaji tarjeenn le are ebbeye. A wungu ɔn nje-key le ngaa pa are nje-kula laa na: Aw njange lo te ke dewje banya ke te, ke dɔ ddewje te ke tɔku bbe te neenn, bbo e-ddee ke nje-ndooje, ke nje ke jide wase golde tuju, nje-kem-tɔje, ke nje-meteje lo te

neenn. ²² Nje-kula le pa na: Ebbemje, m-dda ne ke ndui pa le mban, a kese lo nayn baa bbay. ²³ Ngaa ebbe nje-kula le pa are na: Aw go ngann ddewje te ke go ndokoje uwa dewje ke singa are dandeje key are ta me key lem ddusu. ²⁴ Mba m-pa marese: Ne-kusa lem a kɔru ta dew kara horo dede te ke m-bbarde a n̄-ddeeje ang.»

Ddew kunn go Jeju

²⁵ Dewje ke banya banya aw njaje ddew-bô ke Jeju ngaa n̄-turu rɔe a n̄-pa narede na: ²⁶ « Toke dew ddee rɔm te a maji kare n̄-mbete bɔeye ke kɔenje, ke dene laa, ke nganne, ke ngakɔenje, ke ngakɔn̄-naneje, ke tebbe laa. A bbo n̄-dda baann ang a, na to nje-nja gom te ang. ²⁷ Ngaa dew ke oto kake-dese laa ang ngaa unn gom ang a, a to nje-nja gom te ang. ²⁸ Mba na horose te, bbo na ta dda tɔku key a, nisi nangê kete n̄-tura kɔr ne ke na tuju noo se nisi ke ne ase ta nunga ne key le bba nunn kutu dda key ang wa? ²⁹ Mba toke nungu golkey le nangê a bbo nase ta nunga ang a dewje tɔyn ke a kooje key le a kokoje ngaa a paje na: ³⁰ Dew neenn unn kutu dda key a ase ta dda nunga ang! ³¹ A se tɔkum-bay-bbe ke dda bba bbo aw ta dda dɔ ke dewje laa doro dɔku ke mare tɔkum-bay ke ee ke dewje laa doro dɔjoo a, a kisi nangê kuwa dɔe koo kete se nisi ke singa ta dda dɔ le bba

naw ang wa? ³² Bbo noo to singa ne ase ang ngaa nje-mare le nayn ddew ew bbay a, nula dew nare ta duje ne ke daseje ta dda bba kare me-wul-lom tel horode te. ³³ Yeenn a, dew ke horose te ke mbete neje laa toyn ang, a to nje-nja gom te ang. ³⁴ Kate to ne ke maji. A bbo kate tel neel ang ngaa a, ddi bba dew a dda ke kate le bba a teel nel bbay wa? ³⁵ N-to maji mba nange ang ddem, mba ndoo ang ddem to. Dungu koroo. Dew ke ee ke mbi ta koo ne tar a oo!»

15

Gusu-tar do bate te ke do nare te ke nayn

¹ Nje-taaje nare *lambo toyn ke nje-ne-ddaje ke maji ang ddeeje ngosi ke Jeju ta koo tar laa. ² *Parijiyenje ke *nje-koruje gel-ndu aw nyuruje ngaa n-paje na: «Dew neenn taa nje-ne-ddaje ke maji ang ke roe te ngaa usa ne ke de.» ³ A Jeju pa gusu-tar neenn arede na: ⁴ «Dew ke dda horose te neenn, bbo ee ke bateje dodo ku a mare kara nayn a inya ke-seje ke dojikara gire jikara me mu te mba ndole gol ne ke n-nayn le ndereng mba kingae bba ang wa? ⁵ Toke ningae a nilae do bake te ke koko. ⁶ Kake n-tel key a, n-bbar nje-buwa-kuraje laa ke nje-nin-n-key mareje n-pa narede na: E-ddaje sem ro-nel, mba minga bate lem ke nayn le. ⁷ Ddew kara baa m-pa marese, ro-nel ke

a to darâ, mba nje-ne-dda ke maji ang kara ke turu ddew laa a kuta ro-nel ke to mba dewje ke gate gate dojikara gire jikara ke mal turu ddew lede ddade ang. ⁸ Wase: dene ke dda bba ee ke *kande nare do ku ngaa mare kara nayn a, ila puru *lambe te ang ddem, uta me key laa ang ddem ngaa sange ke maje ndereng inga nare le bba ang wa? ⁹ Toke ninga *kande-nare le mbaan, n-bbar nje-buwa-mandeje laa ke nje-nin-n-key mareje ngaa n-pa na: E-ddaje sem ro-nel mba minga *kande-nare lem ke nayn le. ¹⁰ Ddew kara baa, m-pa marese, ro-nel to nya horo anjije te le Lubba mba nje-ne-dda ke maji ang kara ke turu ddew laa.»

Gusu-tar do ngonn ke nje-ne-tuju te

¹¹ Jeju pa bbay na: «Mare dingaw ee ke ngannje ke dingaw joo. ¹² Ye ke mbate pa are boeje na: Boy, arem ne-ndubba ke to waju dom. Ngaa bodede kaynde ne-kinga laa. ¹³ Dda ndo ngaji goe te a, ngonn ke mbate le mbon ne-kingaje laa toyn ngaa aw ne mare bbe te ke ew. Keteenn, n-tuju ne-kinga laa ddew kula-ddaje te ke maji ang. ¹⁴ Kake n-tuju ne-kinga laa toyn a, toku bbo oso bbe teenn le ngaa ne unn kutu ta due. ¹⁵ Naw nayn ke mare ngonn nje-bbe le. Ngonn nje-bbe le ulae me ndooje te kare nul bereje. ¹⁶ N-ndiki ta kusa ne-kusaje le bereje le kare mee

ndann a dew kara are ang. ¹⁷ Neje mee te ngaa n̄-pa na: Nje-kulaje banya aw usaje ne ke maje key le b̄mje a ema, maw moy yo bbo lo te ke neenn! ¹⁸ Ma kin kaw ke r̄o b̄oy te ngaa ma pa kare na: B̄oy, m-dda ne ke Lubba mbete ke ne ke mei mbete t̄o. ¹⁹ Mase kare e-bbarem ngonni ang ngaa. E-ddam toke le mare nje-kulaje lei.» ²⁰ Nin taar ngaa naw ke r̄o b̄oje te. Kake n̄-nayn ddew ew bbay a b̄oje le ooe a to ndoo laa, b̄oje le ayn ngoru uwae ke kare te ngaa n̄-to mbia. ²¹ Ngonn le pa are na: « B̄oy, m-dda ne ke Lubba mbete ke ne ke mei mbete t̄o, mase kare e-bbarem ngonni ang ngaa.» ²² A b̄oje pa are nje-kulaje laa na: « E-ddeeye ke kubbu ke ngal ke kura nya njange ulaeje ngaa ulaje eninga ngonni jia te ke ne-ḡol ḡole te. ²³ E-ddeeye ke ngonni mange ke eme bbo e-toleje areje jusaje ngaa n̄-ddaje r̄o-nel. ²⁴ Mba ngonnum ke ooeje neenn oy bba ndol. N-nayn bba dingae. Ngaa dun-nje kutu dda r̄o-nel.» ²⁵ Kare teenn, ngonni ke to dere nayn nd̄ō. Kake naw n̄-tel a n̄-nayn nḡosi ke key a noo k̄oru ne-kem ke k̄oru pa. ²⁶ N-bbar mare nje-kula n̄-duje tar d̄o neje te ke aw toje. ²⁷ Nje-kula le pa are na: « Ngokoin tel a b̄oije t̄ol ngonni mange ke eme, mbata n̄-tel ke r̄o ke maji.» ²⁸ Wungu ɔen are n̄-mbete ta kande key. B̄oje tee ngaa duje nya kare ta nande key. ²⁹ A nila b̄oje

te na: « Oo, m-dda sei kula bbal banya ngaa, m-mbete tai nd̄o kara ang. Ngonni benya be kara arem m-dda ne ne-kusa m-bbar ne nje-buwa-kuraje lem nd̄o kara ang. ³⁰ A ngonni neenn ke tuju ne-kinga lei t̄oynd̄o dene nje-kayaje te le a ddee a, e-t̄ol ngonni mange ke eme are wa!» ³¹ B̄oje pa are na: « Ngonnum, ei, ee r̄om te neenn ke nd̄o t̄oynd̄o, are neje lem t̄oynd̄o to neje lei. ³² Are to maji ta dda r̄o-nel, mba ngokoin neenn oy bba ndol. N-nayn bba dingae.»

16

Nje-kula ke to gate gate ang

¹ Jeju pa are nje-njaje goe te bbay na: « Mare dew ke inga ne nya ee ke mare *nje-ngem-ne laa. Dewje paje are dew le na *nje-ngem-ne le aw tuju neje laa. ² N-bbar *nje-ngem-ne le ngaa n̄-pa nare na: Tar ddi a maw moo d̄oi teenn wa? E-tura go neje ke aw ngem le are moo, mba a kase ngem ne lem ang ngaa. ³ *Nje-ngem-ne le pa mee te na: Ebbemje a ta k̄orum ta neje te laa neenn, ddi a ma dda wa? Mingsinga ta nd̄o ang ngaa nek̄oy to r̄o-kul lem nya. ⁴ M-gere ne ke ma dda, kare bbo n̄-tubbam ta neje te laa a, mare dewje taamje ke key lede. ⁵ Nare n̄-bbar dewje kara kara t̄oynd̄o ke bbange le ebbeye to d̄ode te ngaa n̄-pa nare dew ke d̄onḡor

na: Baann a a tel ne kare ebbemje wa? ⁶ Nilae te na: Ma tel ke ubbu ku te ke bo dɔdɔku. Ngaa *nje-ngem-ne le pa are na: E-taa maketuru bbange bbo ta isi nangê ke tɔke e-dda kɔre to dɔmi. ⁷ N-pa nare mare bbay na: A ei, baann a a tel ne waa? Nilae te na: Ma tel ke waa bbɔl dɔdɔku. Ngaa n̂-pa nare na: E-taa maketuru bbange lei bbo ta e-dda to kɔre dɔjijoo. ⁸ Ebbe nje-ngem-neje ke to gate gate ang le ɔsu gaje, mba *nje-ngem-ne le dda ne ke kem-kare. Mbata dewje ke bbasine ddaje ne ke kem-kare ddew te le ngann mare-deje uta ngann lo-kareje le Lubba ke eeje me lo-kare te.»

Dew a kase dda ke Lubba ddem ke ne-kinga ddem ang

⁹ « A ema, m-pa marese: Uwaje buwa-kura ke dewje ke nare bukuru, mba kare ndɔ ke nare le goto jise te a, n̂-taase ke key ke a to ke ndɔ ke ndɔ. ¹⁰ Dew ke dda ne ke ten ke dɔgɔle, dda ne ke bo ke dɔgɔle tɔ ngaa dew ke to gate gate ddew ne te ke ten ang, to gate gate ddew ne te ke bo ang tɔ. ¹¹ Bbo e-ddaje ne ke dɔgɔle ke nare bukuru ang a, na a kinya ne-kinga ke tɔkɔrɔ jise te wa? ¹² Ngaa bbo e-ddaje ne ke dɔgɔle ang ke ne-kinga ke to le dew a, na a karese ne ke to lese wa? ¹³ Nje-kula kara ase dda kula kɔ dewje te joo ang, mba na mbete mare kara a na ndiki mare kara, wase na kunn rɔe kare mare kara a na dabbe mare ke kara.

Aseje ta dda ke Lubba ddem ke ne-kinga ddem ang.»

Jeju are mare ndejeje dang dang

¹⁴ *Parijiyenje ke ndikije nare nya ooje tarjeenn le toyn a aw kokoje Jeju. ¹⁵ Jeju pa arede na: « E sese aw ddaje rɔse to dewje ke gate gate kem dewje te. A Lubba gere mese, mba ne ke dewje ooje bo kemde te, to ne ke maji ang nya kem Lubba te. ¹⁶ *Ndu le Moyije ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba toje ndereng ndɔ te le Jan. Unn kute ndɔe teenn daw n̂-pa tar *Kɔn̂-bbe le Lubba to Tar ke Maji dare dewje, a na na kara aw dda singa mba kande ke te. ¹⁷ To ngeng ang ta kare dara ke nange ndayje, a to ngeng nya kare mbita gɔl maketuru *ndu kara oso nangê. ¹⁸ Dew ke tubbae dene laa a taa mare, dda lo-to-majang ngaa dew ke taa dene ke ngaweje tubbae dda lo-to-majang tɔ.»

Tar le nje-ne-kinga de ke nje-ndoo Lajar

¹⁹ Jeju pa bbay na: « Mare dew ke to nje-ne-kinga ngaa aw ula kubbu nare ee teenn. Ndɔ kara kara tɔyn dingaw le aw usa ne ke dɔ-bo. ²⁰ Mare nje-ndoo ke rɔe to do jamani jamani, ria na Lajar to ta-ddew-key te le nje-ne-kinga le. ²¹ N̂-ndiki ta kusa buru ne-kusaje ke aw gaynje kɔ tabele te le nje-ne-kinga le, a dɔe te bbay bisije ddeje aw tɔonnje doje laa. ²² Nje-ndoo le oy ngaa anjije uaeje

awje saa dɔ ji Abaraham te. Nje-ne-kinga le oy tɔ ngaa n̄-dubbe. ²³ Kem-to-ndoo aw ddae lo te le nje-yoje ngaa nunn keme a noo Abaraham ddew ew ngaa noo Lajar ar dɔ ji Abaraham te. ²⁴ Nuru eki na: Bɔy Abaraham, oo kem-to-ndoo lem! Ula Lajar are ula ndɔn̄-jia maann te ila ndom te are wul, mba kem-to-ndoo aw ddam kem puru te neenn. ²⁵ Abaraham ilae te na: Ngonnum ole mei to inga neje ke maji ndɔ kisi ke tebbe te lei, a Lajar inga wungu ndɔ kisi ke tebbe te laa. Bbasine Lubba bɔru maann̄-nɔ keme te lo te neenn, a ei, kem-to-ndoo aw ddaɪ. ²⁶ Dɔe teenn tɔyn, mare tɔku buwa to horoje te ke esese, mba kare dewje ke ndikije ta kinje neenn kaw er ke rɔse te a aseje ta kaw ang ddem, ta kare dew ase kin rɔse te nu ddee er ke rɔje te ang ddem. ²⁷ Nje-ne-kinga le na: Yeenn a m-duji bɔy, kare ula Lajar key le bɔmje, ²⁸ mba mee ke ngakomje ke dingaw mi. Maji kare naw n̄-ndejede nare n̄-ddeeje lo kem-to-ndoo te neenn ang ngaa. ²⁹ Abaraham ila te na: *Ndu le Moyije ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba to horode te. Maji kare dooje tar lede! ³⁰ Ngaa nje-ne-kinga le pa na: Baann ang bɔy Abaraham, a bbo dew in horo nje-yoje te aw rɔde te a, da turuje ddew lede. ³¹ Ngaa Abaraham le pa are na: Bbo dooje tar *ndu le Moyije ke tar le nje-kilaje mber-tar le

Lubba ang, a le mare dew in horo nje-yoje te kara da kooje tar laa ang tɔ.»

17

Ne ke a dda kare dew oso
¹ Jezu pa are nje-njaje goe te na: « Ne ke a dda kare dew oso me *majang te a to ke ndɔ tɔyn, a kem-to-ndoo a dda dew ke a dda kare mare dewje osoje me *majang te. ² Ta tɔ ne ke ɔy gɔse te kilae me ba te maji nya uta kare n̄-dda nare ngonnn kara horo ngann mareje te oso me *majang te. ³ Aaje rɔse! Toke ngokɔin dda *majang a, e-ndange a bbo n̄-turu ddew laa a ɔru tar dɔe te. ⁴ A bbo me ndɔ te ke kara baa njaa n̄-dda sei *majang gɔl siri ngaa n̄-tel rɔi te gɔl siri tɔ ta pa kari na: M-turu ddew lem a, ɔru tar dɔe te.»

Tar koo-me-te

⁵ Nje-kayn̄-kulaje paje are *Ebbe-dewje na: « E-dda are koo-me-te leje bo.» ⁶ Ngaa *Ebbe-dewje le pa na: « Bbo koo-me-te lese to ngaji toke mare le kande mutarde ke ten, a bbo e-paje areje kake neenn na: ɔru ke ngirai bbo aw e-maa rɔi bâ a, na koo tase.

Gusu-tar dɔ nje-kula te ke kari baa

⁷ Dew ke dda horose te, bbo ee ke nje-kula ke aw ndɔwase aw ngem nekuulje a kare te ke nin m̄ n̄-tel a, a pa kare nje-kula laa na: E-ddee isi ta nekusa te kem naa te neenn wa? ⁸ Baann ang, na pa

kare nje-kula laa na: E-dda ne-kusa ke lo kul te arem, ula kubbu ke maji bbo e-dda sem ndereng arem musa ne ke may ne bba ta goe te a usa ne ke ay ne. ⁹ Na tel kare wooyo nje-kula le wɔju dɔ kula ke n̄-dda ke turu ndue wa? ¹⁰ Esese, ddew kara baa, toke e-ddaje ne tɔyn turu ndu te ke daresese a e-paje na: N-toje to nje-kulaje ke kari baa, n̄-dda ne ke to tar leje ta dda.»

Jeju ɔru rɔ-to banji rɔ dewje te dɔku

¹¹ Kaw le Jeju ke Jurusalam a, n̄-nday horo nange te ke Samari ke Galile. ¹² Naw nande me mare bbe te a, nje-banjije dɔku ddeeje ke rɔe te ¹³ ngaa areje ddew ew, n̄-paje tar ke taar na: « Jeju, Nje-ne-tɔju, oo kem-to-ndoo leje!» ¹⁴ Jeju oode a pa arede na: « Aw tɔjuje rɔse nje-poloje Lubba.» Ngaa, kake daw dawje a rɔde tel ddee maji. ¹⁵ Mare kara horode te oo to rɔe ddee maji a uru tel ngaa ɔsu gaji Lubba ke taar. ¹⁶ Noso nangê, n̄-debbe keme nangê nɔ gɔl Jeju te ngaa nare wooyo. N-to dew ke Samari. ¹⁷ Jeju pa na: « Nje-banjije ke dɔku tɔyn a rɔde ddee maji ang wa? Dede ke jikara deeje dda wa? ¹⁸ Bbaye njaa to nje-mba neenn a tel ddee ngaa piti Lubba wa?» ¹⁹ Goe te a n̄-pa nare na: « In taar, aw lo lei, koo-me-te lei aji mban!»

*Ne-tɔju wɔju dɔ *Kɔn̄-bbe le Lubba*

²⁰ *Parijiyenje dujuje Jeju mba gere kare ke *Kɔn̄-bbe le Lubba a ddee ne a, nilade te na: « *Kɔn̄-bbe le Lubba a ddee toke mare le ne ke kem dew a koo ang. ²¹ Dewje a paje na: Ooje nee neenn, wase nee yoonn ang: Mba ooje, *Kɔn̄-bbe le Lubba ee horose te.» ²² Ngaa Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Dɔ ndɔje te ke aw ddee, a kisije ke bbo mba koo mare ndɔ kara horo ndɔje te le Ngonn le dew a, a kooje ndɔ le ang. ²³ Da pa karesese na: Nee neenn, nee yoonn. Awje loe te ang ddem aynje ngɔru ke loe te ang ddem. ²⁴ Ddew kara baa toke ndi ke teel ngaa ndoko kɔyn dara te ke kara uru er kara. Ndɔ tel le Ngonn le dew a to toke baann tɔ. ²⁵ A dɔngɔr kete maji kare noo ndoo nya ngaa dewje ke bbasine mbeteje bba. ²⁶ Ne ke tee dɔ ndɔ te le Nowe a tee ddew kara baa dɔ ndɔ te le Ngonn le dew. ²⁷ Dewje aw usaje, aw ayje, aw taaje naa, aw areje naa dene ndereng ndɔ te ke Nowe ande me tɔku to te ngaa maann ndi ke bo ddee tɔlde tɔyn. ²⁸ Ndɔ tel le Ngonn le dew a to ddew kara baa ke ne ke to dɔ ndɔ te le Lote. Dewje aw usaje, aw ayje, aw ndokoje ne, aw labbeje ne, aw dubbuje ne, aw ddaje keyje. ²⁹ A ndɔ te ke Lote unda lo tee me bbe te ke Sɔdɔm ke ddang a, puru in darâ gayn nangê

* 17:29 17.29 Ke tar endar nda daw n̄-bbar na soufre.

toke mare le kɔju* ngaa tɔlde tɔyn. * 30 Neenn a to ddew kara baa ndɔ te ke Ngonn le dew a tɔju rɔe ke ddaka. 31 Dɔ ndɔe teenn, dew ke a kisi dɔ key te ngaa neje laa to me key te a ddisi mba koto ang. Dew ke ee me ndɔɔ te, a tel kaw bbe ang. 32 Oleje mese dɔ dene te le Lote. 33 Dew ke a sange ddew ta ngem tebbe laa a tebbe laa a goto. A dew ke tebbe laa a nayn a tel kinga tebbe laa. 34 M-pa marese, me tile teenn bbo dewje joo toje dɔ tira te kara baa a, da kunn mare kara a da kinya ye ke kara. 35 Deneje joo ke aw uruje ne birɪ naa te, da kunn mare kara a da kinya ye ke kara. 36 Dingawje joo ke eeje me ndɔɔ te, da kunn mare kara a da kinya ye ke kara. † 37 Nje-njaje goe te paje are na: « *Ebbe-dewje, lo ke dda bba nejeenn a to ke te wa?» Jeju ilade te na: « Lo ke ninn to ke te a malje a mbɔnje naa loe te.»

18

Gusu-tar dɔ nje-gange sariya ke to gate gate ang

1 Jeju pa mare gusu-tar are nje-njaje goe te ta tɔju to to maji nya ta duju Lubba ke ndɔje tɔyn, ke rɔ nya ang. 2 N-pa na: « Nje-gange-sariya ke bbel Lubba ang ddem, oo dewje to ne ang keme te ddem ee mare tɔku bbe te. 3 Mare dene-ndubba ee me bbe teenn tɔ. Dene-ndubba

le ddee rɔe te gɔl banya pa are na: E-gange sariya dɔ nje-baan te lem arem. 4 Lew baa njaa, n̄-mbete. A goe te a neje mee te na: Tɔkɔɔ njaa, m-bbel Lubba ang ngaa moo dewje to ne ang kem te. 5 A mba dene-ndubba neenn ɔru urum nya, ma gange sariya laa kare ta ndɔ ke guku a n̄-tel n̄-ddee n̄-jokum ang ngaa.» 6 *Ebbe-dewje ila te na: « Ooje tar pa le nje-gange sariya ke gate gate ang le. 7 Yeenn a Lubba a gange sariya le dewje laa ke n̄-mberede, ke aw noje nɔ gole te til ke kare ang wa? Ngaa na ngebbe nya bba na kumade wa? 8 M-pa marese, na gange sariya lede ke ngɔru baa. A ndɔ ke Ngonn le dew a tel dɔ nange te a, na kinga dewje ke undaje mede dɔ Lubba te njaa wa?»

Gusu-tar dɔ mare Parijiyen te ke gusu-tar dɔ nje-taa nare-lambo te

9 Jeju pa gusu-tar neenn bbay mba dewje ke ooje rɔde to dewje ke gate gate a ooje kese dewje maji ang. 10 N-pa na: « Dewje joo awje key-polo-Lubba te ta duju Lubba. Mare kara to Parijiyen a ye ke kara to nje-taa nare-lambo. 11 Parijiyen le ar taar ngaa duju Lubba wɔju dɔe njaa na: Lubba, mari wooyo mba m-to toke kese dewje ang. Keseje

† 17:36 17.36 Tar ke to me mare maketuruje te ke n̄-dda dɔngɔr ke jide a goto me mareje te.

toje to nje-bbokoje, nje-ne-ddaje ke gate gate ang, nje-ddaje lo-to-majang wase m-to toke nje-taa nare-lambo neenn ang. ¹² Maw m-mbete ne-kusa gól joo, me ndóje te ke siri, mare *ne-polo Lubba ddew neje te tóyn ke minga. ¹³ A nje-taa nare-lambo le ar ddew ew eje gusu kaa lo ke darâ pin a, unda kare na: Lubba, are mei oso pón dóm te, ema nje-ne-dda ke maji ang. ¹⁴ M-pa marese, nje-taa nare-lambo le tel to dew ke gate gate kem Lubba te ngaa tel key laa, a Parijiyen le tel to dew ke gate gate ang. Mba dew ke ndiki koo rœ bo a Lubba a dda kare ñ-ddee ten baa ngaa dew ke oo rœ ten baa a Lubba a dda kare ñ-ddee bo.»

Ngannje ke ngaji ddee rɔ Jeju te

¹⁵ Ngann ngutayje njaa kara dewje aw ddeeje kede rɔ Jeju te ta kare nɔrude. A nje-njaje goe te ooje baann a aw ndangejede. ¹⁶ Jeju are ñ-bbar ngannje le ngaa pa na: « Inyaje ngannje ke ngaji areje ddeeje róm te bbo okujede ddew ang, mba *Kɔñ-bbe le Lubba to mba dewje ke toke lede neenn. ¹⁷ Tar ke tókɔrɔ m-pa marese, dew ke taa *Kɔñ-bbe le Lubba toke ngonn kase ang a, a kande me te ang.»

Mare nje-ne-kinga duju tar Jeju

¹⁸ Mare tóku-mbay duju Jeju na: « Nje-ne-tóju ke maji, ddi a ma dda bba ma

kinga ne tebbe ke ke ndo ke ndo wa?» ¹⁹ Jeju pa are na: « Mba ddi bba e-bbarene ne to dew ke maji wa? Dew ke maji goto, se Lubba kara baa. ²⁰ E-gere *ndu ke na: E-dda lo-to-majang ang, e-tól dew ang, e-bboko ang, e-pa tar ngem dɔ dew te ang, e-bbel boije ke koinje.» ²¹ Mbay le pa na: « M-ngem *ndujeenn tóyn ke kasem baa.» ²² Goe te ke Jeju oo tar laa a pa are na: « Mare ne kara dui bbay. E-labbe ne tóyn ke inga bbo e-kayn nare dangeteje a, a kinga ne nya me dara te. Ngaa e-ddee unn gom.» ²³ Kake tóku-mbay le oo tar neenn le a, rœ nele ang mba ninga ne nya. ²⁴ Jeju ooe a pa na: « To ngeng nya ke nje-ne-kingaje ta kande me *Bbe-kɔn te le Lubba. ²⁵ Mba kande le jambal buwa libbi te to ne ke ngeng ang uta kande le nje-ne-kinga me *Kɔñ-bbe te le Lubba.» ²⁶ Nje ke aw ooje tar laa le paje na: « Bbo baann a na bba a kase kinga kaji wa?» ²⁷ Jeju ila te na: « Ne ke nya dewje nya Lubba ang.» ²⁸ Piyar pa na: « Oo, jinya neje leje ngaa junn goi.» ²⁹ Jeju pa na: « Tar ke tókɔrɔ, m-pa marese, dew ke inya key, ke dene, ke ngakɔenje, ke kɔenje ke bojeje wase nganne mbata *Kɔñ-bbe le Lubba, ³⁰ na kinga ne nya me ndóje te neenn ddem ngaa na kinga tebbe ke ke ndo ke ndo do ndo te ke guku ddem.»

Jeju pa tar koy laa ke tar

kin laa me buwa yo te

³¹ Jeju bbar *nje-kayn-kulaje laa ke dɔku gire joo ke rɔe te ngaa n̄-pa narede na: « Ooje, jawje ke Jurusalam ngaa neje tɔyn ke nje-kilaje mber-tar le Lubba ddaje me Maketurute wɔju dɔ Ngonn le dew a ddee ne ke tɔkɔrɔ. ³² Mba da kilae me ji dewje te ke mbeteje Lubba, dewje a kɔjeje koko ne, da ddae maji ang, da tibbi nweren dɔe te. ³³ Da tundae ke ndey ngaa da tole. Ndɔ muta goe te a na kin me buwa yo te.» ³⁴ Nje-kayn-kulaje le gereje ne me tar teenn kara ang. Kande tarjeenn le iya rɔe ke de. N-gereje ne ke Jeju a ta pa le ang.

Jeju are nje-kem-tɔ ke Jeriko oo lo

³⁵ Toke Jeju ddee ngɔsi ke Jeriko a, mare nje-kem-tɔ isi mbɔr ddew te aw kɔy ne. ³⁶ Noo ndu dewje ke banya ke aw ndayje a n̄-duju ta gere gele. ³⁷ N̄-pa dare na Jeju ke Najarete a aw nday. ³⁸ Ngaa nje-kem-tɔ le pa ke taar na: « Jeju, Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-ndoo lem!» ³⁹ Dewje ke aw njaje kete aw ndangeje kare ta new rɔe, a n̄-pa ke tar nya bbay na: « Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-ndoo lem!» ⁴⁰ Jeju ar lo kara ngaa unn ndue kare n̄-ddee saa ngaa, toke n̄-ddee saa ngɔsi a, Jeju duje na: ⁴¹ « Ddi a e-ndiki ta kare m-dda sei wa?» Nilae te na: « Ebbemje, arem m-tel moo lo!» ⁴² Ngaa Jeju pa are na: «

E-tel oo lo, koo-me-te lei aji!» ⁴³ Kare teenn njaa n̄-tel noo lo ngaa nunn go Jeju naw nɔsu ne gaji Lubba. Dewje tɔyn ke ooje neenn le pitije Lubba.

19

Jase aw sange ddew ta koo Jeju

¹ Jeju ande me bbe te ke Jeriko ngaa aw riya me bbe le. ² Mare dingaw ria na Jase. N̄-to nje-kɔn dɔ nje-taaje nare-lambo ngaa n̄-to nje-ne-kinga nee me bbe teenn, ³ naw n̄-sange ddew ta koo se Jeju to dew ke baann wa? A ninga ddew ta koee ang, wɔju dɔ dewje ke banya, mba n̄-to dew-gɔju. ⁴ Nayn ngɔru kete ngaa naal kake ke ria na sikɔmɔr ta koo Jeju le, mba Jeju a ta nday lo teenn. ⁵ Toke Jeju tee lo teenn le a, aa lo ke taar ngaa pa are na: « Jase e-ddisi ke tɔke, mba to maji kare misi me key te lei bbokone.» ⁶ Jase ddisi ke tɔke ngaa taa Jeju ke rɔ-nel. ⁷ Dewje tɔyn ooje baann a, n̄-nyuruje ngaa n̄-paje na: « Naw nisi me key te le nje-nedda ke maji ang.» ⁸ A Jase ar nɔ *Ebbe-dewje te pa are na: « Oo, Ebbemje, ma kayn ne-kingaje lem danna kare nje-ndooje, a bbo m-dda ne ke mare dew ddew mare ne te ke dɔgɔle ang a, ma tel ke ne le kare ase gɔl sɔ.» ⁹ Jeju pa are na: « Bbokone Lubba aji dewje ke key neenn, mba Jase to ngonn le Abaraham

tɔ. ¹⁰ Mbata Ngonn le dew ddee ta sange dew, ta kaji dew ke nayn.»

Gusu-tar dɔ nje-kulaje te ke muta

¹¹ Toke dewje ke banya aw ooje tar le Jeju le a, n̂-pa mare gusu-tar, mba nee ngɔsi ke Jurusalam ngaa dewje aw ejeje to *Bbe-kɔn le Lubba a ta ddee bbasine baa. ¹² Yeenn a n̂-pa na: « Mare dew ke nje ke gele te to dewje ke bo, a ta kaw ke mare bbe te ke ew mba kare dula tɔku-mbay dɔe te bba ta tel. ¹³ N̂-bbar mare nje-kulaje laa dɔku narede *kande-nare dɔku ngaa n̂-pa narede na: E-ddaje nare neenn are uju mare ndereng ndɔ tel lem. ¹⁴ A dewje ke bbe laa ndikeje ang ngaa dulaje mare dewje goe te kare paje na: N-ndiki ta kare ne neenn nɔn dɔje ang. ¹⁵ Toke dula tɔku-mbay le dɔe te a, n̂-tel bbê. Nare n̂-bbar nje-kulaje laa ke narede nare le ke rɔe te mba gere baann a dede kara kara tɔyn dingaje dɔ mare te wa? ¹⁶ Nje-kula ke dɔngɔr ddee ngaa pa na: Ebbemje *kande-nare lei le uju mare dɔku. ¹⁷ Ebbeeje pa are na: Maji, nje-kula ke maji! Mundai to *ngonn tɔku-mbay dɔ ngann bbeje te dɔku, mba e-to gate gate ddew ne te ke ten. ¹⁸ Joo le nje-kula le ddee ngaa pa na: Ebbemje *kande-nare lei le uju mare mi. ¹⁹ Ebbeeje pa are na: Ei kara mundai dɔ ngann bbeje te mi tɔ.

²⁰ Mare ddee ngaa pa na: Ebbemje *kande-nare lei le a neenn, m-tɔ ke ta-kubbu bba m-ngem. ²¹ M-bbeli nya mba e-to dew ke ngeng. Ne ke ila ang kara unn ddem, ne ke e-dubbu ang kara uja ddem. ²² Ebbeeje le pa are na: Nje-kula ke maji ang, ma gange sariya dɔi te ddew tar te ke tai te. E-gere to m-to dew ke ngeng. Ne ke mila ang kara munn ddem, ne ke m-dubbu ang kara muja ddem. ²³ Yeenn a mbata ddi bba ila nare lem lo-ngem-nare te, ta bbo m-tel a minga ribba dɔe te ang wa? ²⁴ Goe te a n̂-pa nare dewje ke areje lo teenn na: E-taaje *kande-nare le jia te areje ne ke ninga *kande-nare dɔku. ²⁵ Dewje le paje na: Mbay, ne ninga *kande-nare dɔku mban. ²⁶ Mbay le pa na: M-pa marese, dew ke ee ke ne a, da kare mare dɔe te, a dew ke ee ke ne ang, ne ke ngaji ke ninga kara da kɔru jia te. ²⁷ A nje-baanji lem ke ndikije ta kare mɔn dɔde ang le, e-ddeeje ke de bbo ujaje gɔbbude keem te neenn.» ²⁸ Go tar te ke Jeju pa baann a, noso kete nɔ dewje te ke banya naw er ke Jurusalam.

Kaw le Jeju ke bbe te ke Jurusalam

²⁹ Toke Jeju tee ngɔsi ke bbe ke Betepaje ke Betani, er ke dɔ ddingiri te ke daw n̂-bbar na ddingiri Olibiyeje a, nula nje-njaje goe te joo, ³⁰ n̂-pa na: « Awje bbe te

ke nɔse te. Toke andeje me bbe te le a, a kingaje mare ngonn kororo ke dew kara isi dɔe te ang bbay ke n̂-tɔe. E-tuteje e-ddeeje saa.
³¹ Bbo dew dujuse na: Mbata ddi bba e-tuteje wa? A e-paje na: Ebbejeje ndike.»
³² Nje ke Jeju ulade le awje ngaa ingaje neje le ddew kara baa toke n̂-pa narede.
³³ Kake daw n̂-tutuje ngonn kororo le a, nje-kororoje le paje arede na: « Mbata ddi bba aw tutuje ngonn kororo le wa?»
³⁴ Dilaje te na: « *Ebbe-dewje ndike.»
³⁵ N-ddeeje ke ngonn kororo le dare Jeju. Dunguje kubbujede dɔ kororo te le ngaa dare Jeju aale.
³⁶ Ngonn kororo le aw nja ke Jeju a dewje aw najije kubbujede lede dɔ ddew te njal njal.
³⁷ N-ddee ngɔsi ke Jurusalam ke ddew ke ta ddisi ne dɔ ddingiri Olibiyeje ke nangê a, rɔ nje-njaje goe te tɔyn ke banya nelde ngaa daw pitije Lubba ke taar wɔju dɔ nemɔrije tɔyn ke dooje.
³⁸ N-paje na: « *Ebbe-dewje bbar Tar ke Maji dɔ tɔku-mbay te ke ddee ke ria! Me-wul-lɔm to me dara te, ke piti to loje te ke taar uta tɔyn!»
³⁹ Mare *Parijiyenje ke eeje horo dewje te ke banya paje are Jeju na: « Nje-ne-tɔju, e-ndange nje-njaje goi te are dutuje tade.»
⁴⁰ Nila te na: « M-pa marese, bbo dutuje tade a erje a kuruje eki.»

Jeju nɔ mba Jurusalam

⁴¹ Toke Jeju ddee ngɔsi ke Jurusalam ngaa oo bbe le a nɔ mba bbe le, ⁴² ngaa n̂-pa na: « Jurusalam bbo to, ei njaa kara e-gere ne ke a kari *me-wul-lɔm me ndɔ te neenn a! A bbasine ne le iya rɔe are oo ang. ⁴³ Me ndɔje te ke aw ddee guku a, nje-baanji lei a kila ndoko guku ne dɔi, da kiri dɔi ngaa da korei ke yoo ke ne. ⁴⁴ Da guri rum, ei ke dewje lei ngaa da kinya er ke dunda dɔ mare te ang, mba e-gere go kare ke Lubba ddee ta la ne sei ang.»

Jeju tubba nje-ne-labbeje key-polo-Lubba te

⁴⁵ Jeju ande key-polo-Lubba te ngaa aw tubba nje-ne-labbeje, ⁴⁶ ngaa n̂-pa narede na: « Lubba pa me Maketurute laa na: Key lem a to key duju Lubba. A esese ddaje key le to lo kiya-rɔ le nje-bbokoje.»
⁴⁷ Naw n̂-tɔju ne ke ndɔ tɔyn me *key-polo-Lubba te le. Ngaa tɔku nje-poloje Lubba ke *nje-kɔruje gel-ndu ke tɔku dewje aw sangeje ddew ta tɔle.
⁴⁸ A n̂-gereje ne ke ta dda bba ta tɔle ne ang, mba dewje tɔyn aw ooje tar laa nya.

20

*Tɔku dewje le *jiipije maynje tar ke Jeju*

¹ Mare ndɔ kara horo ndɔeje teenn, Jeju aw tɔju ne dewje ke banya me key-polo-Lubba te ddem, aw ila mber-Tar ke Maji ddem. Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel-ndu, ke tɔku dewje le

*Jiipije undaje lo teeje. ² N-paje dare na: « Ddew ddi te bba aw e-dda ne ne neenn wa, wase na njaa gate a ari ddew wa?» ³ N-tel ke tar narede na: « Ema kara ma dujuse tar to: ⁴ E-paje aremje moo, na a ula Jan are dda batem dewje wa? Lubba wase dewje wa?» ⁵ A n-paje tar neenn horode te na: « Bbo jilaje te na: Lubba a a ulae a, na pa na: Mbata ddi bba e-ndikije te saa ang wa? ⁶ Bbo n-paje na: Dewje a, dewje toyn a tilaje ke er tolje, mbata dooje to Jan to nje-kila mber-tar le Lubba.» ⁷ Yeenn a dilaje te na n-gereje lo ke batem le in te ang. ⁸ Jeju pa are de na: « Ema kara ma bbar ri dew ke arem ddew ta dda ne nejeenn le karese ang to.»

*Gusu-tar do nje-ddaje kula me ndoo nduu*te.* *

⁹ Goe te a nunn kutu pa gusu-tar neenn kare dewje na: « Mare dew uwa ndoo *nduu* † ninya kula ndoo le ji nje-ddaje kula ndoo *nduu te a notu naw mare bbe te ta dda ndo banya. ¹⁰ Nayn kuja kande-ko ase a, nje-ndoo le ula mare nje-kula laa ro nje-ddaje kula me ndoo *nduu* te le kare dulaje ke kande-nduu le dareje. ‡ Nje-ddaje kula me ndoo *nduuje te uwaje nje-kula le tundaeje ngaa tubbaeje are n-tel jia baa. ¹¹ N-tel nula mare nje-kula ke dang bbay a,

duwaeje n-tundaeje, n-tajeje ngaa n-tubbaeje dare n-tel jia baa. ¹² Gol muta laa, n-tel nula mare nje-kula bbay a dareje do ngaa n-tubbaeje. ¹³ Nje-ndoo le pa na: Ma dda to ddi a neenn wa? Ma kula ngonnum ke m-ndike nya, a du ang, da bbeleje. ¹⁴ A kake nje-ddaje kula me ndoo *nduu* te le ooeje a n-paje na: Ne a n-to nje-kuwa ne-ndubba, areje n-toleje mba kare ta ne-ndubba le tel to leje. § ¹⁵ N-teeje saa ke ddang me ndoo te le ngaa n-toleje. Ddi ngaa nje-ndoo *nduu* le a dda ke de bba-sine ngaa neenn wa? * ¹⁶ Na ddee tol nje-ddaje kula me ndoo *nduu* te le ngaa na kare ndoo *nduu le mare dewje ke dang.» † Kake dewje ke banya ooje tar le a, n-paje na: « Maji kare neenn to toke baann ang!» ¹⁷ Jeju oru keme aade a pa na: « Tar ke Lubba dda me Maketurute na: Er ke nje-kosuje key mbeteje. Er le tel ddee to singa gol key ke dungu nangê. Gel tar neenn na ddi wa? ¹⁸ Dew ke oso do er te le a singa roe a guru ngaa dew ke er le oso doe te a, er le a nyaren dew le.» ¹⁹ Kare teenn njaa toku nje-poloje Lubba ke nje-koruje gel-ndu aw sangeje ddew ta kuwaeje a ne kara, n-bbelje kem dewje. N-gereje to Jeju pa gusu-tar le woju dode.

* **20:8** 20.8 Oo 13.6 ke tar ke gele te.

† **20:9** 20.9 Oo 13.6 ke tar ke gele te.

‡ **20:10** 20.10 Oo 13.6 ke tar ke gele te.

§ **20:14** 20.14 Oo 13.6 ke tar ke gele te.

* **20:15** 20.15 Oo 13.6 ke tar ke gele te.

† **20:16** 20.16 Oo 13.6 ke tar ke gele te.

ke gele te.

*Tar kuka *lambo ke Sejar*

²⁰ Nje-poloje Lubba ke nje-koruje gel-ndu undaje kemde do Jeju te ngaa, dulaje dewje ke nje-gusuje ke ddaje rōde to dewje ke maji. Dewje le awje mba kingaje Tar ke Maji ang ta Jeju te bba ta kuwaeje kinyaeje ji nje-gange sariyaje ke nje-kōn-bbe te. ²¹ Dewje le dujeje tar neenn na: « Nje-ne-tōju, n̄-gere to tar pa lei ke ne-tōju lei to ke dōgole ngaa ōru kem dew ang. Aw tōju ddew le Lubba ddew tar te ke tōkōrō. ²² Ndu areje ddew kare juka *lambo ke Sejar wase ndu mbete wa?» ²³ Jeju gere gusu lede a ilade te na: « E-tōjumje mare *kand-nare kara. ²⁴ Endaji do dew ke dunda ke ne ke n̄-dda nare te neenn to le na wa?» N̄-paje na: « To le Sejar.» ²⁵ Yeenn a n̄-tel n̄-pa narede na: « Areje Sejar ne ke to le Sejar, areje Lubba ne ke to le Lubba.» ²⁶ Horo tarje te tōyn ke Jeju pa kem dewje teenn, nje-gusuje le ingaje mare ne mba kunda ne tar dōe te ang. Dutuje tade mba tar ke n̄-tel ne uta dōde.

Tar kin le nje-yoje

²⁷ *Sadusiyenje ddeje rō Jeju te. *Sadusiyenje toje dewje ke ooje mede te to kin le nje-yoje goto. N̄-dujeje tar neenn na: ²⁸ « Nje-ne-tōju, oo Moyije dda me make-turu te na: Toke dew taa dene ngaa ee ke ngonn ang a oy a, maji kara ngokōen ta dene-ndubba laa uju ne ngannje ture te. ²⁹ Ngakōnaa

eeje siri. Ne ke dōngōr n̄-taa dene ngaa nuju saa ngonn ang a noy. ³⁰ Ne ke n̄-tee go ngokōen te ke dōngōr n̄-taa dene-ndubba le, nuju saa ngonn ang a noy. ³¹ Muta lede taa dene-ndubba le a toke baann tō. Dede siri keme njaa n̄-taaje dene-ndubba le a dujuje ang a doyje. ³² Gode te a, dene-ndubba le oy tō. ³³ Ndo kin le nje-yoje a na gate horo nje-me-kōnje teenn ngaa a to nje-dene le wa? Mba dede siri keme n̄-taaje dene le go naa te.» ³⁴ Jeju ilade te na: « Dewje ke do ndoje te neenn aw taaje dene ke aw taaje ngaw, ³⁵ a dewje ke Lubba oo to daseje ta kin me buwa yo te ngaa da kisije ke tebbe do ndoje te ke aw ddee, da taaje dene ang wase da taaje ngaw ang. ³⁶ Da koyje ndo kara ang ngaa, mba da kaseje naa ke anjije ngaa da toje to ngann le Lubba, de nje-kinje horo nje-yoje te le. ³⁷ Moyije pa tar kin le nje-yoje ndo te ke noo ne tar ke in me ber-kam te. N̄-bbar *Ebbe-dewje to Lubba le Abaraham, Lubba le Ijake, Lubba le Jakobbo. ³⁸ Lubba to Lubba le dewje ke oy ang, a n̄-to Lubba le dewje ke isije kem baa, mba keme te dewje tōyn isije kem baa.» ³⁹ Mare *nje-koruje gel-ndu ilaje te na: « Nje-ne-tōju, e-pa tar maji nya.» ⁴⁰ Yeenn a mal dujeje tar ddade ang ngaa.

Kiriste to ngonn le Dabbiti wa?

41 Jeju pa arede na: « Ddew ddi ta a kaseje ta pa na Kiriste to ngonn le Dab-bitu wa? 42 Dabbiti njaa pa me Maketurute le *Some na: *Ebbe-dewje pa are Ebbe-mje na: Isi dɔ ji kɔlem te 43 ndereng ndɔ te ke ma dda kare nje-baanji lei telje to lo kungu gɔli. 44 A bbo Dabbiti bbar Kiriste *Ebbe-dewje a na to ngonne toke baann wa?»

*Jeju ndange *nje-kɔruje gel-ndu*

45 Dewje ke banya aw ooje tar le Jeju a, Jeju pa are nje-njaje goe te na: 46 « Aaje rɔse rɔ *nje-kɔruje gel-ndu te, mba n̄-ndikije ta kula kubbu ke ngal bba ta nja ne. N̄-ndikije kare dewje ddade lapiya nata. N̄-ndikije ne-kisije ke to kete me key-mbɔn̄-naa te le *Jiipije ke ne-kisije ke dunda ta ne-kusa te kete. 47 N̄-taaje ne-kinga le dene-ndubbaje tɔyn, n̄-dujuje Lubba dare kure ew, mba kem dewje. Sariya ke Lubba a gange dɔde te a ngeng kuta sariya le kese dewje.»

21

Ne-kare-baa le dene-ndubba

1 Jeju unn keme a oo nje-ne-kingaje ke aw ilaje *ne-kare-baa lede me ka te me key-polo-Lubba te. 2 Noo mare dene-ndubba ke to nje-ndoo ke aw ila ngann *kand-nare joo me ka te le tɔ. 3 N̄-pa na: « M-pa marese, ke

tɔkɔrɔ, dene nje-ndoo neenn ila nare uta kese dewje tɔyn, 4 mba ne ke dooje ne ta dda ne ang a dede tɔyn dilaje me ka te. A ne nila ne ke to ngeng saa nya. Bbay ne ke to ta kare n̄-ngem ne rɔe a nila.»

Jeju pa tar dɔ key-polo-Lubba te ke da guru

5 Mare dewje aw paje tar na: « Ooje key-polo-Lubba ke dɔsu ke erje ke kura ngaa n̄-dda dare kura ke neje ke dewje ddeeye ne to *ne-kare-baa are Lubba.» A Jeju pa na: 6 « Ne ke aw ooje neenn mare ndɔje aw ddeeye ke da guru. Mare er ke dunda dɔ mare te a nayn taar ang.»

Neje ke a ddee kete bba dduu ndɔ a kase

7 Dewje le dujeje na: « Nje-ne-toju, ndɔ ke dda neenn le a to wa? Ngaa ddi a toju to nejeenn le a ta ddeeye wa?» 8 Jeju ila te na: « Aaje rɔse, areje derese ang, mba dewje nya a ddeeye ke rim ngaa da paje na: Ema Kiriste le a mare neenn. Mareje a paje na: Ndɔ nayn ngɔsi baa ngaa. A unnje gode ang. 9 Toke a kooje tar ddɔ ke tar neje ke dewje a ddaje ke dɔ ngeng a, areje bbil ddase ang, mba maji kare neenn le tee dɔngɔr bba. A njange baa goe te a to dduu ndɔ ang bbay.» 10 Goe te a n̄-pa narede na: « Dewje a ddaje ddɔ ke naa ngaa mare bbe a dda ddɔ ke mare bbe. 11 Nange a yeke to bbil nya ngaa bbo a koso ke rɔ-toje ke

dewje a koy ne nya a koso mare loje te. Mare ne-bbelje a teeje ngaa *ne-toju-neje* ke ngeng a kubbaje darâ.» *

Ne-singaje ke a kinga nje-njaje go Jeju te

¹² « A dōngor kete kare nejeenn teeje a, da tundase ngaa da ddase maji ang, da kilase ji dewje te key-mbōñ-naa te le *Jiipije, da kilase key-kula te, da kaw ke se no toku-mbayje te ke boy ke no ngann toku-mbayje te wōju dōm. ¹³ Nejeenn le a karese ddew kare e-paje tar naji lem. ¹⁴ E-sangeje mese kete wōju dō tar ke a paje, mba kōru ne naji lese ang, ¹⁵ mba ma karese tar kem-kare ke a kuta singa nje-baanji lese wasē tar ke nje-baanji lese a maynje ang. ¹⁶ Kōnsese ke bōsese, ngakōnse ke nje-nujuje lese ke nje-buwa-kuraje lese njaa kara a kilase ji nje-baanji te ngaa da tōl mareje nya horose te. ¹⁷ Dewje a mbetese wōju dōm. ¹⁸ A ben dōse kara a koso nangē ang. ¹⁹ Uwaje areje ngeng a, a kisije ke tebbe.»

Ne ke a ddee dō Jurusalam te

²⁰ « Toke ooje nje-ddōje gukuje dō bbe ke Jurusalam a, e-gereje to kare ke da tuju ne Jurusalam ddee ngōsi. ²¹ Kare teenn maji kare dewje ke a kisije nange Jude te, aynje ke dō ddingirije te, maji kare nje ke a kisije

dann bbe te ke Jurusalam aynje ke ddang ngaa maji kare nje ke a kisije ngann bbeje te andeje me bbe te ke Jurusalam ang. ²² Mba a to ndō ke Lubba a gange sariya dō dewje te, mba kare neje tōyn ke ñ-dda me Maketurute le Lubba ddeeje to ne ke tōkōrō. ²³ Kem-to-ndoo a dda deneje ke a kuwaje sem, ke deneje ke aw areje mba ngannde me ndōje teenn, mba ne-wungu ke bo a to me bbe te le, ke wungu a kōn Lubba wōju dō dewje ke bbe te le tō. ²⁴ Da tolde ke toku kiya, da kaw ke de to bbereje horo dewje te ke mare bbeje te tōyn ngaa mare dewje ke gelde to *Jiipije ang a mbōynje Jurusalam ke gōlde lake lake ndereng dō kare lede a kase.

Ndō tel le Ngonn le dew

²⁵ Ne-toju-ne* a ddee ddew te le kare, ddew te le neyn, ke ddew te le endeterendeje. † Dō nange te, bbēl a dda dewje, da gereje ne ke da ddaje wōju dō kōru ba kate ke aw bbar ke lenge laa ang. ²⁶ Bbēl a tōl dewje kare te ke daw ñ-ngebbeje ne ke a ddee dō nange te, mba singa-mōnguje ke darâ tōyn a yekeje. ²⁷ Kare teenn dewje a kooje Ngonn le dew ke a ddee me mum te ke singa, ke ndoko. ²⁸ Toke neenn unn kute ta ddee a, areje njarara ngaa uwaje dōse ke taar, mba ndō kōruse me bbere te nāyn ngōsi.»

* **21:11** 21.11 Oo 11.16 ke tar ke gele te.

† **21:25** 21.25 Oo 11.16 ke tar ke gele te.

*Gusu-tar dɔ *kake tungu te*

²⁹ Goe te a Jeju pa mare gusu-tar arede na: « Ooje *kake tungu ke kese kakeje tɔyn. ³⁰ Kake daw dunjuje, a esese njaa aaje a, e-gereje to bbar ddee ngɔsi ngaa. ³¹ Esese kara ddew kara baa tɔ, bbo ooje nejeenn ke aw ddeeje a, maji kare e-gereje to *Kɔn̄-bbe le Lubba nays ngɔsi. ³² Tɔkɔɔ m-pa marese, dewje ke bbasine neenn a koyje tɔyn ang a nejeenn tɔyn a ddeeje. ³³ Dara ke nange a ndayje, a tarje lem a ndayje ang.»

Tar kuwa kare ngeng!

³⁴ « E-ngemje maji, areje mese to ke dɔ ne te ke ta kusa kare uta dɔse ang, wase dɔ kay koto te ang, ddem dɔ bbo neje te ke nangê ang, mba kare ndɔ neenn le ddee dɔse te hɔy ³⁵ toke le bura ang, mba ndɔ le a ddee busu dɔ dewje te tɔyn ke dɔ nange te. ³⁶ E-tibbije ang ngaa e-dujuje Lubba ke kare tɔyn, yeenn bba a kingaje singa, mba tee ne ta ne te ke a ta ddee, ddem mba kare ne taar nɔ Ngonn le dew te.» ³⁷ Lo are a, Jeju aw tɔju ne me key-polo-Lubba te ngaa lo ndul a naw n̄-to dɔ ddingiri Olibiye te. ³⁸ Dewje tɔyn awje rɔe te key-polo-Lubba te ke kɔ-siñ-endɔɔ mba koo tar laa.

22

Judase unn ndue ta ndoko dɔ Jeju

¹ Ndɔ *kusu ke daw dusa mapa ke n̄-dda ke *wum ang ddee ngɔsi. Daw n̄-bbar *kusu le na *kusu *Pake. ² Tɔku nje-poloje Lubba ke *nje-kɔruje gelndu aw sangeje gusu ke ta tɔl ne Jeju, mba n̄-bbelje dewje. ³ Esu ande me Judase te ke daw n̄-bbare na Isikaryote. N-to kara le *nje-kayn̄-kulaje le Jeju ke dɔku gire joo. ⁴ Judase aw mɔse tar ke tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔn dɔ dewje ke aw ngemje ta key-polo-Lubba wɔju dɔ gusu ke ta kila ne Jeju me jide te. ⁵ Rɔde nelde ngaa dunnje ndude ta kare nare. ⁶ Judase ndiki goe ke de ngaa aw sange ddew ke maji, ke na kila ne Jeju me jide te kare dewje ke banya gereje ang.

*Jeju ula *nje-kayn̄-kulaje kare dda muru *Pake*

⁷ Horo ndɔ *kusu te ke daw dusa mapa ke n̄-dda ke wum ang le, ndɔ tɔl ngann bateje dda ne muru *Pake ase. ⁸ Jeju ula Piyar ke Jan ngaa pa arede na: « Awje aw ddaje muru *Pake areje jonje.» ⁹ N̄-paje dareje na: « Lo ke dda e-ndiki ta kare n̄-dda muru le ke te wa?» ¹⁰ Nilade te na: « Ooje, toke a kandeje me tɔku bbe te toonn a, mare dew ke oto joo-maann a kingase. Awje goe te me key te ke na kande te, ¹¹ ngaa e-paje are nje-key le na: Nje-ne-tɔju ulaje ari na: Me key ke dda ma kɔn muru *Pake ke *nje-kayn̄-kulaje lem te wa? ¹² Na

tojuse tōku me key ke to taar, ke n̄-mōse neje ke te tōyn mban. Lo teenn le a a ddaje muru ke te.»¹³ Dawje dingaje neje le toke n̄-pa narede ngaa n̄-ddaje muru *Pake le.

*Jeju dda me-kara ke *nje-kayn̄-kulaje laa*

¹⁴ Dō kare ne-kusa le ase a, nisi ta tabele te ke *nje-kayn̄-kulaje. ¹⁵ N̄-pa narede na: « M-ndiki nya ta kusa ke se *Pake neenn kete bba ta koo ndoo. ¹⁶ Tōkōrō, m-pa marese, ma kusa *Pake mare ang ngaa ndereng ndō ke *Pake le a ddee to ne ke tōkōrō me *Bbe-kōn te le Lubba.» ¹⁷ Nunn ngo-nare ke maan nduu to me te, nare wooyo Lubba ngaa n̄-pa na: « E-taaje maan̄-nduu ke ngo-nare te neenn e-kaynje naa. ¹⁸ Tōkōrō, m-pa marese, unn kute bba-sine, ma kay maan̄-nduu* mare ang ndereng *Bbe-kōn le Lubba a ddee. *» ¹⁹ Goe te a nunn mapa, nare wooyo ngaa n̄-tete narede ngaa n̄-pa narede na: « Mapa neenn to da-rōm ke Lubba are mba tar dōse. E-ddaje ne neenn mba kole ne mese dōm te.» ²⁰ Ddew kara baa, go nekusa te a nunn maan̄-nduu ke ngo-nare te narede ngaa n̄-pa na: « Maan̄-nduu ke ngo-nare te neenn to *kōsu-dōnō ke siki ddew mesem te ke kayn nangē mba tar dōse. ²¹ A dew ke a ndoko dōm ee sem ta tabele te neenn. ²² Ngonn le dew a koy, mba to ne ke Lubba a oju. A

kem-to-ndoo a dda dew ke a ndoko dō Ngonn le dew le.»²³ Daw n̄-dujuje naa se na horode te a, a dda neenn le wa?

Na to dew ke bo uta keseje wa?

²⁴ Nje-kayn̄-kulaje aw maynje naa ta gere se na to dew ke bo horode te uta keseje wa? ²⁵ Jeju pa arede na: « Mbayje ke dō dewje te aw onje dōde ngaa nje ke toje to nje-kōn̄-bbeje areje dewje aw bbarjede to nje-ddaje me-maji. ²⁶ A lese to ddew kara baa to ke baann ang. Maji kare dew ke bo nya horose te to toke mare le ngonn. Maji kare dew ke on dō dewje to toke mare le nje-kula lede. ²⁷ Na to dew ke bo wa? Dew ke isi ta tabele te wase dew ke aw dda ke nje-kisi ta tabele te wa? Dew ke isi ta tabele te le a to dew ke bo ang wa? A ema, mee horose te toke mare le nje-kula le dewje. ²⁸ Esese e-naynje sem me ne-wunguje te ke ddee dōm te. ²⁹ Yeenn a ma karese *bbe-kōn ddew kara baa toke Bōmje arem, ³⁰ mba kare usaje ne ke ayje ne ta tabele te lem me bbe kōn te lem ngaa kare ta isije ngende-mbayje te, ta gange sariya dō gel ngann Ijarayelje te ke dōku gire joo.»

Jeju pa are Piyar na, na mayn tar le ne gōl muta

³¹ *Ebbe-dewje pa na: « Simō, Simō, Esu duju ta balse toke daw n̄-bal waa ta kare are. ³² A ema, m-duju Lubba

* 22:18 22.18 Oo 13.6 ke tar ke gele te.

mba tar lei, ta kare koo-me-te lei enge ang ddem, ta kare bbo e-tel rom te a e-dda bba are ngakoinje uwaje koo-me-te lede are ngeng.» ³³ Piyar pa are Jeju na: « Ebbemje, m-to ngosi ta kaw sei keykula te ngaa ta koy sei.» ³⁴ Jeju pa na: « Piyar, m-pa mari kete bba kare kuran no bbokone, a mayn tar lem na e-gerem ang gol muta.»

Arje perere

³⁵ Jeju pa arede bbay na: « Ndo ke mulase mare awje ke bbol-ngem nare ang ddem ke bbol kungu-ne ang ddem ke ne-gol ang ddem le se ne duse wa?» Dilaje te na: « Ne kara duje ang.» ³⁶ N-pa narede na: « A ke bbasine, dew ke ee ke bbol-ngem-nare a unn, ddew kara baa dew ke ee ke bbol-kungu-ne a unn. A bbo dew ke ee ke toku kiya ang a, labbe kubbu laa mba ndoko ne toku kiya.» ³⁷ M-pa marese: Maji kare tar ke n-dda me Maketurute le Lubba te na: N-turaje horo nje-ne-ddaje te ke maji ang le ddee ne ke tokoro dom te ngaa ne ke to waju dom a kunda ngange.» ³⁸ N-paje dareje na: « Ebbejeje, toku kiya a joo neenn.» Jeju pa arede na: « Yeenn njaa ase.»

Kare koy le Jeju ddee ngosi

³⁹ Goe te ke Jeju in me key te le tee a, naw do ddingiri Olibiyeje te toke naw n-dda ke ndo toyn. Nje-kayn-kulaje awje goe te. ⁴⁰ N-tee lo teenn le a, n-pa narede na: « E-dujuje Lubba, mba kare osoje me ne-kere te ang.»

⁴¹ Goe te a, noru roe naw ddew ew ase ngal le ne-kila, nosu gole nangê ngaa n-duju Lubba, ⁴² n-pa na: « Boy, toke e-ndiki a, uta ngo-nare kem-to-ndoo neenn dom te ke ddang. E-dda toke mei a ndiki bbo toke mem ndiki ang.» ⁴³ Kare teenn mare anji tee ingae, mba kare singa. ⁴⁴ Roe nele ang nyom ngaa n-duju Lubba nya. Tete ke roe te tel toke le kor mese ke aw gayn nangê. ⁴⁵ Nin taar go duju Lubba te le ngaa n-ddee ro *nje-kayn-kulaje te le. Ro *nje-kayn-kulaje le nelde ang ngaa aw tibbije bba n-ddee ningade. ⁴⁶ N-pa narede na: « Mbata ddi bba aw tibbije wa? Inje taar, e-dujuje Lubba, mba kare osoje me ne-kere te ang.»

Dewje uwaje Jeju

⁴⁷ Toke Jeju aw pa tar bbay a, dewje ke banya teeje. Kara le *nje-kayn-kulaje laa ke doku gire joo ke ria na Judase unn no dewje ke banya le. Judase le ddee ngosi ke Jeju ta to mbia. ⁴⁸ Jeju pa are na: « Judase, ila Ngonn le dew ji dewje te ddew to mbia te wa?» ⁴⁹ Nje-kayn-kulaje ooje ne ke a ta ddee le a, n-paje na: « Ebbejeje, ja tukade ke toku kiya le wa?» ⁵⁰ Mare kara horode te tuka mbi nje-kula le toku nje-polo ke kol ti. ⁵¹ A Jeju pa na: « Ase baann! Jeju oru mbi dingaw le ngaa mbia le tel ddee maji.» ⁵² Goe te a Jeju pa are toku nje-poloje Lubba ke nje-kon do

dewje ke aw ngemje key-polo-Lubba ke tōku dewje ke ddeeje ta kuwaeje na: « E-ddeeje ke tōku kiya ke kakeje toke le e-ddeeje ta kuwa nje-bboko. ⁵³ Mee ke se key-polo-Lubba te ke ndo toyn a uwamje ang. A kare neenn to lese, ke to singa le lo-ndul.»

Piyar mayn tar le Jeju

⁵⁴ Goe te ke dewje uwaje Jeju a, dawje saa ngaa dan-deje saa key le mare tōku nje-polo Lubba. Piyar aw unn goe ngaa nayn ddew ew. ⁵⁵ N-yelje puru dann lo te me ndoko te le ngaa disije tae te. Piyar isi horode te to. ⁵⁶ Mare nje-kula ke dene ooe ta puru te le. Naa Piyar le ngaa n̄-pa na: « Dingaw neenn nja ke Jeju to.» ⁵⁷ A Piyar mayn na: « Dene, m-gere ang.» ⁵⁸ Ngaji goe te a, mare dew ooe ngaa pa na: « Ei, ee horo nje-njaje go Jeju te to.» Piyar pa are dew le na: « Mee horode te ang!» ⁵⁹ Ase gōl kare kara a, mare dingaw pa are ngeng bbay na: « Tōkōrō, dingaw neenn nja saa, mba dingaw neenn to dew ke Galile.» ⁶⁰ Piyar ilae te na: « Ei, m-gere tar ke a ta pa ang.» Toke Piyar aw pa tar bbay a, kare teenn njaa kuran nō. ⁶¹ *Ebbe-dewje turu rōe ngaa aa Piyar. Piyar ole mee do tar te ke *Ebbe-dewje pa are na: Kete bba kare kuran nō bbokone, a mayn tar lem gōl muta. ⁶² Piyar tee ddaka ngaa nō nya.

Dewje tajije Jeju

⁶³ Dewje ke aw ngemje Jeju le aw kokeje ngaa aw tundaeje. ⁶⁴ N-tōje keme ke kubbu ngaa n̄-dujeje na: « Na a undai wa? E-bbar ri dew ke undai le.» ⁶⁵ N-tajeje nya ddew tarje te dang dang.

Daw ke Jeju lo-gange-sariya te

⁶⁶ Toke lo are a, kuwa-dōnaa le tōku dewje le *Jiipije, ke tōku nje-poloje Lubba, ke *nje-kōruje gel-ndu mbōnje naa ngaa are n̄-ddee ke Jeju lo-gange-sariya te. ⁶⁷ N-paje na: « Bbo e-to Kiriste a e-pa areje.» Jeju ilade te na: « Bbo m-pa marese a, a kooje ne mese te ang, ⁶⁸ ngaa bbo m-dujuse tar a, a kilamje te ang. ⁶⁹ A kunn kote bba-sine, Ngonn le dew a kisi do-ji-kōl Lubba ke nje-singamōngu te.» ⁷⁰ Dede toyn n̄-paje na: « Yeenn a, e-to Ngonn le Lubba wa?» Nila te na: « Esese njaa e-paje na: M-to Ngonn le Lubba.» ⁷¹ N-paje na: « Ddi a ta koo tar le nje-najije dda ne bbay wa? Jeje njaa joo tar ke tae te mban.»

23

Daw ke Jeju nō Pilate te

¹ Dewje ke uwaje Jeju inje taar toyn ngaa awje saa nō Pilate te. ² Dulaje tar tae te na: « Jinga dingaw neenn, naw nosu kutu dewje ta kare n̄-ddaje do-ngeng. N̄-pa nare dewje ta kare uka *lambo ke Sejar ang ngaa n̄-pa na ne njaa n̄-to Kiriste, n̄-to Mbay.»

³ Pilate duju tar Jeju toke be: « E-to tōku-mbay le *Jiipije wa?» Jeju ilae te na: « Ei njaa e-pa.» ⁴ Pilate pa are tōku nje-poloje Lubba ke dewje ke banya na: « Minga mare ne ke ase kare munda ne tar dō dingaw te neenn kara ang.» ⁵ A n̄-telje n̄-paje dare ngeng nya na: « Naw n̄-toju dō-ngeng dewje ddew ne-toju te dō nange te ke Galile tōyn. Nunn kute bbe te ke Jude ndereng lo te neenn.» ⁶ Kake Pilate oo tarjeenn le a, n̄-duju ta gere se dingaw neenn to dew ke bbe te ke Galile wa? ⁷ N̄-pa dare Pilate na Jeju in nange te ke tōku-mbay *Erode a on dōe a, nulae rō *Erode te ke ee Jurusalam me ndōje teenn tō.

*Daw ke Jeju nō *Erode te*

⁸ Toke *Erode oo Jeju a, rōe nele nya. Lew baa njaa naw n̄-sange ddew ta kooe, mba noo tarje nya ke dewje aw paje dōe te ngaa n̄-ndiki ta kare Jeju dda mare ne-mōrije are noo. ⁹ N̄-duju tar Jeju nya. A Jeju ilae te ang. ¹⁰ Tōku nje-poloje Lubba ke *nje-kōruje gel-ndu eeje teenn ngaa aw gangeje tar ula ta Jeju te ke singa singa. ¹¹ *Erode ke mbambaje laa ooeje maji ang. N̄-kokeje ngaa dulaeje kubbu ke ndōne. Goe te a, dulaeje rō Pilate te guku. ¹² Ndōe teenn njaa Pilate de ke *Erode ke n̄-toje to nje-baanji le naa, n̄-telje to nje-buwa-kuraje.

N̄-tel ke Jeju nō Pilate te

¹³ Pilate bbar tōku nje-poloje Lubba ke nje-kōnje dō dewje, ke dewje, ¹⁴ ngaa n̄-pa narede na: « E-ddeeje ke dingaw neenn rōm te ngaa e-paje na: Naw n̄-toju dō ngeng dewje. Ooje: M-duje tar kemse te. A minga mare *majang ke n̄-dda bba undaje ne tar dōe te le kara ang. ¹⁵ *Erode kara inga *majang ke n̄-dda kara ang tō. Mba yeenn a, nulae ne nareje guku. Ooje, dingaw neenn dda mare ne kara ke ase yo ang. ¹⁶ Ma kare dundae ke ndey a, ma kinyae.» ¹⁷ [Ndō *kusuje tōyn, to tar le Pilate ta kōru dew kara key-kula te.] ¹⁸ Dewje le tōyn paje ke taar na: « E-tōl dingaw neenn a ōru Barabase areje!» ¹⁹ Barabase le duwae dilae key-kula te, mba nee horo mare dewje te ke ddaje dō-ngeng me bbe te ke Jurusalam ddem Barabase tōl dew ddem. ²⁰ Pilate pa tar arede bbay, mba n̄-ndiki ta kinya Jeju. ²¹ A duruje eki na: « E-tōle dō kake-dese te! E-tōle dō kake-dese te!» ²² Pilate pa arede gol muta laa na: « Majang ddi a n̄-dda wa? Minga mare ne ke n̄-dda ke ase yo ang. Ma kare dundae a dinyae.» ²³ A dewje le uruje eki dujuje nya na n̄-tōl Jeju dō kake-dese te. Eki lede uta dō Pilate. ²⁴ Yeenn bba Pilate unn ndu ta dda ne ke daw n̄-dujuje le. ²⁵ Nōru Barabase ke dewje le dujeje ta kare nōre le. Barabase ke dilae key-kula te

wɔju dɔ dɔ-ngeng, ke wɔju dɔ dew ke n̄-tɔle le ngaa nula Jeju jide te ta kare n̄-ddaje saa ne tɔyn ke mede ndiki.

Daw ke Jeju ta tɔle

²⁶ Toke mbambaje aw awje ke Jeju a, dingaje Simɔ ke to dew ke bbe te ke Sirene ke in ndɔɔ aw tel ke bbê. Duwaeje dundaje kake-dese dɔe te ta kare noto n̄-nja ne go Jeju te. ²⁷ Dewje banya banya ke deneje aw awje go Jeju te. Deneje le aw undaje karede ngaa aw nɔje mba tar laa. ²⁸ Jeju turu rɔe ke rɔde te ngaa pa na: « Deneje ke Jurusalam, e-nɔje mba tar lese ke tar le ngannse bbo e-nɔje mba tar lem ang. ²⁹ Ooje, mare ndɔ aw ddee ke dewje a paje na: Koko ee ke deneje ke awje kate, ke dede ke dujuje ang bbay, ke dede ke dareje mba ngonn il ang! ³⁰ Me ndɔje teenn le dewje a paje kare ddingirije na: Osoje dɔje te! Da pa kare dɔ-kubbaje na: E-debbeje dɔje te! ³¹ Mbata bbo n̄-dda ne ke kake ke tebbe toke be a, ddi a da dda ke kake ke tutu wa?» ³² Kare teenn, daw daw ke dingawje joo ke to nje-ne-ddaje ke maji ang, ta tɔlde kara baa ke Jeju.

Dewje bbereje Jeju dɔ kake-dese te

³³ N̄-teeje lo te ke daw n̄-bbar na Ka-dɔ-dew a, n̄-bbereje Jeju dɔ kake-dese te ngaa n̄-bbereje nje-ne-ddaje ke maji ang ke joo le dɔ kake-deseje te. Kara dɔ jikɔl Jeju te a ye ke kara dɔ

ji-gele te. ³⁴ Jeju pa na: « Bɔy oru tar dɔde te, mba n̄-gereje ne ke daw n̄-ddaje ang.» N̄-ddɔje mbari bba n̄-kaynje ne naa kubbu le Jeju. ³⁵ Dewje areje ke-teenn aw ooje nejeenn. Nje-kɔnje dɔ dewje aw kokoje Jeju na: « Naji mare dewje. A bbo n̄-to Kiriste ke Lubba mbere a, maji kare naji darɔe njaa.» ³⁶ Mbambaje kara kokeje. Daw ngɔsi saa ngaa dareje maann binye ke mase ke ria na benegere. ³⁷ N̄-paje na: « Bbo e-to tɔkumbay le *Jiipije a, ei njaa aji rɔi!» ³⁸ Dunda maketuru dɔ kake-dese te le taar na: Ne neenn n̄-to tɔkumbay le *Jiipije. ³⁹ Mare nje-ne-dda ke maji ang kara ke n̄-bbere dɔ kake-dese te taje na: « E-to Kiriste ang wa? Ei njaa aji rɔi bbo ajije!» ⁴⁰ A nje-ne-dda ke maji ang ke kara ndange nje-mare le na: « E-bbel Lubba ang wa? Ei kara n̄-gange sariya dɔi te toke laa tɔ. ⁴¹ Sariya leje to ke dɔgɔle, mba jinga kuka neje ke maji ang ke n̄-dda. A ne n̄-dda ne ke maji ang kara ang.» ⁴² N̄-pa nare Jeju na: « Ole mei dɔm te ndɔ te ke a tel ddee kɔn bbe.» ⁴³ Jeju pa are na: « Tɔkɔrɔ, m-pa mari bbokone a kisi sem lo te ke maji.»

Jeju oy dɔ kake-dese te

⁴⁴ Gɔl kare aw ngɔsi ke dɔku gire joo a, lo ndul dɔ nange te tɔyn ndereng gɔl kare muta ke lo-kul te. ⁴⁵ Kare ndoko ang ngaa kubbu ke n̄-tɔ n̄-gange ne me

key-polo-Lubba tir danna. ⁴⁶ Jeju uru eki ke taar pa na: « Boy, minya ndilim me jii te.» Goe te ke n̄-pa tar neenn a nuwa rœ. ⁴⁷ Nje-kõn dõ mbambaje oo nejeenn le a, nõsu gaji Lubba ngaa n̄-pa na: « Tõkõrõ njaa dew neenn to gate gate.» ⁴⁸ Dewje ke banya banya ke areje lo neje teenn le ooje neje ke teeje le ngaa dundaje karede n̄-telje ne ke bbê. ⁴⁹ Dewje tõyn ke gereje Jeju, ke deneje ke inje saa Galile te awje saa, dareje ddew ew bba daw dooje neje ke aw toje le.

Jejebbe dubbu Jeju

⁵⁰⁻⁵¹ Mare dingaw ke ria na Jejebbe, n̄-to dew ke maji ke dew ke gate gate. N̄-to dew ke bbe te le *Ji-ijije ke ria na Arimate. Naw n̄-ngebbe *Kõn-bbe le Lubba. N̄-to kara le nje-gangeje sariya. A ne n̄-mbete sariya ke nje-gangeje sariya mareje gangeje dõ Jeju te, ke neje ke n̄-ddaje ke Jeju. ⁵² Jejebbe le aw rõ Pilate te ngaa duju ta kunn ninn Jeju. ⁵³ Nõru ninn Jeju dõ kake-dese te nila nangê, n̄-ke ninn le ke kubbu ngaa naw nila me buwa te ke duru me er te. Buwa le dila ninn dew me te ndõ kara ang bbay. ⁵⁴ Ndœ le to ndõ mose ne ngaa *ndõ-kuwa-rõ le *Jiijije a ta kunn kute. ⁵⁵ Deneje ke inje ke Jeju Galile te ddeje saa le, awje ke Jejebbe aw ooje buwa le ke gusu ke Jejebbe ila ne ninn Jeju me buwa te

le. ⁵⁶ N̄-telje mba kaw mose wubbu ke ete maji. Goe te a, duwaje rõde, mba to *ndõ-kuwa-rõ, ddew kara baa toke *ndu pa.

24

Tar kin le Jeju horo dewje te ke oy

¹ Ndõ kara go *ndõ-kuwa-rõ te a, deneje le teeje ke ta-lo-kare baa, awje ke wubbu ke ete maji ke dede njaa n̄-ddaje ke ta buwa yo te. ² Dooje er ke dutu ne ta buwa-yo le toke ndubbu, ³ dandaje a dooje ninn *Ebbe-dewje Jeju le ang. ⁴ Dejeje tar wõju dõ ne ke dooje le pin. A ta koo a, dingawje joo ke ulaje kubbu ke ndõren teeje ingajede. ⁵ Bbel dda deneje le ngaa dulaje dõde ke nangê. Dingawje ke joo le paje arede na: « Mbata ddi bba aw e-sangeje dew ke isi ke tebbe horo nje-yoje te wa? ⁶ Nee neenn ang, n̄-ndol mban. Oleje mese dõ tar te ke n̄-pa narese kare te ke n̄-nayn ne Galile bbay na: ⁷ Maji kare dula Ngonn le dew ji nje-ne-ddaje te ke maji ang, da tole dõ kake-dese te ngaa ndõ muta a na kin.» ⁸ Ngaa doleje mede dõ tarje te le Jeju le. ⁹ Dinje ta buwa yo te n̄-telje mba kõru gel nejeenn tõyn kare *nje-kayn̄-kulaje le Jeju ke dõku gire kara ke kese dewje tõyn. ¹⁰ Mari-Madlena, ke Jani, ke Mari kõn Jakeje, ke mare deneje

a paje tar le are *nje-kayñ-kulaje le. ¹¹ A dooje to tar mbe ngaa dooje mede te ke tar le deneje le ang. ¹² A Piyar in ayn ngoru aw ta buwa yo te le. Nula gose a ta kubbuje ke to nangê a noo ngaa naw ñ-tel ke key a tar ike sel waju do ne ke tee le.

Jeju tee inga mare nje-njaje goe te ddew Emayusu te

¹³ Me ndoe teenn njaa dewje joo horode te awje ke mare bbe te ke ria na Emayusu ke ew ase kula metere doku gire kara, ¹⁴ daw ñ-tonje tam do neje te toyn ke nday le. ¹⁵ Kare te ke daw ñ-tonje tam, ke daw ñ-maynje naa tar a, Jeju ddee ngosi ke de ngaa aw nja ke de. ¹⁶ Daw dooeje a mare ne okude ddew kare ñ-gereje. ¹⁷ N-pa narede na: « Tar ddi bba aw paje horo naa te aw e-njaje ne neenn wa?» Darje lo kara ngaa rode nelde ang. ¹⁸ Mare kara horode te ke ria na Keleyopase ilae te na: « Neje ke ndayje me ndoje te neenn, ei ke kari baa njaa e-to dew ke Jurusalam ke e-gere tare ang wa?» ¹⁹ Jeju pa arede na: « Ddi wa?» Dilaeje te na: « Ne ke ddee do Jeju te ke Najarete. N-to nje-kila mber-tar le Lubba ke ngeng nya ddew kula te ke ddew tar te no gol Lubba te ke no gol dewje te toyn. ²⁰ Toku nje-poloje Lubba leje ke toku-mbayje leje ilaeje me ji dewje te are ñ-gange sariya yo doe te ngaa ñ-tole do kake-dese

te. ²¹ Junda meje to ne a na koru Ijarayel ko bbere te, a do neje teenn toyn, dda ndo muta bbokone ngaa ke ne-jeenn teeje. ²² Tokoro njaa, mare deneje horoje te ddaje ne ke uta doje. Dawje ke talo-kare baa do-bare te ngaa, ²³ dingaje ninn Jeju le ang a, ñ-telje ñ-paje na anjije teeje ingaje neje ngaa paje na nisi ke tebbe. ²⁴ Mare dewje ke eeje ke je awje ta buwa yo te le. Dooje neje le ddew kara baa toke deneje le paje, a dooeje ang.» ²⁵ Jeju pa na: « Nje-ne-gere-angje! Esese ke ooje mese te ke ngoru ke neje toyn ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje arese ang! ²⁶ Maji kare Kiriste oo ndoo toke baann kete bba ta nande me ndoko te laa!» ²⁷ Jeju oru gel ne ke make-turuje le Lubba toyn paje doe te. Nunn kute maketuru te le Moyije ndereng make-turu te le nje-kilaje mber-tar le Lubba. ²⁸ Kake ñ-teeje ngosi ke bbe ke daw dawje ke ke te a, Jeju dda toke na ta kotu kinyade a, ²⁹ ñ-paje nya na: « E-nayn ke je, mba lo aw wul ngaa kare a ta kande.» Nande me bbe te le mba nayn ke de. ³⁰ Nisi ta ne-kusa te ke de a, nunn mapa, ñ-bbar Tar ke Maji doe te. Goe te a ñ-tete danna ngaa narede. ³¹ Yeenn ngaa kemde uja doe te are ñ-gereje. A ne kara, ñ-kiri piti a niki ndong. ³² N-paje tar horo naa te na: « Kare te ke naw ñ-pa tar nareje ddew-bô ngaa naw

nɔru gel maketuruje nareje le meje unda dɔ benya ang wa?»³³ Me kare teenn njaa, dinje n̂-telje Jurusalam ngaa dingaje *nje-kayn̂-kulaje ke dɔku gire kara ke nje-buwanjaje lede³⁴ ke aw paje arede na: « Tɔkɔrɔ *Ebbedewje ndol, mba Simɔ ooe ke keme.»³⁵ Dɔruje gel ne ke ingade ddew-bô, ke ddew ke to ke n̂-gereje ne kare te ke naw n̂-kayn ne de mapa.

Jeju tee inga nje-njaje goe te ke mare dewje

³⁶ Kake daw n̂-paje tar toke baann bbay a, ne njaa n̂-tee nare dannde te ngaa n̂-pa narede na: « Me-wul-lom ee ke se.»³⁷ Mede unda dɔ benya ddem, bbel ddade ddem, are dejeje to nooje uma.³⁸ A n̂-pa narede na: « Mbata ddi bba eeje ke keje mayn̂-tar mese te wa?»³⁹ Aaje jimje ke golumje ooje, ema njaa mar neenn, ɔrumje ooje, uma ee ke tal-rɔ ke singa-rɔ ang. A ema mee ne.»⁴⁰ Kake naw n̂-pa tar baann a, n̂-tɔjude jiaje ke goleje le.⁴¹ Dooje to ne ke tɔkɔrɔ ang bbay, mba rɔde nelde nya. Jeju pa arede na: « Eeje ke mare ne-kusa neenn ang wa?»⁴² Dareje debbe kanji ke kɔbbu kara.⁴³ N̂-taa ngaa nusa kemde te.⁴⁴ Goe te a n̂-pa narede na: « Ne ke m-pa marese kare te ke m-nayn ke se le a neenn. Maji kare ne ke n̂-dda wɔju dɔm me maketuru *ndu te le Moyije, ke me maketuru te le nje-kilaje

mber-tar le Lubba ke me Maketuru *Some te ddee ne ke tɔkɔrɔ.»⁴⁵ Yeenn a nɔru ddew narede kare n̂-gereje ne gel Maketurule Lubba.⁴⁶ N̂-pa narede na: « N̂-dda me Maketurute le Lubba na: Kiriste a koo ndoo ngaa, ndɔ muta a na kin horo nje-yoje te.⁴⁷ Da kila mber-tar ke ri Kiriste kare dewje tɔyn turuje ne ddew lede, mba kare tar *majang lede ɔru dɔde te. Mber-tar le a kunn kute Jurusalam.⁴⁸ E-toje to nje-tar-naji neje neenn le.⁴⁹ Ngaa ooje, ma kare ne ke Bɔy unn ndue ta karese ddee dɔse te. A e-naynje me bbe te ke Jurusalam ndereng ndɔ ke a kingaje singa-mɔngu ke in darâ.»

Jeju tel ke darâ

⁵⁰ Nɔrude naw ke de er ke Betani. Goe te a, nula jia ke taar ngaa n̂-bbar Tar ke Maji dɔde te.⁵¹ Kare te ke naw n̂-bbar Tar ke Maji dɔde te a, ninyade ngaa Lubba unne ke darâ.⁵² Goe te ke dɔsuje golde nɔe te a, n̂-telje Jurusalam ke koko.⁵³ N̂-naynje me key-polo-Lubba te ngaa n̂-pitije Lubba.

Maketuru kula le nje-kayn-kulaje

Kula KI

Jeju pa tar wɔju dɔ Ndil-me-nda

¹ Ngokom Topile, me dɔngɔr maketuru te lem, m-pa tar dɔ neje te tɔyn ke Jeju unn kutu dda, ke neje ke n̄-tɔju kunn kutu kula te ke n̄-dda, ² ndereng ndɔ te ke Lubba unne tel saa darâ. Kete bba kare Lubba tel saa darâ a, nunn ndu ddew te le Ndil-me-nda nare nje-kayn-kulaje ke n̄-mberede. ³ Go yo te laa a, n̄-tɔju rɔe narede ngaa n̄-dda neje dang dang ta tɔjude to nisi kem baa. N-dda toke baann ndɔ dɔsɔ ngaa n̄-pa tar dɔ kɔn̄-bbe te le Lubba narede. ⁴ Mare ndɔ nisi ta ne-kusa te ke de a, nunn ndu narede na: «Ōtuje me bbe te ke Jurusalam ang ta n̄-gebbeje ne ke Bɔ unn ndu ta karese, ne ke m-pa tare marese kete mban le. ⁵ Jan dda dewje batem maann, a sese, a kingaje batem Ndil-me-nda me ndɔje te neenn.

Tar tel le Jeju darâ

⁶ Nje-kayn̄-kulaje le mbonje naa rɔ Jeju te ngaa dujeje na: «Bbasine neenn njaa a tel ke kɔn̄-bbe kare ngann Ijarayelje wa?» ⁷ Jeju pa arede na: «To tar lese ta gere ndɔe wase kare ang. Mba Bɔy wɔju ndɔe le, ke

kare le ddew singa te laa njaa. ⁸ A a kingaje singa-mɔngu ddew te le Ndil-me-nda ke a ddee dɔse te. Ngaa a telje to nje-tar-naji lem me bbe te ke Jurusalam, dɔ nange Jude te tɔyn, dɔ nange Samari te, ndereng kɔyn nange te tɔyn. ⁹ Goe te ke Jeju pa tar le a, nin kemde te ke darâ ngaa mum dibbi dɔe are dooe ang.

¹⁰ Kare te ke daw daaje lo ke darâ ke go Jeju te le bbay a, a ta koo a, dingawje joo ke ulaje kubbu ke nda arje mbɔr nje-kayn-kulaje te le. ¹¹ Dingawje le paje arejede na: «Dewje ke Galale, mba ddi bba arje neenn aw aaje lo ke darâ wa? Jeju neenn ke Lubba unne horose te aw saa ke darâ a tel ddee ddew kara baa toke kaw laa ke ooeje neenn.»

Kuwa dɔ naa le nje-kayn-kulaje

¹² Nje-kayn̄-kulaje le inje dɔ ddingiri te ke ddaw n̄-bbar na ddingiri olibeje le telje Jurusalam. Ddingiri le to ngɔsi baa ke bbe le ase kilo metere kara. ¹³ Toke n̄-teeje Jurusalam a, daalje dawje me key te ke to dɔ mare te taar ke to lo mbɔnaa lede. Dewje ke eeje teenn to Piyar, Jan, Jake de ke Andere, Pilipi de ke Toma, Bartelemi de ke Matiye, Jake ngonn le Alpe, Simɔ ke daw n̄-bbare to Jelote, ke Jude ngonn le Jake. ¹⁴ Dede tɔyn njaa, daw dooje ta naa daw duju Lubba ke ndɔ tɔyn.

Mare deneje, Mari kɔn Jejuje, ke ngakɔn Jeju eeje horode te tɔ.

Dunn Matiyase turu Judase te to nje-kayn-kula

¹⁵ Dɔ ndɔje teenn, Piyar in taar horo nje-mekunnje ke kɔrde ase kɔr kara ke dɔjoo ngaa pa na:

¹⁶ «Ngakomje, ne ke Ndilme-nda unda ta Dabbiti te are pa maketuru te le Lubba ddee to ne ke tɔkɔrɔ. Tar le na Judase a tel to nje-kunn nɔ dewje ke uwaje Jeju.

¹⁷ Kete, nee horoje jee nje-kayn-kulaje te njaa ngaa dinya debbe kula ke jaw n-ddaje neenn jia te tɔ.

¹⁸ N-ndoko ndɔɔ ke nare ke dukae ne mba ne ke maji ang ke n-dda ngaa n-tee noso me ndɔɔ te le ke gɔse, mee ribba ngaa kula-sien tee tɔyn ungu ddaka.

¹⁹ Dewje tɔyn ke ddaje bbe Jurusalam ooje tare ngaa undaje ri ndɔɔ le ke ndɔn tar lede na, Hakeldama, gel ri le na: ndɔɔ mese.

²⁰ N-dda tare maketuru Some te na:

«Maji kare key laa tel dɔ-ndubba ngaa, dew to te ang.»

Tɔ bbay n-dda maketuru te le lubba na:

«Maji kare mare dew taa ture kula te laa.

²¹ «Yeenn a, mare dewje ke njaje ke je dɔ ndɔje te ke Ebbejeje aw ɔru ne nɔje eeje neenn.

²² Unn kute dɔ ndɔ te ke Jan ddae ne batem ndereng ndɔ te ke Lubba unne ne horoje te tel saa ne dará. Maji kare mare dew

kara horo dewje neenn le tel to nje-tar naji ke je wɔju dɔ tar kin le Jeju Kiriste horo nje-yoje te.»

²³ Yeenn ngaa n-tɔjuje dewje joo: Jejebbe ke mare ria to Barsabase ke daw n-bbare bbay na Justus, de ke Matiyase.

²⁴ Goe te a n-dujuje Lubba na: «Ei Ebbejeje ke e-gere ne ke to me dewje te tɔyn, horo dewje te ke joo neenn ɔru dew ke mei ndiki,

²⁵ mba kare n-dda kula le nje-kayn-kulaje turu Juda te ke tusu kula le inya a aw lo te laa ke ase.»

²⁶ N-dda elemteen, a elemteen le oso dɔ Matiyase te ngaa kare teenn njaa dilae horo nje-kayn-kulaje ke eeje dɔku gire kara.

2

Ndil-me-nda ddee dɔ nje-me-kunnje te

¹ Toke ndɔ Pentekote ase a, nje-me-kunn isije dɔ naa te kara baa.

² A ta koo a, mare kɔru ne bbar dará toke mare le tɔku yel ke aw ula ngaa taa me key ke disije te le tɔyn.

³ Ngaa, dooje ne toke mare le ndɔn-puru. Ndɔn puru le saren naa ngaa isi dɔde te kara kara tɔyn.

⁴ Ndil-me-nda ddusu mede tɔyn ngaa dunnje kutu pa tar ke ndɔn-tarje dang dang ke Ndil le unda tade te.

⁵ Mare Jiipije ke bbeelje Lubba eeje me bbe te ke Jurusalam tɔ. Dinje nangeje te dang dang tɔyn.

⁶ Toke dewje le ooje kɔru ne ke

bbar tee mbide te le a, n̄-mb̄onje naa toke banya banya. Tar ikide sel, mba dede kara kara t̄oyn daw dooje tar bbeje lede ta nje-me-kunnje te le. ⁷ Ne le gange singade ddem, arede r̄o-neel ddem ngaa n̄-paje na: «Dewje t̄oyn ke aw paje tar neenn toje to dewje ke Galile ang wa? ⁸ A dda toke baann bba na na kara aw oo tar-bbe laa tade te wa? ⁹ Jeje ke jin nange te ke Parte, Mede, ke Elamite, dewje ke Mejopotami, dewje ke Jude, ke Kapadose, P̄on, ke Aji, ¹⁰ dewje ke Piriji, ke Pampili, Ejipite ke Libi ke to nḡosi ke Siren, dewje ke R̄om ke ddaje bbe Jurusalam, ¹¹ dede t̄oyn, Jiipije wase dewje ke aw bbeelje Lubba le Moyije, dewje ke bbe te ke Kerete, ke dewje ke bbe te ke arabi, jaw joo tar neje ke maji ke Lubba dda ke daw n̄-paje tare ke tar bbeje leje.

¹² Dewjeenn t̄oyn njaa tar ikide sel, n̄-gereje ne ke da ddaje ang ngaa n̄-paje tar horo naa te na: «Ne ddi a toke be wa?» ¹³ A mareje aw kokoje nje-me-kunnje le na: «Dayje koto ke to ben dare ddade.»

Piyar pa tar are dewje ke banya

¹⁴ Yeenn ngaa Piyar in ar taar, ke nje-kayn-kulaje ke d̄oku gire kara ngaa pa ke taar na: «See dewje ke nange te ke Jude, ke sese t̄oyn ke isije bbe te ke

Jurusalam, maji kare ooje neje neenn ke maje ta e-tukaje mbise ooje ne tar lem. ¹⁵ Baann ang, koto a dda dewje neenn toke aw eje-jeenn ang. Lo to ke end̄o baa bbay mba ḡol kare to kare jikara baa bbay. ¹⁶ A ne ke aw ooje neenn to tar ke Jowel nje-kila mber-tar le Lubba pa a ddee to ne ke t̄ok̄ō. N̄-pa na:

¹⁷ <Lubba pa na: d̄dutu nd̄o a,
ma kare Ndil lem isi me dewje te t̄oyn,
ngannse ke dingaw, ke ngannse ke dene
a telje to nje-kilaje mber-tar lem,
ngann basanje lese a kooje ne toke mare le ni-jeenn,
bbukaje lese a nije.

¹⁸ T̄ok̄ō, d̄o nd̄oje teenn le, ma kare Ndil lem nje-kulaje lem ke dingaw, ke nje ke ndene ngaa da kilaje mber-tar lem.

¹⁹ Ma dda ne ke dum d̄o koo me dara te ke ne-m̄orije nanḡe d̄o nange te:

Mese, puru, ke t̄oku sa-puru.

²⁰ Kare a tuka ndul, neyn a kase toke mese, kete bba kare nd̄o le Ebbe-dewje ke to t̄oku nd̄o ke nd̄o ke maji a ddee.

²¹ Yeenn a, dew ke bbar ne ke ri Ebbe-dewje a,

a kinga kaji* .>

²² «Ngann Ijarayelje, ooje tar ke ma ta pa karese neenn. Jeju ke Najarete le, to dew ke Lubba tojuse to

* 2:21 2.21 Jowel 3.1-5

ne a nulae narese. Yeenn bba Lubba are n̄-dda ne-m̄rije, neje ke dum d̄o koo, ke ne-t̄ju-neje dang dang horose te. E-gereje nejeenn ke maje. ²³ Jeju le dunne dulae jise te ddew kara baa ke ndu ke Lubba njaa unn toke kete ddem ddew kara baa ke ne ke Lubba m̄ose lew baa ddem. Uwaeje ilaeje ji dewje te ke maji ang areje n̄-t̄leje kake-dese te. ²⁴ A Lubba ndole ɔre me ji yo te, mba yo ee ke singa ngaji ta ngeme jia te ang. ²⁵ Dabbiti pa tar d̄o Jeju te le na:

«Maw moo Ebbe-dewje n̄om te ke kar t̄oyn, mba nee d̄o-ji k̄olum te kare ta ne yekem ang.

²⁶ Mba yeenn a, r̄om neelem nya ngaa

maw m̄osu pa r̄o-neel.

Ne ke maji uta, to da-r̄om kara a kisi ke me-gebbe

²⁷ mba a kinyam lo te le nje-yoje ang

ngaa a kinya ema Nje-menda lei kare m-ndum me buwa-yo te ang.

²⁸ E-t̄jum ddew kinga tebbe, Ar n̄om te a, ma kinga koko†.>

²⁹ «Ngak̄omje, ddew ɔru arem kare m-pa tar neenn ke maje marese: kajeje Dabbiti oy, n̄-dubbe, are d̄obare to horoje te baa bbay. ³⁰ N-to nje-kila mber-tar le Lubba ngaa n̄-gere to Lubba unda yo bba unn ne ndu kare dew ke gele te isi ngende-mbay te. ³¹ Dabbiti le gere kete

to Kiriste a kin buwa-yo te. Yeenn bba n̄-pa tar ke d̄o Kiriste te le na: Lubba a kinyae lo te le nje-yoje ang, ngaa da-r̄oe a ndum buwa-yo te ang. ³² Jeju neenn le, Lubba are nin buwa-yo te are jeje t̄oyn n̄-toje to nje-najije. ³³ Lubba unne undae d̄o ji-k̄ole te dar̄a. Ninga Ndil-me-nda ke B̄o unn ndu ta kare le ngaa n̄-saren Ndil le d̄oje te to ke aw ooje ke kemse ddem ke mbise ddem neenn. ³⁴ Dabbiti aw dar̄a ang njaa, a pa na:

«Ebbe-dewje pa are Ebbemje na:

Isi d̄o ji-k̄olem te

³⁵ ndereng nd̄o te ke ma dda kare nje-baanji lei

telje to lo kungu goli‡.>

³⁶ «Maji kare dewje t̄oyn ke Ijarayel gereje ke maje: Jeju ke e-t̄leje kake-dese te le, Lubba are n̄-to Kiriste ddem Ebbe-dewje ddem.»

Dewje doro muta ddeeye unguje d̄o nje-me-kunnje te

³⁷ Toke dewje le ooje tar le a tar le gange singade ngaa n̄-dujuje Piyar ke kese nje-kayn-kulaje le na: «Ngak̄onjeje, ddi a maji kare n̄-ddaje wa?» ³⁸ Piyar pa arede na: «E-turuje mese ngaa ta na na kara inga batem ke ri Jeju Kiriste. Baann bba Lubba a k̄oru tar majangje lese d̄ose te ngaa na karese Ndil-me-nda. ³⁹ Mba ndu neenn le to w̄oju d̄ose, ke ngannse, dewje ke isije ddew ew, ke dewje ke banya banya ke

Ebbe-dewje Lubba leje a bbarde.» ⁴⁰ Piyar pa tarje dang dang mba pa ne tar-naji ddem mba kōsu ne kutude ddem. Ngaa n̄-pa na: «E-teeje horo nje-me-maji angje te ke bbasine ke ddang areje Lubba ajise.» ⁴¹ Dewje ke ndikije go tar te laa le ingaje batem. Ndōe teenn kōr dewje ase ne ke doro muta ddeeye unguje dō kōr nje-me-kunnje te ke kete.

Tar me-kara le nje-me-kunnje

⁴² Nje-me-kunnje le unnje rōde tōyn mba kaw koo ne-tōju le nje-kayn-kulaje ke ndō tōyn, daw dulaje nuju naa te, daw n̄-ddaje me-kara ngaa daw n̄-dujuje Lubba. ⁴³ Bbeel dda dewje tōyn mba Lubba dda neje ke dum dō koo, ke ne-mōrije nya nya ddew te le nje-kayn-kulaje. ⁴⁴ Me dewje ke ooje mede te to kara baa ngaa dunguje neje lede dō naa te kara baa. ⁴⁵ N̄-labbeje ndōoje lede, ke ne-kingaje lede ngaa n̄-kaynje naa nare ase kem ne ke dude. ⁴⁶ Dooje ta naa ngaa ke ndō kara kara tōyn daw dawje key-polo-Lubba te naa te. Daw dusaje ne ta key te le naa. Daw dusaje ne lede ke koko, ke me ngon̄n̄-kase. ⁴⁷ N̄-pitije Lubba ngaa dewje tōyn oojede maji kemde te. Ke ndō kara kara tōyn Ebbe-dewje aw ungu dewje ke naw na-jide dō mare te.

3

Piyar are dew ke rōe oy ddee maji

¹ Mare ndō, Piyar de ke Jan dawje ke key-polo-Lubba te mba duju Lubba ke gōl kare ke muta te lo-kul te. ² Dewje awje ke mare dew ke duje to nje-mete undaeje ta key-polo-Lubba te ke daw n̄-bbar na Ta-key ke Kura. Daw dundae keteenn ke ndō ke ndō kare n̄-kōy ne ji dewje te ke aw andeje me key-polo-Lubba te le. ³ Toke noo Piyar de ke Jan ke daw ta kande me key-polo-Lubba te le a, n̄-dujude kare dareje nare. ⁴ Yeenn a, kem Piyar de ke Jan to ke dōe te ngaa Piyar pa na: «Aaje!» ⁵ Dew le aade mba neje to na kinga mare ne jide te. ⁶ A Piyar pa are na: Mee ke ande wase nare ta kari ang. A ne ke mee ne a neeenn, mari: In taar, e-nja ke ri Jeju ke Najarete!» ⁷ Piyar uwa ji-kōl dew le are nin taar. Kem naa te neenn njaa goleje, ke esengele goleje mōnguje. ⁸ Naal bbate nar taar ngaa n̄-nja. Nande ke de key-polo-Lubba te naw n̄-nja, naw n̄-tal n̄-turu nōsu ne gaji Lubba. ⁹ Dewje tōyn ooeje naw n̄-nja ngaa naw nōsu gaji Lubba le. ¹⁰ Dewje gereje ke maje to nje-ne-kōy ke isi lew ta key-polo-Lubba te ke daw n̄-bbar na Ta-key ke Kura le aann. Bbeel dda dewje le ngaa tar ikide sel wōju dō ne ke inga dingaw le.

*Piyar tɔju tar me key-
polo-Lubba te*

¹¹ Dew le inya go Piyar de ke Jan ang. A me dewje tɔyn unda dɔ benya ngaa aynje awje rɔde te kɔ baranda te ke daw n̄-bbar na Baranda le Salomɔ. ¹² Toke Piyar oo ne le be a, pa arede na: «Dewje ke Ijarayel, mba ddi bba arje bbeel ddase wɔju dɔ ne ke tee horose te wa? Mba ddi bba aw aajeje toke ne ke ddew singaje te njaa wase mba ngem ke jaw n̄-ngem ndu le Lubba le bba n̄-ddae jare n̄-nja wa? Baann ang.

¹³ Lubba le Abaraham, Ijake, ke Jakobbo, Lubba le kajeje ɔsu gaji Nje-kula laa Jeju ke uwaeje ilaeje ji nje-kɔn̄-bbeje te, ngaa e-mbeteje nɔ Pilate te ke ndiki ta kinyae. ¹⁴ E-mbeteje Nje-menda ke to dew ke gate gate ngaa e-dujuje are dɔru nje-tɔl dewje key-kula te darese. ¹⁵ Dew ke nje-dda tebbe ke e-toleje le, Lubba ndɔle are n̄-toje to nje-tar naji ne neenn le. ¹⁶ Dingaw ke ooeje ngaa e-gereje ke ar neenn, mbal dɔ koo ke joo meje te ke ri Jeju a, ri Jeju le are singa. Koo me te ke Jeju le a dda are rɔe ddee maji a sese tɔyn njaa aw ooje neenn.

¹⁷ A ngakɔmje, m-gere maji to sese, ke nje-kɔn̄-dɔseje e-ddaje ne baann mba to ne ke e-gereje ang. ¹⁸ Dɔngɔr kete, Lubba njaa unda tar neenn ta nje-kilaje mber-tar te laa tɔyn na Kiriste laa a koo-ndoo are

tar le a ddee ne ke tɔkɔrɔ neenn. ¹⁹ Yeenn a, e-turuje mese ta e-telje rɔ Lubba te. Baann bba na toko majangje lese, ²⁰ ngaa Ebbe-dewje a karese mare kare ke a kisije ke me-wul-lom ngaa na kula ke Kiriste ke n̄-mɔse kete ta karese: Jeju. ²¹ Karje te neenn, Kiriste le a kisi darâ ndereng ndɔ ke Lubba a tel ke neje tɔyn dɔgɔle te, ddew kara baa toke Lubba unda tare ta nje-kilaje mber-tar te laa ke maji tɔyn are paje. ²² Moyije pa kete na: «Ebbe-dewje Lubba lese a kula mare dew kara horo ngakɔnse te karese to nje-kila mber-tar le Lubba toke ema. A kooje tae ddew neje te tɔyn ke na pa karese. ²³ Dew ke oo tar le nje-kila mber-tar le Lubba le ang a, da kɔre ke ddang horo dewje te le Lubba*.» ²⁴ Nje-kilaje mber-tar le Lubba tɔyn, unn kute dɔ Samuyel te, ke nje-kilaje mber-tar le Lubba ke ddeeje goe te paje tar kara kara tɔyn wɔju dɔ ndɔje neenn le. ²⁵ Ndu-kunn ke nje-kilaje mber-tar le Lubba ndaji neenn to wɔju dɔse tɔ. Eeje kɔ dɔnɔ te ke Lubba ɔsu ke kasese dɔ ndɔ te ke n̄-pa nare Abaraham na: ddew te le dewje ke geli te, Lubba a bbar Tar ke maji dɔ dewje te tɔyn ke dɔ nange te. ²⁶ Sese a Lubba unn Nje-kula laa dɔngɔr ulae kare n̄-bbar Tar ke maji dɔse te kare nɔruse kara kara tɔyn me ne-ddaje te lese ke maji ang.»

* 3:23 3.23 Deterenɔme 18.15-18

4

Daw ke Piyar de ke Jan lo gange sariya te

¹ Toke Piyar de ke Jan daw n̄-paje tar ke dewje bbay a, nje-poloje Lubba, nje-konje do dewje ke aw ngemje ta key polo Lubba, ke *saduseyenje teeje ingajede. ² Wungu onde mba ne ke Piyar de ke Jan daw n̄-tojuje dewje ddem, mba Piyar de ke Jan n̄-paje dare dewje le na Jeju in horo nje-yoje te are dewje ke oyje a kinje horo nje-yoje te to. ³ Duwajede dilajede key-kula te ndereng lo-are, mba do loo kul ngaa. ⁴ A mare dewje banya banya horo dewje te ke tuka mbide ooje ne tar le Lubba le ooje mede te are kor nje-me-kunnje ase ne ke doro mi.

⁵ Lo are a, nje-konje do Jiipije, ke tokuje, ke nje-koruje gel-ndu ke eeje Jurusalam mbonje naa. ⁶ Ann ke to toku nje-polo Lubba, Kayipi, Jan, Alekejandere, ke nje-nujuje le toku nje-poloje Lubba toyn eeje teenn to. ⁷ Dare n̄-ddee ke Piyar, ke Jan node te ngaa n̄-dujude tar na: «Ddew singa-mongu te le na wase ke ri na bba aw ddaje ne ne neenn wa?» ⁸ Ndil-me-nda ddusu Piyar ngaa pa arede na: ⁹ «Nje-kon̄-bbeje, ke toku dewje, n̄-dda maji ke nje-mete, a bbokone dewje aw dujuje ta gere ddew ke n̄-dda bba roe ddee ne maji le. ¹⁰ Sese toyn,

ke dewje ke Ijarayel, maji kare e-gereje to, ke ri Jeju kiriste ke Najarete a dew neenn ar ne nose te ke ro ke maji neenn. Jeju ke e-toleje do kake dese te a Lubba ndole le. ¹¹ Ne a maketuruje le Lubba pa tar laa na: «N-to er ke esee nje-kosuje key e-mbeteje le aann. Er le tel ddee to singa gol key ke dungu nangê*.» ¹² Ne kara baa nase kajije, mba Lubba are mare ri dang do nange te ke a kase kajije ang. ¹³ Toke nje-gangeje sariya le Jiipije ooje ddew ke Piyar de ke Jan ke n̄-toje to dewje ke baa ke dewje ke gereje maketuru ang daw n̄-paje ne tar ke bbeel ang le a, gange singade. A n̄-gonjede n̄-gereje to to n̄-toje to nje-buwa-njaje le Jeju. ¹⁴ Ngaa daaje dew ke ar mborde te ke roe ddee maji le a, n̄-gereje tar ke da kilaje te ang.

¹⁵ Yeenn a, dunnje ndu kare Piyar de ke Jan n̄-teeje *lo dda tar te le Jiipije te le ke ddang. Ngaa duwaje do naa a, n̄-paje na: ¹⁶ Ddi a ja ddaje ke dewje neenn wa? Mba dede njaa n̄-ddaje nemori neenn are dewje ke Jurusalam toyn gereje ke maje. Ddew ke ja maynje ne tare goto. ¹⁷ Maji kare n̄-ddaje jare tare nja ke kete horo dewje te ang ngaa. Ja kin ke de kare n̄-bbar ri Jeju n̄-pa ne tar dare mare dew ang. ¹⁸ Nje-gangeje sariya le bbarje Piyar de ke Jan le

* 4:11 4.11 Som 118.22

ngaa paje arede kare n̄-paje tar wase n̄-tɔjuje ne ke ri Jeju ang. ¹⁹ A Piyar de ke Jan dilaje te na: «Ddi a to gate gate kem Lubba te wa? Koo tase wase koo ta Lubba wa? To tar lese kare ujaje keme! ²⁰ Ddew ke jeje neenn ja kutu ne taje dɔ ne te ke joo ke kemje ddem ke mbije ddem goto.» ²¹ N-telje dinje ke de bbay a, dinyade mba dingaje mare tar ke a kase kunn ddew kare duwaje ne de ang. Mba dewje tɔyn aw ɔsuje gaji Lubba wɔju dɔ ne ke nday le. ²² Dew ke n̄-dda ne-mɔri dare rɔe ddee maji le bbale uta bbal dɔsɔ.

Nje-me-kunnje dujuje Lubba

²³ Toke dinya Piyar de ke Jan a, daw dingaje nje-buwa-njaje lede ngaa dɔruje gel neje ke tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje paje arejede le. ²⁴ Goe te ke dooje tar lede le a, dede tɔyn njaa n̄-n̄-dujuje ke ndu ke kara baa: «Ebbejeje, Ei njaa e-dda dara, ke nange, ke ba, ke neje tɔyn ke toje te. ²⁵ Ei ke are Ndil-me-nda unda tar neenn ta kajeje Dabbiti te ke to nje-kula lei na:

«Mba ddi bba dewje aw undaje ne bula

ngaa daw dunguje ne tar me naa te baa wa?

²⁶ Nje-kɔn̄-bbeje tɔyn ke nangê neenn aw ooje taa naa

ngaa tɔku mbayjeje mbɔnje naa

mba ddaje dɔ ke Ebbedewje ddem, Mesi laa ddem.»†

²⁷ «Tɔkɔrɔ njaa, Erode de ke Ponse Pilate n̄-mbɔnje naa me bbe te neenn ke dewje ke gelde to Jiipije ang ddem ke Jiipije njaa ddem mba mbete ne Jeju ke to nje-kula lei ke maji tɔyn ke ila wubbu dɔe te ta kundae dang to Mesi. ²⁸ Toke baann a, n̄-ddaje dare ne tɔyn ke e-mɔse kete ddew singa-mɔngu te lei, ke ddew me-ndiki te lei le ddee to ne ke tɔkɔrɔ. ²⁹ Yeenn a, ke bbasine neenn, Ebbejeje, maji kare oo singa ke daw n̄-ddaje ke je bbo areje singa jee nje-kulaje lei are n̄-pa ne tar lei ke bbeel ang. ³⁰ Maji kare e-tɔju singa-mɔngu lei are rɔ-toje goto rɔ dewje te, are ne-mɔri, ke ne ke dum dɔ koo toje. Are nejeenn ddee toke baann ke ri Jeju ke to Nje-kula lei ke maji tɔyn.» ³¹ Toke n̄-dujuje Lubba n̄-tungaje a, nange yeke lo te ke n̄-mbɔnje naa teenn. Ndil-me-nda ddusude ngaa dunje kutu pa tar le Lubba ke bbeel ang.

Nje-me-kunnje unguje nekingaje lede lo kara baa

³² Me nje-me-kunnje ke banya le ke keje lede to kara baa. Dew kara horo de te pa na mare ne to le ne ke kare ne baa ang, mba dunguje nekingaje lede tɔyn dɔ naa te kara baa. ³³ Nje-kayn-kulaje aw paje tar naji ke singa-mɔngu nya wɔju dɔ tar kin

le Ebbe-dewje Jeju horo nje-
yoje te, ngaa tōku me-maji le
Lubba to dōde te kara kara
tōyn. ³⁴ Dew ke ne due ee
horode te ang, mba dewje
ke eeje ke ndoo wase key
labbeje, ngaa ddeeje ke nare,
³⁵ unguje nō nje-kayn-kulaje
te. Ngaa n̄-kayn naa nare
dare na na kara inga ase
kem ne ke due.

³⁶ Yeenn bba, mare dew
ke ria na Jejebbe ke nje-
kayn-kulaje aw bbareje na
Barnabase ee ke teenn. Gel
ri le na: «Nje-kula dingaw
me dewje te». N̄-to dew ke
gel Lebi te ke duje Sipere.
³⁷ Nee ke mare ndoo ngaa n̄-
labbe, n̄-ddee ke nare nungu
nō nje-kayn-kulaje te.

5

Tar ngem le Ananiyase de ke Sapira

¹ Mare dingaw ke ria na
Ananiyase de ke dene laa
Sapira n̄-labbeje ndoo lede
tō. ² A Sapira ndiki te ke
ngaweje Ananiyase are ɔru
debbe nare le ngem ngaa
aw ke kese aw ungu nō nje-
kayn-kulaje te. ³ A Piyar pa
na: «Ananiyase, mba ddi a
inya are Satan ande mei te
wa? Ere ngem are Ndil-me-
nda, mba ɔru debbe nare
ndoo lei le e-ngem to lei.
⁴ Kete njaa kara ndoo le to
lei. Goe te ke e-labbe kara
nare to lei tō. A baann bba
keje dda ne ke to ke be ddee
dōi te wa? Yeenn to Lubba
a ere ngem are bbo dewje
ang.» ⁵ Toke Ananiyase oo
tarjeenn le a tee oso nangê

oy. Dewje tōyn ke ooje tar yo
le Ananiyase le bbeel ddade
nya. ⁶ Ngann basanje ddeeje
keje niinn Ananiyase le awje
ne aw dubbuje.

⁷ Ase ne ke kare muta goe
te a, dene laa ddee ande
dōde te a, gere ne kara dō ne
te ke tee le ang. ⁸ Piyar duje
na: «Tōkoro njaa, kōr nare
ndoo lese ke e-labbeje le njaa
neenn wa? E-pa arem moo.»
N̄-pa nare Piyar na: «Tōkoro,
kōr nare njaann.» ⁹ Yeenn a,
Piyar pa are na: «Baann bba
ei ke ngawije unguje tar me
naa te mba na Ndil le Ebbe-
dewje wa? Oo: Dewje ke
dubbuje ngawije a arje taa-
key te neenn. Ei kara da
kunnije kōtu ne tō.»

¹⁰ Kare teenn njaa, n̄-
tee noso kōy-gōl Piyar te
noy. Kake ngann basanje
le andeje key a, dooje niinn
dene le ngaa dunnje daw
ndubbuje mbor ngaweje te.
¹¹ *Egilisi, ke dewje tōyn ke
ooje tar ne ke tee le bbeel
ddade nya.

Nje-kayn-kulaje ddaje ne- mōrije dang dang

¹² Nje-kayn-kulaje ddaje
ne-mōrije ke neje ke dum-
dō-koo nya nya horo dewje
te. Dewje tōyn ke ooje mede
te mbonje naa kō baranda
te le Salomō. ¹³ Dewje aw
paje tar lede maji njaa a,
a dew kara tay mba kande
horode te ang. ¹⁴ Dewje
ke banya banya ke kōrde
aw ke kete ke kete horo
dingawje te ddem deneje te

ddem unnje mede are Ebbe-dewje ngaa dunguje do nje-me-kunnje te. ¹⁵ Dewje ddeeye ke nje-ro-toje ddewbô. Dilaje nje-ro-toje le do tiraje te wase do rakeje te. N-ddaje toke baann kare ta Piyar aw nday a, ndile baa njaa kara uru do mare nje-ro-toje te le. ¹⁶ Dewje banya banya inje ke me ngann bbeje te ke toje ngosi ke toku bbe ke Jurusalam ddeeye to. Dotoje nje-ro-toje, ke dewje ke ndilje ke majang ulaje kemde ndoo n-ddeeye ke de ngaa dede toyn rode ddee maji.

Duwa nje-kayn-kulaje dungude key-kula te

¹⁷ Lo teenn, me dda toke nje-polo Lubba, ke nje ke mbore te ke eeje me kuwado-naa te le *Saduseyenje ngaa dinje, ¹⁸ duwaje nje-kayn-kulaje le dungujede key-kula te ke n-dda mba dewje toyn. ¹⁹ A mare anji le Ebbe-dewje ddee til te toru ta key-kula are n-teeje, ngaa pa arede na: ²⁰ «Awje aw arje me key-polo-Lubba te ta e-paje tarje toyn ke waju do tar tebbe neenn areje dewje ke banya.»

²¹ Nje-kayn-kulaje le ooje tae ngaa lo a ta kare a dawje me key-polo-Lubba te ngaa n-tojuje ne.

Toke nje-polo Lubba ke nje ke mbore te bbarje tokuje kare duwaje do naa lo dda tar te le Jiipije te le Jiipije. Ngaa, dulaje key-kula te kare n-ddeeye ke nje-kayn-kulaje

le. ²² A dewje ke dulade le teeje key-kula te a, ingaje nje-kayn-kulaje le me sururu te le ang. Nje ke dulajede le telje aw paje arejede na: ²³ «Joo ta key le a to ke lo kute ke maje. Nje-ngemje ta key-kula le kara arje lo-kula te lede. A joru ta key le a, joo dew kara me te ang.»

²⁴ Nje-kon do dewje ke aw ngemje ta key polo Lubba, ke toke nje-poloje Lubba ooje tarjeenn le a, tar ikide sel waju do nje-kayn-kulaje le ngaa n-paje na: «Ddi a dda ne wa?» ²⁵ A mare dew ddee pa arede na: «Dewje ke ilajede key-kula te le a, arje me key-polo-Lubba te ngaa aw tojuje ne dewje.»

²⁶ Yeenn a, nje-kon do dewje ke aw ngemje ta key key-polo-Lubba le aw ke nje-kulaje laa ngaa daw n-ddee ke nje-kayn-kulaje le, a n-dda ke de singa ang. N-bbeelje mba dewje a tilajede ke er toljede.

²⁷ Goe te ke n-ddee ke de a, dawje ke de lo dda tar te le Jiipije ngaa toku nje-polo Lubba dujude na: ²⁸ «Junndu ngeng nya jarese kare e-toju ne ke ri neenn ang. A ye a ne-toju lese taa me bbe ke Jurusalam toyn neenn ngaa aw ddaje kare tar yo le dingaw neenn uwa doje.» ²⁹ Piyar de ke nje-kayn-kulaje le dilaje te na: «Koo ta Lubba maji uta koo ta dewje. ³⁰ Lubba le kajeje are Jeju ke e-toje do kakedese te ngaa e-toleje le in

horo nje-yoje te. ³¹ Lubba le unne undae dɔ ji-kole te to toku mbayje ddem nje-kaji dewje ddem. Baann bba kare ngann Ijarayelje ingaje ddew ta turu ddew lede ddem, kare tar majang lede ɔru dɔde te ddem. ³² Jeje ddem, Ndil-me-nda ke Lubba are dewje ke ooje tae ddem, n̂-toje to nje-tar-naji neje ke teeje le.»

³³ Toke nje ke lo dda tar te le Jiipije le ooje tar ke nje-kayn-kulaje paje le a, ungu ɔnde ngaa n̂-ndikije kare n̂-tolde. ³⁴ A mare pari-jiyen ke ria na Gamaleyel ke to nje-kɔru gel ndu ke dewje ndikije tar laa nya ee lo dda tar teenn le. Nin taar nunn ndu kare n̂-teeje ke nje-kayn-kulaje le ddaka ngaji. ³⁵ Ngaa n̂-pa nare nje-ddaje tarje le na: «Ngann Ijarayelje, ooje ke maje bba ta e-ddaje ne ke dewje neenn. ³⁶ Mba me ndɔje te neenn, jooje Tedase ke oo rɔe to dew ke ngeng nya unda lo tee. Ngaa dewje ase ne ke kɔr sɔ unnje goe. A n̂-tole ngaa nje ke unnje goe le sarenje naa are dew kara nayn ang. ³⁷ Goe te a, Judase dew ke Galile unda lo tee, bbal te ke daw dunda ne ri dewje me maketuru te mba gere ne kɔrde. N-dda nare dewje unnje goe. A n̂-tole ngaa nje ke unnje goe sarenje naa. ³⁸ Bbasine m-pa marese, undaje kemse dɔde te ang, inyajede areje dawje. Bbo ne ke n̂-ndikije ta dda wase ne ke daw n̂-ddaje

neenn in ddew te le dewje baa a, a kunda ngange. ³⁹ Bbo ne ke n̂-ndikije ta dda wase ne ke daw n̂-ddaje neenn in ddew te le Lubba a, a kɔkuje ddewe pin. Areje Lubba oose to dewje ke aw ddaje saa dɔ ang.» Nje-ddaje tarje le ndikije go tar laa le ngaa, ⁴⁰ n̂-bbarje nje-kayn-kulaje le, dundajede ke ndey, darede ndu kare n̂-paje tar ke ri Jeju ang ngaa dinyade. ⁴¹ Nje-kayn̂-kulaje le teeje lo dda tar te le Jiipije le ddaka ke rɔ-neel mba Lubba oode to dewje ke ase kare dula kemde ndoo wɔju dɔ ri Jeju. ⁴² Ke ndɔ tɔyn me key-polo-Lubba te wase me keyje te kara dew rɔde tɔju tar ang ddem, dew rɔde kila mber-Tar ke maji le Jeju ke to Mesi ang ddem.

6

N-mbere dewje siri kare uma nje-kayn-kulaje

¹ Dɔ ndɔe teenn, kɔr nje-njaje go Jeju te aw ke kete kete. Jiipije ke aw paje tar gereke aw ewnje rɔde ke ri dede ke n̂-toje to Ebereje njaa. Mba ke ndɔ tɔyn bbo ebereje le aw kaynje ne-kusa dene-ndubbaje a, ɔruje kem dene-ndubbaje lede. ² Nje-kayn̂-kulaje ke dɔku gire joo le bbarje nje-njaje go Jeju te ngaa paje na: «To maji kare jeje neenn n̂-tusuje tar le Lubba jinyaje a, jaw mba dda kula ne-kayn ang. ³ Be a, ngakɔmje, e-mbereje dewje siri horose te

ke dewje aw paje tar lede maji, dewje ke Ndil, ke kem-kare ddusude areje jinyaje kula neenn jide te. ⁴ A Jeje, ja kunn roje mba kula duju Lubba, ke kula toju tar le Lubba.» ⁵ Dewje ke mbonje naa le toyn ndikije go tar ke nje-kayn-kulaje paje arede le. Yeenn a, dewje ke n-mberede to: Etiyenn ke koo me te laa bo nya ddem, Ndil-me-nda dduse ddem, Pilipi, Porokor, Nikanor, Timo, Parmenase, ke Nikolase ke to dew ke Antiyose ke aw bbeel Lubba le Moyije. ⁶ N-ddeeje ke dewje ke siri le no nje-kayn-kulaje te le dare n-duju lubba dode te ddem, dila jide dode te ddem.

⁷ Tar le Lubba nja ke kete kete ngaa kor nje-njaje go Jeju te aw ke kete ke kete me bbe te ke Jurusalam. Nje-poloje Lubba ooje mede te toke banya.

Dewje uwaje Etiyenn

⁸ Me-maji le Lubba ke singa-mongu laa to do Etiyenn te are n-dda nemorije, ke neje ke dum do koo ndang ndang horo dewje te. ⁹ Mare Jiipije ke inje Sirene, ke Alekejandiri ke aw mbonje naa key-mbon-naa te le Jiipije ke daw n-bbarde na «Nje ke teeje ko bbere te», ke nje ke inje nange te ke Silisi, ke nje ke Aji aw maynje tar ke Etiyenn. ¹⁰ A tar kem-kare laa ke naw n-pa ddew te le Ndi-me-nda le uta

dode. ¹¹ Yeenn ngaa dareje nare dewje mba kare paje na: «Joo Etiyenn lo taji ri Moyije te, ke lo taji ri Lubba te.» ¹² Baann bba dosuje kutu dewje, kutu tokuje, ke kutu nje-koruje gel ndu dare duwa Etiyenn ke singa ngaa daw saa lo dda tar te. ¹³ N-ddeeje ke nje-tar-najije ke toje to nje-ngemje dare paje na: «Ke ndo toyn njaa dingaw neenn aw pa Tar ke maji ang do key-polo-Lubba te ke maji toyn ddem, do ndu te ke Lubba are Moyije ddem. ¹⁴ N-pa na Jeju ke to dew ke Najarete a tuju key-polo-Lubba, ngaa a turu nje-ji-bbeje ke Moyije inya areje are joo ke mbije.»

¹⁵ Kem nje-dda tarje toyn to ke do Etiyenn te ngaa dooje keme a, toke kem anji.

7

Etiyenn oru gel tar no nje-ddaje tar te

¹ Toku nje-polo Lubba duju tar Etiyenn na: «Tar ke daw n-pa doi te neenn to tar ke tokoro wa?» ² Etiyenn ila te na: «Ngakomje, boydede, ooje tar neenn. Kete bba kare bojeje Abaraham ddee lo te ke Karan a, Lubba ke to Nje-ndoko tee ingae kare te ke nisi ne nange te ke Mejopotami, ³ ngaa n-pa nare na: «*Otu nange te lei, me nujuje te lei bbo aw nange te ke ma toji.*»* ⁴ Yeenn a, Abaraham otu nange te le dewje ke

* 7:3 7.3 Jenese 12.1

Kalde ngaa aw isi lo te ke Karan. Go yo te le bœje a, Lubba are n̂-ddee nange te ke e-ddaje bbe te bbasine neenn. ⁵ Lubba are mare lo Abaraham kara nange te neenn ang, ngonn lo ke a kase kila gɔl dew njaa kara nare ang. Nee ke ngonn ang njaa, a Lubba unn ndu ta kare nange le, ke nje ke gele te. ⁶ Lubba pa na: <Nje ke geli te a ddaje bbe nange te ke dang. Da kuwade bbere te ngaa da kula kemde ndoo mba bbal kɔr dɔɔɔ. ⁷ A ema Lubba, ma gange sariya dɔ nje-bbeje te ke uwajede bbere te le. Goe te bba da teeje kɔ bbere te le, ta da polom lo te neenn.>[†] ⁸ Lubba ɔsu saa dɔnɔ ddew kuja mɔtu te. Yeenn a, Abaraham uju Ijake ngaa ndɔ jijoo laa a, uja ganja. Ijake dda baann ke Jakobbo, ngaa Jakobbo dda ddew kara baa ke nganne ke dɔku gire joo ke toje to kajejedede.

⁹ «Me dda kajejedede le wɔju dɔ ngokɔnde Jejobbe ngaa duwaeje n̂-labbeje dare daw saa Ejipite. A Lubba ee saa. ¹⁰ Nɔre dann ne-kem-to-ndooje te dang dang ke ddae ngaa nare kem-kare ddem n̂-dda nare Parawɔn ke to tɔku mbayje ke Ejipite ooe maji keme te ddem. Tɔku mbayje le undae to nje-kɔn dɔ nange ke Ejipite ddem, to nje-ngem neje tɔyn ke me key te laa ddem. ¹¹ Tɔku bbo oso nange te ke Ejipite, ke nange te ke Kanaa are

kem-to-ndoo dda dewje nya. Kajejedede ingaje ne ta kusa ang. ¹² Toke Jakobbo ooje na ne-kusa to Ejipite a, nula kajejedede gɔl kara. ¹³ Gɔl joo laa ke nulade a, Jejobbe dda are ngakɔenje gereje ngaa Parawɔn gere nujuje le Jejobbe tɔ. ¹⁴ Yeenn a, Jejobbe ula are n̂-ddee ke bœje Jakobbo, ke nje-nujuje laa tɔyn. Kɔrde tɔyn ase dɔsiri gire mi. ¹⁵ Jakobbo aw Ejipite le ngaa oy nunn, ne ke kese kajejedede tɔyn. ¹⁶ Doto niinde daw ne bbe te ke Sisem n̂-dubbude buwa-yo te ke Abaraham ndoko ke nare ji ngann le Emɔr te ke to dew bbe te ke Sisem.

¹⁷ «Toke ndɔ ke Lubba a ta dda ne ke nunn ndue nare Abaraham ta dda ddee ngɔsi a, kɔr ngann Ijarayelje ke Egipite le aw ke kete kete, ¹⁸ ndereng ndɔ ke mare tɔku mbayje ke siki ke gere Jejobbe ang unn kutu kɔn dɔ nange ke Egipite. ¹⁹ Tɔku mbayje le ere nje ke leje ngaa n̂-dda kajeje maji ang. Nare n̂-tusuje ngann engutayje lede dinyade kare oyje. ²⁰ Dɔ ndɔ te jeenn le a, duju Moyije. N̂-kura kem Lubba te. N̂-ngeme key le bœje mba nayn muta. ²¹ Goe te ke n̂-tuse dinyae a, ngonn le Parawɔn ke dene unne ngeme toke ngonno njaa. ²² N̂-tɔju Moyije kem-kare le dewje ke Ejipite are naw n̂-pa tar ke ndu ke mɔngu ddem, n̂-dda ne ke singa ddem.

[†] 7:7 7.7 Jenese 15.13-14

23 «Toke ninga bbal dɔsɔ a, keje kaw koo ngakɔen Ijarayelje ddee dɔe te. 24 Naw ngaa noo ngokɔen ke mare dew ke Ejipite ddae maji ang a, nayn ngɔru-ddɔ laa ngaa nunda dew ke Ejipite le n̂-tɔle. 25 Neje to ngakɔenje a gereje to ddew te laa a Lubba a kɔru ne de kɔ bbere te. A ngakɔenje le gereje ang. 26 Ndɔ kara goe te a, Moyji oo ngann Ijarayelje joo aw ddoje naa. Ngaa n̂-ndiki ta dda kare dunguje naa te. N-pa narede na: «Ngakɔmje, e-toje to ngakɔn naa a mba ddi bba aw ddaje naa maji ang wa?» 27 A ne ke naw n̂-dda nje-mare maji ang le nuta Moyije le ke ddang ngaa n̂-pa na: «Na bba undai to tɔku-mbay ddem, nje-gange sariya ddem dɔje te wa? 28 E-ndiki ta tɔlum toke e-tɔl dew ke Ejipite takene le wa?» 29 Toke Moyije oo tar le baann a, ayn aw iya rɔe bbe-mba te nange te ke Madinya. Ngaa nuju ngannje ke dingaw joo keteenn.

30 «N̂-dda bbal dɔsɔ a, mare anji tee ingae me kɔr te dɔ er Sinay te. Anji le ee me ber-kam te ke aw ɔn puru. 31 Ne ke Moyije oo le gange singae. Toke n̂-ddee ngɔsi ta tenn koo a, noo ndu Ebbe-dewje ke aw pa tar na: 32 «M-to Lubba le kaijedede, ke to Lubba le Abaraham, Lubba le Ijake, ke Lubba le Jakobbo.» Moyije isa ngaa

ndiki ta kaa lo ang. 33 Yeenn a, Ebbe-dewje pa are na: «E-tɔru ne-gɔl ke gɔli te mba lo ke ar te neenn to lo ke maji tɔyn. 34 Tɔkɔɔ moo ndoo le dewje lem aw ooje Ejipite ngaa moo ndu sɔm lede are m-ddee ta kɔrude kɔ bbere te. Ke bbasine neenn, aw, mba m-ndiki ta kulai Ejipite.»

35 «Moyije ke ngann Ijarayelje mbeteje ngaa paje areje na: «Naa bba undai to tɔku-mbay ddem, nje-gange sariya ddem dɔje te wa?» Ne a Lubba ulae to tɔku-mbay ddem, nje-kɔrude kɔ bbere ddem ddew te le anji ke Moyije ooe me ber-kam te. 36 Ne a nɔrude n̂-tee kede me bbe te ke Egipite ddew ne-mɔrije te, ke ne dum-dɔ-koo te me bbe te ke Egipite ddem, me tɔku bakate te ddem, ke me kɔr te ddem bbal dɔsɔ. 37 Ne ke Moyije le a, n̂-pa nare ngann Ijarayelje na: «Lubba a kɔru ngokɔse horose te to mare nje-kila mber-tar le Lubba to ke ema neenn.»‡ 38 Ne a, kare te ke dewje aw uwaje ne dɔ naa me kɔr te nar horo kajejedede te ke anji ke aw pa saa tar dɔr er te ke sinay. Ne a, n̂-taa tar ke are tebbe le nareje.

39 «A kajejedede le ndikije ta kooje ta Moyije ang, n̂-mbeteje ngaa, mede ndiki ta tel kaw Ejipite. 40 N-paje dareje Arɔn na «E-dda mare kɔrje ke a kɔruje nɔje areje, mba ne Moyije ke are n̂-tee ke je me bbe te ke Ejipite

le, n̄-gere ne ke ingae ang.
 41 Yeenn a, n̄-ddaje ngonn̄-
 da to k̄or lede d̄o nd̄eje
 teenn ngaa dareje ne-polo
 ddem, d̄osuje gaji ne ke n̄-
 ddaje ke jide le ke r̄o-neel
 ddem. 42 Mba yeenn a,

Lubba inyade are n̄-poloje
 neje ke aw ndoko me dara
 te ddew kara baa toke n̄-dda
 tare me maketuru te le nje-
 kilaje mber-tar le Lubba na:
 <Ngann Ijarayelje, bbal d̄o
 ke e-ddaje me k̄or te le
 ema a e-ddeje ke daje
 ke neje ke to ne-polo
 aremje wa?

43 Otoje key tande k̄or ke ria
 na Moloke, ke ende-
 terenden le k̄or lese ke
 ria na Repan,
 neje ke e-ddaje to k̄orje ta
 polode le.

Mba yeenn a, ma kaw kese
 giri Babilone te.>§

44 Kajeje eeje ke key tande
 ke maketuru d̄o to te me
 k̄or te. Moyije dda key-tande
 le are to ddew kara baa ke ye
 ke Lubba unn ndu are kare
 n̄-dda. N̄-dda nare to ddew
 kara baa ke ye ke Lubba t̄oje
 are noo. 45 Goe te ke nje ke
 go kajeje te ingaje key-tande
 le a Josuwe unn n̄ode are
 dawje ne nange te ke duwaje
 ji dewje te ke toje to Jiipije
 ang n̄-taje mba Lubba tubba
 dewje le n̄ode te. Key-tande
 le nayn teenn ndereng k̄o n̄-
 bbe te le Dabbiti. 46 Lubba
 oo Dabbiti maji keme te ngaa
 Dabbiti duje kare nare ddew
 n̄-dda key nare Lubba le
 Jakobbo. 47 A Salom̄o a dda

key le are Lubba. 48 A Nje-
 kisi ddotu dara te isi me key
 te ke ji dew dda ang. Ddew
 kara baa toke nje-kila mber-
 tar le Lubba pa na:

49 <Ebbe-dewje na: Dara to
 ngende-mbay lem,
 nange to lo kungu golum
 a key ddi bba a ta ddaje
 karem wa?

Wase lo ddi bba a to lo kuwa-
 r̄o lem wa?

50 Ema njaa m-dda nejeenn
 toyn ke jim ang wa?>*

51 «See nje-d̄o ketereje,
 sese ke lubba bbarse a areje
 mese ketere ngaa ooje ne-
 bbar laa ang, a aw e-mbeteje
 tar le Ndil-me-nda ke nd̄o
 toyn. E-toje ddew kara baa
 ke kasese. 52 Nje-kilaje mber-
 tar le Lubba ke dda bba
 kasese ddaje kede singa ang
 wa? Kasese tolje nje ke aw
 ilaje mber le dew ke gate
 gate kete bba kare n̄-dde.
 A bbasine sese njaa kara e-
 labbeje dew ke gate gate le
 ngaa e-toleje. 53 Ingaje ndu
 ke Lubba ula ne anjije ke
 maje, a e-ddaje kula ke turu
 ndu le ang.»

N-tila Etiyenn ke er n̄-tole

54 Nje ke eeje lo-dda
 tar le ooje tarjeenn le a,
 wungu ɔnde ngaa n̄-ngerje
 ngangede mba wungu ɔnde
 d̄o Etiyenn te. 55 A kem
 ne Etiyenn ke Ndil-me-nda
 dduse le to ke darâ. Noo
 ndoko le Lubba ngaa noo
 Jeju ke ar d̄o-ji k̄ol Lubba
 te. 56 N̄-pa na: «Ooje, maw
 maa me dara ke teeyn, ke

ngonn le dew ke ar taar dō-
 ji-kol Lubba te.» ⁵⁷ Dewje
 le utuje mbide uruje ne ekii
 ke taar. Goe te a, dede toyn
 njaa dinje naa te duruje dōe
 te. ⁵⁸ N-ndoreje n̄-teeje saa
 ke ddang me bbe te ngaa n̄-
 tilaeje ke er n̄-tole. Nje-tar
 najije ke undaje tar dōe te
 le unguje kubbuje lede nō
 mare basan te ke ria na Sol
 kare n̄-ngem. ⁵⁹ Kare te ke
 daw n̄-tilaje Etiyenn ke er le
 a, Etiyenn le duju Lubba na:
 «Ebbemje Jeju e-taa kewn
 lem.» ⁶⁰ Goe te a Etiyenn
 le ungu mekeje gole nangē
 ngaa uru ekii ke taar na:
 «Ebbemje, unda tar majang
 neenn dōde te ang.» Go tar
 teenn njaa a noy.

8

¹ Sol to kara le dewje
 ke unguje tar gel nje-tolje
 Etiyenn te.

*Ne-singa ke inga nje-me-
 kunnje*

Dō ndōe teenn njaa,
 dewje ulaje kem Egilisi ke
 Jurusalam ndoo. Nje-me-
 kunnje sarenje naa dō nange
 te ke Jude, ke Samari a
 nje-kayn-kulaje a naynje.
² Dewje ke aw bbeelje Lubba
 dubbuje Etiyenn ngaan n̄-
 noeje nya. ³ A Sol unn kutu
 tuju Egilisi. Nande me keyje
 te, nuwa dingawje ke deneje
 ke singa ngaa nungude key-
 kula te.

Pilipi toju tar Samari

⁴ Dewje ke sarenje naa le
 awje aw tojuje Tar ke maji ke
 lo lo. ⁵ Yeenn a, Pilipi tee aw

mare bbe te ke Samari ngaa
 toju dewje tar le Kiriste.
⁶ Nje-bbeje ke ddeeje toke
 banya le njaa toyn aw tukaje
 mbide aw ooje ne tar le
 Pilipi le. Mba dooje tar ne-
 mōri ke naw n̄-dda ke mbide
 ddem dooje neje le ke kemde
 ddem. ⁷ Ndilje ke maji ang
 banya banya teeje me dewje
 te ke ddang. Daw n̄-teeje a
 duruje ekii ke taar. Ngaa
 dewje nya ke rōde oy, ke nje-
 meteje ddeeje maji. ⁸ Dewje
 ke me bbe teenn le isije ke
 koko nya.

⁹ Mare dew ke ria na Simō
 isi me bbe teenn lew baa. N-
 to nje-kuma ke aw dda neje
 ke aw dum dō dewje toyn
 ke nange te ke Samari. N-
 dda rōe to dew ke ngeng
 nya. ¹⁰ Ngannje, ke nje ke
 tōku, dewje toyn ooje tae
 nya. Dewje paje na: «Dew
 neenn to singa-mōngu ke in
 rō Lubba te ke daw n̄-bbar
 na Tōku singa-mōngu.»

¹¹ Dooje tae nya mba n̄-
 dda neje ke dum dōde bbal
 banya nya ddew ne-kumaje
 te laa ke naw n̄-dda. ¹² A
 dewje toyn, dingawje, ke
 deneje ke ooje mede te ke
 Tar ke maji ke Pilipi toju dō
 bbe-kōn te le Lubba ddem,
 dō tar te le Jeju-Kiriste ddem,
 ingaje batem. ¹³ Simō njaa
 kara oo mee te tō ngaa n̄-
 ddae batem. Ninya go Pilipi
 ang ngaa. Noo tōku ne-
 mōrije, ke neje ke dum-dō-
 koo ke Pilipi aw dda le a
 gange singae.

¹⁴ Toke nje-kayn-kulaje ke
 naynje Jurusalam ooje na

nje-bbeje ke Samari taaje tar le Lubba le a, dulaje Piyar de ke Jan nange te ke Samari le. ¹⁵ Toke n̄-teeje nange te Samari le a, n̄-dujuje Lubba wɔju dɔ dewje ke Samari kare dingaje Ndil-me-nda. ¹⁶ Mba Ndil-me-nda ddee dɔ mare dew te ke Samari kara ang bbay. Ne ke dingaje njaa a to batem ke n̄-ddade ke ri Ebbe-dewje Jeju. ¹⁷ Yeenn a, Piyar de ke Jan dilaje jide dɔde te ngaa dingaje Ndil-me-nda.

¹⁸ A kake Simɔ oo to nje-kayn-kulaje ilaje jide dɔ dewje te a ingaje Ndil-me-nda a, n̄-ndiki ta karede nare ¹⁹ ngaa n̄-pa na: «Aremje singa neenn tɔ ta bbo dew njaa mila jim dɔe te a, inga Ndil-me-nda.» ²⁰ A Piyar ilae te na: «Maji kare oy ke nare lei tɔyn mba ɔju to a kase ndoko ne-kare baa le Lubba ke nare. ²¹ Mare ne ke to lei wase ne ke osoi te kara to neenn ang. Mba keje lei to gate gate kem Lubba te ang. ²² Inya keje lei, ke maji ang lei ta e-duju Ebbe-dewje kare ta ddew to a nɔru tar kejeje ke maji ang le dɔi te. ²³ Tɔkɔɔ njaa moo a, bbo ke maji ang ke to enga kinga ne ddusu mei ngaa e-to bbere le ne-dda ke maji ang. ²⁴ Simɔ ila te na: «Sese njaa, e-dujuje Ebbe-dewje wɔju dɔm bba kare ne ke e-paje neenn ddam ang.

²⁵ Goe te ke Piyar de ke Jan n̄-paje tar naji ngaa dilaje mber-tar le Edde-dewje a, n̄-telje ke Jurusalam ngaa

dilaje mber Tar ke maji ke me bbeje te nya nange te ke Samari.

Tar le Pilipi de ke dingaw ke nange te ke Etiyopi

²⁶ Mare anji le Ebbe-dewje pa are Pilipi na: «Unn ddew ke aw ke dagoo, ke in Jurusalam ke Gaja. Kare teenn dew ee dɔ ddew te le ang. ²⁷ Pilipi le ɔtu ke ngɔru aw ngaa, ninga mare dingaw ke ddew. Dew le to *enuku, n̄-to dew ke Etiyopi. N-to tɔku dew ke aw ngem ne-kingaje le Kandase ke to tɔku-mbaydene ke Etiyopi. Dingaw le ddee Jurusalam mba polo Lubba, ²⁸ ngaa aw tel ke bbê laa. Nisi me sarete te laa naw n̄-tura maketuru le Ejayi ke to nje-kila mber-tar le Lubba. ²⁹ Ndil pa are Pilipi le na: «Aw ke ngɔru aw inga sarete toonn.»

³⁰ Pilipi ayn ngɔru aw inga sarete le ngaa oo ndu dingaw ke Etiyopi ke aw tura maketuru le Ijayi. Pilipi duju tar enuku le na: «E-gere tar ke aw e-tura me maketuru te neenn njaa wa?» ³¹ Dingaw le ila te na: «Toke dew umam ang a, ma gere tar le toke baann wa?» Yeenn a, n̄-bbar Pilipi le kare aal sarete le isi mbɔre te. ³² Tar ke me maketuru te ke naw n̄-tura le toke be:

«N̄-to ddew kara baa ke bate ke daw saa ta kuja gose,

n̄-to toke ngonn bate ke daw duja biien a nɔ ang.

Nɔru tae n̄-pa ne tar ang.

33 N-ddae dare n̄-ddee to ne ang ngaa dare naji laa ang.

Na a kase kōru gel nje ke gele te wa?

Mba n̄-dda dare tebbe laa ke dō nange te unda ngange.»*

34 Enuke le pa are Pilipi na: «M-wali nya, e-pa arem moo. Naa njaa gate a nje-kila mber-tar le Lubba le aw pa tar laa neenn wa? To tar laa njaa wase tar le mare dew ke dang wa?» 35 Yeenn a, Pilipi unn kutu pa tar dō tar te ke enuku le tura me maketuru te neenn le bba toju ne Tar ke maji le Jeju are. 36 Toke daw dawje bbay a, n̄-teeje ta mare maann te ngaa enuku le pa na: «Maann a to neenn a, ddi a ōku ddew kare minga batem wa?» 37 [Pilipi pa are na: «Toke unn mei tōyn are Jeju a, ase kinga batem». Dingaw le pa na: «Moo mem te to Jeju to Ngonn le Lubba.»]†

38 N̄-duju nare Sarete le ar lo kara ngaa Pilipi de ke enuku le joo kem n̄-ddisije dawje me maann te ngaa Pilipi ddae batem. 39 Toke dinje me maann te le n̄-teeje a, Ndil le Ebbe-dewje unn Pilipi ōtu ne are Enuke le ooe ang. A Enuke le aw lo laa ke koko. 40 A ne Pilipi n̄-tee nange te ke Ajote ngaa n̄-toju Tar ke maji me bbeje te tōyn ke ddew ddew n̄-tee ne bbe te ke Sejare.

9

Ebbe-dewje Jeju bbar Sōl

1 Kare teenn, keje dda singa, ke keje tōl nje-njaje go Ebbe-dewje te dōrō nayn me Sōl te. Yeenn a naw rō tōku mbayje te le nje-poloje Lubba 2 n̄-duju make-turuje ta kaw ne kare nje ke key-mbō-naaje te ke Damase. Maketuru le a kunn ddew kare ta, toke ninga mare dewje ke toje to deneje wase dingawje ke aw unnje ddew le Ebbe-dewje, n̄-tōde n̄-ddee ke de Jurusalam.

3 Toke Sōl le ee ddew boo ngaa tee ngōsi ke bbe ke Damase a, kem naa te neenn njaa lo ndoko darā uru dōe te gukue. 4 N̄-tee noso nangē ngaa noo mare ndu dew pa saa tar na: «Sōl, Sōl mba ddi bba aw e-ddasem singa wa?» 5 Sōl le ilae te na: «Ebbe-dewje, ei na wa?» Ndu dew le ilae te na: «Ema Jeju aann, ema a aw ddasem singaann. 6 A in taar ande me bbe te neenn a da toji ne ke maji kare e-dda.»

7 Nje-buwa-kaw-loje laa arje baa nding nding ngaa bbeel ddade. Dooje ndu dew ke aw pa tar le a dooje dew kara ang. 8 Sōl in taar, teyn keme a oo lo ang. Duwa jaa bba dande saa me bbe te ke Damase. 9 Keteenn, noo lo ang, nusa ne ang, nay maann ang ndō muta.

10 Mare nje-nja go Jeju te ria na Ananiyase ee me bbe te ke Damase le.

* 8:33 8.33 Ejayi 53.7-8 † 8:37 8.37 Tar neenn to me dōngor maketuruje te ke duja ke jide ang.

Ebbe-dewje bbare ke ni na: «Ananiyase!» N-ndiki te na: «Me neenn Ebbemje!»
 11 Ebbe-dewje pa na: «Aw ddew te ke daw n̄-bbar na ddew ke ndoju, ta ande me key te Judase dew ke bbe te ke Tarse ke ria na Sɔl. Naw n̄-duju Lubba teenn. 12 Ke ni sɔl le oo mare dew ria na Ananiyase ande key ngaa ila jia dɔe te kare noo lo.»
 13 Ananiyase le ila te na: «Ebbemje, dewje nya paje tar neje ke maji ang toyn ke dew neenn dda ke dewje lei ke to nje-me-kunnje Jurusalam ke nageenn baa. 14 Neenn njaa kara, tɔku nje-poloje Lubba areje ddew kare nuuwa dewje toyn ke aw bbarje rii n̄-to dewje toyn ke bbarje rii.» 15 A Ebbe-dewje pa na: «Aw, mba dew neenn le to dew ke mundaе dang kare n̄-dda nare dewje ke toje to Jiipije ang, ke tɔku-mbayje lede, ke ngann Ijarayelje gereje rim. 16 Ema njaa ma toje ne-kem-to-dooje toyn ke a ddaе wɔju dɔ rim.»
 17 Yeenn a Ananiyase le aw ngaa ande key le, ila jia dɔe te nga pa na: «Sɔl, ngokom, Ebbe-dewje Jeju ke ingai ddew te ke aw e-ddee ne ulam rɔi te kare e-tel oo lo ddem, kare ta Ndil-me-nda ddusi ddem.» 18 Kem naa te neenn njaa ne ke to ke le gondojeenn in keme te gayn nangē ngaa noo lo. Yeenn ngaa ni taar ninga batem. 19 Go ne-kusa te ke nusa a, n̄-tel ninga singa.

Sɔl ila mber Tar ke maji

bbe te ke Damase

N-dda ndo ngaji ro nje-njaje go Jeju te ke eeje bbe te ke Damase. 20 Njange njange baa a, Sɔl aw ila mber key mboñ-naaje te le Jiipije na Jeju to Ngonn le Lubba. 21 Dewje toyn ke ooje tar le Sɔl le arje nding nding ngaa paje na: «Dew neenn a aw ula kem dewje ke aw bbarje ri Jeju ndoo me bbe te ke Jurusalam ang wa? N-ddee neenn ta kuwa nje-me-kunnje tɔde kaw ke se kare tɔke nje-polo Lubba ang wa?»

22 A Sɔl le aw ubba ke kete kete me tarje te ke naw n̄-toju are Jiipije ke bbe te ke Damase ooje tar kara ta pa ang kare te ke naw n̄-toju ke ddaka to Jeju to Mesi njaa.

23 Ndo nya nday ngaa goe te a, Jiipije le unguje tar me naa te mba tɔlje Sɔl. 24 Tar le oso mbi Sɔl te. Daw n̄-ngemje ta ndokoje ke dila n̄-guku ne dɔ bbe le til, ke kare ta tɔle. 25 A, mare ndo til te, nje-njaje goe te uwaeje ilaeje me kare te ngaa ulaeje ddaka ke dɔ ndoko.

Sɔl aw Jurusalam

26 Toke Sɔl le tee Jurusalam a, sange ddew ta kande horo nje-njaje go Jeju te, a dede toyn njaa n̄-bbeeje to bbeel mba dooje to n̄-to nje-nja go Jeju te ke tɔkoro ang. 27 Yeenn ngaa Baranabase uwa Sɔl le aw saa ro nje-kayn-kulaje te ngaa, noru gel ddew ke Sɔl oo ne Ebbe-dewje dewbô ngaa Ebbe-dewje pa saa tar,

ke ddew ke Søl pa ne tar le Jeju ke bbeel ang are dewje me bbe te ke Damase. ²⁸ Unn kute keteenn njaa, lo toyn ke nje-kayn-kulaje aw awje te me bbe te ke Jurusalem a, naw ke de naa te naa te. Naw n-töju tar ke ri Jeju ke bbeel ang. ²⁹ Naw n-pa tar ke Jiipije ke aw pajë tar gereke ngaa naw n-mayn ke de tar, a dede daw n-sangeje ddew ta tole. ³⁰ Toke nje-me-kunnje gereje tare a, dawje saa Sejare ngaa dulaeje Tarese. ³¹ Dö ndöje teenn, ddekeke to me Egiliseje te toyn ke toje nange te ke Judee ke, Galate ke Samari. Egilisi aw sange ke kete kete, nje-me-kunnje aw ddaje bbeel le Ebbe-dewje ngaa korde aw ke kete kete ddew singa te le Ndil-me-nda.

Piyar öru rö-to rö Ene te

³² Piyar aw nja ke dö bbe dö bbe. Mare ndö a, n-tee dö nje-ko-meteje ke bbe te ke Lida. ³³ Lo teenn, ninga mare dingaw ke röe oy ngaa to tuwa-rö-to te nangê bbal jijoo. Ria na Ene. ³⁴ Piyar pa na: «Ene, Jeju Kiriste öru rö-to röi te. In taar bbo ei njaa e-möse dö tuwa lei.» Kem naa te neenn njaa nin taar. ³⁵ Dewje toyn ke bbe te ke Lida, ke dewje toyn ke ndake lo te ke Saron öoje mede te ke Ebbe-dewje.

Piyar ndöl Tabbita ke oy

³⁶ Me bbe te ke Jope, mare dene ke to nje-nja go Jeju te ee teenn. Ria na Tabbita

wase Dörkase. Kande ri le na: Køn mbur. Kula ke maji döro a n-dda ngaa naw nare ne nje-ndooje ddem. ³⁷ Dö ndöje teenn, röe toe ngaa noy. N-toko ninne ngaa dila me key te ke to dö mare te taar. ³⁸ Nje-njaje go Jeju te ke eeje bbe te ke Jope öoje na Piyar ee bbe te ke Lida ke ew ke Jope ang. Yeenn a, dulaje dingawje joo dare Piyar na: «N-wali nya, e-ddee njange röje te.» ³⁹ Piyar aw ke de ke ngöru. Toke n-tee a, dare naw me key te ke to dö mare te taar le. Dene-ndubbaje nonje ddeeye ne rö piyar te. N-tojeje dö kubbuje ke taar, ke kubbu kulje ke Dörekase le uju kare te ke n-nayn ne ke de baa. ⁴⁰ Piyar are dewje toyn teeje ddaka, ngaa ungu mekeje göle nangê duju Lubba. Goe te a, n-turu röe ke rö ninn te le ngaa n-pa na: «Tabbita, in taar.» Tabbita le teyn keme. Toke noo Piyar le a, nin nisi taar. ⁴¹ Piyar ula jia uwae ne ke taar. Piyar le bbar nje-me-kunnje, ke dene-ndubbaje ngaa töjude Dörekase kem baa. ⁴² Dewje ke Jope toyn öoje tar neenn ngaa dewje nya öoje mede te ke Ebbe-dewje. ⁴³ Piyar nayn ndö bayn nya Jope rö nje-dda kula endaar te ke ria na Simö.

10

Anji pa tar are Körunay

¹ Mare dingaw ee me bbe te ke Sejare, ria na Körunay,

ñ-to nje-kɔn dɔ mbambaje ke dunda ride mbɔñ-naa lede na mbɔñ-naa ke Itali. ² Ne ke nje ke key laa tɔyn daw ñ-ddaje bbeel le Lubba, naw numa Jiipije ke toje to nje-ndooje ddem, ñ-duju Lubba ke kareje tɔyn ddem. ³ Mare ndɔ noo mare anji le Lubba toke le nijeenn ande key laa dɔ kare te ke a kase gɔl kare muta ngaa bbare na: «Kɔrunay!» ⁴ Kɔrunay le aae ke kem bbeel ngaa pa na: «Ebbe-dewje na ddi wa?» Anji le pa are na: «Lubba oo duju lei, ke kuma ke aw uma nje-dooje. Mee oy dɔi ang. ⁵ Bbasine neenn njaa, ula bbe te ke Jope are mare dew ke ria na Simɔ ke dawn ñ-bbare na Piyar ddee. ⁶ Ñ-to key le mare dingaw ke ria na Simɔ to ke to nje-dda kula endaar ke key laa to mbɔr ba te.»

⁷ Toke Anji ke pa tar ke Kɔrunay le ɔtu a, ñ-bbar nje-kulaje laa joo, ke mare mbamba laa kara ke ee kɔe te ke aw dda bbeel le Lubba. ⁸ Nɔru gel neje le tɔyn narede ngaa nulade Jope.

⁹ Ndɔ kara goe te ngaa kare te ke daw ñ-njaje ddewbô bbay ngaa ñ-teeje ngɔsi ke bbe ke Joppe a, Piyar aal aw lo te ke ñ-dda taar, dɔ key te mba duju Lubba ke gɔl kare ke ase kare dɔku gire joo. ¹⁰ A bbo ddae are ñ-ndiki ta kusa ne. Toke daw ñ-dda ne-kusa ta kare a, noo ne toke le nijeenn. ¹¹ Noo kem dara ke teyn, a noo mare ne ke in me dara te le aw ddisi. Ne

le toke le pal-kubbu ke tate ke duwa tae ke sɔ ddee uwa nange. ¹² Daje ke gɔlde sɔ, daje tɔyn ke aw akeje nangê ke eelje tɔyn ke aw inje me dara te eeje me pal-kubbu te le. ¹³ Mare ndu dew pa are na: «Piyar in taar, e-tɔl ɔn.» ¹⁴ A Piyar ilae te na: «Baann ang! Ebbemje. Mba musa ne ke ndu mbete ke ne ke maji ang ndɔ kara ang.» ¹⁵ Ndu dew le tel pa are bbay na: «Maji kare oo ne ke Lubba dda are ddee maji to ne ke maji ang kemi te ang.» ¹⁶ Neenn le to toke baann gɔl muta ngaa goe te a, dunn ne le ñ-tel ne darâ.

¹⁷ Piyar sange ddew ta gere gel ne ke noo ke ni le pin. A kare teenn njaa dingawje ke Kɔrunay ulade le sangeje key le Simɔ ingaje ngaa arje ta key te le. ¹⁸ Ñ-bbarje ne ñ-dujuje se Simɔ ke daw ñ-bbare na Piyar to neenn wa?

¹⁹ Toke Piyar nayn aw eje dɔ ne te ke oo le bbay a, Ndil-me-nda pa are na: «Oo, dingawje muta aw sangije.

²⁰ In taar e-ddisi ta aw ke de bbo are mei sangi ang, mba ema a mulade.»

²¹ Piyar ddisi inga dingawje le ngaa pa arede na: «Ema ke aw sangemje le a mar neenn. E-ddeeje neenn mba ddi wa?» ²² Dilaje te na: «Kɔrunay, nje-kɔn dɔ mbambaje a ulaje. Ñ-to dew ke gate gate ngaa naw ñ-bbeel Lubba. Jiipije tɔyn aw paje tar laa maji. Anji le Lubba pa are kare ñ-bbari me key

te laa, kare noo tar ke a ta pa kare.» ²³ Piyar are dande key ngaa arede lo-to. Lo-kare te njaa, nunn ddew naw ke de.

Piyar aw rɔ Kɔrunay te

Mare nje-me-kunnje ke Jope danneje. ²⁴ Lo-kare ke goe te a, n̄-teeje Sejare. Kɔrunayn bbar nje-nujuje laa ke nje-buwa-kuraje laa ke n̄-ndikide nya naw n̄-gebbe ne Piyar dede le. ²⁵ Kare te ke Piyar a ta tee a, Kɔrunayn tila keme ngaa oso nɔn̄-gɔle te mba wale. ²⁶ A Piyar uwae ke taar ngaa pa na: «In taar, mba ema kara m-to dew mari.» ²⁷ Ngaa toke piyar aw pa tar ke kɔrunayn aw ande ne ke key a, noo dewje banya banya mbɔnje naa. ²⁸ Piyar pa arede na: «E-gereje ke maje to dare ddew Jiipije kare uwaje buwa-kura ke dewje ke gelde dang ang ddem ta tee me key te lede ang ddem. A ema Lubba tɔjum to, to maji kare moo dew to dew ke maji ang kem te ang wase m-sange dew ang. ²⁹ Mba yeenn a e-bbarem a m-ddee bbo meje ang. Yeenn a, m-ndiki ta gere gel ne ke e-bbarem mbae.» ³⁰ Kɔrunay pa are na: «Dda ndɔ muta bbokone ngaa, mee me key te lem maw m-duju Lubba dɔ kar te ke gɔl kare muta. A ta koo a, mare dew ula kubbu ke ndɔren ar ne nɔm te, ³¹ ngaa pa na: «Kɔrunay! Lubba oo ndu nɔ lei ngaa nole mee dɔ neje te ke aw are nje-ndooje. ³² Ula bbe

te ke Jope e-bbar Simɔ ke daw n̄-bbare na Piyar. N̄-to bbe le Simɔ nje-dda kula endaar ke key laa to ta ba te.» ³³ Kare teenn njaa, mula mari a, e-ndiki te ngaa e-ddee. Bbasine, jeje tɔyn jee nɔ Lubba te ta koo tar ke Ebbe-dewje unda tai te kare e-pa areje.»

Piyar pa tar key le Kɔrunay

³⁴ Piyar ila te na: «Bbasene m-gere ngaa to tɔkɔrɔ njaa Lubba ɔru kem dew ang. ³⁵ Horo gel-dewje te tɔyn, dew ke bbeel Lubba ddem, dda ne ke gate gate ddem a ddee maji kem Lubba te. ³⁶ Nula ke tar laa nare ngann Ijarayelje, to Tar ke maji ke are me-wul-lɔm ddew te le Jeju-Kiriste, ke to Ebbe-dewje tɔyn. ³⁷ E sese e-gereje ne ke tee nange te ke Galile ngaa taa dɔ nange Jude tɔyn go batem te ke Jan ila mbere. ³⁸ E-gereje ddew ke Lubba ula ne singamɔngu le Ndil-me-nda dɔ Jeju te ke Najare ke maje. N-dda maji ke dewje tɔyn ke lo lo ddem, naji dewje tɔyn ke Esu uwade bbere te ddem mba Lubba ee saa. ³⁹ A jeje n̄-toje to nje-tar-naji neje tɔyn ke n̄-dda dɔ nange te le Jiipije ddem, bbe te ke Jurusalam ddem. N̄-tɔje kake-dese te ngaa n̄-tɔleje. ⁴⁰ Ndɔ muta laa a, Lubba are nin buwa-yo te n̄-tee ngaa are n̄-tɔju rɔe. ⁴¹ N̄-tɔju rɔe le dewje tɔyn ang, a nje-tar najije ke Lubba mberede

kete, ke jeje ke jusa saa ke jay saa ne go kin te laa horo nje-oyoje te a n̂-tɔju rɔe nareje. ⁴² Nunn ndu nareje kare jila mber Tar ke maji jare dewje, ngaa ta n̂-pa jarede to Lubba undae to nje-gange sariya dɔ dewje ke isije kem baa ddem dɔ dewje ke oyje ddem. ⁴³ Nje-kilaje mber-tar le Lubba tɔyn paje tar laa na: «Dew ke oo mee te ke Jeju a, Lubba ɔru tar majang laa dɔe te ke ri Jeju.»

Ndil-me-nda ddee dɔ dewje te ke toje to Jiipije ang

⁴⁴ Toke Piyar nayn aw ɔru gel nejeenn bbay a, Ndil-me-nda ddee isi dɔ dewje te tɔyn ke aw ooje tar le. ⁴⁵ Tar iki nje-me-kunnje ke toje to Jiipije ke dannje piyar le sel mba dooje a, Lubba are Ndil-me-nda dewje ke toje to Jiipije ang tɔ. ⁴⁶ Dooje ddew ke dewje ke toje to Jiipije aw paje tar ke ndɔn̂-tarje ke dang dang ddem, aw ɔsuje ne gaji toke-mbange le Lubba ddem. Yeenn a, Piyar pa na: ⁴⁷ «Dewje le ingaje Ndil-me-nda toke jeje tɔ a mare dew a kase kɔku ddew kare dingaje batem maann wa?»

⁴⁸ Piyar le are ddew kare n̂-ddade batem ke ri Jeju ngaa dewje le dujuje Piyar le kare dda ndɔ rɔde te ngaji bbay.

11

Piyar ɔru gel tar are nje-me-kunnje ke Jurusalam

¹ Nje-kayn-kulaje, ke nje-me-kunnje ke eeje nange te ke Jude ooje na dewje ke toje to Jiipije ang kara taaje tar le Lubba tɔ. ² Toke Piyar tel ke Jurusalam a, nje-me-kunnje ke toje to Jiipije aw inje saa. ³ N̂-paje na: «Ande key le dewje ke ujaje mɔtude ang ngaa usa ke de ne mba ddi wa?»

⁴ Yeenn a, Piyar unn kutu kɔru gel neje ke tee le ke goe goe arede na: ⁵ «Misi me bbe te ke Jope maw m-duju Lubba a, moo ne toke le nin. Moo mare ne toke le pal-kubbu ke tate ke duwa tae ke sɔ, ne le in me dara te ddisi ndereng tee lo te ke mee te. ⁶ Kem to ke dɔe te ngaa m-teenn a, moo daje ke gɔlde sɔ ke dɔ nange te, daje ke mû, daje ke aw akeje nangê, ke eelje ke aw ilaje me dara te. ⁷ Ngaa moo ndu dew pa arem na: <Piyar, in taar e-tɔl ɔn!> ⁸ M-pa na: <Baann ang Ebbemje! Mba musa ne ke ndu mbete wase ne ke maji ang ndɔ kara ang.> ⁹ M-tel moo ndu dew le me dara te na: <Maji kare ne ke Lubba dda are ddee maji a, oo to ne ke maji ang kemi te ang.> ¹⁰ Neenn le to toke baann gɔl muta ngaa goe te a, dunn ne le tɔyn n̂-tel ne darâ. ¹¹ Kare teenn njaa, dingawje muta ke dulade rɔm te inje bbe te ke Sejare teeje me key te ke jisi te le. ¹² Ndil pa arem na mɔtu maw ke de bbo meje ang. Ngakɔmje ke misan neenn danemje ngaa jande me key te le Kɔrunay le.

¹³ Nōru gel ddew ke anji tee ingae ne me key te laa ngaa pa are na: «Ula dew bbe te ke Jope are Simo ke daw n̄-bbare na Piyar ddee. ¹⁴ Simo le a pa tarje kari. Ei, ke nje ke key lei a kingaje kaji ddew tarje teenn le.» ¹⁵ Toke munn kutu pa tar a, Ndil-me-nda ddisi dode te ddew kara baa to ke n̄-ddisi dōje te kunn kute te. ¹⁶ Yeenn a, mole mem dō tar te le Ebbe-dewje ke pa na: «Jan dda dewje batem maann, a sese, a kingaje batem Ndil-me-nda.» ¹⁷ Lubba arede Ndil-me-nda ddew kara baa toke nareje kare te ke junn ne meje jare Jeju-Kiriste. Yeenn a, m-to dew ddi bba ma kase kōku ddew Lubba kare dda mare ne wa?» ¹⁸ Dewje le ooje tarjeenn le a ewje rōde ngaa osuje gaji Lubba paje na: «Lubba are ddew dewje ke toje to Jiipije ang kare n̄-turuje mede mba kinga ne kaji tō.»

Kunn kutu Egilisi ke Antiyose

¹⁹ Nje-me-kunnje ke sarenje naa wōju dō ne-singa ke ingade go yo te le Etiyenn awje ndereng teeje bbe te ke Penisi, Sipere, ke Antiyose. A me bbeje teenn le Jiipije ke karede baa a n̄-tojude tar le Lubba. ²⁰ A mareje horode te ke gelde to dewje ke Sipere, ke dewje ke Sirene teeje me bbe te ke Antiyose a paje Tar ke maji le Ebbe-deweje Jeju are dewje ke toje to Jiipije ang tō. ²¹ Singa-mōngu le Ebbe-dewje to dode te are

dewje nya ooje mede te ke Ebbe-dewje ngaa turuje ddew lede.

²² Nje-me-kunnje ke Egilisi te ke Jurusalam ooje tar neenn le ngaa ulaje Barnabase Antiyose. ²³ Toke Barnabase le tee ngaa oo me-maji ke Lubba dda ke nje-me-kunnje le a, nee ke koko nya ngaa n̄-ndejede kare dundaje mede tōyn dō Ebbe-dewje te. ²⁴ Mba Barnabase le to dew ke maji, ke dew ke Ndil-me-nda dduse ddem, me-kunn laa bo nya ddem are nya ddeeje to dewje le Ebbe-dewje.

²⁵ Goe te a, Barnabase le otu naw bbe te ke Tarse mba sange Sol. ²⁶ Toke ningae a, n̄-ddee saa Antiyose. N-ddaje bbal kara Egilisi te ke Antiyose ngaa n̄-tojuje ne dewje ke korde banya banya. Bbe te ke Antiyose a dewje unn kutu bbar ri nje-njaje go Jeju te to keretiyenje.

²⁷ Dō ndōe teenn, mare nje-kilaje mber-tar le Lubba inje Jurusalam awje bbe te ke Antiyose. ²⁸ Ndil-me-nda unda tar ta mare te kara ke ria na Agabusu. Nin taar nga n̄-pa na: «Mare ndō a tōku bbo a koso dō nange te tōyn.» A tōkōrō njaa bbo le oso dō ndō te ke Kolode to tōku mbayje. ²⁹ Nje-njaje go Jeju te ooje ta naa kare dew kara kara unn ne ke ase singae mba kula ne kare duma ne nje-me-kunnje ke isije nange te ke Jude. ³⁰ N-ddaje toke baann. Dareje neje le Barn-

abase de ke Sɔl dare dawje ne dare ansiyenje ke nange te ke Jude.

12

Erɔde tɔl Jake ngaa ila Piyar key-kula te

¹ Dɔ ndɔe teenn, tɔku mbayje Erɔde unn kutu dda ne ke maji ang ke mare dewje ke Egilisi te. ² Nare n̄-tɔl Jake ngokɔn Jan ke tɔku kiya. ³ Toke noo to ne ke n̄-dda le unn koko are Jiipije a, nare duwa Piyar bbay. Kare ke duwa ne Piyar le to kare ke Jiipije aw ddaje kusu mapa ke n̄-dda ke um ang. ⁴ Erɔde le are duwae ngaa dilae key-kula te. Ninyae ji mbambaje te dɔku gire misan ke n̄-kayn horode sɔ sɔ kare ta n̄-ngemeje. Neje kare kusu pake ndayn bba ta gange sariya dɔe te kem dewje te. ⁵ Piyar ee key kula te, a nje-me-kunnje aw dujuje Lubba til ke kare wɔju dɔe.

Anji le Ebbe-dewje ɔru Piyar key-kula te

⁶ Me til te ke lo-kare a, Erɔde a ta gange sariya dɔ Piyar te le a, Piyar le aw tibbi horo mbambaje te joo. N̄-tɔe ke kula njamji joo ngaa mare mbambaje aw ngemje ta key le tɔ. ⁷ A ta koo a, mare anji le Ebbe-dewje unda lo tee ngaa me key-kula le ndoko. Anji le ɔru kar Piyar are ndol ngaa pa na: «In taar njange.» Kula njamjije ke jia te le gaynje nangê. ⁸ Anji le pa are na: «Uwa bberi

ke endaar-kuwa-bber lei bbo ula ne-gɔl lei.» Piyar le dda toke baann. Anji le pa bbay na: «Ula kubbu-kul lei bbo unn gom!» ⁹ Piyar tee me key-kula te le oso goe te. Neje to ne ke anji le aw dda le to ne ke tɔkɔrɔ ang, mba noo to ni a naw n̄-ni. ¹⁰ N̄-ndayje lo ke dɔngɔr, ke ye ke joo ke mbambaje aw ngemje a, n̄-teeje ta key te ke n̄-dda ke nare. To ta key ke daw dande ne ke me bbe te le. Ta-key le teyn ke dɔe baa nɔde te. Toke n̄-teeje ddaka ngaa dunnje mare ddew a, kem naa te neenn njaa anji le tusu Piyar inyae. ¹¹ Yeen ngaa Piyar gere rɔe ngaa pa na: «Bbasine m-gere ngaa. Tɔkɔrɔ njaa, Ebbe-dewje ula anji are ɔrum me ji Erɔde te ddem, me ne te ke maji ang ke Jiipije ndikije ta dda sem ddem.»

¹² Toke n̄-gere gel ne le a, naw key le Mari kɔn Janji. Jan le daw n̄-bbare na Marke tɔ. Keteenn, nje-me-kunnje mbɔnje naa banya banya aw dujuje Lubba. ¹³ Toke piyar unda ta-ndoko a, mare nje-kula ke dene ke ria na Rode ddee mba koo. ¹⁴ N̄-gere ndu Piyar le ngaa rɔe neele nya, a nɔru ta-ndoko le ang a n̄-tel ke ngɔru nande key ta kaw pa to Piyar a ar ta-ndoko teenn. ¹⁵ N̄-paje dareje na: «Ayn wooy wa?» A Rode le tel pa bbay ang na: «Tɔkɔrɔ njaa nee teenn!» Dilaeje te na: «Yeenn a, anji laa ann.» ¹⁶ Piyar unda ta-ndoko bbay bbay ngaa kake

ñ-ddeeje dɔruje ta-ndoko a, Piyar a ar neenn a, tar ikide sel. ¹⁷ Ñ-dda jia narede kare dewje rɔde ngaa nɔru gel ddew ke Ebbe-dewje ɔre ne me key-kula te. Ta kutu ne dɔ tar laa a, ñ-pa na: «Awje e-paje tar neenn areje Jake, ke kese nje-me-kunnje.» Goe te a, nɔtu ngaa nunn ddew naw ke mare lo te dang.

¹⁸ Lo are a, mbambaje le jɔkuje rɔde nya ngaa ñ-paje na ddi a inga Piyar wa? ¹⁹ Erɔde are daw ñ-sange, a dingae ang. Ñ-nduju tar nje-ngemje ta Piyar le a, nunn ndu kare ñ-tɔlde. Goe te a, Piyar le in Jude aw Sejare. Ñ-dda ndɔ ten keteenn.

Tar yo le Erɔde Agiripa

²⁰ Erɔde ee ke tar ke dewje ke bbe te ke Tir ddem dewje ke bbe te ke Sidɔn ddem. Nje ke Tir ke nje ke Sidɔn le ooje ta naa ta ddee nɔe te. Ñ-gɔlje tar ke Balasetusu ke to nje-ngem neje le tɔku mbayje dare noso gode te. Ñ-ndikije kare ddekeke to horode te, mba ne-kusaje lede inje nange te le tɔku mbayje le bba aw ddee nange te lede.

²¹ Ndɔe ke dɔju le ase a, Erɔde ula kubbu tɔku-mbay laa aw isi ngende-mbay te laa ngaa pa tar arede kem dewje te tɔyn. ²² Dewje uruje ekii na: «Tar ke ta Lubba te a neenn bbo tar ke ta dew te ang.» ²³ A kare teenn njaa, anji le Ebbe-dewje unda Erɔde, mba nare dewje ɔsu gaje turu Lubba

te. Yeenn, a koreje ɔenje ngaa noy.

²⁴ A tar le Lubba nja ke kete kete ngaa aw taa lo. ²⁵ Toke Barnabase de ke Sɔl ñ-tungaje kula lede Jurusalam ngaa daw ñ-telje a, dawje ke Jan ke daw ñ-bbare na Marke.

13

Ndil-me-nda mbere Barnabase de ke Sɔl

¹ Nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke nje-ne-tojuje eeje me Egilisi te ke Antiyose. Ride na: Barnabase, Simeyɔn ke daw ñ-bbare na Dew-ndul, Lusiyusu ke to dew ke bbe te ke Sirene, Manayen ke de ke Erɔde ke ɔn bbe ke Galile ñ-tɔkuje naa te, ke Sɔl. ² Mare ndɔ ñ-mbɔnje naa mba polo Ebbe-dewje ngaa ñ-mbeteje nekusa a, Ndil-me-nda pa na: «Undaje Barnabase de ke Sɔl dang mba kula ke mbbarde mbae.»

³ Yeenn a, goe te ke ñ-mbeteje nekusa, ngaa ñ-dujuje Lubba a, dilaje jide dɔde te ngaa dinyade dare dɔtuje.

Barnabase de ke Sɔl dawje Sipere

⁴ Ndil-me-nda ula Barnabase de ke Sɔl are daw dawje ke bbe te ke Selisi, ngaa dunnje to keteenn ta kaw er ke dɔ dere-maann te ke Sipere. ⁵ Toke ñ-teeje bbe te ke Salamine a, ñ-paje tar le Lubba dare dewje me key mboñ-naa te le Jiipije.

Jañ-Marke ee teenn mba kumade.

⁶ Goe te ke ñ-tɔyje dɔ-dere maann te le tɔyn ngaa ñ-teeje bbe te ke Papose a, dingaje mare Jiipi ke to nje-kuma ke to nje-kila mber-tar ngem. Ria na Bar-Jeju. ⁷ N-to dew ke ee mbɔr Sergiyusu Polusu te ke to nje-kɔn nange le. Sergiyusu Polusu le to dew ke gere ne nya, nula ñ-bbar Barnabase de ke Sɔl, mba bbo koo tar le Lubba ddae. ⁸ A Elimase (Daw ñ-bbar nje-kuma ke ndɔn tar le gerekeje to Elimase) ndiki ta kɔku ddew Barnabase de ke Sɔl le, ngaa ñ-dda tɔyn kare nje-kɔñ-bbe le oo mee te ang. ⁹ Yeenn a, Ndil-me-nda ddusu Sɔl ke daw ñ-bbare na Pɔl tɔ ngaa aa Elimase le, ¹⁰ ngaa pa nare na: «Ei, nje-ngem, nje-kula dewje naa te, ngonn le Esu, ei ke e-ndiki ne ke gate gate ang, ndɔ ke dda bba a kunda gange turu ddew neje ke ndɔju ke Ebbe-dewje mɔse wa? ¹¹ Bhasine neenn njaa Ebbe-dewje a kundai, kemi a tɔ. A koo lo ang ngaa mba mare kare.»

Kare teenn njaa keme il biriri, lo ndul dɔe te, nila ke lo kara baa naw ñ-sange dew kare ila kake jia te. ¹² Toke nje-kɔñ-nange le oo nejeenn baann a, oo mee te ke Lubba mba ne-tɔje ke dɔ Ebbe-dewje te le gange singae.

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te Antiyose nange te ke Pisidi

¹³ Pɔl de ke nje-buwa-njaje laa dunnje to bbe te ke Papose ngaa ñ-teeje bbe te ke Perje dɔ nange te ke Pampili. A Jan tusude inyade keteenn tel bbe te ke Jurusalam. ¹⁴ Pɔl de ke nje-buwa-njaje laa le dinje bbe te Perje le dawje bbe te ke Antiyose dɔ nange Pisidi te. Mare ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije daw dandaje key-mbɔñ-naa te le Jiipije ngaa disije nangê. ¹⁵ Goe te ke ñ-tura maketuru me maketuru ndu te, ke me maketuru te le nje-kilaje mber-tar le Lubba a, nje-konje dɔ key-mbɔñ-naa le Jiipije le are ñ-pa darede na: «Ngakɔnjeje, bbo eeje ke mare tar ta pa kare dewje neenn kare arede singa a, e-paje.» ¹⁶ Pɔl in taar, dda jia arede ngaa pa na: «See ngann Ijarayelje, ke esee dewje ke aw bbeelje Lubba, ooje tar neenn. ¹⁷ Lubba le dewje ke Ijarayelje mbere kajeje ngaa dda are gelde banya bbalje te ke disije ne nange te ke Ejipite. Goe te a, ñ-tee ke de ke ddang nange te ke Ejipite te le ddew singa mɔngu te laa. ¹⁸ N-gemde ngɔsi ke bbal dɔsɔ me kɔr te ¹⁹ Goe te ke ñ-tɔl gel dewje siri nange te ke Kanaa a, nare nange le gel dewjeenn le ddee to le kajeje. ²⁰ Go nejeenn tɔyn ew ase ne ke bbal kɔr sɔ ke dɔmi. Goe te a, nare nje-gangeje sariya ddeeje to tɔku-mbay dɔ kajeje te ndereng tee ndɔ te le Samuwel ke to nje-kila mber-tar le Lubba.

²¹ Goe te a, kajeje le dujuje kare Lubba unda mare tōku mbayje dōde ngaa Lubba arede Sawul ke to ngonn le Kise, dew ke gel Benjamin te. Sawul le ɔn bbe bbal dōsō.

²² « Goe te ke Lubba ɔru tōku-mbay dō Sawul te a, nare Dabbiti ddee to tōku-mbay lede. Lubba pa tar le Dabbiti le na: <Minga Dabbiti ngonn le Jese. N-to dew ke mem ndike. Ne a na dda neje tōyn ke mem ndiki.> ²³ Nje ke gel Dabbiti te a uju Jeju ke to Nje-kaji dewje ke Ijarayel ddew kara baa ke ndu ke Lubba unn. ²⁴ Kete bba kare Jeju unn kutu kula laa a, Jañ-Batise ila mber-tar batem turu ddew are ngann Ijarayelje tōyn. ²⁵ Kare ke kula le Jañ-Batise a ta kunda ngange a, naw ñ-pa na: <Ejeje to m-to na wa? M-to dew ke aw e-ngembeje le ang. Ooje, mare dew ke mase tutu kula endaar ne-gol laa ang aw ddee gōm teenn.> ²⁶ Ngakōmje, sese ke gel Abaraham te, ke esee keseje ke aw e-bbeelje Lubba, maji kare e-gereje to Lubba ula ke tar kaji neenn wōju dōje. ²⁷ Nje ke bbe te ke Jurusalam, ke tōku-mbayje lede gereje Jeju ang. N-gereje me tar ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje ngaa daw ñ-turaje tare ke ndō kuwa-rō kara kara tōyn le ang. N-ddaje ne ke nje-kilaje mber-tar paje le. Yeenn a, ñ-gangeje sariya yo dō Jeju te. ²⁸ Dingaje mare ne mba

kunda ne tar dōe te kare ñ-tōle ang ngaa ñ-dujuje Pilate kare are ñ-tōle. ²⁹ N-ddaje ne tōyn ddew kara baa ke tar ke ñ-pa dōe te me maketuru te ngaa dōru ninne kake-dese te dila me buwa-yo te. ³⁰ A Lubba are nin horo nje-yoje te, ³¹ ngaa ñ-tōju rōe ndō banya nare dewje ke inje saa nange te ke Galile danneje ndereng bbe te ke Jurusalam. Dede le ngaa bbasine ñ-ddeeje to nje-tar-najije laa nō dewje te ke Ijarayel. ³² Jeje kara, jila mber-tar neenn jarese tō. Tar ke maji ke Lubba unn ndue wōju dōe are kajeje le, ³³ Lubba dda are Tar ke maji le ddee to ne ke tōkōrō horoje jee ngannde te ddew kin te ke nare Jeju in horo nje-yoje te, ddew kara baa toke ñ-dda tare me maketuru te le Sōm 2 na: <E-to ngonnum,

ema a muji bbokone.>*

³⁴ «Lubba are nin horo nje-yoje te mba kare da-rōe tel aw ndum buwa te ang ngaa. Mba ne njaa ñ-pa na: <Ma karese neje ke tōkōrō ke munn ndum ta kare Dabbiti.> ³⁵ Mba yeenn a, ñ-pa tare me maketuru te le Lubba tō na: <A kinya da-rō dew lei ke gate gate kare tujū ang.>

³⁶ «A goe te ke Dabbiti le dda kula ke me Lubba ndiki dō ndō te laa tōyn tunga a, noy, ñ-dubbe mbor kaejedede te ngaa da-rōe tujū. ³⁷ A da-rō Jeju tujū me buwa-yo te ang, Lubba are nin

horo nje-yoje te. ³⁸ Yeenn a, ngakomje, maji kare e-gereje to ddew te le Jeju le bba daw n̄-pa darese to Lubba a kōru tar majang lese. Ndu le Moyije ase dda kare dew ddee gate gate kem Lubba te ang. ³⁹ Are, ddew te le Jeju bba dew ke oo mee te saa a, a ddee to dew ke gate gate. ⁴⁰ Yeenn a, aaje rōse mba ne ke n̄-dda tare me maketuru le nje-kilaje mber-tar le Lubba neenn a ddase. Tare le na:

⁴¹ <Ooje! See nje-dabbe dewje,
areje bbeel ddase bbo e-gotoje ke ddang,
mba ma dda mare ne ndo ke isije ne kem baa,
bbo dew ōru gel ne le arese a,
a ndikije te ang.>†»

⁴² Kare te ke Pōl de ke Barnabase daw n̄-teeje ke ddaka a, dewje le dujujede kare ndo-kuwa-rō ke guku a, n̄-telje dō tar teenn le bbay. ⁴³ Toke dewje ke mbōnje naa le sarenje naa a, mare Ji-ijije nya, ke dewje ke toje to Jiipije ang ke aw poloje Lubba unnje go Pōl de ke Barnabase. Pōl de ke Barnabase n̄-paje tar darede ngaa n̄-ndejede kare n̄-naynje ke ndo tōyn ddew me-maji te ke Lubba dda ke de.

Pōl de ke Barnabase turuje kemde ke rō dewje ke toje to Jiipije ang

⁴⁴ Ndo-kuwa-rō le Jiipije ke goe te a, dewje ke me bbe te

ke Antiyose ke to nange te ke Pisidi le mbōnje naa banya banya mba koo tar le Ebbe-dewje. ⁴⁵ Toke Jiipije ooje dewje ke banya banya le a, me ddade. N-paje tar ke tila kem tar le Pōl ngaa n̄-tajeje. ⁴⁶ Pōl de ke Barnabase n̄-paje tar ke bbeel ang darede na: <<Sese a, a toje to dōngōr dewje ke jaa pa tar le Lubba neenn karese. A, e-mbeteje tar le ngaa sese njaa e-telje ooje rōse to dewje ke aseje ta kinga tebbe ke ke ndo ke ndo ang. Yeenn a, n̄-turu kemje ke rō dewje te ke toje to Jiipije ang ngaa. ⁴⁷ Mba, ndu ke jinga ta Ebbe-dewje te njaa na:

<Mundai kare e-ndoko horo kese gel-dewje te,
kare ta aw ke tar kaji neenn kōyn nange te tōyn.>‡
>>

⁴⁸ Toke dewje ke toje to Jiipije ang ooje tar le a, rōde neelde nya ngaa dōsuje gaji tar le Ebbe-dewje. Dewje ke Lubba mberede kare dingaje kaji ke ke ndo ke ndo ddeje to nje-me-kunnje.

⁴⁹ Tar le Ebbe-dewje taa dō nange ke Pisidi le tōyn. ⁵⁰ A Jiipije ōsuje kutu deneje ke isije lo te ke bo ngaa aw bbeelje Lubba ddem, ōsuje kutu nje-kōn̄-bbeje ddem are dinje n̄-ddaje Pōl de ke Barnabase maji ang ngaa n̄-tubbade dō nange te lede le. ⁵¹ Pōl de ke Barnabase le tundaje bum ke golde arede§, ngaa dawje bbe te

† 13:41 13.41 Abakuku 1.5 ‡ 13:47 13.47 Ejayi 49.6 § 13:51 13.51 Ne-dda lede le tōju mare ne horo Jiipije te

ke Ikoniyom. ⁵² A nje-njaje go Ebbe-dewje te ke naynje bbe te ke Antiyose eeje ke koko nya ddem, Ndil-me-nda dduude ddem.

14

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te ke Ikoniyom

¹ Pɔl de ke Barnabase n̄-teeje me bbe te ke Ikoniyom a, dandeje me key-mboñ-naa te le Jiipije. N̄-tɔjuje tar are Jiipije, ke dewje nya ke toje to Jiipije ang ooje mede te. ² A Jiipije ke mbeteje ta koo mede te le aw tulaje dewje ke toje to Jiipije ang kare dejeje keje ke maji ang dɔ Pɔl de ke Barnabase te. ³ Dɔ neje teenn tɔyn, Pɔl de ke Barnabase n̄-naynje bbe te ke Ikoniyom le gode ew. N̄-paje tar le Ebbe-dewje ke bbeel ang. Ebbe-dewje le toju to tar me-maji laa le to ne ke tɔkɔɔ ddeu ne-mɔrije te, ke neje te ke dum dɔ koo ke nare n̄-ddaje. ⁴ Dewje ke me bbe te le kaynje horo naa joo. Mareje unnje go Jiipije, a mareje unnje go nje-kayn-kulaje le.

⁵ Jiipije ke tɔku-mbayje lede ddem, dewje ke toje to Jiipije ang ddem, n̄-ndikije ta dda Pɔl de ke Barnabase maji ang ddem, ta tilade ke er tɔlde ddem. ⁶ Toke Pɔl de ke Barnabase dooje tare a, daw diyaje rɔde me bbeje te ke Likawoni, Listere, ke Derbe, ke loje te ke mbɔr

bbeje teenn. ⁷ Loje teenn, n̄-tɔjuje Tar ke maji dewje tɔ.

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te ke Listere

⁸ Me bbe te ke Listere, mare dingaw ke duje to nje-gɔl-goto ke ase kar taar ang ddem ase nja ang ddem isi nangê. ⁹ Mare ndɔ naw noo tar ke Pɔl aw pa. A Pɔl aae a, gere to koo me te laa ase dda kare rɔe ddee maji. ¹⁰ Pɔl le pa ke singa na: «In taar ar njarara dɔ goli te!» Dew le in taar bbate ngaa unn kutu nja. ¹¹ Toke dewje ooje ne ke Pɔl dda le a, duruje ekii ke ndɔn tar Likawoni na: «Ooje, lubbaje ddaje rɔde to dewje ngaa teeje horoje te.»

¹² N̄-bbarje Barnabase to Juse ngaa n̄-bbarje Pɔl to Ermese*, mba ne a naw n̄-pa tar. ¹³ Key-polo Juse le to ta bbe te le njaa. A nje-polo Juse le ddee ke ngann mangeje ke n̄-dda neje ke kura rɔde te ta bbe te le. Ne ke dewje ke banya banya n̄-ndikije ta kare to ne-polo nje-kayn-kulaje le. ¹⁴ Toke Pɔl de ke Barnabase dooje tar le a, n̄-tirje kubbuje ke rɔde te, dɔtuje ke ngɔru dawje ke rɔ dewje te ke banya banya le ngaa n̄-paje ke singa na: ¹⁵ «Mbata ddi a e-ddaje ne toke be wa? Jeje kara n̄-to dewje toke lese tɔ. Jaw n̄-pa Tar ke maji jarese kare ta e-mbeteje ne ke ture goto ta aaje lo ke rɔ Lubba te ke isi kem baa. Lubba le a dda dara, ke nange, ke

* 14:12 14.12 Juse de ke Ermese toje to ri lubbaje le dewje ke Gereke.

ba, ke neje toyn ke toje te. ¹⁶ Dɔ ndɔje te ke ndayje, Lubba inya ddew are gel dewje toyn ddaje ne ke mede ndiki. ¹⁷ A n̄-toju me-maji laa ke ndɔ toyn ddew ndi te, ke kande ko te ke nare ande ke maje are ujaje. Narese nekusa asese ngaa nare isije ke koko.»

¹⁸ Dɔ tarje te neenn toyn bbo kare ne-polo Pɔl de ke Barnabase aw ddade bbay.

¹⁹ Jiipije ke inje bbe te ke Antiyose, ke bbe te ke Ikoniyoḿ ddaje are dewje ke banya banya le unnje gode. N̄-tilaje Pɔl ke er ta tole ngaa n̄-ndɔreje n̄-teeje saa me bbe te ke ddang, mba dɔjuje to noy. ²⁰ A kare te ke nje-njaje go Ebbe-dewje te ddeje gukuje dɔe a, nin taar n̄-tel nande me bbe te le. Lo are a, ne de ke Barnabase dawje bbe te ke Derbe.

Pɔl de ke Barnabase n̄-telje bbe te ke Antiyose

²¹ Pɔl de ke Barnabase n̄-tojuje Tar ke maji bbe te ke Derbe. Dewje nya ddeje to nje-njaje go Ebbe-dewje te. Goe te a, n̄-telje ke ddew ke bbe te ke Listere, Ikoniyoḿ ke Antiyose. ²² Me bbeje teenn, n̄-ndejeje nje-koo me teje kare mede enge ang ddem kare duwaje koo me te lede dare ngeng ddem. N̄-paje na: «Maji kare newunguje dang dang ingaje bba ja kandeje me bbe-kɔn te le Lubba.»

²³ Me Egilisije te toyn ke n̄-teeje te a, n̄-dda mare nje-koo-me teje to ansiyenje,

n̄-ɱbeteje ne-kusa bba n̄-dujuje Lubba dɔde te ngaa dinyajede me ji Ebbe-dewje te ke dundaje koo me te lede dɔe te le. ²⁴ Pɔl de ke Barnabase le n̄-riyaje dɔ nange ke Pisidi dosoje dɔ nange te ke Pampili. ²⁵ Toke n̄-tojuje tar le Lubba me bbe te ke Perje a, dawje bbe te ke Atali. ²⁶ Keteenn, dunnje tɔku to mba tel bbe te ke Antiyose nange Siri te. Bbe te ke Antiyose le a nje-koo-meteje inyajede me ji Lubba te kete kare Lubba dda kede me-maji kare n̄-ddaje kula ke n̄-ddaje neenn.

²⁷ Toke Pɔl de ke Barnabase n̄-teeje bbe te ke Antiyose nange Siri te a, n̄-ɱbɔnje nje-me-kunnje. Dɔruje gel neje toyn ke Lubba dda ddew te lede, ke ddew ke Lubba ɔru ne ddew are dewje ke toje to Jiipije ang ooje mede te tɔ. ²⁸ Pɔl de ke Barnabase le n̄-naynje rɔ nje-me-kunnje te ke bbe te ke Antiyose le gode ew ngaji.

15

Mayn naa tar bbe te ke Antiyose wɔju dɔ tar kuja mɔtu

¹ Mare dewje inje dɔ nange Jude te ddeje bbe te ke Antiyose dɔ nange Siri te. N̄-toju ne nje-koo-meteje ke Antiyose le na: «Toke ujaje mɔtuse ddew kara baa toke ndu le Moyije pa ang a, a kaseje ta kingaje kaji ang.» ² Pɔl de ke Barnabase n̄-ɱbeteje ne-toju lede ngaa

ñ-maynje ke de tar. Yeenn a, nje-koo-meteje unnje ndu kare Pɔl de ke Barnabase, ke mare nje-koo-meteje dawje Jurusalam daw dingaje nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje woju dɔ tar neenn le.

³ Egilisi ke bbe te ke Antiyose umade ke ne mba nja lede le. N-ndayje ke ddew ke Penesi, ke Samari ngaa ñ-paje tar le dewje ke toje to Jiipije ang ke ooje mede te le dare nje-bbeje le. Tar le are koko nje-me-kunnje tɔyn. ⁴ Toke ñ-teeje Jurusalam a, Egilisi, ke nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje taajede ke rɔ-neel. Dɔruje gel neje tɔyn ke Lubba dda ddew te lede dare dewje ke Jurusalam.

Tɔku mɔn naa to me Egilisi te ke Jurusalam

⁵ Mare pariyyenje ke ooje mede te paje na: «Maji kare dewje ke toje to Jiipije ang are duja mɔtude ta ñ-njaje ke turu ndu le Moyije.»

⁶ Nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje mɔnje naa ta kisa me tar le. ⁷ N-maynje naa tar dare ngeng nya ngaa Piyar in taar pa na: «Ngakɔmje, e-gereje to Lubba bbarem horose te lew baa kare mpa Tar ke maji mare dewje ke toje to Jiipije ang kare dooje tar le ngaa dooje mede te. ⁸ Lubba ke gere me dewje tɔju to ñ-taa dewje ke toje to Jiipije ang ke rɔe te. Yeenn a, narede Ndilme-nda ddew kara baa toke nareje tɔ. ⁹ Nɔru-kemde

dang ke jeje ang. Lubba toko mede mba dooje mede te. ¹⁰ Baann mban a, mba ddi bba aw taje naa ke Lubba ngaa aw undaje ne-koto ke kajeje wase jeje njaa kara jaseje ta koto ang dɔ nje-njaje go Ebbe-dewje te wa? ¹¹ A, ñ-gereje tɔ bbay to ddew me-maji te le Ebbe-dewje Jeju a Lubba aji ne je ddew kara baa toke najide.»

¹² Dewje tɔyn ke mɔnje naa le isije ddekeke ngaa tukaje mbide ooje ne tar ke Barnabase de ke Pɔl daw ñ-paje woju dɔ ne-mɔrije, ke neje ke dumje dɔ koo ke Lubba dda ddew te lede horo dewje te ke toje to Jiipije ang le. ¹³ Dewje rɔde ta pa tar a, Jake pa na: «Ngakɔmje, ooje tar lem. ¹⁴ Bbasine bbay Simɔ ole meje dɔ ddew te ke Lubba mɔse kunn kutu ne te njaa ta mbere mare dewje horo gel-dewje te ke gere Lubba ang kare ñ-ddeeje to dewje laa. ¹⁵ Tar neenn le dda me-kara ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba ke ñ-dda me maketuru te na:

¹⁶ «Goe te a, ma tel ddee dda key le Dabbiti ke oso.

Ma mɔse kese neje ke nayn, ngaa ma mɔse key le kunda taar.

¹⁷ Yeenn bba kese dewje a sangeje Ebbe-dewje, ddew kara baa toke gel-dewje tɔyn ke ri Ebbe-dewje to dɔde te.

Tar ke Ebbe-dewje pa le ann.

18 N-dda nare dewje gereje ne ke neje ta dda le lew baa.>*

19 Mba yeenn a, keje te lem m-ndiki kare n-ddaje neje ke a joku dewje ke toje to Jiipije ang ke unnje go Lubba neenn ang. 20 N-ddaje maketuru julaje ne jarede kare dusaje ne ke n-polo ne kor ang, mba to ne-yerew, n-ddaje lo-to majang ang, donje da ke kewn ute bba oy ang, dusaje mese ang. 21 Mba lew baa njaa dewje aw oruje gel ndu le Moyiji me bbeje te kara kara ngaa ndo-kuwa-ro a, daw n-tura maketuru-ndu le key mbon naa te le Jiipije.»

Dula ke maketuru dare nje-koo-meteje ke Antiyose

22 Nje-kayn-kulaje, an-siyenje, ke dewje ke Egilisi te ooje maji ta mbere mare dewje horode te kare dawje ke Pol de ke Barnabase Antiyose. Dewje ke n-mberede le to Judase ke daw n-bbare na Barsabase, ke Silase. N-toje to dewje ke dewje bbeeljede. 23 Tar ke n-ddaje me maketuru te darede le toke be: «Jee nje-kayn-kulaje, ansiyenje, ke ngakonse n-dda lapiya ngakonjeje ke toje to Jiipije ang ke eeje Antiyose do nange Siri, ke Silisi te. 24 Joo na mare dewje leje ke jarede ddew ang aw paje tar ke jokuse ngaa tuju keje lese. 25 Mba yeenn a, jeje toyn njaa junn nduje mba mbere mare dewje kulade turuje

te kare n-dannje Barnabase de ke Pol ke n-ndikijede nya. 26 N-toje to dewje ke ilaje rōde korō mba kula le Ebbe-dewje Jeju Kiriste. 27 Yeenn a, jula Jude de ke Silase jarese kare n-paje tar ke me maketuru te le ke tade darese. 28 Ndil-me-nda ddem, jeje ddem, n-ndiki ta kunda mare ne-koto dang do ne te ke to maji kare e-ddaje ang ngaa. Ne ke ta dda a neenn: 29 usaje ne ke n-polo ne kor ang, usaje mese ang, onje da ke kewn ute bba oy ang, e-ddaje lo-to majang ang. Bbo e-ngemje rose ddew neje teenn toyn a, to ne ke maji. N-ddase lapiya nya.»

30 Pol, Barnabase, Jude, ke Silase le otuje awje Antiyose ngaa n-mbonje nje-koo-meteje darede maketuru le. 31 N-turaje maketuru le a, deeje ke koko nya mba tar ke me maketuru te le arede singa. 32 Jude de ke Silase ke toje to nje-kilaje mbertar le Lubba le paje tar nya arede kare dingaje ne singa. 33 N-ddaje ndo ngaji a, nje-me-kunnje le inyajede ngaa dujuje kare n-telje ke me wul lom ro dewje te ke ulajede le. 34 [A, Silase oo maji ta nayn Antiyose.]

35 Pol de ke Barnabase n-naynje Antiyose to ngaa mare dewje osoje dode te, n-tojuje ne ngaa n-paje Tar ke maji le Ebbe-dewje dare dewje.

Pol de ke Barnabase n-kanyje naa

³⁶ Goe te ngaji a, Pɔl pa are Barnabase na: «N-telje me bbeje te kara kara ke n̄-paje tar le Ebbe-dewje te le, jaa nje-koo-meteje joo se disije toke baann wa?»

³⁷ Barnabase ndiki kare Jan ke daw n̄-bbare na Marke aw ke de tɔ. ³⁸ A Pɔl mbete, mba Jan le tusude inyade ta kula te Pampili. ³⁹ Tar lede aw naa te ang ngaa na na kara unn ddew laa. Barnabase ila Jan Marke goe te ngaa dunnje to dawje Sipere. ⁴⁰ A Pɔl unn Silase ilae goe te. Goe te a, nje-koo-meteje ilaje Pɔl ji Ebbe-dewje te kare dda saa memaji ngaa nɔtu. ⁴¹ Pɔl nday nange te ke Siri, ke Silisi, n̄-ndeje dewje ke Egilisije te kare duwaje dare ngeng.

16

Timote ddee to nje-buwanja le Pɔl de ke Silase

¹ Pɔl tee bbe te ke Derbe, ke Listere. Mare nje-nja go Jeju te ke ria na Timote ee me bbe teenn le. Kɔenje to Jiipi ngaa oo mee te, a bɔeje to Gereke. ² Nje-koo-meteje ke Listere, ke Ikoniyoṃ paje tar le Timote le maji nya. ³ Pɔl ndiki ta kaw saa. Yeenn a, nuja ganja wɔju dɔ Jiipije ke isije loje teenn le, mba n̄-gereje tɔyn to bɔ Timoteje to Gereke. ⁴ Me bbeje te ke Pɔl de ke Silase n̄-teeje te a, n̄-ndajije nduje ke nje-kaynkulaje, ke ansiyenje ke Jurusalam unnje le dare dewje. N-walde nya kare n̄-ddaje ne ke turu nduje le. ⁵ Egilisije

aw sangeje ddew me-kunn te ngaa ke ndɔ kara kara kɔr nje-koo-meteje aw ke kete kete.

Lubba bbar Pɔl kare aw Masedowann

⁶ Pɔl de ke Silase n̄-ndayje nangeje te ke Piriji, ke Galati, mba Ndil-me-nda ɔkude ddew kare n̄-tojuje tar le Lubba nange te ke Aji. ⁷ Toke n̄-teeje ngange nange te ke Miji a, n̄-sangeje ddew ta tee nange te ke Bitini, a Ndil le Jeju ɔkude ddew. ⁸ N-ndayje nange te ke Miji ngaa n̄-teeje bbe te ke Torowase. ⁹ Pɔl oo mare ne toke le nijeenn mare til te. Noo mare dew ke Masedowann ke ar taar aw duje na: «E-ddee nange te ke Masedowann umaje!» ¹⁰ Go ne te ke Pɔl oo toke mare le ni le a, kare teenn njaa n̄-sange ddew ta kaw Masedowann le mba n̄-gere to Lubba bbarje kare jaw n̄-pa Tar ke maji Masedowann le.

Lidi oo mee te bbe te ke Pilipi

¹¹ Toke junn to Torowase a, jaw njarara dɔ dere te ke Samotarase. Ndɔ kara goe te a, n̄-tee bbe te ke Neyapolise. ¹² Jin teenn n̄-tee bbe te ke Pilipi ke to tɔku bbe ke Masedowann ke dewje ke Rɔṃ a ɔnje dɔe. N-dda ndɔ ngaji Pilipi le. ¹³ Ke mare ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije, n̄-tee me bbe te le jaw kare maann te mba jeje to lo-duju Lubba le Jiipije a to keteenn. Jisi nangê ngaa n̄-pa tar jare deneje ke mɔnje

naa lo teenn le. ¹⁴ Mare dene le kara to dew ke bbe te ke Tiyatir, ria na Lidi. N-to nje-labbe kubbu ke kase ke nare ngeng ngaa naw n̄-bbeel Lubba. Noo tarje ke jaw n̄-pa ngaa Ebbe-dewje unda mee are n̄-tuka mbia noo ne tarje ke Pɔl aw pa. ¹⁵ Toke Lidi le de ke nje ke key laa dingaje batem a, n̄-bbarje ngaa n̄-pa nareje na: «Bbo ooje to moo mem te tokoro ke Ebbe-dewje njaa a, e-ddeeje e-toje key lem.» Numa keje nya kare n̄-ndiki bbar ke n̄-bbarje le.

Dila Pɔl de ke Silase key kula te

¹⁶ Mare ndo jaw ke lo-duju Lubba te a, mare ngonn mande ke to nje-kula le mare dew tee ingaje. Ndil ne-ndon isi do ngonn mande te le. Ne-ndon laa le dda are ebbejedede ingaje ne ne nya. ¹⁷ Nunn goje ngaa naw nuru ekii na: «Dewje neenn toje to nje-kulaje le Lubba ke isi ddotu dara te. Daw n̄-tojujese ddew kinga kaji.» ¹⁸ N-tel do tar teenn le ndo banya nya. Ase ang boy a, Pɔl turu roe ngaa pa are ndil le na: «Ke ri Jeju Kiriste, munn ndu mari kare e-tee me ngonn ke dene te neenn ke ddang!» Kare teenn njaa ndil le unda lo tee. ¹⁹ Toke ebbejedede ooje to ne-kinga nare lede le goto ngaa a, duwaje Pɔl de ke Silase dawje ke de nata no nje-koñ-bbeje te. ²⁰ Dawje ke de no nje-gangeje sariya te ke toje to dewje ke Rom

ngaa, n̄-paje na: «Dewje neenn ilaje tar me bbe te leje. N-toje to Jiipije. ²¹ Daw n̄-tojuje ne-ji bbe ke jeje ke n̄-to ngann nje-bbeje ke Rom jee ke ddew ta ndiki te ang ddem ta n̄-nja goe te ang ddem.»

²² Dewje ke banya banya inje uruje do Pɔl de ke Silase te ngaa nje-gangeje sariya le are n̄-toru kubbu le Pɔl de ke Silase. Dunnje ndu dare n̄-tundade ke ndey. ²³ Goe te ke n̄-tundade nya a, dare dilade key-kula te ngaa dun-nje ndu dare nje-ngemje ta key kula kare ngemjede ke maje. ²⁴ Toke nje-ngemje ta key kula le inga ndu ke daredede le a, dilaje Pɔl de ke Silase le suran key-kula te ngaa dilade poro.

²⁵ Lo mongu nyenene a, Pɔl de ke Silase daw n̄-dujuje Lubba ngaa daw dosuje pa n̄-walje ne Lubba ngaa kese dewje ke duwade le aw ooje ndude. ²⁶ A ta koo a, nange yeke ke singa are gol-key-kula ke dungu nangê le yeke. Kare teenn njaa ta keyje toyn teynje ngaa kula njamjije ke n̄-to ne dewje toyn ke duwade le toruje. ²⁷ Nje-ngem ta key kula le ndol a, oo ta keyje ke toje take baa le. Noo to dewje ke duwade le aynje ngaa nunn toku kiya laa ta tol ne roe. ²⁸ A Pɔl uru ekii ke singa na: «E-tol roi ang, jee neenn toyn.»

²⁹ Nje-ngem ta key kula le duju puru ta koo ne lo ngaa ande me key-kula te le ke toke. Noso ko gol Pɔl

de ke Silase te naw nisa. ³⁰ Goe te a, nje-ngem ta key-kula le are Pɔl de ke Silase n̄-teeje ddaka ngaa dujude na: «Ebbemjedede ddi a ma dda bba ma kinga kaji wa?» ³¹ N̄-paje dare na: «Oo mei te ke Ebbe-dewje Jeju a, a kinga kaji, ei ddem nje ke key lei ddem.» ³² Pɔl de ke Silase le n̄-paje tar le Ebbe-dewje dare nje-ngem ta key kula le ddem dare dewje tɔyn ke eeje me key te laa ddem. ³³ Me til teenn njaa, nje-ngem ta key kula le aw ke de aw toko doje lede. Ngaji goe te a, n̄-ddaeje batem ke nje ke key laa. ³⁴ Goe te a, naw ke Pɔl de ke Silase key laa. Narede nekusa ngaa n̄-dda rɔ-neel ke nje-nujuje laa mba noo mee te ke Lubba. ³⁵ Lo are a, toku nje-gangeje sariya ulaje pajaje lede rɔ nje-ngem ta key kula te le na: «Inya dewje neenn are ɔtujen!» ³⁶ Nje-ngem ta key-kula le ndaji tar le are Pɔl na: «Nje-gangeje sariya ulajeje kare minyase. Yeenn a, e-teeje ta awje ke lapiya.» ³⁷ A Pɔl pa arede na: «N̄-gange sariya doje te ang a, n̄-tundaje kem dewje ngaa dilaje key kula te jeje ke n̄-to ngann nje-bbeje ke Rɔm tɔ. A bbasine, n̄-ndikije ta kɔruje lo kiyae te wa? Baann ang, maji kare dede njaa n̄-ddeje dɔrujeje.»

³⁸ Pajaje le aw ndajije tar le are nje-gangeje sariya le. Bbeel ddade mba dooje na Pɔl de ke Silase n̄-toje to ngann nje-bbeje ke

Rɔm. ³⁹ Yeenn a, nje-gangeje sariya le ddeje uwaje gɔl Pɔl de ke Silase. Goe te a, dɔrude key kula te ngaa n̄-paje darede ta kare dɔtuje me bbe te le. ⁴⁰ Toke Pɔl de ke Silase n̄-teeje key kula te le a, daw dingaje Lidi, dooje nje-koo-meteje, n̄-ndejejeje ngaa dɔtuje.

17

Pɔl de ke Silase dawje Tesalonike

¹ Pɔl de ke Silase n̄-ndayje ke ddew ke bbe te ke Ampipolise, ke Apoloni, ngaa n̄-teeje bbe te ke Tesalonike, lo ke mare key-mbɔn̄-naa le Jiipije to te. ² Pɔl aw rɔ Jiipije te toke naw n̄-dda ke ndɔ tɔyn. N̄-mayn tar ke de dɔ maketuru te le Lubba me ndɔ-kuwa-rɔ te muta. ³ N̄ɔru gele narede ngaa n̄-tɔjude to maketuru le Lubba pa na Mesi a koo ndoo, ngaa na kin horo nje-yojeje te. N̄-pa na: «Jeju ke maw m-pa tar laa marese neenn le to Mesi le.»

⁴ Mare Jiipije le ndikije tar te le ngaa unnje go Pɔl de ke Silase. Gerekeje nya ke aw poloje Lubba, ke mare deneje ke isije lo te ke bo ddaje toke baann tɔ. ⁵ A Jiipije ke me ddade mbɔnje dewje ke toje to nje-dɔ-gotoje ke aw njaje go ddew te baa, dɔsuje kutu dewje ke banya ngaa n̄-yekeje lo dare ddekeke goto me bbe te. ⁶ Toke dingaje Pɔl de ke Silase le ang a,

duwa Jason ke mare nje-koo-meteje daw ke de no nje-kon-bbeje te ngaa n-paje ke taar na: «Dewje neenn tujuje lo toyn, a bbasine n-teeje neenn ngaa. ⁷ Jason a ngemde roe te. Ne ke ndu le toku-mbay Sejar mbete a dewje neenn le toyn aw ddaje. N-paje na mare toku-mbay ke dang to, ria na Jeju.»

⁸ Tarje neenn le oso wur dewje ke banya banya ddem nje-kon-bbeje ddem. ⁹ Duwaje Jason, ke nje-koo-meteje le dare ukaje toku nare bba dinyade.

Pol de ke Silase Bere

¹⁰ Toke lo ndul a, nje-koo-meteje are Pol de ke Silase dawje bbe te ke Bere. N-teeje a, dawje key-mbon-naa te le Jiipije. ¹¹ Keje le Jiipije ke Bere maji uta keje le nje ke Tesalonike are n-taaje tar lede le ke ngoru baa. Ndo kara kara daw disaje me maketuru le Lubba ta gere se tar ke Pol aw pa le to ke dogole njaa wa? ¹² Dewje nya horode te ooje mede te. Dene Gerekeje ke toje to dewje ke bo, ke mare dingawje nya ooje mede te to. ¹³ Toke Jiipije ke Tesalonike ooje na Pol aw toju tar le Lubba Bere to a, n-ddeeje ta yeke lo ngaa ta kosu kutu dewje ke banya banya le. ¹⁴ Njange njange baa a nje-koo-meteje are Pol unn ddew er ke ta toku ba te, a Silase de ke Timote n-naynje teenn. ¹⁵ Dewje ke

dannje Pol le awje ndereng teeje Atenn bba telje. Kare telde a, Pol ulade kare Silase de ke Timote dawje njange dingaeje Atenn le.

Pol pa tar are dewje ke bbe te ke Atenn

¹⁶ Wur Pol a ta ti kare te ke naw n-gebbe ne Silase de ke Timote mba korje ddusu me bbe ke Atenn le. ¹⁷ Naw n-pa tar ke Jiipije, ke dewje ke aw poloje Lubba me key-mbon-naa te le Jiipije. A kese ndoje a, naw n-pa tar nata ke kese dewje ke naw ningade ke ndo toyn. ¹⁸ Mare nje-ne-gereje ke daw n-bbarde na Epikuriyenje, ke Isitiyisiyenje njaa kara ddeeje aw paje saa tar to. Mareje paje na: «Tar ddi njaa nje-kunda bula neenn ndiki ta pa wa?» A mareje paje na: «A du ang na to mare nje-kila-mber tar le mare lubbaje ke dang.» Mba Pol aw toju tar le Jeju te, ke le nje-yoje te ke a kinje.

¹⁹ Duwaje Pol dawje saa Ayeropaje* ngaa n-dujeje na: «Ja kase gere ne-toju ke siki ke aw toju neenn wa? ²⁰ Mba tar ke joo kete ang a aw pa neenn are n-ndiki ta gere gele.» ²¹ Nje-bbeje, ke nje-mbaje ke Atenn ndikije nya ta pa tar ne ke siki wase ta koo ne ke siki ke tee bbe te.

²² Yeenn a, Pol ar taar dann dewje te ke Ayeropaje le ngaa pa na: «Dewje ke Atenn, moose a, e-toje to dewje ke eeje ke bbo nya ta polo lubbaje. ²³ Mba m-nja me bbe te lese a, moo lubbaje ke aw polojede. A m-tee

dɔ mare baann te ke n̄-dda maketruru te na: <Bann le mare lubba ke n̄-gere ang.> Maji, ne ke aw poloje a e-gereje ang le a m-ddee maw mila mbere marese neenn. ²⁴ Lubba ke nje-dda dara, ke nange, ke neje tɔyn ke toje te, ne ke n̄-to nje-dara, ke nange le n̄-to key-polo-lubbaje te ke dew dda ke jia ang. ²⁵ N̄-ndiki ta kare dew are ne mba kumae ne toke le dew ke aw ndiki mare ne ji dew te ang, ne a nare dewje tebbe, kewn, ke kese neje. ²⁶ Dew kara baa njaa n̄-dda ne dewje tɔyn nare disije dɔ nange te tɔyn. Nɔju ngange nange lede kara kara kare disije te ngaa nɔju dɔ kare neje narede. ²⁷ N̄-ddaa baann bba kare dewje sangaeje. Toke n̄-mamje lo a, a du ang da kaseje ta kingaeje. A bbo ta koo a, jeje kara kara tɔyn Lubba ee ke je ngɔsi baa. ²⁸ Mba ddew te laa bba n̄-to ne, jisi ke tebbe, jaw yeke rɔje. To ddew kara baa ke tar ke nje-paje lese paje na: <N-to ngann le Lubba>.

²⁹ <<Tɔkɔrɔ njaa n̄-toje to ngann le Lubba. Yeenn a, ja kaseje ta keje to Lubba unda rɔ kɔr ke n̄-dda ke ande, wase nare, wase er, wase mare ne ke dew tɔl ke gusu laa wase eje to keje bba dda toke baann wa? ³⁰ A kare ke dewje gereje tar ke tɔkɔrɔ ang bbay, Lubba oo to ne ang. A bbasine naw n̄-bbar dewje tɔyn ke isije loje te tɔyn kare n̄-turu ddew lede. ³¹ Mba nɔju ndɔ ke na kare n̄-mbere gange sariya

ke gate gate dɔ dewje te tɔyn. Nare dew le in horo nje-yoje te ta tɔju kare dewje tɔyn to ne njaa n̄-mbere.>>

³² Toke dooje tar kin le nje-yoje ke Pɔl pa a, mareje kokoje ne. A mareje paje na: «Mare ndɔ bba ja koo tar lei dɔ tar te neenn bbay.»

³³ Go tar teenn le a, Pɔl in-yade. ³⁴ Dɔe teenn njaa kara mareje naynje saa ngaa ooje mede te. Denisi ke to dew ke Ayeropaje, mare dene ke ria na Damarisi, ke mare dewje bbay eeje horode te.

18

Pɔl aw bbe te ke Korente

¹ Goe neje teenn a, Pɔl ɔtu bbe te ke Atenn aw Korente. ² Ninga mare Jiipi ke ria na Akilase keteenn. Duje nange te ke Pɔn. Akilase le de ke dene laa Pirisil dinje bbe te ke Itali bba n̄-ddeje, mba Toku mbayje Kolode unn ndu kare Jiipije tɔyn ɔtuje me bbe te ke Rɔm. Pɔl aw rɔ Akilas de ke Pirisil te le. ³ A kula lede, ke kula le Pɔl ke aw dda to kara baa. Kula le to kula dda tande. Yeenn a, Pɔl le nayn rɔde te are daw n̄-ddaje kula le. ⁴ Ke ndɔ-kuwa-rɔ kara kara tɔyn Pɔl aw pa tar nya key-mbɔn̄-naa te lede ke dewje ke toje to Jiipije ddem nje ke toje to Jiipije ang ddem kare n̄-ndikije tar te laa.

⁵ Toke Silase de ke Timote dinje bbe te ke Masedowann n̄-teeje a, Pɔl unn rɔe tɔyn mba tɔju tar le Lubba. N-tɔju Jiipije to Jeju le njaa to

Mesi. ⁶ A Jiipije mbeteje tar laa ngaa daw n̄-tajeje. Yeenn a, Pɔl le yeke kubbu laa ngaa pa arede na: «Mesese tel ke dɔse te, tare a kuwa dɔm ang. Bbasine neenn ma kaw ke rɔ dewje te ke toje to Jiipije ang ngaa.»

⁷ Nɔtu ketenn naw rɔ mare dew te ke ria na Titusu-Jusutusu ke key laa to mbɔr key-mbɔn̄-naa te le Jiipije. N-to nje-polo Lubba. ⁸ Kirisipusu ke to nje-kɔn dɔ key-mbɔn̄-naa le Jiipije oo mee te ke Ebbe-dewje, ne de ke nje ke key laa tɔyn. Mare dewje ke Korente nya ooje tar ke Pɔl tɔju le. Dooje mede te ngaa dingaje batem.

⁹ Mare ndɔ til te, Ebbe-dewje pa tar are Pɔl ddew ne te toke le ni na: «E-bbeel ang, ew rɔi pa tar ang, utu tai ang. ¹⁰ Mba mee sei, dew kara a kase kuwai ta ddai ang, mba dewje lem banya me bbe te neenn.» ¹¹ Pɔl nayn Korente tɔju tar le Lubba bbal kara ke neyn misan.

Daw ke Pɔl nɔ tɔku-mbay Galiyon te

¹² Bbal te ke Galiyon to tɔku-mbay nange te ke Akay, Jiipije ooje ta naa mbete Pɔl. Dawje saa lo gange sariya te. ¹³ N-paje na: «Dew neenn aw dda kare dewje poloje Lubba ke ddew ke ndu mbete.» ¹⁴ Toke Pɔl a ta pa tar a, Galiyon ila tar Jiipije te na: «Bbo tar neenn to tar tɔl dew wase tar ne ke ngeng a, ma kungu tar gelse te. ¹⁵ A tar le to mayn

naa tar wɔju dɔ ne-tɔju, tar rije, ke ndu lese njaa are yeenn oose. M-ndiki gange sariya dɔ tarje te ke toke baann ang.» ¹⁶ Yeenn ngaa n̄-tubbade lo gange sariya te le. ¹⁷ Dede tɔyn duwaje Sostenn ke to nje-kɔn dɔ key-mbɔn̄-naa le Jiipije le, n̄-tundaeje ta key gange sariya te le. A Galiyon aa lo te ang.

Pɔl tel bbe te ke Antiyose dɔ nange Siri te

¹⁸ Pɔl nayn ndɔ banya ngaji Korente bba inya nje-me-kunnje ngaa unn to tel nange te ke Siri. Ne de ke Pirisil, ke Akilase. Kete bba ta kaw a, nare n̄-ngisa dɔe bbe te Sankere mba to ndue ke nunn. ¹⁹ Daw n̄-teeje bbe te ke Epeje. Pɔl inya Pirisil de ke Akilase lo teenn ngaa ɔtu aw key-mbɔn̄-naa te le Jiipije aw pa tar ke de. ²⁰ N-dujuje Pɔl nya kare nayn ke de ndɔ banya bbay. A Pɔl mbete. ²¹ Na ta kinyade a, n̄-ndejede na: «Toke Lubba ndiki a, ma tel rɔse te mare ndɔ.» Goe te a, nunn to Epeje, ²² n̄-tee Sejure. Goe te a, naw n̄-dda lapiya nje-me-kunnje ke Jurusalam ngaa n̄-nday naw Antiyose. ²³ N-dda ndɔ ngaji lo teenn ngaa nin nday nange Galasi, ke Piriji te nare ndeje nje-njaje go Ebbe-dewje te tɔyn kare dingaje singa.

Apolose aw bbe te ke Epeje

²⁴ Mare Jiipi ke ria na Apolose ke duje bbe te ke

Alekejandiri ddee Epeje. N-to dew ke gere pa tar ddem gere maketuru le Lubba nya ddem. ²⁵ N-tɔje ddew le Ebbe-dewje toke kete are ninga singa ngaa n̄-tɔju ne dɔ Jeju te ke dɔgɔle. A batem le Jan kara baa a n̄-gere. ²⁶ Naw n̄-pa tar ke bbeel ang me key-mbɔ-naa te le Jiipije. A toke Pirisil, ke Akilase ooje tar laa le tɔyn a, bbareje ke rɔde te ngaa tɔjeje tar ke tɔkɔrɔ wɔju dɔ ddew le Lubba. ²⁷ Goe te a, Apolose le ndiki ta kaw nange te ke Akay are nje-me-kunnje ndikije te saa ngaa ddaje maketuru are nje-me-kunnje ke Akay le kare n̄-taaeje ke maje. Toke n̄-tee nu a, Lubba dda saa me-maji are numa nje-me-kunnje nya. ²⁸ Mba tar ke tae te ngeng are Jiipije ooje tar ta kila te ang. N-tɔju ke maketuru le Lubba ke ddaka to Jeju njaa to Mesi.

19

Pɔl tee bbe te ke Epeje

¹ Kare te ke Apolose naysn bbe te ke Korente a, Pɔl nday ke ddew ke nange te ke Aji ke to ddingirije ngaa tee bbe te ke Epeje. Ninga mare nje-njaje go Ebbe-dewje te lo teenn, ² ngaa n̄-dujude na: «Nɔ ke ooje mese te le ingaje Ndil-me-nda wa?» Dilaeje te na: «Joo ri Ndil-me-nda nɔ kara ang.» ³ Pɔl tel dujude na: «Batem ddi a ingaje wa?» N-paje na: «Batem le Jan.» ⁴ Pɔl ilade te na: «Jan are batem dewje

ke ndikije ta turu ddew lede. Jan le duju dewje kare ta dooje mede te ke dew ke a ddee goe te. Dew le to Jeju.» ⁵ Dewje le ooje tar le ngaa ingaje batem ke ri Ebbe-dewje Jeju. ⁶ Pɔl ila jia dɔde te ngaa Ndil-me-nda ddee dɔde te. N-paje tar ke ndɔn tar ke dang ngaa dilaje mber-tar le Lubba. ⁷ Kɔr dewje le tɔyn aw ngɔsi ke dɔku gire joo. ⁸ Me neyn te ke muta, Pɔl aw key-mbɔn̄-naa te le Jiipije ke nɔ ke nɔ mba pa tar ke bbeel ang wɔju dɔ tar bbe-kɔn le Lubba. N-dda tɔyn kare n̄-ndikije te saa. ⁹ A me mareje ketere ngaa n̄-ndikije tar te le Pɔl le ang. Dar ke kem dewje te ke banya le njaa daw n̄-paje tar wɔju dɔ ddew le Ebbe-dewje daw n̄-kokoje ne. Yeenn a, Pɔl tusude inyade a mbɔn kese nje-njaje go Ebbe-dewje te aw ke de key-ne-ndo te le Tiranoso aw tɔjude tar le Lubba nɔ ke nɔ. ¹⁰ Neenn le to toke baann ndereng bbal joo are dewje ke nange Aji te, Jiipije, ke nje ke to Jiipije ang ooje tar le Ebbe-dewje.

Tar ne-singa ke inga ngann le Seba

¹¹ Lubba dda tɔku nemɔrije ddew te le Pɔl. ¹² Yeenn a bbo, dew ddee ke mbita kubbu, wase kubbu ke ɔru rɔ Pɔl ɔru ne nje-rɔ-to a, rɔ-to le goto ddem ndilje ke maji ang kara teeje ke ddang ddem. ¹³ Mare Jiipije ke aw tubbaje ndilje ke maji ang rɔ

dewje te ke lo lo, aw unnje ri Ebbe-dewje Jeju bba aw tubbaje ne ndilje le tɔ. N-paje na: «Ke ri Jeju ke Pɔl aw ila mber-tar laa, e-teeje ke ddang!»¹⁴ Seba mare Jiipi ke to tɔku nje-polo Lubba ee ke ngannje ke dingaw siri. Nganne le naje ta dda toke baann tɔ.¹⁵ A mare ndɔ ndil ke maji ang le ilade te na: «M-gere Jeju ngaa m-gere Pɔl tɔ. A sese e-toje to nje ke dda wa?»¹⁶ Dew ke ndil ke maji ang isi mee te le aal uru dɔde te, singa utade are n̄-teeje ke ddaka ke ngɔru daynje rɔde baa ke do rɔde te.¹⁷ Nje-bbeje tɔyn ke Epeje, ke Jiipije, ke Gerekeje, ooje tar neenn le. Bbeel ddade tɔyn are dɔsuje gaji ri Ebbe-dewje Jeju ke to ri ke bo.¹⁸ Mare nje-me-kunnje nya ddeeje paje tar neje ke maji ang ke n̄-ddaje ke ddaka.¹⁹ Mare nje-kumaje ke kɔrde banya unguje maketuru ne-kumanji lede dɔ naa te ngaa roje kem dewje te tɔyn. Dewje turaje gate maketurule le a, ase kem kande nare doro dɔmi.²⁰ Baann bba tar le Lubba aw ke kete kete ngaa ee ke singa mɔngu ddew te le Ebbe-dewje.

Tɔku tar oso me bbe te ke Epeje

²¹ Go neje teenn a, Pɔl unn ndu ddew te le Ndil-me-nda ta kaw Jurusalam ke ddew ke Maseduwann, ke Akay. N̄-pa na: «Toke m-tee nunn a maji kare m-tee Rɔm tɔ.»²² Yeenn a, nula

Timote de ke Erasete ke toje to nje-buwa-kulaje laa ke joo Maseduwann, a ne n̄-nayn nange te ke Aji ndɔ ngaji bbay.

²³ Dɔ ndɔe teenn njaa toku tar oso bbe te ke Epeje mba tar ddew le Ebbe-dewje le.²⁴ Mba mare nje-dda neje ke ande ke ria na Demeturusu unn ande aw dda ne ne ke unda rɔ key-polo-kɔr ke dene. Ri kɔr le na Artemis. Nje-kula mareje aw ingaje nare nya ddewe te.²⁵ N̄-mbɔn nje-kula mareje, ke dewje ke aw ddaje mare neje dang dang ke ande ngaa n̄-pa narede na: «Namdede, e-gereje ke maje to ddew kula te neenn a jisi ne ke maje.²⁶ A sese njaa ooje ke kemse ddem ooje ke mbise ddem na Pɔl mbɔn dewje pa arede na kɔrje ke n̄-ddaje ke jije to lubbaje ang are dewje banya banya ndikije te saa. Tarje neenn taa dɔ nange ke Aji tɔyn bbo Epeje kara baa ang.²⁷ Tar neenn a tuju ri kula leje kara baa ang. Key-polo-kɔr leje Artemis ke to tɔku kɔr ke dene ke ria aw bbar nya ngaa dewje aw poleje dɔ nange te ke Aji, ke kese loje te tɔyn le a tel to ne ang kem dewje te tɔ.»²⁸ Toke dewje le ooje tar le a, wungu ɔnde nya ngaa n̄-paje ke taar na: «Artemis ke Epeje bo nya!»²⁹ Tar le taa me bbe le tɔyn are dewje nya ɔtuje ke ngɔru awje nata. Duwaje Gayusu de ke Aristarke ke toje to nje-buwa-njaje le Pɔl jide dawje ke de tɔ. N̄-toje

to dewje ke Maseduwann. ³⁰ Pól ndiki ta kaw nõ dewje te ke banya banya le, a nje-me-kunnje mbeteje. ³¹ Mare tõku dewje ke Aji ke toje to nje-buwa-kuraje le Pól kara ulaje ndejeje Pól kare nila gøle nata le ang. ³² Dõ dewje ke banya banya le turu are mareje paje mare tar uruje ne ekii ke taar a, mareje paje mare tar ke dang uruje ne ekii ke taar. Dewje nya horode te gereje gel ne ke ñ-mbõnje ne naa le ang. ³³ Mare dewje horo dewje te ke banya banya le øruje gel ne le are mare dew ke Jiipije utaeje ke kete ke ria na Alekejandere. Alekejandere le dda jia are dewje na ñ-ndiki ta pa tar kare dewje ke banya le. ³⁴ A toke dewje le gereje to ñ-to Jiipi a, ñ-paje tar ke kara baa naa te ke taar kure ew ase ke gøl kare joo na: «Artemis ke Epeje bo nya!» ³⁵ Nje-kuja maketuru ke me bbe te le dda nya bba gange dewje tar te ngaa pa na: «Dewje ke Epeje, e-gereje to Epeje to bbe ke aw ngem key-polo Artemis ke to tõku kør ke dene ddem aw ngem etaar laa ke in darâ ddem. ³⁶ Dew kara ase mayn tar neenn ang are maji kare isije ddekeke bbo e-ddaje ne ke tõke baa ang. ³⁷ Mba dewje ke e-ddeeje ke de neenn ddaje majang ang ddem tajije kør leje ke dene ang ddem. ³⁸ A bbo Demeturuse de ke nje-kula mareje a eeje ke tar ke mare dew a, lo dda tar, ke

nje-gangeje sariya le Jiipije toje. Maji kare nje-tarje le awje lo gange sariya te. ³⁹ A bbo eeje ke mare tar dang bbay a, da dda tar le lo kuwa dõ naa te ke nje-kõñ-bbeje gereje. ⁴⁰ Mba mbõn naa ke bbokone neenn a dda kare doojeje to nje-mbeteje ndu, mba ne ke a kunn ddew kare ñ-dda mbõn naa ke be goto.» ⁴¹ Go tar teenn le a, ñ-tubba dewje le nare dõtuje.

20

Pól aw nange te ke Maseduwann, ke Gerese

¹ Toke tar le gayn a, Pól bbar nje-me-kunnje ndejede kare dingaje singa, ñ-ddade lapiya ngaa nunn ddew ke Maseduwann. ² Goe te ke ñ-nday nange ke Maseduwann ngaa ñ-ndeje nje-me-kunnje nya kare dingaje singa a, naw Gerese. ³ N-dda neyn muta keteenn. Kare te ke na ta kunn tõku to ta kaw Siri a, noo na Jiipije unguje tar me naa te ta ddae maji ang. Yeenn a, noo maji ta tel ke ddew ke Maseduwann. ⁴ Dewje ke danneje toje to Sopatorose ke to ngonn le Pirusu ke bbe laa Bere, Aristarke de ke Sekundusu ke bbe lede Tesalonike, Gayusu ke bbe laa Derbe, Timote, ke Tisike de ke Toropim ke toje to dewje ke ngann bbeje te ke Aji. ⁵ Dewjeenn le awje nõje te kete aw ngebbejeje Torowase. ⁶ A jeje, nõ kusu mapa ke ñ-dda ke um ang nday a, junn tõku to Pilipi, ñ-dda nõ mi a, jingade

Torowase. N-nayn keteenn ndo siri.

Pɔl ndeje dewje ke Torowase

⁷ Toke *ñ-mbɔn* naa ke ndo-kuwa-ro ta kɔn muru me-kara a, Pɔl pa tar are nje-koo me teje ndereng lo mɔngu, mba lo kare a, na ta kotu. ⁸ Lambeje toje nya me key te ke to do mare te taar ke *ñ-mbɔn* naa te. ⁹ Mare ngonn ke dingaw ke ria na Etike isi penetere te ngaa bbi tole. A Pɔl nayn aw pa tar bbay. Bbi uta doe are nin me muta te le key ke to do naa te taar le noso nangê. Toke da ta kuwae ke taar a, noy mban. ¹⁰ Pɔl ddisi ke ngoru aw ro ngonn ke dingaw te le, *ñ-ddom* ngaa nunne nuwae jia te ngaa pa na: «Ejeje tar ang *ñ-to* kem baa.» ¹¹ Goe te a, Pɔl tel aw taar. N-tete mapa ngaa nusa. N-pa tar ke dewje ndereng ta lo-kare a, notu. ¹² A *ñ-ddee* ke ngonn ke dingaw le kem baa ngaa me dewje oso nangê.

Pɔl in Torowase aw Mile

¹³ Junn toku to jotu kete ta kaw bbe te ke Asos. Lo teenn a ja kunn Pɔl mba nunn ndue ta kaw engae ke gole. ¹⁴ Toke ningaje Asos le a, junne ngaa jaw bbe te ke Mitilenn. ¹⁵ Lo-kare a, jin teenn ke to *ñ-tee* ngosi ke bbe ke Kiyoy. Ndo kara goe te bbay a, *ñ-nday* ke ddew ke Samos ngaa *ñ-dda* ndo joo a, *ñ-tee* Mile. ¹⁶ Pɔl ndiki ta kar lo kara bbe te ke Epeje ang, mba *ñ-ndiki* ta kare gol kare laa nday baa nange te

ke Aji ang. N-ndiki ta kaw ke ngoru bbo ddew to a, ta tee bbe te ke Jurusalam ndo kusu Pantekote te.

Pɔl ndeje ansiyenje ke Epeje bba ta kotu

¹⁷ Pɔl nayn Mile nu njaa a, ula bbar ansiyenje ke Egilisi te ke Epeje. ¹⁸ Toke *ñ-ddeeje* dingaeje a, *ñ-pa* narede na: «E-gereje ddew ke maw m-nja ne horose te ke maje. Unn kute dongor ndo te ke m-tee ne horose te nange te ke Aji. ¹⁹ M-dda ke Ebbe-dewje ke me ngonn kase, ke maanñ-no, dann newunguje te ke Jiipije unguje tar me naa te ngaa ddaje sem. ²⁰ Ne kara ke a ddase maji ke m-tojuse ang goto. M-pa neje toyn marese ddem m-tojuse ne kem dewje te ddem me keyje te lese te ddem. ²¹ Mila mber mare Jiipije ddem dewje ke to Jiipije ang ddem kare telje ro Lubba te ngaa ta kare dooje mede te ke Ebbe-dewje Jeju. ²² A bbasine Ndil-me-nda uwam ke singa kare maw Jurusalam, m-gere ne ke a kingam nu ang. ²³ Uta toyn, me bbe te kara kara toyn ke m-tee te, Ndil pa arem na key-kula, kula njamji, ke ne kem-to-ndoo aw ngebbem. ²⁴ Moo tebbe lem to ne kem te ang. Ne ke m-ndiki njaa to enga dda kula ke Ebbe-dewje Jeju inya jim te ndereng kosu kɔen. Kula le to kula kila mber Tar ke maji ke to me-maji le Lubba.

²⁵ <<M-nja horose te toyn mila mber-tar koñ-bbe le

Lubba. A bbasine neenn m-gere to a telje kooje kem ang ngaa. ²⁶ Yeenn bba m-pa marese bbokone: Tar mesese a kuwa dōm ang. Ne ke ase ta dda bba m-dda ang goto. ²⁷ Mba miyase mare ne ang, m-tōjuse ne tōyn ke Lubba mōse ta dda. ²⁸ Undaje kemse dō rōse te, ke dō ne-kuulje te ke Ndil-me-nda undase kare e-ngemje. E-ngemeje Egilisi ke Lubba ndoko ke mese njaa. ²⁹ M-gere ke maje to gom te a, dewje ke toje toke en-jakemnjarje ke maji ang ke a ddeje kandeje horose te mba ddase maji ang. ³⁰ Mare nje-ngemje a kinje horose te njaa ta dda kare mare nje-me-kunnje unnje gode. ³¹ Yeenn a, undaje kemse dō rōse te, oleje mese to bbal muta njaa, til te ddem kara ddem m-ndejese kara kara tōyn ke maan-nō kem te.

³² «A bbasine minyase me ji Lubba te, ke me tar me-maji te laa ke ase ta dda kare e-sangeje ddem kare ingaje neje ke maji ke n-mōse mba dewje laa ddem. ³³ M-dda bbo nare, bbo ande, wase bbo kubbu le dew ang. ³⁴ Sese njaa kara e-gereje ke maje, ema njaa m-dda kula ke jim bba minga ne ne ke mem ndiki, ke ne ke a kuma nje-buwa njaje lem. ³⁵ Ke ndō tōyn, maw m-tōjuse to, to maji ta dda kula toke baann mba kuma ne nje-ndooje, ta kole ne mese dō tar te ke Ebbe-dewje Jeju njaa pa na: <Koko ee ke dew

ke are ne uta dew ke dare ne.> »

³⁶ Goe te ke Pōl pa tar-jeenn le a, ne de ke ansiyenje dunguje mekeje-golde nangê ngaa n-duju Lubba. ³⁷ Yeenn a, dewje tōyn uruje dō non te. Dilaje Pōl duwaeje karde te ngaa n-toje mbiya. ³⁸ Ndoo ddade mba Pōl pa arede na da telje koo kem ne ang ngaa. Goe te a, n-danneje ndereng ta tōku to te.

21

Kaw le Pōl ke Jurusalam

¹ Toke jinya ansiyenje Epeje a, jaw ke to njarara jaw n-tee Kose. Lo kare a, jaw n-tee Rode ngaa jin teenn jaw n-tee bbe te ke Patara. ² Jinga tōku to ke aw ke nange te ke Penisi ngaa junn tōku to le. ³ N-tee ngōsi ke Sipere ngaa jaw joo dōe a, jinya jaw ke beer er ke Siri. Jaw juru nangê bbe te ke Tir, mba nje-tōku to le a ta kungu ne-kotoje lo teenn. ⁴ N-nayn ndō siri mba jinga nje-me-kunnje lo teenn. Ndil-me-nda ula nje-me-kunnje le are n-paje dare Pōl kare naw Jurusalam ang. ⁵ Toke ndō leje ase ngaa junn ddew ta kōtu a, dewje tōyn dannjeje, dede, ke deneje lede, ke ngannde ndereng tee ke je me bbe te le ddaka. Jungu mekeje-golje nangê ta ba te ngaa n-duju Lubba. ⁶ Goe te a, n-dda naa lapiya ngaa junn tōku to, a nje-me-kunnje le telje key lede.

7 «Jin Tir n̄-tee bbe te ke Petolemayise a, junda ngange nja leje le lo teenn. N-dda lapiya nje-me-kunnje ngaa n̄-nayn ke de ndo kara. 8 Lo kare a, n̄-tel junn ddew jaw n̄-tee Sejare. Lo teenn jaw key le Pilipi nje-toju Tar ke maji le Lubba ke to kara le dewje ke siri ke n̄-mberede Jurusalam ngaa n̄-to key laa. 9 Nee ke nganne ke dene so ke gereje ngaw ang bbay ngaa aw ilaje mber-tar le Lubba. 10 N-nayn lo teenn ndo banya nya le ngaa mare nje-kila mber-tar le Lubba ke nange te ke Jude ke ria na Agabusu in Jude te le ddee. 11 N-ddee ningaje ngaa n̄-taa endaar kuwa-bber le Pol, ne njaa n̄-to ne gole ke jia ngaa n̄-pa na: «Ndil-me-nda na Jiipije a toje nje-endaar kuwa bber neenn Jurusalam toke be ngaa da kulaeje ji dewje te ke gereje Lubba ang.» 12 Toke joo tar le baann a, jeje ddem nje-me-kunnje ke bbe te le ddem n̄-wal Pol nya kare ta naw Jurusalam ang. 13 A nilaje te na: «Ddi bba aw noje ne ngaa aw ddaje are mem aw gange maann wa? Toke n̄-tom ke kula wase n̄-tolum Jurusalam woju do ri Ebbe-dewje Jeju kara mndiki te.» 14 Juma saa pin n̄-ndiki ang are jew roje ngaa n̄-pa na: «Maji kare Ebbe-dewje dda ne ke mee ndiki.» 15 Go ndoje te ke n̄-dda teenn le a, n̄-gol roje toyn ngaa junn ddew jaw Jurusalam.

16 Mare nje-koo-meteje ke Sejare ke aw dannjeje Jurusalam awje ke je are n̄-to key le Nason bbe te ke Sipere. Nason le to nje-me-kunn lew baa.

Pol aw mba koo Jake

17 Toke n̄-tee Jurusalam a, nje-koo-meteje taajeje ke koko. 18 Lo kare a, Pol aw ke je ro Jake te. Ansinyeje toyn mbonje naa lo teenn le. 19 Pol ddade lapiya ngaa oru gel ne ke Lubba dda ddew te laa horo dewje te ke toje to Jiipije ang ddekere ddekere arede. 20 Dewje ke ooje tar le Pol osuje gaji Lubba ngaa paje are na: «Oo, ngokonje, Jiipije banya banya ooje mede te. Dede toyn tar ngemje ndu le Moyije uwa wurde nya. 21 Dooje tar ke aw nja ke rii ke maje. Na ne-toju lei a dda kare Jiipije toyn ke isije horo dewje te ke toje to Jiipije ang kara mbeteje ndu le Moyije. Na ei a e-pa arede to ta kare duja motu ngannde ang wase kare n̄-ddaje ne gel-bbe le Jiipije ang ngaa. 22 Ddi a ja ddaje wa? A du ang da koo na ee neenn. 23 Maji kare e-dda ne ke ja ta pa kari neenn: Dewje so eeje neenn ke unnje ndude. 24 Aw ke de, ei, ke de e-tokoje yerew lese naa te, uka dode are n̄-ngisa dode. Baann bba, dewje toyn a gereje to tarje ke dooje doi te le to ngem ngaa da gere to ei kara aw engem ndu le Moyije to. 25 A tar ke woju do dewje ke toje

to Jiipije ang ngaa ooje mede te le, junn ndu me make-turu te jula ne jarede mban kare dusaje da ke n̄-polo ne k̄orje ang, dusaje mese ang, d̄onje da ke kewn ute ang, ke n̄-ddaje lo to majang ang.»
 26 Nd̄o kara goe te a, P̄ol aw ke dewje ke s̄o le are ne ke de n̄-toko yerew lede naa te. Naw key-polo-Lubba te ta t̄oju nd̄o ke na kare ne ne-polo w̄oju d̄ode kara kara toke nd̄o toko yerew lede le tunga.

Duwa P̄ol me key-polo-Lubba te

27 Toke nd̄o siri ke go toko yerew te le nayn nḡosi ta kase a, Jiipije ke Aji ooje P̄ol key-polo-Lubba te. D̄osuje kutu dewje ke banya banya dare wungu ɔnde ngaa duwaje P̄ol. 28 N̄-paje ke taar na: «Ngann Ijarayelje, e-ddeje bbo! Dew ke aw dda d̄do ke dewje leje, ke ndu le Moyije ke key-polo-Lubba leje ddew ne t̄oju te ke naw n̄-t̄oju dewje leje t̄oyn loje te t̄oyn le a ar neenn. Gerekeje kara n̄-ddee ke de key-polo-Lubba te neenn nare lo neenn ke maji t̄oyn le tuju.» 29 Kete, dooje Toropim ke to dew ke Epeje mb̄or P̄ol te le Jurusalam neenn are dejeje to naw saa key-polo-Lubba te.

30 Lo yeke me bbe te le t̄oyn are dewje ddeje banya, duwaje P̄ol dinje saa key-polo-Lubba te n̄-teeje saa ddaka ngaa dutu

ta key le nḡoru. 31 Daw n̄-sangeje ddew ta t̄ole a tare aw oso mbi t̄oku mbayje te le mbambaje ke Rom na me bbe ke Jurusalam aw yeke. 32 Njange njange njaa n̄-bbar t̄oku-mbayje le mbambaje, ke mbambaje kare dawje r̄o dewje te ke banya banya le. Toke dulaje kemde dooje t̄oku-mbayje le mbambaje, ke mbambaje le a, dewje r̄ode ta kunda P̄ol. 33 Yeenn a, t̄oku mbayje le mbambaje le ddee saa nḡosi uwae ngaa unn ndu kare n̄-t̄oe ke kula njamdi joo. Goe te a, n̄-duju tar na n̄-to na wa? Ddi a n̄-dda wa? 34 Dewje ke banya le paje tar dang dang. Bula to nya are ddew ke na kase ta gere ne gel tar le ke maje goto. Yeenn a, nunn ndu nare daw ke P̄ol me ndoko te le mbambaje. 35 Toke P̄ol tee d̄o esekaliye te a, mbambaje le bangeje, mba dewje ke banya le aw ddaje singa. 36 Dewje le t̄oyn ndoleje goe aw uruje ekii na: «E-t̄oleje!»

P̄ol ɔru gel tar n̄o dewje te ke Jurusalam

37 Kare te ke da ta kande ke P̄ol me ndoko te le mbambaje a, P̄ol pa are t̄oku mbayje le mbambaje na: «Ddew pa sei tar to wa?» Nilae te na: «E-gere tar gereke wa? 38 Dew ke Ejipite te ke bbasine bbay neenn ɔsu kutu dewje are ddaje d̄o ngeng ngaa oto dewje ke nje-t̄ol dewje doro s̄o aw ke de me k̄or te le, to ei a neenn ang wa?» 39 P̄ol ilate na:

«Ema, m-to Jiipi ke dujum Tarese, nange Silisi te, m-to ngonn ke bbe te ke ria bbar nya. M-wali nya kare arem ddew m-pa tar mare dewje neenn.»⁴⁰ Toku mbayje le are ddew Pɔl kare pa tar. Pɔl le ar dɔ esekaliye te dda jia are dewje le. Lo to nyenene ngaa n̂-pa tar narede ke tar ebere na:

22

1 «Ngakomje, boydede, ooje naji lem ke ma ta kɔru karese.»² Toke dooje to Pɔl aw pa tar arede ke tar ebere a, lo to nyenene uta ye ke dɔngɔr bbay.³ «M-to Jiipi, dujum Tarese nange Silisi te. A n̂-ngemem Jurusalam neenn. M-ndo ne kɔ Gamaleyel te dɔ tar ngem ndu te le kajeje. Munn rɔm tɔyn mare Lubba ddew kara baa toke aw ddaje bbokone.⁴ M-dda singa ke dewje ke unnje ddew le Ebbe-dewje ndereng dingaje yo. Mare duwa dingawje, ke deneje n̂-tɔde dungude key-kula te.⁵ Toku nje-polo Lubba, ke mboñ-naa le ansiyenje a gereje to tar ke tɔkɔrɔ njaa maw m-pa neenn. Mba dede njaa darem maketuru ke ri ngakonje Jiipije ke isije Damase kare maw muwa nje-me-kunnje m-tɔde m-ddee ke de Jurusalam kare dula kemde ndoo.»

Pɔl ɔru gel bbar ke Ebbe-dewje bbare

⁶ «Toke maw m-jaa ddew-bô ngaa m-tee ngɔsi ke Damase a kare ee ngɔsi ta

kare danna. A a ta koo a, toku lo-kare in darâ gukum.⁷ M-tee moso nangê a, moo mare ndu pa sem tar na: <Sɔl! Sɔl! Mba ta ddi bba e-dda singa sem wa?>⁸ Milae te na: <Ebbemje, ei na wa?> Ndu le pa na: <Ema Jeju ke Najarete a aw dda sem singa neenn.>⁹ Nje-buwa lo-kawje lem ooje lo ke ndoko le ke maje a dooje ndu dew ke aw pa sem tar le ang.¹⁰ M-duju tar m-pa na: <Ddi a ma dda wa Ebbemje?> Ebbe-dewje le pa arem na: <In taar aw Damase. Nunn da toji ne tɔyn ke to tar lei ta dda.>¹¹ A lo le ndoko are moo lo ang ngaa nje-buwa-njaje lem le a uwaje jim to kuwa bba aw sem Damase.»

¹² «Mare dingaw ke ria na Ananiyase ee nunn, n̂-to dew ke bbeel Lubba, naw n̂-ngem ndu le Moyije, Jiipije tɔyn ke me bbe teenn aw paje tar laa maji.¹³ N̂-ddee ningam ngaa n̂-pa narem na: <Ngokom, Sɔl e-tel oo lo!> Kare teenn njaa kem uja ngaa mooe.¹⁴ Ananiyase le pa arem na: <Lubba le kajeje bbari undai dang kare e-gere ne ke mee ndiki, kare ta oo Jeju ke to dew ke gate gate, kare ta oo ndue ke mbii.¹⁵ Mba maji kare e-tel to nje-tar naji laa ta pa ne ke oo ke mbii ddem, ke kemi ddem nɔ dewje te tɔyn.¹⁶ A mbata ddi a aw e-ngebbe wa? Jaw jare inga batem, e-bbar ria are tar majang lei ɔru dɔi te.»

Lubba bbar Pɔl kare tɔju

tar laa dewje ke toje to Jiipije ang

¹⁷ Goe te ke m-tel Jurusalam ngaa mare ndo maw duju Lubba me key-polo-Lubba te a, moo mare ne toke le ni jeenn. ¹⁸ Moo Ebbe-dewje ke pa sem tar na: «E-tee njange Jurusalam ke ddang, mba naji ke a koru dom te le dewje a ndikije te ang.» ¹⁹ M-pa mare na: «Ebbemje, n-gereje ke maje to ema le njaa, maw mande key-mbo-n-aaaje te mare duwa dewje ke ooje mede te sei, daw dilade key-kula te ddem, n-tundade ke ndey ddem.» ²⁰ Kare te ke daw n-kayn ne mese Etiyenne ke to nje-tar-naji lei le mee loe te to, m-ndiki te ke de ngaa m-ngem kubbujе le nje ke toleje le. ²¹ A Ebbe-dewje le pa arem na: «Aw, mba ma kulai ddew ew horo dewje te ke toje to Jiipije ang.» »

Tar le Pol de ke toku mbayje le mbambaje ke Rom

²² Toke Jiipije ooje tar laa ndereng teeje do tar teenn a, uruje ekii na: «E-tolje dingaw neenn ke ddang! Maji kare n-nayn ke tebbe ang!» ²³ Daw duruje ekii, daw n-toruje kubbujе rode te ngaa daw n-sanreje ebaburu ke taar. ²⁴ Yeenn a, toku mbayje le mbambaje le unn ndu kare dande ke Pol me ndoko te le mbambaje kare ta dundae dare n-pa tar bba ta gere gel ne ke dewje aw uruje ne ekii doe te le. ²⁵ Toke daw n-toeje ta kundae a, n-pa nare

toku-mbay le mbambaje ke ee teenn na: «Eeje ke ddew ta kunda ngonn nje-bbe ke Rom ke n-gange sariya doe te ang wa?» ²⁶ Toke toku-mbay le mbambaje le oo tar neenn le a, otu aw pa are toku mbayje le mbambaje na: «Ddi a a dda wa? Dingaw le to ngonn nje-bbe ke Rom.» ²⁷ Toku mbayje le mbambaje le ddee duju Pol na: «Tokoro njaa e-to ngonn nje-bbe ke Rom wa? E-pa are moo!» Pol pa na: «Tokoro njaa.» ²⁸ Toku mbayje le mbambaje le na: «Dare muka nare bo nya bba m-ddee to ngonn nje-bbe ke Rom.» Pol ilae te na: «Ema Pol, dujum to ngonn nje-bbe ke Rom njaa.»

²⁹ Dewje ke a ta tundaeje kare n-pa tar ke tokoro le tuseje inyaeje ke ngoru. Toke toku mbayje le mbambaje le gere to Pol to ngonn nje-bbe ke Rom a nare duwae n-toe a, bbeel ddae.

Daw ke Pol lo gange sariya te

³⁰ Lo are a, toku mbayje le mbambaje le ndiki ta gere gel ne ke Jiipije undaje ne tar do Pol te le ke maje. Yeenn a, nare n-tutu kula njamji gole te ngaa nare toku nje-poloje Lubba uwaje do naa ke nje-gangeje sariya ngaa nare n-ddee ke Pol node te.

23

¹ Pol aa kem nje-gangeje sariya ke uwaje do naa le ngaa pa na: «Ngakomje, nja

lem ke maw m-nja nɔ Lubba te ndereng bbokone neenn, mare ne jɔku keje lem ndɔ kara ang.» ² A Ananiyase tɔku nje-polo Lubba unn ndu are nje ke arje mbɔr Pɔl te le kare dundaje tae. ³ Yeenn ngaa, Pɔl pa are na: «Ei ke e-to ddew kara baa toke kare key ke dɔru pɔr te, Lubba a kundai. Isi neenn ta gange sariya dɔm te ddew ndu te, a inya ndu le are kunda a dundam wa?» ⁴ Dewje ke arje ngɔsi ke Pɔl paje areje na: «Aw e-taji tɔku nje-polo Lubba wa?» ⁵ Pɔl pa na: «Ngakɔmje, m-gere to n̂-to tɔku nje-poloje Lubba ang, mba maketuru le Lubba pa na: «E-pa Tar ke maji ang dɔ nje-kɔn̂-bbe te lei ang.» *

⁶ Pɔl gere to dewje ke aw uwaje dɔ naa mba gange sariya le, mareje toje to Saduseyenje, a mare toje to Parijiyenje. Yeenn a n̂-pa tar ke taar horo nje-gangeje sariya te le na: «Ngakɔmje, m-to Parijiyen, m-to ngonn le Parijiyen. Gel ne ke da ta gange ne sariya dɔm te to mem ke munda dɔ kin te le dewje ke oy.» ⁷ N-pa tar nila nangê ang bbay a, kɔl in horo Parijiyenje te, ke Sadusiyenje ngaa kayn̂-naa to me mbɔn naa te le. ⁸ Mba Sadusiyenje paje na: «Kin le nje-yoje goto, anjije gotoje, ndilje gotoje. A Parijiyenje paje na nejeenn toje tɔkɔrɔ. ⁹ Tɔku bula in horode te. Mare nje-kɔruje

gel nduje ke toje to Parijiyenje inje taar ngaa paje tar ke singa na: «Joo mare ne kara ke ase kare jundaje ne tar dɔ dingaw te neenn ang. To mare ndil wase mare anji a pa saa tar a, n̂-gereje wa?» ¹⁰ Tar le aw ke kete kete are tɔku mbayje le mbambaje le bbeel mba kare dewje le inje uruje dɔ Pɔl te jakateje. Yeenn a, nunn ndu nare mbambaje aw ɔruje Pɔl horode te teeje saa aw saa me ndoko te le mbambaje.

¹¹ Lo ndul a, Ebbe-dewje tee inga Pɔl ngaa pa are na: «Uwa are ngeng, e-pa tar naji lem Jurusalam mban, a maji kare e-dda toke baann Rɔm tɔ.»

Jiipije gɔlje tar mba tɔl Pɔl

¹² Lo are a, mare Jiipije unguje tar me naa te ngaa undaje yo na: «Ja kusa ne ang ddem, ja kay maann ang ddem ndereng n̂-tɔl Pɔl bba.» ¹³ Kɔr dewje ke unguje tar me naa te le uta dɔsɔ. ¹⁴ Daw dingaje tɔku nje-poloje Lubba, ke tokuje n̂-paje darede na: «Junda yo kem dewje te toyn n̂-pa na: Ne a kɔru taje ang ndereng n̂-tɔl Pɔl bba.» ¹⁵ Yeenn a, maji kare ooje naa ke nje-gangeje sariya ta e-dujuje tɔku-mbay le mbambaje areje n̂-ddeeje ke Pɔl darese. Ereje gusu to na ddee kare uruje gel tar laa ke maje ooje. A jeje ja kiya baan mba tɔle kete bba kare n̂-tee neenn.»

* 23:5 23.5 Ekejode 22.27

16 A ngonn nann Pól ke dingaw oo tar baan ke da ta kiya le ngaa aw ande me ndoko te le mbambaje pa are Pól le. 17 Pól bbar mare tóku-mbay le mbambaje pa are na: «Aw ke ngonn basan neenn nɔ tóku mbayje le mbambaje te mba nee ke mare tar ta pa kare.» 18 Mbay le mbambaje le unn ngonn basan le aw saa nɔ tóku mbayje te le mbambaje. N-pa na: «Pól ke duwae le bbarem ngaa dujum kare m-ddee ke ngonn basan neenn rɔi te, mba nee ke mare tar ta pa kari.» 19 Tóku mbayje le mbambaje le uwa ngonn le aw saa ngange lo te ngaa duje na: «Tar ddi a ee ne ta pa karem wa?» 20 Ngonn basan le pa are na: «Mare Jiipije ooje ta naa ta duji kare bara a, are daw ke Pól lo gange sariya te lede. Da kereje gusu to da ta kuruje gel tar laa le ke maje koo. 21 A dang bba oo tar lede ang, mba daseje ne ke dɔsɔ gire ngaa diyaje baan. Dundaje yo ta mbete ne-kusa, ta mbete ne-kay ndereng ta tól Pól bba. N-mɔseje rɔde tɔyn mban, ndui njaa daw n-gebbeje.» 22 Tóku mbayje le mbambaje le ndeje ngonn basan le na: «E-pa are mare dew kara to uku me tar neenn arem ang.» Goe te a, ninyae nare notu.

Dula Pól nɔ tóku-mbay Pelikese te

23 Goe te a, tóku mbayje le mbambaje bbar mare tóku-

mbayje le mbambaje joo ngaa pa arede na: «E-gólje mbambaje kɔr joo, nje-sundaje dɔsiri, nje-ningaje kɔr joo are darje perere ta dawje Sejure ke kare jikara ke til te. 24 E-mɔseje mare sundaje kare unnje Pól aw saa ke rɔ ke maji nɔ tóku-mbay Pelikese te.» 25 Goe te a, tóku mbayje le mbambaje dda maketuru are Pelikese le na: 26 «Ema Kolodiyusu Lijiyase m-dda maketuru neenn mari, ei tóku-mbay Pelikese ke e-to dew ke bo. M-ddai lapiya! 27 Jiipije uwaje dingaw ke mulae mari neenn ta tole. A moo na n̂-to ngonn nje-bbe ke Róm are maw ke mbambaje maw mɔre ne me jide te. 28 M-ndiki nya ta gere gel ne ke dundaje ne tar dɔe te are maw saa nɔ nje-gangeje sariya te lede. 29 Moo a, dunda tar dɔe te mba mayn naa tar dɔ nduje te lede. A minga tar ke ase kare ta n̂-tole ne wase dilae ne key kula te ang. 30 Moo na da ta kiya baan ta tól dingaw le. Yeenn a, mulae rɔi te ngaa, m-pa mare nje-kundaje tar dɔe te le kare daw ke tar la le noi te.»

31 Mbambaje le ooje ndu tóku-mbay lede ngaa, unnje Pól til te awje saa Antipatirisi. 32 Lo are a, mbambaje ke nje-gólje telje me ndoko te, a nje-sundaje le awje saa. 33 Toke n̂-teeje Sejure be a, dareje maketuru le tóku-mbay ngaa n̂-tɔjeje Pól le. 34 Mbay le tura maketuru

le a, duju ta gere se Pɔl to dew ke nange te ke dda wa? N-pa dare na Pɔl to dew ke nange te ke Silisi. ³⁵ Mbay le pa na: «Ndɔ ke dewje ke undaje tar dɔi te le ddeeye bba ma koo tar lei.» Nunn ndu kare n̄-ngem Pɔl me key-tɔku-mbay †.

24

Jiipije undaje tar dɔ Pɔl te

¹ Ndɔ mi goe te a, Ananiyase ke to tɔku nje-polo Lubba, tɔkuje, ke Tertulusu ke to mare nje pa tar dɔ dewje te awje Sejare. Daw n̄-sekeje Pɔl ta tɔku-mbay Pelikese te. ² N-bbar Pɔl dare ddee ngaa Tertulusu le unn kutu kunda tar dɔe te na: «Dew ke bo Pelikese, tambal dɔi a jisi ne ddekeke bbokone, ke ddew gusu te ke siki ke e-tee ne a bbe neenn maji ne. ³ Ke ndɔ kara kara tɔyn, loje te tɔyn jaw jari wooyo mba neje ke maji ke jaw jinga toke be ddew te lei. ⁴ Ma pa tar ten baa mba m-ndiki ta tuju kare lei baa ang. Yeenn a, m-wali nya kare e-dda me-maji bbo e-tuka mbii oo tar leje. ⁵ Joo a, dingaw neenn to dew ke maji ang nya. N-dda nare lo yeke horo Jiipije te tɔyn ke dɔ nange te. Ngaa n̄-to mare tɔku-mbay dɔ mbɔn̄-naa te le dewje ke Najarete ke to mbɔn̄-naa ke maji ang. ⁶ N-sange ddew ta ddee ke neyerew me key-polo-Lubba te leje are juwae. [N-ndiki ta

gange sariya dɔe te ddew ndu te leje ⁷ A Lijiyase ke to tɔku-mbay le mbambaje a ddee ɔre jije te ke singa ⁸ ngaa duju kare nje ke undaje tar dɔe te le ddeeye ke tar le nɔi te.] Ei njaa bbo e-duje tar a, a gere to neje tɔyn ke junda ne tar dɔe te le to neje ke tɔkɔrɔ.» ⁹ Jiipije ndikije tar te le tɔ ngaa paje na tar le to tar ke tɔkɔrɔ.

Pɔl ɔru naji laa nɔ Pelikese te

¹⁰ Goe te a, tɔku-mbay dda jia are Pɔl kare pa tar ngaa Pɔl pa na: «M-gere to e-to nje-gange sariya le dewje me bbe te neenn bbal banya nya. Yeenn a, ma kɔru naji lem nɔi te ke me ke oso pɔn. ¹¹ Bbo uru gele a, a gere. Dda ndɔ dɔku gire joo baa bbay a maw Jurusalama mba polo Lubba. ¹² Me key-polo-Lubba te wase key-mbɔn̄-naaje te wase me bbe te, mare dew ingam maw mayn tar ke mare dew wase maw mere dewje kare yeke lo ndɔ kara ang. ¹³ Dewje neenn a kaseje ta tɔji ne ke dundaje ne tar dɔm te le bbasine neenn ang. ¹⁴ Ne ke m-gere goe a neenn: Maw m-polo Lubba le kajeje ke ddew ke siki. A dede n̄-paje na to ddew ke maji ang. Ne tɔyn ke n̄-dda maketuru ndu te le nje-kilaje mber-tar le Lubba, m-ndiki te. ¹⁵ Munda mem to dewje ke gate gate ddem nje ke gate ang ddem ke oyje a kinje. Dede kara

† 23:35 23.35 Key-tɔku-mbay: Key-tɔku-mbay ke Erode dda kare te ke nɔn ne bbe te le Erode

dunda mede toke baann tɔ.
¹⁶ Yeenn bba, ke ndɔ tɔyn
 maw m-sange ddew ta ngem
 keje ke maji nɔ Lubba te
 ddem nɔ dewje te ddem.

¹⁷ M-tee Jurusalam ang
 bbal banya nya. Yeenn bba
 m-ddee ta kare ne kuma
 ne dewje ke me bbe te
 lem ddem ta kare ne-polo
 Lubba ddem. ¹⁸ Kare teenn
 le a m-toko yerew lem me
 key-polo-Lubba te m-tunga
 a, dingamje. Ndɔe teenn
 le dewje mbɔnje naa banya
 ang ddem bula goto ddem.
¹⁹ A mare Jiipije ke Aji eeje
 teenn. Dede a bbo deeje
 sem ke tar a, to tar lede
 ta ddee noi te mba kunda
 tar dɔm te. ²⁰ Wase dede
 neenn bbo dooje majang lem
 ndɔ te ke maw ne nɔ sariya
 te le a, maji kare n̄-paje.
²¹ Kare teenn le mar horo
 nje-gangeje sariya te muru
 ekii m-pa na: «Da ta gange
 sariya dɔm te wɔju dɔ nje-
 yoje ke munda mem to da
 kinje.» Mba tar ke kara baa
 neenn le njaa n̄-ddee ne sem
 sariya te nɔse te bbokone
 neenn.»

²² Pelikese gere tar dɔ
 ddew te ke siki ke Ebbe-
 dewje tɔju le ke maje ngaa
 nɔru ndɔ sariya le ke kete.
 N-pa na: «Ndɔ ke Lijiyase
 ke to tɔku mbayje le mbam-
 baje ddee bba ma gange
 sariya lese le.» ²³ Nunn ndu
 nare tɔku-mbay le mbam-
 baje kare n̄-ngem Pɔl key
 kula te, a ta ninya ddew
 nare n̄-dda mare neje ke
 mee ndiki ddem ninya ddew
 nare nje ke laa ddee umaeje

ddem.

*Pɔl aw nɔ Pelikese de ke
 Durusile te*

²⁴ Dda ndɔ ngaji goe te
 a, Pelikese de ke dene laa
 Durusile ke to Jiipi n̄-ddeeje.
 Pelikese le ula bbar Pɔl ngaa
 dooje tar ke naw n̄-tɔju dɔ
 kunn me te kare te Kiriste
 Jeju. ²⁵ Kare te ke Pɔl aw pa
 tar kula-dda te ke gate gate,
 tar tɔ bbo ke da-rɔ te, ke tar
 sariya ke aw ddee a, bbeel
 dda Pelikese ngaa pa na:
 «Ase baann, ɔtu ngaa. Mare
 ndɔ ngaa bba ma bbari.»
²⁶ Nare Pɔl ddee tɔn saa tam
 taar taar, mba neje to Pɔl
 a kare ne nare. ²⁷ Bbal joo
 nday a, Pɔrusiyusu Pesutusu
 ɔn tɔku-mbay turu Pelikese
 te. A Pelikese le ndiki ddee
 maji kem Jiipije te are ninya
 Pɔl key-kula te.

25

*Pɔl ɔru naji laa nɔ tɔku-
 mbay Pesutusu te*

¹ Pesutusu tee nange te
 ke nɔn dɔe ngaa ndɔ muta
 goe te a, nin Sejare le naw
 Jurusalam. ² Tɔku nje-poloje
 Lubba, ke tɔku dewje le Jiip-
 ije awje nɔe te aw sekeje Pɔl.
 N-dujeje nya kare ³ n̄-dda ke
 de me-maji ta nare n̄-tel ke
 Pɔl Jurusalam. Daw n̄-ddaje
 baann ta kiya baan ddew-bô
 tɔlje Pɔl. ⁴ A Pesutusu pa
 na: «Key-kula ke Sejare a
 dila Pɔl te. Ema njaa kara
 mbɔr ang a ma tel Sejare
 tɔ. ⁵ Maji kare mare dewje
 ke kemde ɔru ke eeje horose
 te ddeeje ingamje are jaw
 Sejare, a bbo dooje mare ne

ke to ke dɔgɔle ang dɔ Pɔl te a, n̄-sekeje Pɔl le.»

6 Pesutusu dda ndɔ jijoo wase ndɔ dɔku baa rɔde te ngaa goe te a, n̄-tel Sejare. Lo are a, naw nisi lo gange sariya te ngaa nunn ndu kare n̄-ddee ke Pɔl. 7 Toke Pɔl le tee a, Jiipije ke inje Jurusalam ddeeje gukuje dɔe ngaa undaje tarje ke ngeng ngeng dɔe te. A ne ke a kase ta tɔju to tarje ke dunda dɔe te le to tarje ke tɔkɔɔ goto. 8 A Pɔl ɔru naji laa na: «M-dda ne ke majang ke mbete ndu le Jiipije ang ddem, key-polo-Lubba ang ddem, ke tɔku mbayje ke Rɔm ang ddem.» 9 Pesutusu ndiki ta ddee maji kem Jiipije te, yeenn a, n̄-duju Pɔl na: «E-ndiki tel Jurusalam kare n̄-gange sariya lei nɔm te wa?» 10 A Pɔl pa na: «Lo ke neenn kara to lo gange sariya le tɔku mbayje ke Rɔm a mar te neenn, are lo ke neenn njaa da gange sariya lem ke te. Moo mare ne ke maji ang ke m-dda ke Jiipije ang are ei njaa kara e-gere ke maje. 11 A bbo mare tar uwam wase m-dda mare ne ke maji ang ke ase gange sariya yo dɔm te a, m-mbete ta koy ang. A bbo tarje ke dunda dɔm te neenn to ngem baa a, dew kara ee ke ddew ta kiyam me jide te ang. Ma kaw ke tar le nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm.» 12 Pesutusu pa tar ke nje-kareje ndeje ngaa goe te a, pa are Pɔl na: «E-ndiki ta kaw ke tar lei nɔ tɔku mbayje ke Rɔm te mban

are a kaw nɔe te.»

Pɔl aw nɔ Agiripa te

13 Dda ndɔ ngaji goe te a, tɔku-mbay Agiripa de ke kɔnanne Berenise n̄-ddeeje Sejare ngaa dawje ta dda lapiya Pesutusu. 14 Toke daw n̄-ddaje ndɔ keteenn ngaji le a, Pesutusu ɔru gel tar ke dɔ Pɔl le are tɔku-mbay Agiripa le na: «Mare dingaw ke Pelikese inyae key-kula te ee neenn. 15 Kare te ke maw Jurusalam a, tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije sekeje tam te ngaa dujuje kare m-gange sariya dɔe te. 16 A milade te na: «Dewje ke Rɔm aw gangeje sariya dɔ dew te baa baann ang. Maji kare nɔru naji laa kem dewje te ke undaje tar dɔe te le bba da gange sariya dɔe te.» 17 Kare te ke ema jee ke de n̄-ddee Sejare neenn a, m-ngebbe ang. Lo-kare njaa maw misi lo gange sariya te ngaa munn ndu kare n̄-ddee ke dingaw le neenn. 18 Nje-tarje laa le ddeeje a, ne ke maji ang ke meje to n̄-dda bba dundaje ne tar dɔe te le moo ang. 19 Bbaye njaa to tar ke n̄-maynje naa wɔju dɔ ddew ke ta polo ne Lubba lede njaa, ke dɔ mare dingaw te ke ria na Jeju ke oy mban, a Pɔl aw pa na nisi kem baa. 20 A m-gere ne ke ma dda wɔju dɔ tar neenn ang. Yeenn a, m-pa mare kare bbo n̄-ndiki a, naw Jurusalam bba ta n̄-gange sariya dɔ tar te laa le. 21 A Pɔl le ndiki ta kaw ke

tar laa le nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm. Yeenn bba munn ndu kare n̄-ngeme ndereng ta mulae nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm le.» ²² Agiripa pa are Pesutusu na: «Ema njaa kara m-ndiki nya ta koo tar ke ta dingaw te neenn.» Pesutusu le pa na: «Bara njaa a, a koo tar ke tae te.»

²³ Lo-kare a, Agiripa de ke Berenise n̄-ddeeje ke dewje gode te toke banya, ke tɔku-mbayje le mbambaje, ke tɔku dewje ke me bbe te dawje lo gange sariya te. Pesutusu unn ndu are n̄-ddee ke Pɔl. ²⁴ Yeenn a, Pesutusu unn kutu pa tar na: «Mbay Agiripa, sese tɔyn ke eeje ke je neenn ooje dingaw neenn. Dewje ke toje to Jiipije tɔyn ddeeje oomje ke tar laa. Jiipije ke Jurusalam ddem nje ke neenn ddem aw uruje ekii na nase yo. ²⁵ Ema, moo mare ne ke n̄-dda ke a ase yo ang. A ne njaa n̄-duju ta koo tɔku mbayje ke Rɔm. Yeenn a, munn ndu ta kulae nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm. ²⁶ A minga mare ne kara ke ma dda dɔe te me maketuru te kula ne kare tɔku mbayje ke Rɔm le ang. Mba yeenn a m-ddee saa nɔse te tɔyn, uta tɔyn, nɔ ei tɔku-mbay Agiripa te ta kisa me tar laa le. Goe te a, ma gere ne ke ma dda maketuru te kare tɔku mbayje ke Rɔm. ²⁷ Mba ke keje te lem, kula dew Rɔm a pa gel ne ke dunda ne tar dɔe te ang to kula mbe.»

Pɔl ɔru naji laa nɔ Agiripa te

¹ Agiripa pa are Pɔl na: «Jari ddew kare ɔru naji lei.» Pɔl ula jia ngaa ɔru naji laa na: ² «Tɔku mbayje Agiripa, rɔm neelem bbokone nya ta kɔru naji lem nɔi te wɔju dɔ tarje tɔyn ke Jiipije undaje dɔm te. ³ Mba e-gere neji-bbeje le Jiipije tɔyn maji ddem, e-gere neje tɔyn ke daw n̄-maynje naa tar dɔe te ddem. Yeenn a, m-duji kare ore wuri oo tar lem.

⁴ «Jiipije tɔyn gereje pa-nja lem ke kasem baa. N-gereje kisi lem horo dewje te ke bbe lem, ke kisi lem Jurusalam. ⁵ N-geremje lew baa. Toke n̄-ndikije a, da kaseje ta pa kari to, m-to kara le dewje ke uwaje tar le Lubba ngeng nya ke toje to pariijyenje. ⁶ A bbasine, n̄-sekemje mba munda mem dɔ ndu Lubba te ke unn are kajeje. ⁷ Gelledewje leje ke dɔku gire joo undaje mede to ne ke Lubba unn ndue ta dda a ddee ne ke tɔkɔrɔ. Yeenn bba daw n̄-poloje Lubba til, ke kare ke me ke enge ang. Tɔku mbayje, ema kara munda mem dɔ ne teenn le to. Ne ke Jiipije undaje ne tar dɔm te le ann. ⁸ See Jiipije, ooje to Lubba ase ta ndol dewje ke oyje ang mba ddi wa?

⁹ «Ema kara meje lew mpa na to maji kare m-dda singa nya mba koo ri Jeju ke Najarete neenn mbim te ang. ¹⁰ M-dda neenn Jurusalam. Tɔku nje-poloje Lubba aremje ddew are ema

ke da-ròm njaa mungu nje-me-kunnje nya key-kula te ngaa bbo da ta tólde a, m-ndiki te tó. ¹¹ Maw mande key-mbón naa te lede ke ndó ndó maw mula kemde ndoo. Maw muwade ke singa mare n̄-tajije ri Jeju. Bbo wungu om boy a, m-ndole gode ndereng dó bbe te ke ddang.»

Pól tel oru gel bbar ke Ebbe-dewje bbare are Agiripa

¹² «Mare ndó tóku nje-poloje Lubba aremje ddew kare maw Damase ke ride maw muwa nje-me-kunnje. ¹³ Tóku mbayje, mee ddew-bô maw maw ngaa kare ar danna a, moo mare lo-kare in darâ uru dóm te ke nje-buwa lo-kawje lem. Lo-kare le uta ndoko le kare. ¹⁴ Toke jeje tóyn n̄-tee joso nangê a, moo mare ndu dew pa tar arem ke tar arameyen na: <Sol! Sol! Mba ddi bba e-dda sem singa wa? A to ngeng sei nya ta dda singa toke da ke ebbeeje ose ke kake a, aw dda dingaw.> ¹⁵ Milae te na: <Ei na wa? Ebbe-dewje.> Ebbe-dewje pa na: <Ema Jeju a aw dda sem singa ann. ¹⁶ A in ar taar. Gel ne ke m-tee mingai ne toke be: M-tee mingai kare e-tel to nje-kula lem ddem, kare e-pa tar koo ke oom neenn are dewje ddem, ngaa ta kare ila mber neje ke ma tóji bbay. ¹⁷ Ma kóri me ji Jiipije te, ke me ji dewje te ke toje to Jiipije ang ke mulai ke róde te. ¹⁸ Mulai róde te kare e-teyn kemde ta orude lo-ndul

te e-tee ke de lo-kare te. Kare orude ji Satan te ke on dode e-ddee ke de ró Lubba te. Yeenn bba Lubba a kóru tar majang lede dode te ngaa da kingaje lo horo dewje te ke ooje mede te sem ngaa majije tóyn.> »

Pól oru gel ne ke n̄-dda

¹⁹ «Tóku mbayje Agiripa, mba yeenn a, m-tusu ne ke in darâ ke moo toke le nijeenn le minya m-dda ne ke dang ang. ²⁰ A dewje ke Damase, ke Jurusalam a mila mber-tar neenn marede dōngor. Goe te a, mila mbere mare dewje ke Jude te, ke dewje ke toje to Jiipije ang. M-pa marede kare n̄-turuje mede ta daaje lo ke ró Lubba te ngaa ta n̄-ddaje ne ke tóju to n̄-turuje mede mban. ²¹ Mba tar neenn le a Jiipije uwamje ne kare te ke me ne key-polo-Lubba te ngaa n̄-sangeje ddew ta tolemje. ²² A Lubba njaa ngemem ndereng bbokone, are nó dewje te tóyn, nje ke ten, wase nje ke bo kara m-nayn maw m-pa tar-naji laa bbay. Ne ke a ta ddee ke nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke Moyije paje tare le njaa maw m-pa. Mila mare ne dōe te ang. ²³ N-paje na Kiriste a koo ndoo. Na to dōngor dew ke a kin horo nje-yoje te ngaa na kila mber lo-kare kare Jiipije ke dewje ke toje to Jiipije ang.»

Pól duju Agiripa kare oo mee te

²⁴ Pól naysn aw oru naji laa baann a, Pesutusu uru ekii na: «Pól, e-to nje-wooy! Neje ke e-ndo nya le ilai wooy te!» ²⁵ A Pól pa na: «Pesutusu, dew ke bo, mayn wooy ang. Tar ke tókoro, ke tar kem-kare a maw m-pa. ²⁶ Tóku mbayje Agiripa oo tarje neenn kete mban are ma kase pa tar neenn nœ te ke bbeel ang. M-gere to n̂-gere nejeenn tóyn, mba nejeenn le teeje lo kiyae te ang. ²⁷ Tóku mbayje Agiripa, tar ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje le e-ndiki te wa? M-gere to e-ndiki te njaa.» ²⁸ Agiripa pa are Pól na: «Oo to a dda kare m-to nje-koo-mete ke ngoru baa be wa?» ²⁹ Pól pa are na: «Ke bbasine neenn wase ke lew kara, ma duju Lubba kare ei ddem, esee dewje tóyn ke aw ooje tar lem bbokone neenn ddem e-ddeje toke lem. A ta kula njamji a n̂-to ne se ke toke be ang.» ³⁰ Tóku mbayje Agiripa ddem, tóku-mbay Pesetusu ddem, Berenise ddem, ke dewje ke isije ke de inje taar. ³¹ Dóruje røde ke guku ngaa n̂-paje tar horode te na: «Dingaw neenn dda mare ne ke ase yo wase mare ne ke ase kilae ne key-kula te kara ang.» ³² Agiripa pa are Pesutusu na: «Bbo dingaw neenn duju ta kaw nō tóku mbayje te ke Róm ang a, ja kinyae.»

27

Dula Pól Róm

¹ Toke dunn ndu kare junn tóku to jaw Itali a, dinya Pól, ke mare dewje ke duwade me ji tóku-mbay te le mbambaje ke Róm ke ria na Juliyusu. Dunda ri mbambaje le na «mbambaje le tóku mbayje.» ² Junn tóku to ke Adaramiti ke a ta kaw bbeje te ke Aji ke tóku toje aw arje te ngaa jaw. Aristarke ke to dew ke Tesalonike nange te ke maseduwann aw ke je. ³ Ndo kara goe te a, n̂-tee Sidon. A Juliyusu ke aw dda Pól maji le, inyae are naw rō nje-buwa-kuraje te laa mba kare dareje mare neje ke due. ⁴ Jin keteenn a, junn ddew ke tee giri Sipere te, mba yel aw tila kemje. ⁵ N-gange ba-kate ke to mbor Silisi, ke Pampili te ngaa n̂-tee Mira nange te ke Lisi. ⁶ Keteenn, tóku-mbay le mbambaje le oo mare tóku to ke Aleke-jandiri ke aw ke Itali ngaa, areje jaal.

⁷ Jaw jann jann baa ndo banya ngaji are n̂-dda to kula ddaje bba n̂-tee Kinide. A yel okuje ddew kare n̂-nday ke ddew ke junn le. Yeenn a, n̂-nday mbor Kerete te er ke Salemone. ⁸ N-dda to dda bba n̂-nday mbor do dere ba te le ngaa n̂-tee lo te ke daw n̂-bbar na « lo ke maji ke tóku toje aw arje te». Lo le to ngosi ke Laje.

⁹ A ndo nday nya ngaa are nja do maann te to ne-bbeel nya, mba ndo mbete ne-kusa

* 27:9 27.9 Ndo mbete ne-kusa ke do neyn te

ke dɔ neyn te nday mban*. Yeenn a, Pɔl ndeje nje-yelje tɔku to le na: ¹⁰ «Ngakɔmje, moo a, lo-kaw leje neenn a maji ang. Tɔku to le ddem ne-kotoje ddem a tujuje nya. Jeje njaa kara jeeje ta yo te tɔ.» ¹¹ A, tɔku-mbay le mbambaje le ndiki ta koo tar le nje-yel tɔku to le, ke tar le nje-tɔku to le uta ndeje le Pɔl. ¹² Tɔ bbay, lo-kar le tɔku tojeenn le to lo ke maji kare dew isi te neyn kul te ang. Mba yeenn a, nya le dewje ke me tɔku to te le ndikije ta kɔtu lo teenn le. N-ndiki kare ddew to a, n̄-teeje Penikese, ke to lo-kar le tɔku toje ke Kerete. Lo le aa lo ke dagoo ddem beer ddem er ke lo kande te le kare, ta kisi teenn kare neyn̄-kul nday dɔde te.

Bamburabo ula dɔ ba-kate

¹³ Mare yel ke ula ke singa ang in dagoo a dewje ke me tɔku to te le ejeje to da kaw teeje lo te ke dundaje mede ta tee te le. Yeenn bba dɔruje tɔku ande ke daw dila maânn kare to le nja ang ngaa n̄-sangeje ddew mba kuwa kare ba ke Kerete. ¹⁴ A njange njange baa, mare bamburanbo ke dunda ria na «Erakilɔn» in er dɔ dere ba te le ingade. ¹⁵ Bamburabo le unn tɔku to le ta kaw ne are ddew ke ja nar ne to le goto ngaa dinya jare to le aw ke je. ¹⁶ N-nday giri ngonn dɔ-dere ba te ke ria na Koda. N-dda to kula ddaje bba juwa ngonn to ke n̄-tɔ mbɔr tɔku to te le

mba kaji ne nje ke maann a ta kuwade. ¹⁷ Nje-yelje tɔku to le unnje ngonn to ilaje me tɔku to te le ngaa tɔje tɔku to le ke kula. N-bbeelje mba kare tɔku to le aw ar ke de dɔ enangara te ke Libi. Yeenn a, dunnje mare ne ke ɔɔy ke n̄-tɔ tɔku to te le dilaje maânn ngaa dinyaje dare tɔku to le aw ke de. ¹⁸ Bamburabo le yekeje ke singa nya. Yeenn bba lo are a, dunnje kutu tila ne-kotoje maânn. ¹⁹ Ndɔ muta laa a, dede njaa dotoje ne-kulaje ke me tɔku to te le ke jide n̄-tilaje maânn. ²⁰ Ndɔ banya nya dew oo kem kare ang ddem, oo endenterendenje ang ddem. Bamburabo le aw yeke lo to bbeel nya. Jeje to ja kaji ang ngaa.

²¹ Dewje ke me tɔku to te le usaje ne ang ndɔ banya. Yeenn ngaa Pɔl ar taar nɔ dewje te le tɔyn ngaa pa na: «Namdede, bbo ooje tar lem ngaa areje naynje Kerete a, neje a tujuje be ang ddem, neje a naynje be ang ddem. ²² A ke bbasine neenn, m-pa marese: E-bbeelje ang, mba dew kara horose te a koy ang. Tɔku to le kara baa njaa a tuju. ²³ Til te neenn, Lubba ke m-to dew laa ngaa maw dda saa are mare anji laa tee ingam, ²⁴ ngaa pa arem na: <E-bbeel ang Pɔl. Maji kare ar nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm are gange sariya lei. Lubba a ngem dewje tɔyn ke eeje sei me tɔku to te neenn wɔju dɔi.> ²⁵ Yeenn a, uwaje are ngeng, nje-buwa-kuraje

lem! Munda mem do Lubba te. Na dda ne ddew kara baa toke n̄-pa narem. ²⁶ Tōku to le a kaw kar ke je ta mare do-dere ba te.»

²⁷ To til doku gire so laa a bamburanbo le aw yekeje do toku ba kate te ke Mediterane teenn. Lo aw to mōngu yenene a, nje-yelje to le ooje toke ne ke jaw n̄-tee ngosi ke nange. ²⁸ Dilaje kula ke n̄-to ande ke ooy gele te maānn mba gere ne kuru laa ngaa dingaje kilometere do-muta gire siri. Daw ngaji ngaa n̄-telje dilaje bbay a, dingaje kilometere dojoo gire jijoo. ²⁹ N̄-bbeelje kare toku to le unda er ang. Yeenn a, dunguje ande-nareje ke ooy so maānn kutu toku to te le kare nja ang ngaa n̄-ndingaje kare lo are ke toke. ³⁰ Kare teenn, nje-yelje toku to le sangeje ddew ta tee me to te le kaynje. Dunnje ngonn to dilaje maānn ngaa dereje gusu to na ta tilaje ne ande-nareje ke ooy no toku to te le. ³¹ Yeenn a, Pōl pa are toku-mbay le mbambaje, ke mbambaje le na: «Bbo dingawje neenn naynje me toku to te neenn ang a, a kajije ang.» ³² Yeenn a, mbambaje le gangeje kulaje ke n̄-to ne ngonn to le ngaa dinyaje dare aw.

³³ Kete bba kare lo are a, Pōl ndeje dewje toyn kare usaje ne. N̄-pa na: «Ndo doku gire so bbokone ke aw ngebbeje kare do maann to ddekeke ngaa usaje ne ang. ³⁴ Yeenn a, m-dujuse kare us-

aje ne mba kisi ne ke tebbe. M-pa marese bbay to ben do mare dew kara horose te a koso nangē ang.» ³⁵ Go tarje teenn a, nunn mapa, nare wooyo Lubba kem dewje te toyn, n̄-tete ngaa nunn kutu kusa. ³⁶ Yeenn ngaa dewje toyn ingaje singa ngaa usaje ne to. ³⁷ Korje toyn ke jisi me toku to te le to kor joo ke do-siri gire misan. ³⁸ Goe te ke jusa ne jare meje ndann a, n̄-tila bbol beleje maānn jare toku to le ole.

Dewje ke me toku to te toyn teeje ta yo te

³⁹ Toke lo are a, nje-yelje to le ooje do nange a gereje ang. Dooje ta maann ke to enangara. Yeenn ngaa, n̄-ndikije ta bbo ddew to a, kaw ke toku to le tae te. ⁴⁰ Mba yeenn a, n̄-tutuje kula ke n̄-to ne ande-nareje ke ooy le dare osoje me maann te. Kare teenn njaa to a n̄-tutuje kula neje ke aw tojuje ddew toku to le. Goe te a, n̄-toje kubbu no toku to te le kare ta yel uta ne toku to le ngaa dunnje ddew er ke do enangara te le. ⁴¹ Daw n̄-teeje do enangara te ke tee dann maann te ke uru ngaa uwa toku to le ar ne lo kara. No toku to le ande me enangara te are ddew ke na ngese ne goto. Maann lenge ngaa unda kutu to le ke singa are tete. ⁴² Mbambaje ndikije ta tolje dewje ke duwade le na kare mare kara ale maann tee ayn. ⁴³ A toku-mbay le mbambaje le ndiki ta kaji Pōl are nokude ddew

kare n̄-ddaje ne toke baann. Nare ddew dewje ke gereje maann kare gaynje maânn dɔngɔr ta aleje teeje ddaka. ⁴⁴ Kese dewje a naaje kare kakeje te, ke gaji tɔku to ke guru le mba kɔru gode. N-dda toke baann ngaa jeje tɔyn n̄-tee ddaka ke rɔ ke maji.

28

Pɔl tee dɔ dere ba te ke Malte

¹ Go yo te ke n̄-tee tae te bba n̄-pa dareje na ri dɔ dere ba le to Malte. ² Nje-bbeje le taaje ke maje nya. N̄-yelje tɔku puru ngaa n̄-bbarje dare n̄-ndibbi mba ndi unn kutu ta kere are kul ɔn nya. ³ Pɔl oto ngann ngew ungu puro. A li tee me te mba puru le ɔbbe ngaa n̄-tɔn ji Pɔl n̄-tinya te. ⁴ Toke nje-bbeje le ooje li ke naa ji Pɔl te le a, n̄-paje tar horo naa te na: «A du ang dingaw neenn to nje-tɔl dewje. Maann a ta kuwae bba tee tae te. A ne ke gate gate a kinyae kare n̄-nayn kem ang.» ⁵ Pɔl tusu li le are oso puro. A ne kara njaa dda Pɔl ang. ⁶ Nje-bbeje le aw ngebbeje ta koo rɔe ke a ti wase koso ke na koso wate koy. A n̄-ngebbeje pin dooje mare ne kara ke dda Pɔl ang. Yeenn a, n̄-telje n̄-turuje ndude na: «N̄-to mare lubba.»

⁷ Ngosi baa keteenn, lo le mare tɔku dew ke dɔ dere ba te le ke ria na Pubiliyusu ee teenn. Nuwaje ke rɔe te ke maje ngaa n̄-to rɔe te ndɔ

muta. ⁸ Bɔ Pubiliyusuje le to tuwa rɔ-to te. Rɔe tunga nya ddem n̄-ndenge mese ddem. Pɔl aw ooe, duju Lubba dɔe te, ila jia dɔe te ngaa naji. ⁹ Goe te a, mare nje-bbeje ke Malte ke rɔde tode ddee ooje ngaa rɔde ddee maji to.

¹⁰ Nje-bbeje le waljeje nya ngaa kare te ke ja ta kunn tɔku to a, dareje neje ke a kumaje ddew-bô.

Pɔl tee Rɔm

¹¹ Go neyn muta te ke n̄-dda a, junn tɔku to ke in Alekejandiri. Ri tɔku to te le na «lubbaje ke toje to ndungaje». Tɔku to le ar teenn kare neyn kul nday bba ta kɔtu. ¹² N-tee Sirakusu a, n̄-dda ndɔ muta. ¹³ Jin teenn a, juwa kare mbal n̄-tee Rejiyo. Lo are a, yel ke dagoo ula nya ngaa ndɔ joo a, n̄-tee Pujɔl. ¹⁴ Jinga mare ngakɔnje me bbe teenn ngaa n̄-dujuje kare n̄-dda ndɔ siri rɔde te. N-dda toke baann bann a jaw ne Rɔm. ¹⁵ Ngakɔnje ke Rɔm ooje tar leje ngaa tilaje kemje ndereng ingajeje lo ne-labbe te ke Apiyusu, ke bbe ke to key-to-mbaje te ke muta. Toke Pɔl oode a, are wooyo Lubba ngaa tel inga singa. ¹⁶ Toke n̄-tee Rɔm a, dare ddew Pɔl kare uwa key laa dang. Dunn mare mbamba kara kare ngeme.

Pɔl pa tar le Lubba bbe te ke Rɔm

¹⁷ Ndɔ muta goe te a, Pɔl bbar tɔku dewje le Jiipije ke isije me bbe te ke Rɔm ta key te laa. Toke n̄-mbɔnje naa a,

n̄-pa narede na: «Ngakomje, m-dda mare ne ke maji ang ke dewje leje ang ddem m-mbete ne-ji-bbe le kajeje ang ddem. A duwam Jurusalam ngaa dinyam me ji dewje te ke Rom. ¹⁸ Go tar te ke nje ke Rom dujumje ooje toyn a, n̄-ndikije ta kinyamje mba dooje mare tar dom te ke a kase kare n̄-tolumje ne ang. ¹⁹ A Jiipije mbeteje. Mba yeenn a, m-duju ta ddee ke tar lem no toku mbayje te ke Rom, bbo to tar a m-ndiki ta kunda do dewje te ke bb̄e lem te. ²⁰ Wɔju do tar neenn njaa m-duju ta koose, ta ton ke se tam. Ma kerese ang, n̄-tom ke kula njamjije neenn wɔju do tar ne ke dewje ke Ijarayel undaje mede doe te.» ²¹ Dilaeje te na: «Jinga mare maketuru ke in nange Jude te doi te ang ddem, mare ngakonje kara ddee pa tar doi te areje ang ddem wase pa tar lei maji ang areje ang ddem. ²² A jaw n̄-duji kare ei njaa oru gel ne ke aw eje areje, mba n̄-gere to loje te toyn dewje aw mbeteje kuwa-do-naa ke ee me te neenn to mbete dorɔ.»

²³ Dojuje ndo dareje ngaa ndoe le ase a, n̄-ddeeje toke banya dingaeje lo toe te. Ke endoo ndereng lo-kul Pol pa tar arede. N̄-pa tar kɔn̄-bbe le Lubba narede. Nunn tar ndu le Moyiji, ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba n̄-pa ne tar le Jeju kare n̄-ndikije te. ²⁴ Mareje ndikije

te saa, a mareje mbeteje. ²⁵ Horode te tar lede aw naa te ang ngaa kare te ke da ta kotuje a, Pol pa tar kara na: «Tar ke Ndil-me-nda pa are kajeje ddew te le Nje-kila mber-tar le Lubba Ijayi neenn to tar ke tokoro. Ndil-me-nda pa na:

²⁶ «Aw inga dewje neenn e-pa arede e-pa na: a kooje tar ke maje, a a gereje kande tar le ang, a kooje loo ke maje, a a kooje ne ang.

²⁷ Mba me dewje le ketere, dutuje mbide, n̄-bbirije kemde baann bba ta kare kemde oo lo ang ddem, ta kare mbide oo tar ang ddem, ta gere ne ang ddem mba n̄-ndikije ta telje rom te kare majide ang.» *

²⁸ Pol pa arede bbay na: «Maji kare e-gereje. Lubba ula ke tar kaji neenn are dewje ke toje to Jiipije ang. Dede da ndikije tar te le.»

²⁹ [Go tar te ke Pol pa le a, Jiipije maynje naa tar otuje ne.] ³⁰ Pol dda bbal joo kakara key te ke nuka ke nare laa njaa. Naw taa dewje toyn ke ddeeje aw ooeje ke roe. ³¹ N-toju tar kɔn̄-bbe le Lubba ngaa n̄-toju ne do Ebbe-dewje Jeju Kiriste te ke bbeel ang. Mare dew oke ddew ang.

* 28:27 28.27 Ejayi 6.9-10

**Dɔngɔr
maketuru ke Pɔl
dda are Timote
1 Timote
1Ti
Tar dɔ maketuru
te le Timote**

Nje-dda maketuru neenn to Pɔl. N-dda maketuru le horo bbal 64 ke 66 go ddee te le Jeju dɔ nange te. Nula ke maketuru le nare Timote.

Timote le bɔeje to gereke, a kɔenje to jiipi. Kɔenje le unn mee are Jeju. Timote to nje-nja go Pɔl te. Pɔl ulae mare loje te nya. Nulae Tesalonike, ke Korente. Ansiyenje ke Egilisi te unneje to kara le dewje ke eeje dɔ mboŋ-naa te le nje-me-kunnje.

Pɔl dda maketuru le mba nje-me-kunnje naynje aw mɔseje gɔl mboŋ-naa lede bbay. A mare nje-me-kunnje aw tɔjuje neje ke tɔkɔɔ ang. Naw nare ndejeje nje-me-kunnje, ke nje ke isije dɔ mboŋ-naa te le nje-me-kunnje le.

Ndejeje laa le toke be: Tar ngem ne-tɔju ke tɔkɔɔ. Tar nayn ddew tarje te ke me maketuru te le Lubba. Tar dda kula ke ndɔ tɔyn wɔju dɔ Tar ke maji. Tar duju Lubba naa te. Tar mɔse gɔl Egilisi, ke tar mbere dewje ke maji kare isije dɔ Egilisi te.

Tar lapiya le Pɔl

¹ Ema Pɔl ke Lubba ke Nje-dekajije, ke Jeju Kiriste ke jundaje meje dɔe te a daremje ddew kare m-to nje-kayn-kula le Jeju Kiriste, m-dda maketuru neenn mari.

² M-dda maketuru neenn mari ei Timote ke e-to ngonnum ke tɔkɔɔ, mba oo mei te ke Kiriste. Maji kare Lubba ke Bɔ, de ke Jeju Kiriste ke to Ebbejeje ŋ-ddaje sei me-maji, dooje kem-to-ndoo lei ngaa darije me-wul-lom.

Tar ke wɔju dɔ ne-tɔju ke to ke dɔgɔle ang

³ Maji kare e-nayn bbe te ke Epeje ddew kara baa ke ndu ke munn mari kare te ke maw ne ke Maseduwane. Me bbe te ke Epeje le, mare dewje aw tɔjuje ne ke dɔgɔle ang. Maji kare ta e-gangede ddewe te. ⁴ E-pa are nje-ne-tɔjuje ke ke dɔgɔle ang le are dɔru keje lede dɔ gel neje te ke lew ke to ke ddewe ang, ke tar kɔru gel kadede ke ngal nya ngaa kɔen goto. Nejeenn aw ddeeje ke mayn naa tar baa bbo dda me-kara ke ne ke Lubba mɔse wɔju dɔje ang. Dew a gere ne ke Lubba mɔse le ddew me-kunn te. ⁵ Ne ke maw m-sange ddew ndu te ke munn neenn to kare e-ndikije naa ke me ke nda, kare eeje ke keje ke maji, kare ooje mese te tɔkɔɔ ke Lubba. ⁶ Mare dewje ke inyaje ddew nejeenn le ndeemje ddew ngaa aw undaje bula baa. ⁷ N-ddaje rɔde to nje-tɔjuje ndu le Lubba ke are Moyije, a ŋ-gereje gel tar ke daw ŋ-paje

le ang. Tar ke darje doe te le kara n̄-gereje gele ang ddem.

⁸ N-gere to ndu to ne ke maji toke dew dda kula ke turu ndu le. ⁹ N-gereje to dew ke gate gate a ndu to wɔju doe ang. A ndu to wɔju do nje ke mbeteje ndu, nje-do-ketereje, ke nje ke mbeteje Lubba, nje-ne-ddaje ke maji ang, ke nje ke bbelje Lubba ang ddem bbelje ne le Lubba ang ddem, nje-tolje bodede wase kɔndede, ke nje-tolje ngamaredeje, ¹⁰ nje-ddaje lo-to majang, ke dingawje ke aw ddaje lo-to ke dingaw maredeje, ke nje-labbeje dewje to bbereje, ke nje-ngemje, ke nje ke aw undaje-yo baa wase dewje ke ddaje ne toyn ke to dang ke ne-toju ke tokoro. ¹¹ Ne-toju ke tokoro le to me Tar te ke Maji ke areje ddew ta kare n̄-gereje Lubba ke ase kare dewje osuje gaje. Lubba ke ndiki ta kare jisije maji le njaa inya Tar ke maji le me jim te.

Tar wooyo le Pɔl

¹² Mare wooyo nya Ebbejeje Jeju Kiriste ke arem singa: Noom to mare dew ke na kase ta kunda mee doe te ngaa n̄-bbareme kula te laa. ¹³ A ema ke lew m-to nje-tujuria, nje-dda singa ke dewje laa, nje-dda saa ddo. Lubba oo kem-to-ndoo lem, mbata kete moo mem te saa ang are m-gere dom ne te ke m-dda le ang. ¹⁴ Ebbejeje Lubba dda sem me-maji ke bo nya.

Nare moo mem te ngaa nare m-ndiki ngamaremje ddew me-kara te ke m-dda ke Jeju Kiriste.

¹⁵ Tar neenn to tar ke tokoro, maji kare dewje toyn taaje tar neenn ngemje mede te: Jeju kiriste ddee do nange te mba kaji nje-ddaje majang. Ma njaa m-to dew ke dda majang uta kese dewje toyn. ¹⁶ A bbo Lubba oo kem-to-ndoo lem a, n̄-ndiki ta toju to n̄-to wure wɔju dom, ema ke m-to dew ke dda majang uta kese dewje toyn le. N-dda baann mba kare dewje ke a ta kooje mede te saa ta kinga ne tebbe ke ke ndo ke ndo oomje to ne-koju mare. ¹⁷ Ase kare dewje toyn ndoyje ri Lubba ngaa osuje gaji Lubba ke bbal ke bbal! Lubba ke nje-kisi ke ndo ke ndo, Lubba ke kem dew ooe ang, Lubba ke kara baa, Amem.

¹⁸ Ngonnum Timote, ndu ke maw minya me jii te neenn to ddew kara baa ke tar ke *nje-kilaje-mber-tar le Lubba paje wɔju doi lew. Maji kare tarje neenn ari singa are e-dda ne ddo ke maji, ¹⁹ ddew kunda mei do Lubba te, ke ddew ngemje ke maji te. Mare dewje ke ooje mede te mban ngaa eeje ke keje ke maji le telje inyaje keje ke maji le ngaa dosoje ddew me-kunn te lede. ²⁰ Imene de ke Alekejandere deeje horo dewje teenn le. Minyade me

* 1:20 Kilade ddaka

ji Esu te kare ta n̄-ndoje ta tel taji Lubba ang ngaa.*

2

Ndeje woju do duju Lubba

¹ Yeenn a, ne ke m-ndejeje ta kare e-ddaje dɔngɔr a to kare dewje dujuje ne ji Lubba te, paje tar ke Lubba, ddaje rɔde to ndoo nɔ Lubba te ngaa telje ke wooyo are Lubba woju do dewje toyn. ² Maji kare e-dujuje Lubba woju do toku-mbayje, ke nje-koñ-bbeje. Baann bba ja kisije ddekeke, ja kisije ke me-wul-lom ddew bbel Lubba te ddem ta wal Lubba ddem. ³ Yeenn a to ne ke kura ngaa maji nya kem Lubba te ke Nje-kajije, ⁴ Lubba ke ndiki kare dewje toyn ingaje kaji ddem, ndiki kare dewje toyn gereje ne ke tokɔrɔ ddem. ⁵ Mba Lubba kara baa,

*nje-gɔl tar horo Lubba te ke dewje kara baa to.

N-to dew, Jeju-Kiriste, ⁶ ke unn rɔe uka ne do dewje toyn.

Kare ase a, Kiriste pa tar naji le toke baann. ⁷ Mba yeenn a, Lubba undam to nje-kila mber, ke nje-kayn-kula kare m-toju tar me-kunn, ke tar ke tokɔrɔ dewje ke toje to Jiipije ang. Tar ke tokɔrɔ a maw pa neenn bbo maw mere ngem ang.

⁸ Yeenn a, m-ndiki ta kare dingawje dujuje Lubba ke lo toyn, dulaje jide ke darâ ke me ke nda kayn, ke wungu

ang ddem ke mayn̄-tar ang ddem.

⁹ Ddew kara baa, m-ndiki kare deneje ulaje kubbu ke maje, dulaje kubbu dare kem dewje to ke dɔde te ang, n̄-ddaje mande ke boro ang: N̄-ddaje dɔde ke dɔgɔle, dulaje ne-mandeje ke n̄-dda ke ande ang wase mere wase kubbu ke nare ngeng nya ang. ¹⁰ A maji kare kulaje ke maji a deneje ulaje to kubbu. Ne ke baann a ase kare deneje ke unnje ndude ta bbel Lubba ddaje. ¹¹ Kare ne-toju a, maji kare deneje isije ddekeke ngaa ta dooje tar. ¹² Mare ddew dene ta kare toju ne wase ɔn do dingaw ang. Maji kare dene utu tae. ¹³ Mba Adam a Lubba ddae dɔngɔr bba goe te a n̄-dda Ebe. ¹⁴ Adam a are Esu ere ang. A dene a inya are Esu ere ngaa oso me majang te. ¹⁵ A Lubba a kaji dene ddew kaju ngonn te, toke noo mee te ke Lubba, toke n̄-ndiki dewje, toke n̄-ngem rɔe ngaa n̄-dda rɔe ngaji.

3

Dewje ke aw ngemje Egilise

¹ Tar neenn to tar ke tokɔrɔ. Toke bbo mare dew ndiki ta ddee to nje-kula le Lubba a, to kula ke maji nya njaa a n̄-ndiki ta dda.

² Baann a, maji kare n̄-to dew ke tar to dɔe te ang, n̄-to nje-dene ke kara, n̄-to dew ke ngem rɔe, n̄-to dew ke gere do jia, n̄-to dew ke dda ne ke ddewe, dew ke

gere ngem nje-mbaje, dew ke gere ta toju ne. ³ Maji kare n̂-to bbere le koto ang, n̂-to nje-kunda dew ang, n̂-to dew ke wul pee, n̂-to dew ke ndiki kɔl ang, n̂-to dew ke ndiki nare nya ang. ⁴ Maji kare n̂-to dew ke gere ta toju ddew ke maji nje ke me key te laa, n̂-to dew ke dda are nganne ooje tae ngaa bbejeje. ⁵ A bbo dew gere ta kɔn dɔ nje ke me key te laa ang a, na ngem Egilise toke baann wa? ⁶ Maji kare nje-kula le lubba to dew ke oo mee te ke Jeju goe ew bba. Baann ang a, na koo rɔe bo nya ngaa Lubba a gange sariya dɔe te ddew kara baa toke n̂-gange sariya dɔ Esu te. ⁷ Maji kare dewje ke toje to nje-me-kunnje ang paje tar laa maji. Baann bba na koso me bande te le Esu kare ta rɔ-kul ddae ang.

Tar le diyakereje

⁸ Ddew kara baa, maji kare diyakereje toje to dewje ke ulaje gel rɔde naa te ang, dewje ke ndude joo ang, n̂-toje to nje-kayje koto nya ang, maji kare n̂-toje dewje ke aw sangeje ta kinga nare-bukuru ang. ⁹ Maji kare n̂-ngemje tar me-kunn ke Lubba tee ne ke ddaka le ke keje ke maji. ¹⁰ Maji kare n̂-nade doo kete bba ngaa goe te bbo mare tar to dɔde te ang a, da kaseje ta ddaje kula le.

¹¹ Maji kare dene njeeje kara ulaje gel rɔde naa te ang, n̂-toje to nje-naneje ang, n̂-ngemje rɔde. N-to deneje

ke toje gate gate ddew neje te tɔyn. ¹² Maji kare diyakereje le toje to nje-deneje ke kara. Maji kare n̂-gereje ta toju ddew ke maji ngannde, ke dewje tɔyn ke me key te lede. ¹³ Mba diyakereje ke aw ddaje kula lede ke maje a kingaje piti ta dewje te tɔyn ngaa da paje tar me-kunn lede ke to ke dɔ Jeju te ke bbel ang.

Ne-gere ke iya rɔe

¹⁴ Kare te ke maw m-dda ne maketuru mari neenn, munda mem ta kaw kingai mbɔr ang baa. ¹⁵ A bbo m-ddee ke tɔke ang a, ndejeje ke mari neenn a kari ddew kare e-gere ddew ke a nja ne horo dewje te le Lubba. Dewje le Lubba le to Egilise le Lubba ke Nje-kisi kem baa. Nje-me-kunnje le toje to nje-kuwaje tar ke tɔkɔrɔ kare ngeng. ¹⁶ Tɔkɔrɔ njaa, tar me-kunn ke iya rɔe ngaa n̂-tee ne ke ddaka le to ne ke ngeng nya. Tare le toke be:
Kiriste unn da rɔ dew,
Ndil me-nda pa tar naji laa
na n̂-to gate gate,
anjije ooeje,
dewje pa tar laa horo dewje
te ke toje to Jiipije ang,
dewje ke dɔ nange te unnje
mede are,
Lubba unne aw saa lo piti te
laa darâ.

4

Ne tɔyn ke Lubba dda maji to maji dɔrɔ

¹ Ndil-me-nda pa tɔkɔrɔ na, dduu ndɔoje a, mare

dewje a kinyaje ddew me-kunn mba naynje go ndilje te ke nje-ngemje ngaa da kunnje go ne-toju le umaje. ² Dewjeenn le ndemje ddew woju do tar le nje-ngemje. Nje-ngemje le ndil ne-gere lede oy toke mare le kake ke tebbe ke puru wae. ³ Nje-ngemje le tojuje ne na: taa-naa wase kusa mare ne-kusaje to kula ke maji ang. A Lubba dda ne-kusajeenn mba nje-me-kunnje ke gereje ne-toju ke tokoro. Maji kare dareje wooyo Lubba mban a dusaje. ⁴ Mba neje toyn ke Lubba dda maji to maji doru. Ne ke ta mbete me to goto toke dew usa ke wooyo. ⁵ Mba tar le Lubba, ke duju Lubba leje ddaje are ne-kusa le tel ne-kusa ke maji kem Lubba te.

Nje-kula le Lubba ke tokoro

⁶ Toke e-toju neje ke m-pa mari neenn nje-me-kunnje a, a to nje-kula le Kiriste ke tokoro. Baann bba, a toju to e-to dew ke tar le Lubba ande ddew ne-toju te ke tokoro ke e-ndo ke ronel. ⁷ Maji kare e-mbete esu ngemje ke dewje aw oruje ke to dang ke ne-toju le nje-me-kunnje. E-sange ddew ta to gate gate kem Lubba te. ⁸ Ndam toke kayngoru to ne ke dda maji ke da-ro dew. A kunn ro kare Lubba to ne ke dda maji ke dew ddew neje te nya. Ddew kunn ro kare Lubba te, dew a kase kinga

tebbe ke to ke ndo ke ndo. ⁹ Tar neenn to tar ke tokoro, maji kare dewje toyn taaje ngemje mede te ke maje. ¹⁰ Bbo jaw jooje ndoo wase jaw n-ddaje ddo a, mba kake jundaje meje do Lubba te ke Nje-kisi kem baa. Lubba ke to Nje-kaji dewje toyn, ke uta toyn n-to Nje-kaji nje-koo-meteje. ¹¹ Neenn a, maji kare unn ndu doe te ngaa e-tojude. ¹² Maji kare dew dabbi mba kake e-to ngonn baa ang. A maji kare nje-koo-meteje ooije to ne-koju mare ddew tar te ke tai te, ddew kula ddai te, ddew ndiki te ke e-ndiki dewje, ddew mei te ke unn are Jeju, ke ddew roi te ke aw e-ngem ke maje. ¹³ E-tura maketuru nya are dewje lo mbon-naa te e-ngina ne ndo ddee lem. Arede ndeje ngaa e-tojude ne. ¹⁴ Lubba ari ne-kare baa. E-dda ngar ke ne-kare baa le ang. Lubba ari ne-kare baa le go tarje te ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje ngaa ansiyenje mbonje naa ilaje jide doi te. ¹⁵ Neenn a, maji kare unda mei doe te. Maji kare unn roi ila kula te lei. Yeenn bba dewje toyn a kooje to kula lei aw ke kete kete. ¹⁶ E-ngem roi ke maje, unda kemi do ne-toju te lei. E-nayn ddewe te ke ndo toyn, mba bbo e-dda toke baann a, ei njaa a kaji roi ddem a kaji dewje ke aw ooje tar lei ddem.

5

Are ndeje nje-me-kunnje

tɔyn

¹ Maji kare e-ndeje dingaw ke bbuka toke le bɔije njaa bbo e-ndange ang. E-ndeje basanje toke le ngakɔinje. ² Maji kare e-ndeje kɔdeneje toke le kɔinjedede. E-ndeje deneje ke naynje ke singade bbay ke me-nda kayn ddew kara baa toke ngakɔnani.

Tar wɔju dɔ dene-ndubbaje

³ E-wal dene-ndubbaje ke isije ke karede. ⁴ A bbo mare dene-ndubba ee ke nganne wase ngannkae a, dɔngɔr ne ke ta dda a to kare n̄-tɔjuje kula me-kunn lede horo nujuje te ngaa n̄-telje ke ne ke nje-kujudeje ngem ne de darede guku. Lubba ndiki ne ke baann nya. ⁵ Dene-ndubba ke isi ke kare baa ngaa nje kaa lo ke dɔe te goto, unda mee ke dɔ Lubba te. New ta dda rɔe to ndoo rɔ Lubba te ang, n̄-duju ne ji Lubba te til, ke kare. ⁶ A dene-ndubba ke unn rɔe mba rɔ-nel ke nange neenn isi kem baa ddew da-rɔ te, a ddew ndil te noy mban. ⁷ Mare ne ke ta kare e-ndejede wɔju dɔe mba kare tar to dɔde te ang a neenn. ⁸ Toke mare nje-me-kunn aa lo ke dɔ nje-nujuje te laa ang, uta tɔyn bbo naa lo ke dɔ dewje te ke me key te laa ang a, ninya me-kunn laa, ngaa n̄-maji ang nuta dew ke oo mee te ang.

⁹ Dene-ndubba ke to nje-ngaw ke kara ke bbale uta bbal dɔ-misan bba ta e-dda ria horo mareje te. ¹⁰ Maji

kare ria bbar wɔju dɔ kula-ddaje ke maji: Maji kare n̄-to dew ke ngem nganne, dew ke ngem nje-mbaje, nje-toko gɔl nje-me-ndaje. Maji kare n̄-to dew ke aa dewje ke ne wungu oso dɔde te oo. Maji kare n̄-to dew ke dda mare kulaje ke maji dang dang. ¹¹ Maji kare e-dda ri dene-ndubba ke nayn ke singae bbay horo mareje te ang. Mba ndɔ ke bbo ke da-rɔ te ddade a, da kinya go Jeju kiriste ta taa ngaw. ¹² Kula-dda ke baann tɔju to dinyaje ndu ke dunnje dɔngɔr le. ¹³ Tɔ bbay, mba dingaje kula ta dda ang le a, n̄-ndoje ta kase lo ke ta key ta key. Dɔe te, n̄-telje to nje-kundaje bula. Tar ke osode te ang kara dilaje tade te baa baa. Tar ke ase ta pa ang kara daw n̄-paje. ¹⁴ Yeenn a, m-ndiki kare dene-ndubbaje ke naynje ke singade bbay taaje ngaw, maji kare dujuje ngannje. N-tɔjuje ddew ke maji nje ke me key te lede. Baann bba nje-baanji a kingaje ddew ta nane ke je ang. ¹⁵ Mba mare dene-ndubbaje unnje go Esu ngaa n̄-ndemje ddew mban. ¹⁶ Toke mare dene ke oo mee te ee ke dene-ndubbaje horo nujuje te laa a, maji kare numade. Baann bba dene-ndubbaje le a toje to ne-koto ke aw ɔy Egilise ang. Baann bba Egilise le a kinga ddew ta kuma dene-ndubbaje ke isije ke karede.

Tar ke wɔju dɔ ansiyenje

ke me kula te le Lubba

¹⁷ Ase kare ansiyenje ke tojuje ddew ke maji ingaje kuka ke bo. Ke uta toyn dede ke kula pa tar le Lubba, ke kula ne-toju ojde nya.

¹⁸ Maketuru le Lubba pa na: Mange ke aw mböyn jinga waa ke to dö jin te kare kande gayn. Maji kare e-to tae ang. Maketuru le pa bbay na:

Ase kare nje-kula inga kuka laa. ¹⁹ Toke mare dew unda tar dö mare ansiyenje te a, aa lo te ang. E-ngina ta mare dewje joo wase muta telje undaje tar döe te bbay bba ta e-ndiki te.

²⁰ A bbo dew dda majang a, e-ndange kem dewje te toyn. Baann bba kese dewje a bbelje ta dda majang.

²¹ M-duji nya kem Lubba te, ke kem Jeju Kiriste te, ke kem anjije te ke maji toyn kare e-dda ne ke turu nduje ke munn mari. Öru kem dew ang, e-dda ke dewje toyn ddew kara baa. ²² Ila jii dö dew te kare dda kula le Lubba ke ngöru baa ang. Ula röi me majang te le dew ang. Are mei nda kayn nö Lubba te lei. ²³ Maann döro a ay ang. Maji kare ay koto ke ria na ven ngaji mba wuri ke aw toi, ke rö-to ke aw joki nya. ²⁴ Majangje le mare dewje teeje ke ddaka kem dewje te kete bba ñ-ngange sariya döe te. A manjangje le mareje teeje ke ddaka kem dewje te dö guku baa. ²⁵ Ddew kara baa, kulaje ke

maji ke mare dew aw dda, kem dewje aw ooje. Kulaje ke maji ke ñ-dda ngaa kem dewje ooje ang kara a nayn lo kiyae te ang.

6

Tar ke wöju dö bbereje

¹ Maji kare bbereje toyn ooje ebbedede to dewje ke aseje kare ñ-bbeljede. Yeenn a dda kare dewje a kaseje ta taji ne-toje leje ang ddem ri Lubba ang ddem.

² Bbereje ke ebbedede toje to nje-kometeje, maji kare ñ-dabbejede ang mba ebbedede le to toje to ngakönde ke me Kiriste te ngaa ebbedede le toje to dewje ke ndikide nya a daw ñ-ddaje kula ke de. Ne ke maji kare e-toju dewje ngaa unn ndu wöju döe a neenn.

Ndeje wöju dö nje-ne-tojuje ke ke dögöle ang, ke bbo ne-kinga

Tar ndiki nare

Ne ke maji kare e-toju dewje ddem unn ndu döe te ddem a neenn. ³ Bbo toke dew toju neje ke ke dögöle ang, ngaa nja ke turu ndu tarje ke maji le Ebbejeje Jeju Krist ang ddem, ke turu ndu ne-toju wöju dö bbel Lubba ang a, ⁴ ñ-to dew ke oo röe bo ngaa gere ne kara ang, ñ-to dew ke rö-to mayn tar ee röe te ngaa ñ-to dew ke aw köl wöju dö mare tarje. Neje ke baann aw ddee ke kunda-me ke naa, mayn tar, ne-taji, koo naa ke kem ke

maji ang, ⁵ mayñ-tar ke kœn goto ngaa, tar ke tœkœrœ goto tade te. Dewje le ooje bbel Lubba to gusu ne-kinga lede.

⁶ Tœkœrœ, kunn me kare Lubba to ne-kinga ke bo toke dew unda mee ke dœ ne te ke nee ne njaa. ⁷ Mba, ñ-ddeeje ke ne kara dœ nange te ang, ddew kara baa ja telje ke ne kara ang. ⁸ Yeenn a, toke jingaje ne-kusa ke taje te, ke kubbu ke rœje te a, yeenn njaa ase. ⁹ A dewje ke ndikije ta ddee to nje-ne-kingaje osoje me ne-kere te, bbo neje ke maji ang dang dang ddade are dosoje me bande te ngaa dosoje me bbo neje te ke maji ang dang dang ke aw tuju dewje ngaa aw unda dewje ta yo te. ¹⁰ Mba bbo nare a to gel neje te ke maji ang tœyn. Mare dewje ke isije ke bbo nare inyaje ddew ko-me-te lede ddew ew. Yeenn a, dede njaa ñ-darje dœde ne-wunguje te dang dang.

E-dda ddo ke maji wœju dœ mei ke unn

¹¹ A ei dew le Lubba, e-mbete nejeenn ddew ew, ngaa e-sange ddew ta to gate gate, ta bbel Lubba, ta kuwa koo-mete kare ngeng, ta ndiki ngamarije, ta tœ wuri ngaa e-ddee to dew ke wul pe ke dewje. ¹² E-ngem me-kunn lei toke dew ke aw dda ddo. Uwa tebbe ke ke ndœ ke ndœ ke Lubba bbari ari dœ ndœ te ke e-pa ke tai nœ dewje te ke banya banya to unn mei are Jezu kiriste.

¹³ Munn ndu neenn mari nœ-gœl Lubba te ke are tebbe neje tœyn ddem nœ-gœl Jezu-Kiriste te ke pa tar-naji ke tœkœrœ nœ-gœl Pœnse Pilate te. ¹⁴ E-ngem ndu le are ne-yerew œri ang. Are tar to dœi te ang ndereng ndœ tel le Ebbejeje Jezu-Kiriste. ¹⁵ Na tel ke ndœ ke Lubba œju. Lubba ke to nje-kare dewje isije ke koko, ne ke nœn dœ neje tœyn, ne ke ñ-to Mbay-dœ-tœku-mbayje, ke Ebbe-dewje ke uta ebbe-dewje tœyn. ¹⁶ Lubba ke nje-kisi ke ndœ ke ndœ, nisi lo te ke ndoko ke dew tee te ang. Dew kara ooe ang ddem, dew kara ase ta kooe ang ddem. Maji kare dewje waleje, ngaa maji kare ñ-to nje-singa-mœngu ke to ke ndœ ke ndœ. Amem.

Ndeje wœju dœ nje-ne-kingaje

¹⁷ Unn ndu are nje-ne-kingaje ke bbokone neenn are dœsuje gaji rœde baa ang. Maji kare dundaje mede dœ ne-kingaje te ang, mba to neje ke a ndayje. A maji kare dundaje mede dœ Lubba te ke aw areje ne tœyn toke bo kare jumaje ne rœje. ¹⁸ E-pa are ñ-ddaje maji, ñ-ddaje kula ke maji nya, are dœsuje ngar ke me kara ngaa ñ-kaynje debbe ne-kingaje lede dewje. ¹⁹ Baann bba da mœseje ne dam lede ke kura ddem ngeng ddem mba ndœ ke bara, yeenn tœ bba da kingaje ne tebbe ke tœkœrœ.

²⁰ Timote, aa lo ke kula te ke Lubba ari ta kare e-dda. E-mbete bulaje ke baa baa ke aw tila kem tar le Lubba. Nejeenn le inje ddew ne-gere te ke dewje ooje to ne-gere ke tōkōrō. ²¹ Mare dewje ke njaje go ne-gereje te ke baann le, osoje ddew me-kunn lede. Maji kare memaji le Lubba nayn kese!

Joo le maketuru ke Pɔl dda are Timote 2 Timote 2Ti Tar dɔ maketuru te le Timote

Joo le maketuru ke Pɔl ula ne are Timote pa tar dɔ dɔbɔyn nduje te ke Pɔl unn. Pɔl ee key kula te (2.9), dewje nya tuseje inyaeje, n̄-gere to mbɔr ang a na koy (4.6). N̄-pa dɔbɔn tar laa nare Timote, nje-buwa kula laa ke n̄-ndike to ngonne.

Maketuru neenn pa tar dɔ kisi te le Pɔl dɔ nange te: tar kula laa ke to nje-kayn kula, tar ne-tɔju laa, tar ndoo ke noo ddew kula te wɔju dɔ Tar ke maji. Nje-dda maketuru neenn are ndejeje Timote. Nula dingaw me Timote te kare ne njaa kara noo ndoo mba Kiriste bba (2.1-3). Goe te a, nunn ndu nare Timote ta kare n̄-pa tar le Lubba ke dɔgɔle.

Tar lapiya le Pɔl

¹ Ema Pɔl ke m-to nje-kayn-kula le Jeju Kiriste mba Lubba njaa ndiki te, ngaa bbarɛm kare mila mber-tar tebɛ ke nunn ndue ta kare dewje ddew te le Jeju Kiriste,

² M-dda maketuru neenn mari ei ngonnum Timote ke m-ndikii nya. Maji kare Lubba ke Bɔ, de ke Jeju Kiriste ke to Ebbejeje n̄-ddaje

sei me-maji, dooje kem-to-ndoo lei ngaa darije me-wul-lom.

Tar wooyo le Pɔl

³ Mare wooyo nya Lubba ke maw m-dda saa ke keje ke maji tɔyn turu kamjedede te til, ke kare. Kare tɔyn ke maw m-duju Lubba a, maw m-pa saa tar wɔju dɔi. ⁴ Meje dɔ nɔn te ke e-nɔn a, mee ke bbo nya ta tel kooi, baann bba ma kisi ke koko. ⁵ Maw mole mem dɔ mei te ke unn toke tɔkɔrɔ. Me-kunn le Loyise ke to kaije ke dene, ke kɔinje Enise ke dunnje kete. Meje toke ei njaa kara unn mei toke baann tɔ.

Pɔl ndeje Timote kare dda rɔ-kul ang

⁶ Yeenn le bba maw mole mei ta kare are ne-kare baa ke Lubba ari go jim te ke mila dɔi te nayn ke singa ke ndɔ tɔyn. ⁷ Mba Ndil ke dda are n̄-bbel a Lubba areje ang. A Ndil le to Ndil ke areje singa, dda are n̄-ndikije ngamarejeje ngaa dda are n̄-gere dɔjije.

⁸ E-dda rɔ-kul ta pa tar-naji le Ebbe-dewje kare dewje ang ddem e-dda rɔ-kul lem, ema ke dilam key-kula te wɔju dɔe ang. A oo sem ndoo wɔju dɔ Tar ke maji ddew singa te ke Lubba areje. ⁹ Lubba ke ajije njaa bbarje kare n̄-ddeeje to dewje laa. Wɔju dɔ kula ke maji ke n̄-ddaje bba n̄-bbar ne je ang. A n̄-bbarje wɔju dɔ ne ke n̄-mɔse ta dda ddem wɔju dɔ me-maji laa

ddem. ¹⁰ N-toju me-maji laa le bbasine ddew te le Nje-kajije Jeju Kiriste ke ddee. Jeju njaa guru singa yo ngaa n̄-toju tebbe ke to ke ndo ke ndo ke ddaka ddew te le Tar ke maji.

¹¹ Mba yeenn bba Lubba unnum to nje-ne-toju ddem, to nje-kayn-kula ddem kare mila mber Tar ke maji le. ¹² Gele ke neenn le bba maw moo ne ndoo. A ro-kule ddam ang, mba m-gere dew ke munn mem mare le ke maje, ngaa m-gere ke maje to nee ke singa ta ngem ne ke ninya me jim te ndereng ddotu ndo a kase. ¹³ E-nja turu ndu te ke tokoro ke mpa mari ddew me-kunn te, ddew ndiki te ke e-ndikije naa ddew te le Jeju Kiriste. ¹⁴ E-ngem ne-toju ke maji ke n̄-toji ddew singa te le Ndil-me-nda ke isi meje te.

¹⁵ E-gere maji to dewje toyn ke nange te ke Aji tusumje inyamje. Pijel de ke Emoju deeje horode te. ¹⁶ Maji kare Ebbe-dewje oo kem-to-ndoo le nje ke key le Onejipor, mba n̄-dda nare minga singa ke ndo toyn ngaa n̄-dda ro-kul waju do kila ke dilam key-kula te ang. ¹⁷ Kake n̄-tee bbe te ke Rom be a, n̄-sangem ke ngoru ningam. ¹⁸ Maji kare Ebbe-dewje oo kem-to-ndoo laa ndo te ke Ebbe-dewje a gange sariya. E-gere neje ke maji toyn ke n̄-dda sem bbe te ke Epeje ke maje.

Nje-ddo le Jeju Kiriste ke tokoro

¹ Ei ngonnum, maji kare inga singa ddew me-maji te ke Lubba dda ke je ddew te le Jeju Kiriste. ² Tar ke tee tam te kem nje-tar-najije te ke banya banya le, e-pa are nje-me-kunnje ke unda mei dode te kare dede njaa kara daseje ta pa kare mare dewje ke kete to.

³ Oo sem ndoo toke le nje-ddo le Jeju Kiriste ke tokoro. ⁴ Dew ke unn roe to nje-ddo ngaa ndiki ta dda kare ro dew ke on doe neele a, aa lo ke neje te le siwilje ang ngaa. ⁵ Ddew kara baa, dewje ke aw taje naa ddew mare neje te toke le kayn-ngoru, dew ke ayn ngoru le ke ddewe bba a kinga kuka laa. ⁶ Nje-ndoo ke oo ndoo ddew kula ndoo te laa njaa a kinga kondoo laa le dongor bba kese dewje a kingaje. ⁷ Maji kare e-gere me tar ke maw mpa neenn, mba Ebbe-dewje a dda kare e-gere kande tarje le toyn.

⁸ Ole mei do Jeju Kiriste te ke Lubba are nin horo nje-yoje te. N-to dew ke gel Dabbiti te ddew kara baa toke Tar ke maji ke maw mila mbere le pa. ⁹ Waju do Tar ke maji le a moo ne ndoo ndereng n̄-tom dilam key-kula te toke le nje-ne-dda ke maji ang. A tar le Lubba a n̄-to ang. ¹⁰ Mba yeenn bba maw m-to wurum neje te toyn waju do dewje ke Lubba mberede, mba kare dede njaa kara dingaje kaji

ke Jeju Kiriste aw are dewje. Baann bba da kingaje piti ke a to ke ndo ke ndo. ¹¹ Tar neenn to tar ke tokoro: Toke joyje saa kara baa a, ja kisi ke tebbe saa kara baa to. ¹² Toke juwaje jare ngeng a,

ja konje toku-mbay saa.

Toke n̄-mbeteje a, ne njaa kara na mbeteje to.

¹³ Toke n̄-toje gate gate saa ke ndo toyn ang a,

ne n̄-to gate gate ke je ke ndo toyn,

mba na kase ta tel mbete tar ke tee tae te ang.

Ndeje waju do nje ke aw turuje tar le Lubba

¹⁴ Ole me dewje do neje teenn toyn. E-dujude kem Lubba te kare n̄-mbeteje ta kol naa waju do mare tarje. Kol le dda mare ne kara are dew ang, kol le aw tuju dewje ke aw tukaje mbide aw ooje. ¹⁵ Maji kare Lubba ooi to dew ke uwa are ngeng me ne-kereje te, maji kare e-to dew ke dda kula laa ke ro-kul ang, a e-to dew ke aw toju tar ke tokoro ke ddewe. ¹⁶ E-mbete ta kunda bula ke baa, mba dewje ke aw undaje bula baa le aw inyaje Lubba jann jann. ¹⁷ Tar pa lede to ddew kara baa toke ngo-bayn ke usa dew ngaa aw ke kete kete. Imene de ke Pilete n̄-toje toke baann. ¹⁸ Dinyaje tar ke tokoro. N-paje na dewje ke oyje inje mban ngaa n̄-turuje me-kunn le mare dewje ddew tar te neenn le. ¹⁹ A gol key ke Lubba unda nang'e to

ke lo toe. Tar ke n̄-dda gol key te le na: «Ebbe-dewje gere nje ke toje to dewje laa», ngaa «Maji kare dew ke bbar ri Ebbe-dewje mban a, mbete majang.»

²⁰ Jo ke n̄-dda ke ande, ke nare dor'o a to me toke key te ang. Jo ke n̄-dda ke kake, ke anji to me key te le to. Mare joje to mba ndo kusu, a keseje to mba dda ne kula ke baa. ²¹ Dew ke inya n̄-ddaje ke maji ang ke m-pa tare neenn a, na to jo ke daw ngem mba ndo kusu, da kundae dang mba kula le Lubba. Ebbe-dewje a kunne mba dda ne kula, na to ngosi mba dda kulaje toyn ke maji.

²² Ayn neje ke maji ang ke aw nel basanje. E-sange ddew ta to gate gate, uwa me-kunn lei are ngeng, e-ndiki dewje, are me-wul-lom to hori te ke dewje ke aw dujuje Ebbe-dewje ke menda. ²³ A e-mbete mayn̄-tar ke baa, ke mayn̄-tar mbe. E-gere to mayn̄-tar ke baann aw uju kol. ²⁴ Maji kare nje-kula le Ebbe-dewje kol ke dew ang. A maji kare dewje toyn ndikeje, maji kare nase ta toju ne ngaa daw n̄-pa saa a, n̄-to wure. ²⁵ Maji kare n̄-toju ddew dewje ke aw maynje saa tar ke gosu ke wul pe. A du ang Lubba a dda kare n̄-turuje ddew lede mba gere tar ke tokoro. ²⁶ Da telje kingaje keje ke maji guku ngaa, da teeje me bande te le Esu ke uwade are daw n̄-ddaje ne ke mee

ndiki.

3

Ddutu ndo

¹ Maji kare e-gere ne neenn ke maje: ddutu ndo a, lo a ngeng. ² Yeenn a, dewje a toje to nje-ne-ndikije, da ndikije nare nya, da boroje ngaa da kooje rōde bo, da tajije ri Lubba, da ddaje do-ngeng ke nje-kujujede, da gereje go maji ke ñ-dda ke de ang, da bbelje ne le Lubba ang, ³ mede a ketere, da kooje kem-to-ndoo le dew ang, da tujuje ri dewje, da ddaje ne ke doḡole ang, da keeje ke bbo dda dew maji ang, da toje to nje-baanji le nje-ne-ddaje ke maji, ⁴ da toje to nje-teeje ke gel dewje, da ddaje singa ke dewje, koo-ro-bo a dda kare dooje lo ang, ro-nel ke nangê neenn a da ndikije bbo da ndikije Lubba ang, ⁵ da ddaje rōde to nje-bbelje Lubba, a da mbeteje singa-mōngu ke dew inga ddew bbel Lubba te. Maji kare e-turu girii are dewjeenn le to. ⁶ Mareje horode te aw andeje me keyje te ngaa aw ereje deneje ke keje lede ngaji baa ungude me bande te lede. Deneje le toje to nje-ne-ddaje ke maji ang ngaa bbo neje ke maji ang dang dang to mede te. ⁷ Deneje le aw ndoje ne ke ndo toyn, a ddew ke da kaseje ta gere ne tar ke tokoro goto. ⁸ Lew Janese de ke Jamberese ñ-taje naa ke Moyije, ddew

kara baa dewje neenn aw mbeteje tar ke tokoro toke baann to. Ñ-toje to dewje ke keje lede tuju ngaa me-kunn lede to ne kara ang. ⁹ A da kawje ddew ew ang, mba dewje toyn a gereje woy lede toke lew dewje gereje woy le Janese de ke Jamberese.

¹⁰ A ei oo ne-toju ke m-toju, oo pa-nja ke m-nja, e-gere neje ke mee ke bbo ta dda, oo me-kunn lem ke munn, kore wur ke more wurum, oo ndiki ke m-ndiki dewje, ngaa oo kuwa ke muwa mare ngeng. ¹¹ Oo dda ke ñ-ddam, oo ndoo ke moo bbe te ke Antiyose, bbe te ke Ikoniyoḡm, ke bbe te ke Listere. Dda ke doso ñ-ddam. A Ebbe-dewje orum me neje teenn toyn. ¹² Dewje ke ndikije ta nja gate gate ddew te le Jeju Kiriste a, da ddade. ¹³ A dewje ke mede maji ang, ke dewje ke toje to nje-kuwaje lo le dewje taaje, da ddaje majang ke kete kete, da kereje dewje ngaa dede njaa kara da kerede to. ¹⁴ Ei, maji kare ne ke ñ-toji ngaa oo a, to tokoro bba e-ndiki te le uwa are ngeng, mba e-gere dewje ke tojije ne le ke maje. ¹⁵ Kare ke e-nayn ngonn bbay njaa e-gere Maketuru ke Maji toyn. Maketuru le ee ke singa mba toji kem-kare. Kem-kare le a kaw sei kare inga kaji ke Jeju Kiriste aw are dewje ke unje mede areje. ¹⁶ Tar toyn ke ñ-dda Maketuru te le in ro Lubba te, ngaa Maketuru le to mba toju tar ke tokoro

dewje, mba kare dew gere majang laa, mba mose panja le dew kare to ke danna, mba toju ddew ke gate gate dew. ¹⁷ Baann bba kare dew le Lubba ubba singa ke maje, kare n-mose roe ke maje mba dda ne kulaje toyn ke maji.

4

Ila mber-tar le Lubba are dewje

¹ Maw m-duji kem Lubba te, ke kem Jeju Kiriste te ke a gange sariya do dewje te ke isije kem baa, ke do dewje te ke oyje. Maw m-duji ke ri Kiriste ke a tel ddee, ke ri toku-mbay laa ke na kon, ² ta kare ila mber tar le Lubba, e-tel doe te ke kare toyn, ke kare ke maji ddem ke kare ke maji ang ddem. Maji kare e-tojude majang lede, e-ndangede, e-to wuri e-ndejede ngaa ee ke bbo ne-toju. ³ Mba mare kare aw ddee, kare teenn le ne-toju ke maji toyn a nel dewje ang ngaa. A da kaaje lo ke bbo ke da-rode te, bbo koo tar ke mede ndiki ta koo a ddade ke ndo toyn ngaa da bbarje nje-ne-tojuje ke do naa te do naa te. ⁴ Da kutu mbide kare tar ke tokoro ngaa da tukaje mbide ta koo ne esuje ke lew ke to tar ke tokoro ang. ⁵ A ei, maji kare e-gere do-jii ddew neje te toyn, e-to wuri me newunguje te, ila mber Tar ke maji. E-dda kula le Lubba ke maje.

Pol ndeje Timote kete bba ta koy

⁶ Ema, dunnun to ne ke dunn ta polo ne ne ngaa kare koy lem ase mban. ⁷ M-dda ddo ke maji, mayn ngoru m-tee mban, m-ngem me-kunn lem. ⁸ Bbasine Lubba ngem ejokudo waju dom, ejokudo ke to waju do dewje ke gate gate. Ebbe-dewje ke to nje-gange sariya ke gate gate a karem ejokudo le ndo gange sariya te. Na karem ke karem baa ang, na kare dewje toyn ke aw ngebbeje ndo ddee laa to.

Do boyn tar le Pol

⁹ E-dda gan e-ddee ingam ke ngoru. ¹⁰ Mba Demase tusum inyam waju do bbo neje ke nangê ke bbokone neenn. Naw bbe te ke Tesalonike. Keresanse aw nange te ke Galasi ngaa Tite aw nange te ke Dalmasi. ¹¹ Luku ke kare baa a nayn sem. E-ddee ke Marke jii te, mba n-to dew ke ta kulae kare dda kula le Lubba. ¹² Mula Tisike bbe te ke Epeje. ¹³ Bbo a ta ddee a, e-ddee ke kubbu kul ke minya ro Karpusu te bbe te ke Torowase. E-ddee ke maketuruje to, uta toyn maketuru ke n-dda endaar te. ¹⁴ Alekejandre ke to nje-koru ddam maji ang nya. Ebbe-dewje a tel ke kuka laa kare ase kula-ddaje laa. ¹⁵ Ei kara aa roi roe te, mba n-mbete tarje leje ke n-pa ke me-kara. ¹⁶ Dongor tar-naji ke moru dom te ndo sariya te, dew kara umam ang. Dede toyn n-tusumje dinyamje. Maji kare Lubba aa lo ke ne te ke n-ddajeenn

ang. ¹⁷ A Ebbe-dewje njaa umam ngaa arem singa, mba kare mila mber-tar laa nya mare dewje ngaa ta kare dewje ke toje to Jiipije ang kara tar laa oso mbide te to. Ngaa nɔrum ta tebeyn te. ¹⁸ Ebbe-dewje a kɔrum ta neje te ke maji ang toyn ngaa na kajim kare mande me bbe-kɔn te laa darâ. Maji kare piti to laa bbal ke bbal. Amem.

Tar lapiya le Pɔl

¹⁹ E-dda lapiya Pirisika de ke Akilase arem, e-dda lapiya nje ke key le Onejipɔr arem to. ²⁰ Erasete naysn bbe te ke Korente. Minya Toropim ke rɔ-to bbe te ke Mile. ²¹ E-dda gan e-ddee kete bba kare neyn kul tee. Ebul, ke Pudenn, ke Linn, ke Kolodiya, ke ngakɔnjeje toyn ddaije lapiya.

²² Maji kare Ebbe-dewje ngemi! Maji kare Ebbe-dewje dda ke se me-maji! Amem.

Maketuru ke Pól dda are Tite Tite mt3 Tt Tar dɔ maketuru te le Tite

Tite to nje-me kunn ke to Jiipi ang. N-to kara le nje-buwa-njaje le Pól ngaa n̄-dda kula nya mba tel kungu dewje bbe te Korente ke nje-kayn-kulaje naa te. Tite ee dɔ dere ba te Kerete kare te ke Pól dda maketuru neenn are. Naw numa nje-me-kunnje ke lo teenn kare n̄-moseje gól kulaje lede ke maje.

Pól ole me Tite dɔ pa-nja te le dewje ke dɔ Egilisi te. Naw nare ndeje Tite wɔju dɔ kisi te laa ke nje-me-kunnje kara kara : dewje ke tɔku, deneje ke nayn mande bbay, basanje, ke bbereje (2.1-15). Jeju Kiriste are tebbe laa mba kaji dewje me majang te tɔyn (2.14). Pa-nja ke siki ke ase kare nje-me-kunnje njaje le ar dɔ tar te neenn le.

Kare te ke Pól dda maketuru are Timote, ke Tite le, nje-me-kunnje ejeje to Jeju a tel ddee njange neenn ang bbay. Maji kare e-sangeje ddew ta kare pa-nja lede to ke maje ke lew.

Tar lapiya le Pól

¹ Ema Pól, m-to nje-kula le Lubba ddem nje-kayn-kula le Jeju Kiriste ddem. Lubba unnum to nje-dda kare dewje ke Lubba mberede

unnje mede ngaa kare n̄-gereje tar ke tɔkɔɔ bba ta n̄-ngemje rɔde mba Lubba. ² Yeenn bba da kundaje mede to dingaje tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ. Lubba ke ere ngem ndɔ kara ang unn ndue lew baa ta kareje tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ le. ³ Kare ase a, Lubba tee ke tar laa le ke ddaka ddew tar te ke n̄-pa narem. Lubba ke nje-kajije le inya tar le me jim te ngaa nunn ndu narem ta kare mila mber-tar le.

⁴ Mula ke maketuru neenn mari, ei Tite ke e-to ngonnum ke tɔkɔɔ ddew me-kunn te ke mbɔnje. Maji kare Lubba ke Bɔ, ke Nje-kajije Jeju Kiriste ddaje sei me-maji ngaa dareje mei wul lom.

Tar le dewje ke dɔ Egilisi te

⁵ Minyai dɔ dere maann te, bbe te ke Kerete kare e-mose gól neje ke nayn bbay e-tunga ngaa ta kare unda ansiyenje me bbeje te kara kara toke m-pa mari. ⁶ Maji kare ansiyenje to dew ke tar to dɔe te kara ang, n̄-to nje-dene ke kara, maji kare nganne unnje mede ngaa dewje undaje tar dɔde te wɔju dɔ pa-nja lede wase dɔ-ngeng lede ang. ⁷ Dew ke dɔ Egilisi te to nje-ngem ne le Lubba are maji kare tar to dɔe te kara ang. Maji kare noo rɔe bo ang, n̄-to nje-wungu ang, n̄-to bbere le koto ang, n̄-to nje-kunda dew ang, maji kare bbo kinga nare hɔy hɔy baa ddae ang.

⁸ A maji kare n̄-gere ta ngem nje-mbaje ngaa keje dda ne ke maji dɔɔ a to mee te. Maji kare n̄-to dew ke gere dɔ jia, n̄-to gate gate, n̄-to dew ke ndiki ne-yerew ang ngaa n̄-gere ta tɔ bbo ke dɔɔ te. ⁹ Maji kare nuwa tar ke tɔkɔɔ ke to ddew kara baa ke ne ke n̄-toje le nare ngeng. Yeenn bba na kase kɔsu kutu dewje ke kete ddew ne-tɔju te ke maji tɔyn ngaa na kase tɔju dewje ke aw maynje saa tar ne ke ulade naa te.

Tar ne-tɔju ke ke dɔgɔle ang

¹⁰ Tɔkɔɔ nje-dɔ-ngengje, nje-kundaje bula baa, ke nje-kereje dewje banyaje nya, uta tɔyn, n̄-banyaje nya horo Jiipije te ke ooje mede te. ¹¹ Maji kare uwa tade, mba daw n̄-tujuje keje le dewje tɔyn ke eeje me nujuje te kara kara. Daw n̄-tujuje ne ke ase kare dew tɔju ang mba kinga ne nare hɔy hɔy baa. ¹² Mare kara horode te ke to nje-kila mber-tar lede pa na: « Nje ke dɔ dere maann te ke Kerete to nje-ngemje lew baa, n̄-toje to daje ke ddaje dingaw nya, n̄-toje to nje-dabbeje, keje ne-kusa dɔɔ a to dɔde te.» ¹³ Tar laa le to tar ke tɔkɔɔ njaa. Yeenn a, maji kare e-ndagede ke singa, mba kare me-kunn lede to gate gate. ¹⁴ E-ndagede are daaje lo ke tar ngemje te ke lew ke Jiipije aw turaje ang ddem, daaje lo ke nduje te le dewje ke turuje giride are tar ke tɔkɔɔ ang ddem. ¹⁵ Ne tɔyn

to maji wɔju dɔ dewje ke mede nda kayn. A dewje ke ne-yerew to mede te ngaa mbeteje ta kunn mede, ne kara to maji wɔju dɔde ang, mba ne-yerew tuju ne-gere lede ddem keje lede ddem. ¹⁶ N-paje na n̄-gereje Lubba, a kula ddade tɔju to n̄-gereje Lubba ang. N-majije ang, n̄-toje to nje-dɔ-ngengje, daseje ta dda kula ke maji kara ang.

2

Ndeje wɔju dɔ bbukaje

¹ A ei Tite, maji kare e-tɔju ne ke to ddew kara baa ke ne-tɔju ke maji tɔyn. ² E-pa are bbukaje ngemje rɔde, n̄-ddaje dare dewje bbeelde ngaa dare keje lede to ke maje. Are darje dɔ me-kunn te lede ke tɔkɔɔ, are n̄-ndikije naa ngaa duwaje dare ngeng. ³ Ddew kara baa, e-pa are deneje ke tɔku ngemje pa-nja lede to dewje ke unnje rɔde dang mba dda kula le Lubba. Maji kare n̄-toje to nje-naneje ang ddem n̄-toje to bbereje le koto ang ddem. Maji kare ne ke maji a n̄-tujuje. ⁴ Maji kare n̄-tujuje deneje ke naynje mande bbay dare n̄-ndikije ngawdede, ke ngannde, ⁵ dare keje lede to ke maje, n̄-ngemje rɔde, n̄-ddaje kula ngaw lede, dare mede maji ngaa dooje ta ngawdede. Baann bba dewje a paje Tar ke maji ang dɔ tar te le Lubba ang.

Ndeje wɔju dɔ basanje

⁶ Ddew kara baa e-ndeje basanje are keje lede to ke maje ⁷ me neje te toyn. Ei njaa kara maji kare e-to nekɔju mare ddew kula ddaɪ te ke maji. E-toju ne ke dɔgɔle ddem, e-ndam ne ang ddem. ⁸ Maji kare tar-pa lei to ke ddewe bba kare dew ase mayn sei tar le ang. Baann bba kare rɔ-kul dda nje-baanji lei mba dingaje mare ne ke maji ang ten ta pa dɔje te ang.

⁹ Maji kare e-pa are bbereje ooje ta ebbedede me neje te toyn. Maji kare n̂-sangeje ddew mba maji kem ebbedede te, n̂-maynje ke de tar ang, ¹⁰ ngaa n̂-bbokoje mare ne lede ang. Maji kare n̂-toje gate gate kem ebbedede te ke ndɔ toyn. Baann bba da dda kare dewje bbeelje ne-toju le Lubba ke to Nje-kajije.

¹¹ Mba Lubba toju me-maji laa ke to ddew ke dewje toyn aseje ta kingaje ne kaji. ¹² Me-maji laa le tojuje kare jinyaje pa-nja leje ke maji ang, ke bbo neje ke nangê neenn, mba kare pa-nja leje to ke dɔgɔle ddem to ke danna ngaa to gate gate ddem nɔ Lubba te. ¹³ N-ddaje toke baann ta ngina ne ndɔ kisi ke koko leje ke jundaje meje dɔe te. To ndɔ ke tɔku Lubba leje ke to Nje-kajije Jeju Kiriste a ddee ke ndoko laa. ¹⁴ Nunn rɔe njaa nare yo wɔju dɔje mba kɔruje me majang te ngaa ta toko yerew leje kare n̂-toje to dewje laa njaa ddem, kare n̂-

toje to dewje ke eeje ke bbo nya mba dda kulaje ke maji ddem.

¹⁵ Maji kare e-pa tar toke baann, are ndeje ngaa e-ndange ne ke singa. E-dda are dew kara dabbi ang.

3

Pa-nja le nje-me-kunnje

¹ Ole me nje-me-kunnje toyn are n̂-bbeel tɔkumbayje, ke nje-kɔn bbeje. Maji kare dooje tade ta n̂-toje ngɔsi mba dda ne toyn ke maji. ² Maji kare n̂-tajije dew ang, n̂-toje to nje-ddɔje ke dew ang, maji kare n̂-toje to nje-me-majije. Maji kare n̂-toje to dewje ke wul pee ke dewje toyn ke ndɔ toyn. ³ Mba jeje njaa kara lew n̂-toje to mbeje, n̂-toje to nje-kalje ta, n̂-ndeemje ddew, bbo neje ke maji ang, ke rɔ-neel dang dang uta dɔje. Pa-nja leje maji ang ngaa me ddaje, dewje mbetejeje ngaa n̂-mbeteje naa tɔ. ⁴ A kare ke Lubba ke to Nje-kajije toju me-maji laa, ke ndiki ke n̂-ndiki dewje a, ⁵ najije. Najije wɔju dɔ ne ke gate gate ke n̂-ddaje ang. A najije mba noo kem-to-ndoo leje nare n̂-ddee to dewje ke siki ddew toko ke n̂-tokoje ddem ddew te le Ndil-menda ddem. ⁶ Lubba are Ndil le ddee dɔje te ke me-kara ddew te le Jeju-Kiriste ke to Nje-kajije. ⁷ Yeenn a, ddew me-maji te laa le n̂-dda nare n̂-ddeeje gate gate keme te ngaa kare jingaje tebbe ke

ke ndo ke ndo ke jundaje
meje doe te le.

Maji kare Lubba dda me-
maji kese toyn!

⁸ Tar neenn to tar ke ase
kare dew unda mee doe te.
M-ndiki ta kare ar doe te
nya, mba kare dewje toyn
ke undaje mede do Lubba te
unnje rode mba dda kulaje
ke maji uta. Yeenn to ne ke
kura ngaa aw dda maji ke
dewje. ⁹ A e-mbete kuru gel
neje ke baa baa, gel kajeje,
ke mayn naa tarje ke baa,
ke koo ta naa ang waju do
ndu: to neje ke dda maji ke
dew ang ddem to neje ke baa
ddem. ¹⁰ E-ndoru mbi dew
ke aw tin nje-me-kunnje gol
kara, gol joo, a bbo goe te a,
ilae ddaka. ¹¹ E-gere to dew
ke baann ndeem ddew. Ne
njaa naw n-gange sariya do
roe te ddew majang te ke n-
nayn ddewe te naw n-dda.

Doboyn tar le Pol

¹² Bbo mula Aretemase
wase Tisike roi te a, e-dda
gan e-ddee ingam bbe te
ke Nikopolisi, mba lo ke m-
ndiki ta kaw kisi te do neyn
kul te ann. ¹³ Unda mei
ta kuma Jenase ke to nje-
gere ndu nya, de ke Apolose
lo-kaw te lede are mare ne
dude ang. ¹⁴ Maji kare
kese nje-me-kunnje kara un-
nje rode toyn ddaje kulaje ke
maji. Yeenn bba da kingaje
neje ke mede ndiki ta kinga
njange baa ngaa da toje to
dewje ke kari baa ang.

¹⁵ Dewje toyn ke eeje sem
neenn ddaije lapiya. E-dda
lapiya nje ke ndikijeje ke toje
to nje-me-kunnje to areje.

Maketuru neje ke ddotu ndo te Ddotu ndo Ddn

Kunn-kutu tar

¹ Maketuru neenn pa tar do neje te ke Lubba are Jeju-Kiriste toju Jan, kare n-toju nje-kulaje laa, kare n-gereje ne ke naysn ngosi baa ta ddee. Kiriste ula anji laa are nje-kula laa Jan kare toje nejeenn le kare n-gere. ² Jan pa tar-naji neje toyn ke noo le. N-pa na, ne ke noo le to tar le Lubba njaa a Jeju-Kiriste tee ne ke ddaka. ³ Ro-neel to le dew ke tura maketuru neenn. Ro-neel to le dewje ke ooje tarje ke Lubba tee ne ke ddaka neenn, ngaa ngemje tarje ke n-dda maketuru te le. Mba kare ke nejeenn le a teeje ne le naysn ngosi.

Jan ula ke lapiya are Egilisije ke Aji siri

⁴ Ema Jan, mula ke maketuru neenn mare dewje ke Egilisije te siri ke nange te ke Aji.

Maji kare Lubba ke to bbokone neenn, ke n-to lew baa, ngaa naw ddee, n-dda ke se me-maji, ngaa narese me-wul-lom. Maji kare ndilje ke siri ke arje no ngende-mbay te laa ddaje ke se toke baann. ⁵ Maji kare Jeju-Kiriste ke to nje tar-naji ke gate gate, ne ke n-to dngor dew ke ndol horo

dewje te ke oy ddem, n-to mbay do mbayje te ke nangê neenn ddem, n-dda ke se me-maji, ngaa narese me wul-lom to.

N-ndikije ngaa noruje me majangje te leje ddew mese te. ⁶ N-ddaje to dewje ke ne a n-to toku-mbay lede ddem, toje to nje-poloje Bøje Lubba ddem. Maji kare piti, ke singa-møngu to laa, bbal ke bbal. Amem. ⁷ Ooje, naw n-ddee me mum te!

Dewje toyn a kooeje.

Nje ke øseje ke ninga njaa kara a kooeje to.

Gel-dewje toyn a nonje woju doe.

A to toke baann njaa! Amem.

⁸ Ebbe-dewje Lubba pa na: «M-to Alpa ke Omega.

M-to ne ke n-to bbokone, ne ke n-to lew, ke ne ke naw n-ddee.

M-to nje-singa-møngu.»

Jan oo Kiriste me piti te laa

⁹ Ema ngokonse Jan, moo ndoo ke se kara baa. Je ke se toyn n-ddee to dewje ke me Bbe-kon te le Jeju ngaa jaw juwa jare ngeng ddew te laa. Duwam dulam do dereba te ke ria na Patemoso woju do tar le Lubba ke mila mbere ddem, woju do tar-naji le Jeju ke maw m-pa ddem. ¹⁰ Ke ndo le Ebbe-dewje, Ndil-me-nda uwam a, moo mare ndu bbar ke singa gom te guku. Ndu le bbar toke le tebbe ke dew aw to. ¹¹ Ndu le pa na: «Ne ke aw oo neenn, e-dda maketuru

te ta ula ne are Egilisije ke siri neenn: Ula ne are Egilisi ke Epeje, Isimirni, Pergam, Tiyatir, Sarde, Piladelpi, ke Lawodise.»

¹² M-turu rom ta koo dew ke aw pa sem tar le a, moo ne-kunda lambeje siri ke n-dda ke ande. ¹³ Horo ne-kunda lambeje te le, moo mare ne ke unda ro dew. Nula kubbu ke ngal ngaa n-to kare ke ne-kuwa-bbere ke n-dda ke ande. ¹⁴ Biin-doe nda bal bal toke le bin, ang a, toke le eel ke ria na ekew. Kande keme to toke le puru ke aw on. ¹⁵ Gole toke le nare ke dula poro dare ndoren, ngaa ndue bbar toke le toku ba ke aw ula. ¹⁶ Nuwa endeterendeje siri jia te ke kol. Toku kiya ke tae joo kem ate tee tae te, ngaa keme ndoko toke le kare ke osu nya. ¹⁷ Kake mooe a, m-tee moso ko gole te toke dew ke oy. A, nila jia ke kol dom te ngaa n-pa na: «E-bbeel ang, m-to dongor ne ddem, ddboyne ne ddem. ¹⁸ M-to nje-kisi kem baa. Moy lew, a bbasine misi kem baa ke ndo ke ndo. Mee ke singa do yo te ddem, do lo te le dewje ke oy ddem. ¹⁹ Mba yeenn a, e-dda ne ke oo neenn maketuru te, ne ke aw to neenn, ke ne ke a ddee goe te. ²⁰ Ne ke iya roe ke waju do endeterendeje siri ke oo jim te ke kol, ke ne-kunda lambeje siri ke n-dda ke ande le gele toke be: Endeterendeje ke siri le toju anjije ke Egilisije te ke siri le, a ne-kunda lambeje ke siri le toke to Egilisije ke siri le to.

2

Maketuru waju do Egilisi ke Epeje

¹ «E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Epeje e-pa na:

<Tar ke dew ke uwa endeterendeje siri jia te ke kol ngaa aw nja horo ne-kunda lambeje te siri ke n-dda ke ande pa a neenn: ² M-gere kula-ddai, ndoo ke aw oo, ke wuri ke aw to. M-gere to a kase ta to wuri do nje-memajangje te ang. E-na dewje ke aw ddaje rode to nje-kayn-kulaje, a n-toje to nje-kayn-kulaje ang, ngaa e-tee ke gel ngem lede ke ddaka.

³ E-to wuri nya, ngaa oo ndoo waju do rim, a roi nyai ddewe te ang.

⁴ A ne ke m-mbete sei a neenn: <E-ndikim toke ye ke dongor ang. ⁵ Ole mei do panna te lei ke dongor. E-turu ddew lei bbo e-tel kula-ddai te ke dongor le. Bbo baann ang a, ma ddee roi te, ta ma koru ne-kunda lambe lei lo te ke to te ke ddang. ⁶ A ne ke maji ke e-dda a neenn:

< E-mbete kula-ddaje le dewje ke unnje go Nikola, ddew kara baa toke ema to.

⁷ Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.

Dew ke tete ddo a, ma kare kande kake ke aw are dew tebbe kare nusa. Kake le to me Paradisi te le Lubba.

Maketuru waju do Egilisi ke Isimirni

⁸ E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Smirni:

«Tar ke dew ke to dōngōr dew ddem, dōbōyn dew ddem, ne ke noy, ngaa n̄-tel nisi kem baa n̄-pa a neenn: ⁹ M-gere ne-singaje ke aw ingai, ke ndoo ke aw ndoo. A ke tōkōrō te, e-to nje-nekinga. M-gere tarje ke maji ang maji ang ke dewje ke toje to Jiipije ang, a aw ddaje rōde to Jiipije aw paje dōi te. N̄-toje to dewje le Satan. ¹⁰ A koo ndoo, a, are bbeele ddai ang. Esu a kila mare dewje lese key-kula te mba na ne se. Da dda singa ke se ndō dōku. Uwa are ngeng ndereng oy ne. A ma kari tebbe ke ke ndō ndō to ejokudō.

¹¹ Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije. Dew ke tete ddo a koy yo ke gōl joo laa ang ngaa.

Maketuru wōju dō Egilisi ke Pergam

¹² «E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Pergam e-pa na:

«Tar ke dew ke uwa tōku kiya ke tae joo ngaa ate pa a neenn: ¹³ M-gere lo ke e-dda bbe te ke maje: Ngendembay le Satan to teenn. A e-nayn gom te nyōm bbo e-tusu mei ke unn arem le inya ang. Dō ndō te ke n̄-tōl ne Antipase ke to nje-tar-naji lem ke ke dōgole bbe lese, ke to lo-kisi le Satan

le njaa kara, inya ddew me-kunn lei le ang. ¹⁴ A mare neje ke m-bete sei a neenn: Mare dewje ke unnje go ne-tōju le Balam eeje rōi teenn. Lew, Balam le tula Balak kare ta ere ngann Ijarayelje are usaje da ke n̄-polo ne kōrje, ngaa kare n̄-ddaje ne kayaje. ¹⁵ Ddew kara baa, dewje ke unnje go ne-tōju le Nikola eeje rōi teenn tō. ¹⁶ E-turu ddew lei. Baann ang a, ma ddee rōi te njange baa, ta ddo ke dewjeenn le ke tōku kiya ke tee tam te neenn.

¹⁷ Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije. Dew ke tete ddo a, ma kare maann* ke to lo-kiyae te, ngaa ma kare er-nda ke n̄-dda mare ri ke siki dōe te. To ri ke dew kara gere ang. Dew ke dunda ri le dōe te a, a gere ri le.

Maketuru wōju dō Egilisi ke Tiyatir

¹⁸ E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Tiyatir: «Tar ke Ngonn le Lubba, ne ke keme aw ndoko toke le puru, ngaa gōle ndōnren to ndōren toke le ande pa a neenn: ¹⁹ M-gere kula-ddai, ndiki lei, me-kunn lei, maji ke aw dda ke dewje, ke wuri ke aw tō. Kulaje ke aw dda guku neenn uta yeje ke kete. ²⁰ A ne ke m-mbete sei a to kake inya Jejabel ke oo rōe to nje-kila mber-tar le Lubba are tōju ddew ke maji ang nje-kulaje lem. Nerede nare n̄-ddaje kaya, ngaa dusaje da ke n̄-polo ne kōrje. ²¹ Minya

* 2:17 OO Ekejode 16.31

mare kare mare kare n̄-turu ddew laa. A n̄-ndiki ta kinya ddew kaya laa le ang. ²² Mba yeenn a, ma kunne kila tuwa-ro-to te kare noo ndoo nya, ne de ke nje ke aw ddaje kaya saa. Toke dinyaje ne-ddaje laa ang a, neenn le a kingade. ²³ Ma t̄ol nganne. Yeenn bba Egilisije t̄oȳn a gereje to m-to dew ke aw gere kejeje le dewje ddem, bbo neje ke to me dewje te ddem. Ma dda ke se kara kara t̄oȳn ase kem kula-ddase.

²⁴ A see kese dewje ke Tiyatir, sese ke e-mbeteje ta kunn go ne-toju ke maji ang le, ngaa e-mbeteje ta ndoo ne ke dewje le aw bbarje na <neje le Satan ke iyaje r̄ode> le, ma kunda mare ne-koto d̄ose te ang. ²⁵ A maji kare uwaje are ngeng ndereng nd̄o ke ma ddee ne. ²⁶ Dew ke tete d̄d̄o, ngaa dda kulaje lem ndereng ̄osu k̄oen a, ma kare n̄o d̄o gel-dewje. ²⁷ Na k̄on d̄ode ngeng nya, ngaa na gurude toke le dew aw guru jo ke dubba ke anji. ²⁸ Ma kare singa le ddew kara baa toke b̄omje arem le, ngaa ma kare endeterenden ke ta-lo-kare te.

²⁹ Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.

3

Maketuru w̄aju d̄o Egilisi ke Sarde

¹ «E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Sarde e-pa na:

<Tar ke dew ke ee ke ndilje le Lubba ke siri, ke endeterendeje siri pa a neenn: M-gere kulaje ke aw dda, dewje ooje to isi kem baa, a oy mban. ² Are kemi ngeng, e-dda are kese bbo kulaje ke nayn r̄oi te le nayn ke singa, mba a ta koy to koy. Moo a, ne-ddaje lei maji t̄oȳn kem Lubba te lem ang. ³ Ole mei d̄o tar te ke n̄-pa darese, ke gusu ke ooje ne tar le. E-ngem tar le, ngaa e-turu ddew lei. Bbo e-ndol ang a, ma ddee kuwai d̄o jii te toke le nje-bboko. A gere ḡol kare ke ma ddee k̄osi ne busu ang. ⁴ A mare dewje ke eeje horose te Sarde le ngemje r̄ode are ne-yerew ̄oru kubbu lede ang. Da kulaje kubbu ke nda bba da njaje ne sem, mba daseje njaa. ⁵ Yeenn a, dewje ke teteje d̄d̄o a, da kula kubbuje ke nda, ma tuju ride maketuru-tebbe te nd̄o kara ang. Ma pa n̄o b̄omje te, ke n̄o anjije te laa to n̄-toje to dewje lem.

⁶ «Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.

Maketuru w̄aju d̄o Egilisi ke Piladelpi

⁷ «E-dda maketuru ula ne are anji ke Egilisi te ke Piladelpi e-pa na: <Tar ke Dew ke maji t̄oȳn, ne ke n̄-pa tar ngem ang, ne ke nee ke ngaw kele le Dabbiti, ne ke n̄-teyn ta ne a, dew kara ase ta kutu ang, ne ke nutu

ta ne a, dew kara ase ta teyn ang n̄-pa na:

⁸ M-gere kula-ddai. M-gere to ee ke singa nya ang njaa. A e-ngem tar lem bbo e-mbetem ang. Mba yeenn a oo, m̄oru ta key n̄oi te, a dew kara a kase kutu ta key le ang. ⁹ Dewje ke eeje me key-mb̄on-naa te le Satan aw ddaje r̄ode to Jiipije, a n̄-toje to Jiipije ang. N̄-toje to nje-ngemje. Ma kungude me jii te, ngaa ma dda kare n̄-ddee d̄osuje mekeji golde n̄oi te. Bann bba da gere to m-ndikii. ¹⁰ E-ngem ndeje lem ke mari kare uwa are ngeng le. Yeenn a, ema njaa kara ma ngemi kare te ke ne-naje a ddeje mba na me dewje t̄oȳn ke d̄o nange te. ¹¹ Maw m-ddee bbasine baa. Uwa ne ke ee ne le are ngeng na kare mare dew taa ej̄oku-d̄o lei jii te. ¹² Dew ke tete d̄d̄o a, ma ddae to kake gaji me key-key-polo Lubba te lem, ngaa na tee ddaka nd̄o kara ang ngaa. Ma dda ri Lubba lem, ke ri bbe le Lubba lem d̄oe te. Ri bbe le Lubba lem le na «Jerusalem ke siki» ke in r̄o Lubba te lem dar̄a d̄disi ke nanḡe. Ma kunda rim ke siki d̄oe te t̄o.

¹³ Dew ke ee ke mbi a, oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.

Maketuru w̄aju d̄o Egilisi ke Lawodise

¹⁴ «E-dda maketuru ula ne are anji ke ee Egilisi te ke Lawodise e-pa na: <Tar ke Dew ke ria na Amem, ne ke n̄-to nje-tar-naji ke gate

gate ddem, ke t̄ok̄or̄o ddem, ne ke nee kunn-kutu neje te ke Lubba dda n̄-pa a neenn:

¹⁵ M-gere kula-ddai, m-gere to e-wul ang ddem, e-tunga ang ddem. Bbo e-wul wase, e-tunga jeenn a, a maji. ¹⁶ A e-wul ang ddem, e-tunga ang ddem. E-tunga ro baa be, are ma t̄omi ke tam kilai nanḡe.

¹⁷ E-pa na: <M-to nje-ne-kinga, minga ne nya, mare ne kara dum ang> a e-gere ang. E-to ndoo ddem, ee ke mare ne kara ang ddem. E-to nje-ndoo ddem, nje-kem-t̄o ddem, ngaa kubbu goto r̄oi te. ¹⁸ Mba yeenn a, m-

pa mari kare e-ndoko ande ke n̄-leke poro dare yerew goto te jim te, kare e-ddee to nje-ne-kinga ke t̄ok̄or̄o. E-ndoko kubbuje ke nda ula, mba bbo r̄oi to baa a, r̄oi a wul. E-ndoko kuma ungu kemi te are ta e-tel oo lo.

¹⁹ Dewje t̄oȳn ke m-ndikide, maw m-tel ke de ddew te ke maji ddem, maw mundade ddem. Yeenn a, e-dda kula le ke me-kara bbo e-turu ddew lei. ²⁰ Oo, mar ta key te, maw munda. Bbo dew oo ndum ngaa oru ta key le a, ma kande key laa, ngaa ja kusa ne ke naa. ²¹ Dew ke tete d̄d̄o a, ma kare ddew kare nisi sem d̄o ngende-mbay te lem, ddew kara baa toke m-tete d̄d̄o, ngaa maw misi ke

B̄omje d̄o ngende-mbay te laa.

²² Dew ke mbia to a, maji kare oo tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.

4

Dosu gaji Lubba darâ

¹ Goe te a, moo ta key ke toke kôru me dara te. Ndu ke pa sem tar kete, ngaa bbar toke le tebbejeenn le, pa na: «Aal ke neenn, ma toji ne ke a ddee goe te.»

² Njange baa njaa a, Ndil-me-nda uwam, a moo mare ngende-mbay me dara te. Mare dew isi dœe te. ³ Dew le ndoren toke erje ke gate ngeng nya, ke ria na jasepe, ke sarduwann. Ngaburandi ke ndoren toke le er ke ria na emerode guku dœ ngende-mbay le. ⁴ Mare ngende-mbayje dojoo gire sœ gukuje dœ ngende-mbay le, ngaa tokuje dojoo gire sœ isije dœe te kara kara toyn. Dulaje kubbu ke nda, ngaa dundaje ejokudo ke n-dda ke ande dode te. ⁵ Teelje le ndi, kôru neje, ke ndangeje le ndi inje ngende-mbay te ke to dana le aw teeje. Puru ngelje siri ke aw onje ke singa toje nœ ngende-mbay te le. Puru ngeljeenn le toje to ndilje le Lubba ke siri le ann. ⁶ Mare ne toke le bajeenn, keme are yerere toke er ke dew unda keme te a oo ne lo to nœ ngende-mbay te le.

Mare neje ke toje kem baa sœ, kemde to rœde te toyn kete ddem guku ddem gukuje ngende-mbay ke to dana le. ⁷ Dongor ne ke to kem baa le unda rœ tebeyn, joo laa unda rœ ngonn mange, muta la unda

kem dew, a sœ laa unda rœ tende ke aw in. ⁸ Bake neje ke sœ ke toje kem baa le ee misan misan. Kemdeje to dœ bakedeje te le ddem, kœy bakedeje te le ddem. Daw dosuje pa til ke kare, n-paje na:

«Ebbe-dewje Lubba ke Nje-singa-mœngu maji toyn, maji toyn, maji toyn

Ne ke n-to lew, n-to bba-sine neenn ngaa naw n-ddee.»

⁹ Ke kare toyn, toke neje ke sœ le aw osuje pa ta wal ne, ta piti ne, ta kare ne wooyo ne ke nisi dœ ngende-mbay te le ngaa nisi kem baa ke ndœ ke ndœ le a, ¹⁰ tokuje ke dojoo gire sœ le unguje mekeji golde nœe te, ne ke nisi ngende-mbay te le, n-waleje ne, ne ke nisi ke ndœ ke ndœ le. Dunguje ejokedoje lede nœ ngende-mbay te le ngaa n-paje na:

¹¹ Ebbe-dewje Lubba leje, ase ta kare dewje pitije, kare dewje walije, ase ta kinga singa-mœngu,

mba ei njaa e-dda neje toyn, ei njaa e-ndiki bba neje le toje.

5

Ngonn bate a ase ta kôru ta maketuru

¹ Goe te a, dew ke isi ngende-mbay te le, moo maketuru ke n-ke to jia te ke kœl. Duja maketuru me te

* 5:1 5.1 Daw n-lete ta ne ke tibbi ngaa dunda endaji dœe te ta toju to n-to ta ne le mban

ddem, gire te ddem. N-lete tae, loe siri*. ² Moo mare anji ke nje singa-mõngu aw ila mber ke singa na: «Na ase ta kõru ne ke n-lete ne ta maketuru neenn ngaa ta teyn wa?»

³ A me dara te, wase dõ nange te, wase gel nange te, dew kara ke ase teyn maketuru le ta kaa mee koo goto. ⁴ M-nõ nya, mba dew ke ase ta teyn maketuru le ta kaa koo goto. ⁵ A kara le tõkuje le pa arem na: «E-nõ ang. Oo, tebeyn ke gel Juda te, ne ke n-to dew ke gel Dabbiti te n-tete ddo, nase ta kõru ta maketuru ke toke lete loe siri le ddem, ta teyn maketuru le ddem.

⁶ Maa lo, ngaa moo mare Ngonn bate ar danna mbõr ngende-mbay te le, horo neje te sõ ke toje kem baa le, ke horo tõkuje te le. Ngonn bate le ar toke bate ke n-tole to ne-polo. Gaje ee siri, ngaa keme ee siri tõ. Keme ke siri le toje to ndilje le Lubba ke siri ke Lubba ulade dõ nange te tõyn le. ⁷ Ngonn bate le nja ke kete aw taa maketuru le ji dew te ke isi ngende-mbay te le, jia te ke kõl. ⁸ Kake n-taa maketuru le a, neje sõ ke toje kem baa le, ke tõkuje ke dojoo gire sõ le õsuje mekeji gõlde nangê nõe te. Konde, ke engo-nareje ke yambo ddusu toje jide te kara kara tõyn. Yambo le to duju le dewje le Lubba. ⁹ Daw dõsuje pa ke siki na: Ase ta taa maketuru le, ta kõru ne ke n-lete ne tae.

Mba n-toli to ne-polo.

Are e-ndoko dõ dewje tõyn ke mesi are Lubba, dewje ke gelde to dang dang tõyn, nje ke ndõn-tarje lede to dang dang tõyn,

ke nje ke isije nangeje te lede kara kara tõyn.

¹⁰ E-ddade to dewje ke me Bbe-kõn te le Lubba, ke nje-poleje, kare n-ddaje kula laa.

Da kõn mbay dõ nange te.

¹¹ Maa lo bbay a, moo ndu anjije banya banya. Kõrde ase doro doro ase tura ang. N-gukuje dõ ngende-mbay le, ke dõ neje sõ ke toje kem baa le, ke dõ tõkuje le.

¹² Dõsuje pa ke singa na:

Ngonn bate ke n-tole le, ase ta kinga singa-mõngu, ne-kinga, ke kem-kare, nase ta kinga singa, piti, kõsu gaji, nase kare dewje waleje.

¹³ Moo ndu neje tõyn ke Lubba ddade ngaa toje me dara te, dõ nange te, gel nange te, dõ ba-kate te, ke me ba-kate te. Dõsuje pa na: «Maji kare piti, wal, kõsu-gaji, ke singa-mõngu, toje to le ne ke nisi ngende-mbay te le ddem, le Ngonn bate le ddem, ke ndõ ke ndõ.»

¹⁴ Neje ke sõ ke toje kem baa le paje na: «Amem!» A tõkuje le õsuje mekeji gõlde nangê ngaa poloje ne ke nisi ngende-mbay te le ddem, Ngonn bate le ddem.

6

Ngonn bate ɔru neje misan ke n̂-lete ne ta maketuru le

¹ Goe te a, moo Ngonn bate le ɔru dɔngɔr ne ke n̂-lete ne ta maketuru loe siri le. A neje ke toje kem baa le, moo ekii le mare kara bbar toke ndange le ndi na: «E-ddee!»

² Ma koo a, moo sunda ke nda. Dew ke aal sunda le uwa giri-kɔndɔrɔ jia te. Dare ejokudɔ, ngaa naw to nje-tete-ddɔ njaa ta tete ddɔ.

³ Kake Ngonn bate le ɔru joo le ne ke n̂-lete ne ta maketuru le a, neje ke toje kem baa le, moo ekii le joo lede na: «E-ddee!» ⁴ A mare sunda ke kase toke le purujeenn tee. Dew ke aal sunda le, dare singa kare nɔru kisi ddekeke ke ddang dɔ nange te, are ta dewje tolje naa. Dare tɔku kiya ke ngal tɔ.

⁵ Kake Ngonn bate le ɔru muta le ne ke n̂-lete ne ta maketuru le a, neje ke toje kem baa le, moo ekii le mota lede na: «E-ddee!» A moo mare sunda ke ndul. Dew ke aal sunda le uwa kilo jia te. ⁶ Moo kɔru ne toke ndu dew horo neje te ke sɔ ke toje kem baa le na: «Nare kula le dew ke ndɔ kara ase ndoko Kilo bele kara baa, a ase ndoko kilo ɔrje muta. A inyan wubbu, ke ben ke lo toe.»

⁷ Kake Ngonn bate le ɔru sɔ le ne ke n̂-lete ne ta maketuru le a, neje ke toje kem baa le, moo ekii le sɔ lede na: «E-ddee!» ⁸ A moo mare sunda ke rɔe toke le

kamjeenn. Ri dew ke aal sunda le na Yo. Ngaa lo le dewje ke oy aw unn goe. Toke n̂-kayn dɔ nange loe sɔ a, darede singa kare n̂-tɔlje dewje ke debbe te kara. Da tɔl dewje le ke tɔku kiya, ke bbo, ke rɔ-to ke maji ang, ngaa da kare daje ke m̄u ke dɔ nange te tɔlde tɔ.

⁹ Kake Ngonn bate le ɔru mi le ne ke n̂-lete ne ta maketuru le a, moo kɔy bann te, ndil dewje ke n̂-tɔlde wɔju dɔ tar le Lubba, ke tar-naji ke n̂-paje wɔju dɔ tar le.

¹⁰ Daw duruje ekii ke taar na: «Ebbe-dewje, ei ke e-maji tɔyn, ngaa e-to dew ke tɔkɔrɔ, a ngina ndereng ndɔ ke dda bba a gange sariya dɔ dewje te ke dɔ nange te neenn, ta kila bare leje wɔju dɔ tɔl ke n̂-tɔlje le wa?

¹¹ Yeenn ngaa, darede, dede kara kara tɔyn tɔku kubbu ke nda, ke ngal. Ngaa, n̂-pa darede kare n̂-nginaje ngaji, kare kɔr nje-kula maredeje, ke kɔr ngakondeje utu naa bba. Mba dede kara da tɔlde toke lede tɔ.

¹² Maa lo, ngaa moo Ngonn bate le ddee ɔru misan le ne ke n̂-lete ne ta maketuru le. A nange yeke ke singa. Kare tuka ndul toke kubbu kuwa ndoo, a neyn ddee toke le mese. ¹³ Endeterendeje

inje darâ gaynje nangê toke kande Pige ke nayn sangeje ang bbay, ngaa tɔku yel aw yeke kake are aw gaynje.

¹⁴ Dara nday toke rake ke daw n̂-ke. Ddingirije, ke dɔ-dere-maannje gotoje loje te

lede. ¹⁵ Toku mbayje ke do nange te, nje-kon-bbeje, nje-kon do mbambaje, nje-nekingaje, nje-singa-monguje, bbereje, ke dewje ke toje to bbereje ang, diyaje røde bolo ddingirije te, ke horo erje te. ¹⁶ N-paje dare ddingirije, ke erje na: «Osoje doje te, onnje doje areje ne ke nisi do ngende-mbay te nooje ang, are n-tee ne ta wungu te le Ngonn bate le.» ¹⁷ Mba toku ndo wungu lede ase ngaa. Na a nayn wa?

7

Lubba uja endaji engo-non dewje te 144 000

¹ Goe te a, moo anjije so. Darje kekel nange te ke so. Duwaje lelje ke so ke aw ulaje do nange te, dare kara kara ula do nange te ang ddem, do ba-kate te ang ddem, do kakeje te ang ddem. ² Moo mare anji dang in er lo tee te le kare, ngaa uwa ne-kuja endaji le Lubba ke nje-kisi kem baa jia te. Nila ko nare anjije so ke darede ddew kare n-tujuje nange ddem, ba-kate ddem. N-pa na: ³ «E-tujuje nange ang ddem, ba-kate ang ddem, kakeje ang ddem. E-nginaje are juja endaji engo-no nje-kulaje te le Lubba leje bba.» ⁴ Moo kor dewje ke duja endaji engo-node te le. Deeje doru kor kara, ke doso gire so (144 000). To dewje ke inje horo gel-dewje te toyn ke Ijarayel. ⁵ Nje ke gel Juda te eeje doru

do ku gire joo (12 000), nje ke gel Rubenn te doru do ku gire joo (12 000), nje ke gel Gade te doru do ku gire joo (12 000), ⁶ nje ke gel Aser te doru do ku gire joo (12 000), nje ke gel Nepetali te doru do ku gire joo (12 000), nje ke gel Manase te doru do ku gire joo (12 000), ⁷ Nje ke gel Simeyon te doru do ku gire joo (12 000), nje ke gel Lebi te doru do ku gire joo (12 000), nje ke gel Isakar te 12 000, ⁸ nje ke gel Jabulon te doru do ku gire joo (12 000), nje ke gel Jejobbe te doru do ku gire joo (12 000), nje ke gel Benjamen te doru do ku gire joo (12 000).

Dewje banya banya arje no ngende-mbay te

⁹ Goe te maa lo bbaya a, moo dewje banya banya. Dew ase turade ang. Dinje horo dewje te ke gelde dang dang toyn, horo nje ke bbeje te dang dang, horo nje ke nangeje te dang dang, ke horo nje te ke ndon-tarje lede to dang dang. Darje no ngende-mbay te, no Ngonn bate te le. Dulaje toku kubbu ke nda, ngaa duwaje kam mburu jide te. ¹⁰ Daw duruje ekii na: «Lubba leje ke isi ngende-mbay te, de ke Ngonn bate a dajije.» ¹¹ Yeenn ngaa, anjije toyn ke gukuje do ngende-mbay le ddem, do tokuje le ddem, do neje ke toje kem baa ke so le ddem, dosoje nangê no ngende-mbay te le, n-debbeje kemde nangê, ngaa

ñ-poloje Lubba. ¹² Ñ-paje na:
«Amem!

Piti, kɔsu gaji, kem-kare,
wooyo, wal, singa-mɔngu, ke
singa

toje to le Lubba leje ke ndo
ke ndo. Amem!»

¹³ Yeenn ngaa, mare kara
le tɔkuje le dujum na:
«Dewje ke ulaje kubbu ke
nda neenn toje to na wa?
Dinje dda wa?»

¹⁴ Milae te m-pa na: «Ebbe-
mje, ei a e-gere.» Yeenn
ngaa ñ-pa narem na: «To
dewje ke inje me tɔku ne-
singaje te baa teeje ann. N-
tokoje kubbuje lede ke mese
ngonn bate dare nda.

¹⁵ Mba yeenn a, darje no
ngende-mbay te le
Lubba daw ñ-poleje,
til ke kare me key te
ke daw ñ-pole te. Ne
ke nisi ngende-mbay
te le, na ngemde.

¹⁶ Bbo a ddade ang ngaa
ddem, kunda a kɔnde
ang ngaa ddem. Kare
a kɔsude ang ngaa
ddem, lo a nungade
ang ngaa ddem.

¹⁷ Mba ngonn bate ke ar
dann ngende-mbay te
le a ngemde toke le ne-
kuulje, ngaa na kaw
ke de loje te ke maan-
nje ke aw are tebbe
inje ke te bba aw teeje.
Ngaa Lubba a bɔru
maann-no kemde te
tɔyn.

8

*Ngonn bate ɔru siri le neje
ke ñ-lete ne ta maketuru*

¹ Kare ke Ngonn bate le
ɔru siri le ne ke ñ-lete ne ta
maketuru le a, lo to nyenene
me dara te ngɔsi ke gɔju gɔl
kare kara. ² Moo anjije ke
siri ke arje no Lubba te le.
Darede tebbeje siri.

³ Mare anji dang bbay
ddee ar mbɔr bann te le.
Nuwa mare ngonn jo ro
yambo ke ñ-dda ke ande jia
te. Dare yamboje toke banya
kare ñ-ro do bann te ke ñ-
dda ke ande ke to no ngende-
mbay te le ddem, kare ñ-
ddee ke duju le dewje le
Lubba tɔyn no Lubba te le
ddem. ⁴ Sa yamboje le, ke
dujuje le dewje le Lubba le
inje ji anji te le ubba no
Lubba te. ⁵ Anji le unn
ngonn jo ro yambo le ungu
puru ke do bann te le me te
ddusu, ngaa bi ila do nange
te. Njange baa a, ndi ndange,
kɔru ndu neje bbar, ndi teel,
ngaa nange yeke.

Dɔngɔr tebbeje so bbarje

⁶ Anjije siri ke uwaje
tebbeje siri jide te le aw
mɔseje rɔde ta to.

⁷ Anji ke dɔngɔr to tebbe
laa. A kɔju, ke puru, poleje
naa ke mese ngaa gaynje
do nange te. Toke ñ-kayn
nange, ke kakeje ke do nange
te loe mota a, puru on
debbe nange le kara, on
debbe kakeje le kara, ngaa
on kamje ke muje ke tebbe
tɔyn.

⁸ Anji ke to joo laa to tebbe
laa. A mare ne toke tɔku
ddingiri ke aw on puru tee
oso me ba-kate te. Debbe ba-
kate le tel to mese. ⁹ Toke

ñ-kayn horo neje ke Lubba dda ke toje me maannje te loe mota a, debbe ke kara oy, ngaa debbe tōku toje ke kara tuju.

¹⁰ Anji ke to mota laa to tebbe laa. A mare tōku endeterenden ke aw on puru toke puru ngel in darâ oso. Toke ñ-kayn horo baje ke do nange te loe mota a, endenterenden le oso do debbe ba te le kara, ke do loje te ke maannje aw inje ke te aw teeje. ¹¹ Ri endeterenden le na «Ne ke ate.» Debbe maannje ke noso doe te le ate, ngaa dewje nya ke ayje maannje ke ate le oyje.

¹² Anji ke to so laa le to tebbe laa. Toke ñ-kayn me kare, me neyn, ke me endeterendenje loe mota mota a, dunda debbe kare le kara, debbe neyn kara, ke debbe endeterendenje kara kare ñ-ndokoje ang. Yeenn a, kara wase til te kara, lo a ndoko toyn ang.

¹³ Maa lo bbay a, moo kōru mare tende ke aw in me dara te taar nu. Eel le uru ekii ke singa na: «Ne-wungu, ne-wungu, ne-wungu a to le dewje ke do nange te, toke kese anjije ke mota toje tebbeje lede.»

9

Mi le tebbe bbar

¹ Anji ke to mi laa to tebbe, a moo mare endeterenden in darâ oso nangê. Dare ngaw kele ta tōku buwa ke suren goto. ² Endeterenden le oru ta tōku buwa ke suren goto le. Sa ubba te toke sa tōku

puru. Sa ke ubba buwa te le dda are kare, ke kem dara tuka ndul biti biti. ³ Ebeteje inje me sa te le teeje, ngaa gaynje nangê. Darede singa kuta dewje toke engan nyije ke do nange te. ⁴ Darede ndu kare ñ-tujuje muje, ke kamje, ke kakeje ang. A dewje ke endaji le Lubba goto engo-node te a ta ñ-ddajede maji ang. ⁵ Dare ddew ebeteje le kare ñ-tolje dewje le ang, a ta kare dulaje kemde ndoo neyn mi. Da tōsu dewje le kare tode toke le to le nyi. ⁶ Kare teenn, dewje a sangeje yo, a da kingaeje ang nyom. Da ndikije ta koy, a yo a kaynde kaw ddew ew.

⁷ Ebeteje le undaje ro sundaje ke ñ-mōsede ta dda ne ddo. Mare ne to dōde te toke le ejokudo ke ñ-dda ke ande, ngaa kemde unda kem dew. ⁸ Biin-dōde toke le biin-dō dene, ngaa ngangede toke le ngange tebeyn. ⁹ Nō-gu ebeteje le toke le do-kubbu ddo ke ñ-dda ke ande-nare a dula ke te. Kōru bakede bbar toke kōru sarete ddo ke sundaje banya banya aw ndōruje awje ne ke ta ddo te. ¹⁰ Bbongude toke bbongu nyi, ngawe to te. Singa kula kem dewje ndoo mba neyn mi le to bbongude te le. ¹¹ Tōku mbay lede to anji ke tōku buwa te ke suren goto. Ria ke ndōntar le Ebereje na Abadōn, a ke ndōntar le Gerekeje na Apoliyōn. Kande ri le na «Nje-ne-tuju».

¹² Dɔngɔr ne-wungu le nday mban. A mare ne-wunguje joo aw ddeje goe te bbay.

Misan le tebbe bbar

¹³ Misan le anji le to tebbe laa. A, baann ke n̄-dda ke ande, ngaa to nɔ Lubba te le, moo mare ndu bbar, er kekeleje te sɔ kem. ¹⁴ Ndu le pa are misan le anji ke uwa tebbe jia te le na: «E-tutu anjije ke sɔ ke n̄-tɔde mbɔr tɔku ba te ke ria na Eparate le.» ¹⁵ N-tutu anjije ke sɔ le. Toke n̄-kayn horo dewje ke dɔ nange te loe mota a, n̄-toje ngɔsi ta tɔl debbe dewje ke debbe te kara, kare teenn, ndɔe teenn, me neyn teenn, ke bbale teenn. ¹⁶ Kɔr nje-ddɔje ke toje to nje-sundaje ke n̄-bbar dare moo to million kɔr joo. ¹⁷ Me ni te lem le, moo sundaje, ke nje ke aw aalje sundaje le a, n̄-toje toke be: Dulaje dɔ-kubbu-ddɔje ke kase toke le purujeenn ddem, ndul toke le kem dara ddem, ngaa to bu mate toke le ne ke daw n̄-bbar na supere ddem nɔ-gude te. Dɔ sundaje le toke le dɔ tebeyn. Puru, ke sa, ke supere in tade aw tee. ¹⁸ Ne-kem-to-ndooje ke muta neenn le: Puru, sa, ke supere ke aw teeje ta sundaje te le tɔlje debbe dewje kara horo debbe dewje te ke mota. ¹⁹ Mba singa sundaje le to me kilde te ddem, bbɔngude te ddem. Bbɔngude undaje rɔ li. Bbɔngude le dɔe to are

ye a daw n̄-ddaje ne dewje maji ang.

²⁰ A kese dewje ke ne-kem-to-ndooje neenn le tɔljede ang le inyaje ddew polo kɔrje ke n̄-ddaje ke jide le ang. N-naynje daw n̄-poloje ndilje ke maji ang, daw n̄-poloje kɔrje ke n̄-ddaje ke ande, ke nare, ke tungu, ke er, ke kake. Kɔrje ke aw ooje lo ang ddem, aw ooje tar ang ddem, aw njaje ang ddem le. ²¹ Dinyaje ddew tɔl dew ang ddem, ddew kumaje lede ang ddem, ddew lo-to-majang ang ddem, ddew bbokoje lede ang ddem.

10

Tar ngonn maketuru

¹ Goe te a, m-tel moo mare anji nje-singa-mɔngu in darâ aw ddisi. Mum taa rɔe toyn toke le kubbu, ngaa ngab-burandi guku dangara dɔe. Keme ndoko toke le kare, ngaa gɔle kase toke le ndɔn puru. ² Nuwa mare ngonn maketuru ke toke teyn jia te. Nila gɔle ke kɔl dɔ ba-kate te, a nila gɔle ke gel dɔ nange te. ³ Nuru ekii ke taar toke le tebeyn ke aw nɔ. Goe te a, ndi ndange tae siri. ⁴ Kare te ke ndi le ndange tae siri le a, m-ndiki ta kuja tar ke ndije le paje le maketuru te a, moo mare ndu ke in darâ na: «E-ngem mei te bbo uja maketuru te ang.»

⁵ Anji ke mooe ar dɔ ba-kate te ddem, dɔ nange te ddem le ula jia ke kɔl ke darâ, ⁶ ngaa unda yo ke ri

Lubba ke isi ke ndo ke ndo, ne ke n̄-dda dara ke neje toyn ke toje me, nange ke neje toyn ke toje te, ba-kate ke neje toyn ke toje te. Anji le pa na: «Kare ase ngaa. ⁷ Kare te ke anji ke to siri laa to tebbe a, a to ndo ke ne le Lubba ke iya roe a ddee to ne ke tōkōrō, ddew kara baa toke Lubba pa tare are bbere-kulaje laa ke toje to nje-kilaje mber-tar laa.»

⁸ Ndu ke bbar darâ ke moo le tel pa tar arem bbay na: «Aw taa ngonn maketuru ke toke teyn ke to ji anji te ke ar do ba-kate ddem, do nange te ddem le.» ⁹ Maw ngosi ke ro anji te le, ngaa m-duje kare narem ngonn maketuru le. Nilam te na: «E-taa usa. A kate kang kang mei te. A, a neel tai te toke le keme teje.» ¹⁰ M-taa ngonn maketuru le ji anji te le, ngaa musa, a neel tam te toke keme teje. A kake muru a, ate mem te nu kang kang. ¹¹ Ngaa n̄-pa darem na: «Maji kare e-tel ila mber-tar ke Lubba pa do dewje te ke banya bbay: Dewje ke bbeje te, dewje ke gelde dang dang, nje ke ndon-tarje lede to dang dang, ke toku mbayje.

11

Tar le nje-tar-najije ke joo

¹ Darem mare kabbara ke to toke kake kōju ne, ngaa n̄-pa darem na: «In taar bbo oju key-polo-Lubba, ke bann ke to me te. E-tura kor dewje ke aw poloje Lubba

me te. ² A inya ndake lo ke ddaka, bbo oju ang. Mba dare ndake lo le gel-dewje ke gereje Lubba ang. Da mboynje bbe ke maji toyn le ke golde neyn došo gire joo. ³ Ma kare nje-tar-najije lem ke joo ilaje mber tar lem, ke kubbu ndoo rōde te ndo doro kara, kor joo, ke do misan (1 260).

⁴ Nje-tar-najije lem ke joo le toje to kake olibeje ke joo, ke ne kunda lambeje ke joo ke toje nom te, ema Ebbe-dewje ke do nange te. ⁵ Bbo dew ndiki ta ddade maji ang a, puru tee tade te ro nje-baanje lede le. Tōkōrō njaa, bbo dew ndiki ta ddade maji ang a, maji kare dew le oy toke baann. ⁶ Deeje ke singa ta kutu kem dara kare ndi ere ang me ndoje te ke daw dilaje ne mber-tar le Lubba. Deeje ke singa ta dda kare maannje telje to mese, ngaa ta dda kare ne-kem-to-ndooje dang dang osoje do nange te toke mede ndiki.

⁷ Toke n̄-paje tar naji le n̄-tungaje a, da ke a kin me toku buwa te ke suren goto le a dda ddo ke de, singae a kutade, ngaa na tolde. ⁸ Ninnde a nayn do nange te nata, me toku bbe te ke n̄-tol Ebbedede te, do kakedese te le. Ddew Ndil te, dewje undaje ri toku bbe le na Sōdom, Gōmor ddem. ⁹ Dewje ke me bbeje te dang dang, gel-kujude dang dang, nje ndon-tarje lede to dang dang, dewje ke gelde dang dang a ddeeje ta koo ninnde

mba ndo muta ke gaen. Da kinyaje ddew kare n̄-dubbu ninnde le ang. ¹⁰ Dewje ke do nange te a ddaje ro-neel woju do koy lede le. Da ddaje kusu, da kulaje ke neje baa kare naa, mba nje-kilaje mber-tar ke joo neenn le ddaje are dewje ooje ndoo nya.

¹¹ A go ndo te ke muta ke gaen le a, mare yel ke aw are tebbe in ro Lubba te ddee ande ninnde le, ngaa dinje darje taar. Yeenn a bbeel dda dewje ke aw oojede le nya. ¹² Nje-kilaje mber-tar le Lubba le ooje mare ndu ke in dara, ngaa pa arede ke singa na: «Inje ke taar neenn.» Dinje ke darâ me mum te kem nje-baanje te lede le. ¹³ Kare teenn njaa, nange yeke ke singa. Are bbo e-kayn me toku bbe le doku a, debbe kara njaa guru are dewje doro siri (7 000) oyje mba nange ke yeke le. Bbeel dda kese dewje ke naynje kem baa, ngaa do suje gaji Lubba ke darâ.

¹⁴ Joo le ne-wungu le nday mban. A mota le ne-wungu aw ddee mbor ang baa.

Siri le tebbe bbar

¹⁵ Goe te a, anji ke to siri laa to tebbe. Nduje bbarje ke singa darâ na:

«Bbasine, kon-mbay do nange te neenn tel me ji Ebbejeje te, ke me ji Mesi te laa. Na kon-mbay ke ndo ke ndo.»

¹⁶ Tokuje do joo gire so ke isije ngende-mbay te lede

no Lubba te le teeje os-oje nangê, debbeje kemde nangê no Lubba te, ngaa walje Lubba, ¹⁷ n̄-paje na:

«Ebbejeje Lubba ke nje singa-mongu, ei ke e-to bbasine neenn ddem, e-to lew baa, jari wooyo, mba ddew toku singa-mongu te lei, e-dda are kon-mbay to lei ngaa.

¹⁸ Gel-dewje ke toje to lei ang ddaje wungu, a bbasene, kare wungu lei ase ngaa.

Kare gange sariya do dewje te ke oy ase ngaa.

To kare ke a kuka ne nje-kulaje lei ke toje to nje-kilaje mber-tar lei, nje ke toje to dewje lei, ke nje ke aw bbelje rii,

dede ke n̄-toje to dewje ke ngaji, ke dede ke n̄-toje to dewje ke bo.

To kare ke a tuju ne dewje ke aw tujuje nange.»

¹⁹ Ta key-polo-Lubba ke to me dara te oru, ngaa sanduku dono ubba me key-polo te laa le. Ndi teel, nduje bbarje, ndi ndange, nange yeke ngaa kaju gayn ke singa.

12

Tar le dene, ke tar le da ke unda ro mar

¹ Mare toku ne ubba me dara te. Mare dene ula kare roe te toke kubbu, neyn to ko gole te, ngaa endeterendeje doku gire joo toje doe te to ejokudo. ² Nuwa sem, naw

nduru ndo, are naw nuru ekii mba aw toe nya.

³ Mare ne dang tel ubba me dara te. Mare toku da ke toke le mar, rœ kase toke le puru, dœ siri, a gaje doku. Ejokudoje siri toje dœje te ke siri le. ⁴ Toke n̄-kayn endeterendeje ke darâ me mota a, bbonge toku da le saa debbe endeterendeje kara tilade nangê. Toku da le ddee ar n̄ dene te ke aw nduru ndo le aw ngina, ta bbo nuju taar a, kunn ngonn le kuse ke loe baa. ⁵ Dene le uju ngonn ke dingaw. Ngonn le a, a konn gel-dewje t̄oȳn ke singa ke ngeng nya. Dunn ngonn le daw saa mb̄or Lubba te, mb̄or ngende-mbay te laa. ⁶ A dene le ayn aw me k̄or te, lo te ke Lubba m̄ose are, kare n̄-geme ke ne-kusa ke te mba ndo doro kara, k̄or joo gire d̄omisan (1 260).

⁷ Ddo in me dara te. Misel* de ke anjije laa n̄-ddoje ke toku da ke unda r̄o mar le. A da le, ke anjije laa n̄-ddoje ke de t̄o. ⁸ A singa da le uta le Misel le ang. Yeenn a, da le ke anjije laa, deeje ke ddew ta nayn me dara te ang ngaa. ⁹ Yeenn ngaa dunn toku da le, ne li ke lew baa ke daw n̄-bbare to Esu, to Satan, ne nje-kere dewje ke d̄o nange te t̄oȳn le dilae d̄o nange te, de ke anjije laa.

¹⁰ Moo mare ndu bbar ke singa me dara te na: «Bbasine Lubba ajije ngaa, n̄-t̄oju singa-m̄ongu, ke k̄on-bbe laa ngaa. Mesi laa t̄oju singa

laa ngaa. Mba duta ne nje-kunda tar d̄o ngakonje te le, ne ke naw nunda tar d̄ode te n̄o Lubba te, til, ke kare le dilae nangê mban.

¹¹ A ngakonje le teteje ddo d̄oe te, w̄oju d̄o mese Ngonn Bate ddem, w̄oju d̄o tar le Lubba ke n̄-paje tar-naje ddem. Dooje tebbe lede njaa to ne ke baa ddem, n̄-bbeelje yo ang ddem. ¹² Mba yeenn a, see daraje, ke see dewje ke isije darâ ddem, e-ddaje r̄o-neel. A see nange, ke bakate, kem-to ndoo a ddase. Mba Esu ddisi ke d̄ose te ke wungu ke bo nya, mba n̄-gere to ndo laa nayn nya ang ngaa.

¹³ Toke toku da le oo to duta ne dilane d̄o nange te mban a, unn kutu tubba dene ke uju ngonn ke dingaw le. ¹⁴ A dare dene le ubba bake joo toke le bake toku tende kare nin ne naw ne me k̄or te, lo te ke n̄-m̄ose w̄oju d̄oe, kare dare ne-kusa ke te n̄-geme ne ddew ew ke li le. Na nayn baann lo teenn mba bbal muta ke gaen. ¹⁵ Yeenn ngaa li le tom̄o maann toke le ba go dene te le kare maann le uwae otu saa. ¹⁶ A nange ddee uma dene le. Nange teyn tae uru ne ba ke toku da le tom̄o le. ¹⁷ Wungu on da le d̄o dene te le, ngaa tel ke d̄o kese dewje te ke gel dene te le, aw dda ddo ke de. To

dede ke daw n̄-ngemje nduje le Lubba, ke tar-najije le Jeju.

¹⁸ Goe te a, tōku da le aw ar dō enangara ba-kate te.

13

Tar dō daje te ke joo

¹ Goe te a, moo mare da in me ba-kate te tee. Gaje ee dōku, a dōe ee siri. Ejōkudō dōku toje dō gajeje te le kara kara, ngaa n̄-dda rije ke toje to ri taji Lubba dōeje te le kara kara tōyn. ² Da ke mooe le unda rō kake. Gole toke le gōl enjakemnjār, a tae toke ta tebeyn. Tōku da ke unda rō mare le are singa-mōngu laa, ke ngende-mbay laa, ke singa ke ngeng nya. ³ Mare dōe le kara toke ne ke dare dō ke ase kare noy ne. A dō ke ase kare noy ne le ere. Dewje ke dō nange te tōyn ooje neenn le a gange singade, ngaa unnje go da le. ⁴ Dewje tōyn ōsuje mekeji gōlde nangê nō da te ke unda rō mar te le, mba singa ke nare da ke in me ba-kate te tee le. Dede tōyn dōsuje mekeji gōlde nangê nō da te ke in me ba-kate te tee le, ngaa n̄-paje na: «Na ase naa ke da le wa? Na ase ta dō saa wa?»

⁵ Dare ddew da le kare pa tar-boroje ddem, kare taji Lubba ddem. Dare singa kare n̄-dda nejeenn mba neyn dōsō gire joo. ⁶ Nunn kutu taji Lubba, taji ria, taji lo-kisi laa, taji dewje tōyn ke isije darâ. ⁷ Dare ddew kare n̄-dda dō ke dewje le Lubba, ngaa ta kutade ke

singa. Dare singa dō dewje te ke gel-kujude dang dang tōyn, dō dewje ke bbeje te tōyn, ke dō dewje te ke ndōn-tarje lede toje dang dang tōyn, ke dō dewje te ke gelde dang dang tōyn. ⁸ Dewje tōyn ke dō nange te a poloje da ke in me ba-kate te tee le. To nje ke lew baa ke Lubba dda neje, ride goto maketuru tebbe te le Ngonn Bate ke n̄-tōle to ne-polo le.

⁹ Dew ke mbia to a, maji kare oo tar neenn!

¹⁰ Dew ke Lubba wōju kare duwae to bbere a, da kuwae to bbere.

Dew ke Lubba wōju kare n̄-tōle ke tōku kiya a, da tōle ke tōku kiya.

Kare neenn to kare ke ta kare dewje le Lubba toje wurde, ngaa uwaje koo me te lede are ngeng.

Tar dō da te ke in me nange te tee

¹¹ Goe te a, moo mare da dang unda lo me nange te tee. Gaje ee joo toke gaji ngonn bate. A naw n̄-pa tar toke tōku da ke unda rō mar-jeenn. ¹² Naw n̄-dda kula ke singa ke da ke in me maann te tee ee ne le dō-keme te njaa. N̄-dda nare nange, ke dewje ke isije dō nange te aw ōsuje mekeji gōlde nō da te ke in me maann te tee, ke dō laa ase kare noy ne bba dō le ere le. ¹³ N̄-dda tōku ne-mōrije ndereng, nare puru in darâ oso dō nange te kem dewje te. ¹⁴ Nere dewje ke dō nange te, ddew ne-mōrije te

ke dare singa kare n̄-dda d̄-kem da te ke in me maann te tee le, nare n̄-ddaje mare k̄r ke unda r̄o da ke inga do t̄oku kiya, a oy ang le.

¹⁵ Dare singa kare nula kewn me k̄r te ke unda r̄o da ke in me maann te tee le. K̄r le a pa tar, ngaa a dda kar n̄-t̄ol dewje t̄oȳn ke a mbeteje ta k̄osu mekeji ḡolde nange n̄o k̄r te le. ¹⁶ Da le uwa dewje t̄oȳn njaa ke singa are n̄-dda mare endaji me jide te ke k̄ol, wase engo-n̄ode te: Nje ke bo, ke nje ke ngaji, nje-ne-kingaje, ke nje-ndooje, bbereje, ke nje ke toje to bbereje ang. ¹⁷ Dew ke endaji le to r̄oe te ang a, a kase ndoko ne ang ddem, a kase labbe ne ang ddem. Endaji le to ri da le wase nim̄or̄o ria.

¹⁸ Kare te neenn, maji kare kem dew are. Dew ke to nje-ne-gere a, a gere kande nim̄or̄o le da le, mba to nim̄or̄o le mare dew. Nim̄or̄o le to k̄r misan, ke d̄omisan gire misan.

14

Pa ke nje ke Ngonn bate uka d̄ode ɔsuje

¹ Maa lo bbay a, moo Ngonn bate le ar d̄o d̄dingiri te ke Siȳn*. Dewje doro k̄r kara, ke d̄os̄o gire s̄o (144 000) eeje mb̄ore te. N̄-dda ri Ngonn bate le, ke ri b̄oeje engo-n̄ode te. ² Moo mare ndu bbar me dara te toke k̄oru t̄oku ba ke aw ula ddem, toke ndi ke aw ndange ke singa ddem. Ndu ke moo le bbar toke

k̄oru konde ke dewje aw em. ³ Dewje le aw ɔsuje pa ke siki n̄o ngende-mbay te le, n̄o neje te ke toje kem baa ke s̄o le, ke n̄o t̄okuje te le. Dew kara ke a kase ndo pa le goto. Bbaye njaa to dede ke doro k̄r kara ke d̄os̄o gire s̄o (144 000) ke Ngonn bate uka d̄ode d̄o nange te le.

⁴ Dede le dulaje r̄ode neyerew te ddew te le deneje ang, mba n̄-gereje dene ang. Daw dunnje go Ngonn bate le loje te t̄oȳn ke naw te. Lubba uka d̄ode horo dewje te, kare n̄-ddeeje to d̄onḡor dewje laa ddem, le Ngonn bate le ddem. ⁵ Dereje ngem ndo kara ang. Tar kara to d̄ode te ang.

Anjije muta ilaje mber sariya le Lubba

⁶ Goe ta a, moo mare anji dang ke aw ila me dara te taar nu. Nee ke Tar ke maji ke to ke ndo ke ndo ta pa kare dewje ke d̄o nange te: Dewje ke gelde dang dang t̄oȳn, dewje ke gelkujude dang dang, dewje ke ndo-tarje lede dang dang, ke dewje ke bbeje te dang dang t̄oȳn. ⁷ Anji le pa tar ke singa na: «E-bbeelje Lubba, ngaa ɔsuje gaje. Mba kare ke na gange ne sariya d̄o dewje te ase ngaa. E-poloje nje-dda dara ke nange, ke t̄oku-ba, ke loje ke maannje aw inje ke te aw teeje.»

⁸ Mare anji ke to joo laa ddee go ye te ke d̄onḡor le ngaa pa na: «Babilonn bbe-bo le oso mban, noso

mban. Ne a nare dewje ke gelde dang dang toyn ayje ben kaya laa ke won to puru le.»

⁹ Mare anji ke dang ke to muta laa ddee go nje ke joo te le, ngaa pa ke singa na: «Bbo dew osu mekeji gole nange no da te le, ke no kor te ke unda ro da le, ngaa dosu endaji da le engo-noe te, wase me jia te a, ¹⁰ ne kara na kay ben toku wungu le Lubba, ke n-pole ang a dungu me engo wungu te laa. Ngaa na koo ndoo kem puru te, ke kem supere te, kem anjije te ke maji toyn ddem, kem Ngonn bate te ddem. ¹¹ Puru ke aw ula kemde ndoo le sae a kubba bbal ke bbal. Ngaa dewje ke aw poloje da le, ke kor ke unda ro da le, ke dede ke dosu endaji ri da le rode te, til ke kare, da kuwaje rode ang.

¹² Kare neenn to kare ke dewje le Lubba ke aw ngemje nduje laa, ngaa naynje ddeu koo me te te ke Jeju a kuwaje kare ngeng ann. ¹³ Moo mare ndu ke in darâ, ngaa pa arem na: «Uja tar neenn maketuru te: <Ro-neel to le dewje ke naynje ddeu te le Ebbe-dewje ndereng oyje ne, bbasene neenn. Ndil-me-nda pa na: Tokoro njaa, maji kare duwaje rode go kula te ke ngeng ke n-ddaje, mba kulaje ke n-ddaje a kunnje gode.> »

Tar kuja ko ndoo ke do nange te

¹⁴ Maa lo bbay a, moo mare mum ke nda to nda. Mare ne ke unda ro dew isi do mum te le. Nunda ejokedo ke n-dda ke ande doe te, ngaa nuwa kiya ke ate jia te. ¹⁵ Mare anji dang in key-polo-Lubba te tee, ngaa uru ekii ke singa are dew ke isi do mum te le na: «Ula kiya lei bbo uja ko le, mba kare kuja ko le ase ngaa. Kande ko ke do nange te sange ngaa.» ¹⁶ Yeenn ngaa, dew ke isi do mum te le ula kiya laa le do nange te, ngaa uja ko ke do nange te toyn.

¹⁷ Goe te a, mare anji dang in key-polo-Lubba te darâ tee. Ne njaa kara nuwa kiya ke ate jia te to. ¹⁸ Mare anji dang bbay in er bann te tee. Nee ke singa kunn du kare puru dda ne ne. Nuru ekii ke singa nare anji ke uwa kiya ke ate le na: «Ula kiya lei ke ate le bbo uja ne jinga binye ke do nange te, mba kande binye le oy mban. ¹⁹ Anji le ula kiya laa le do nange te, ngaa tuja jinga binye ke do nange te le ungu me ne-kore maann binye te ke toju toku wungu le Lubba. ²⁰ Dore binye me ne-kore maann binye te le giri bbe te ddaka. Mese in me ne-kore maann binye te le tee, ngaa siri ke taar ndereng taa lo ase kilometere kor mota (300). Bbo sunda uru me mese te le a, mese le a kuwae ka-tae te taar.

15

Tar le anjije ke siri, ke tar dɔbɔyn ne-kem-to ndooje

¹ Goe te a, moo mare ne ke bo ddem, ke kura laa dum dɔ dewje ddem me dara te: Anjije siri uwaje ne-kem-to ndooje siri jide te. To dɔbɔyn ne-kem-to-ndooje, mba ddew te lede a, wungu le Lubba ddee dɔ dewje te.

² Moo mare ne toke ba-jeenn, keme are yerere toke er ke dew unda keme te a oo ne lo, pole naa ke puru. Dewje ke teteje dɔ dɔ da te le, ke dɔ kɔr ke unda rɔ da te le, ke dɔ nimɔrɔ ria te le arje dɔ ba-kate te le. Duwaje kondeje le Lubba jide te. ³ Daw dɔsuje pa le Mɔyije ke to nje-kula le Lubba ddem, pa le Ngonn bate ddem na:

« Ebbe-dewje Lubba ke Nje-singa-mɔngu,
neje ke e-dda boje nya ddem,
kuraje lede dum dɔ
dewje ddem!

Tɔku mbay le gel-dewje,
Aw dda neje ke dɔgɔle ddem,
aw dda ne ke tɔkɔrɔ
ddem.

⁴ Ebbe-dewje, na a bbeel rii
ang,
ngaa a kɔsu gaji rii ang wa?
Mba ei kara baa a, e-maji
tɔyn.

Gel-dewje tɔyn a ddee kɔsuje
golde nangê noi te,
mba dede tɔyn dooje ne-
ddaje lei ke gate gate.

⁵ Goe te a, moo key-polo-Lubba me dara te, tae toke teyn. Key tande ke Lubba

de ke dewje laa daw din-gaje naa me te, to me te. ⁶ Anjije ke siri ke uwaje ne-kem-to ndooje siri jide te le inje key-polo-Lubba te le teeje. Dulaje kubbu ke nda ngaa ndɔren. N-tɔje endaar-kuwa-bber ke n̄-dda ke ande karde te. ⁷ Kara le neje ke toje kem baa ke sɔ le are engoje ke n̄-dda ke ande anjije ke siri le kara kara. Wungu le Lubba ke Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dɔdusu engoje le. ⁸ Sa ke tɔju piti le Lubba, ke singa-mɔngu laa taa me key-polo-Lubba le tɔyn. Dew kara ase ta kande key-polo-Lubba te le ang ndereng ta ne-kem-to-ndooje ke siri ke ji anjije te ke siri le tunga bba.

16

Tar dɔ engoje te ke siri

¹ Moo mare ndu bbar toke bo key-polo-Lubba te le, ngaa pa are anjije ke siri le na: « Awje e-mbelje engo wunguje le Lubba ke siri le dɔ nange te!» ² Anji ke to dɔngɔre aw mbel wungu ke me engo te laa dɔ nange te. Do ke maji ang ddem, aw to nya ddem oso rɔ dewje te ke endaji le da le to rɔde te, ngaa aw poloje kɔr ke unda rɔ da le. ³ Joo le anji mbel wungu ke me engo te laa le me ba-kate te. Ba-kate le tel toke le mese dew ke oy, are neje ke kem tɔyn ke eeje me ba-kate te le oyje. ⁴ Mota le anji le mbel wungu ke me engo te laa me baje te, ke loje te ke maannje inje te bba aw aynje are mannje le

turuje to mese. ⁵ Moo ndu anji ke ɔn dɔ maannje pa na: « Ei ke e-to bbokone ddem, e-to lew ddem, e-maji toyn ddem, e-to gate gate wɔju dɔ sariyaje ke e-gange neenn. ⁶ N̄-kaynje mese dewje lei ddem, mese nje-kilaje mber-tar lei ddem. Mba yeenn a arede mese kare dayje. Ne ke ase ta dda ke de ann. ⁷ Goe te a, moo mare ndu ke bbar bann te le na: « Tɔkɔɔ njaa, Ebbe-dewje Lubba ke nje-singa-mɔngu, sariyaje lei to sariyaje ke tɔkɔɔ ddem, gate gate ddem. ⁸ Sɔ le anji le mbel wungu ke engo te laa dɔ kare te. Dare ddew kare le kare puru laa ɔn dewje. ⁹ Puru kare ke tunga nya le ɔn dewje le. N̄-tajije ri Lubba ke ee ke singa dɔ ne-kem-tondooje te neenn toyn le. A n̄-turuje ddew lede mba kɔsu gaje ang.

¹⁰ Mi le anji le mbel wungu ke me engo te laa dɔ ngende-mbay te le da le. Yeenn ngaa, lo tuka ndul dɔ bbe-kɔn te le da le. Kem-tondoo uta dɔ dewje are dewje ngerje ngangede. ¹¹ N̄-tajije ri Lubba ke darâ mba ndoo ke daw dooje ddem, mba dɔ ke maji ang ke oso rɔde te le ddem. A n̄-tusuje kula-ddadeje ke maji ang dinyaje ang.

¹² Misan le anji le mbel wungu ke me engo te laa me tɔku ba te ke ria na Eparate. Maann le ii mba kinya ddew kare tɔku mbayje ke inje er lo tee te le kare aw ddeje. ¹³ Ngaa, moo ndilje ke maji

ang mota, kare in me kil da te ke unda rɔ mar le tee, kara in me kil da te le, kara in me kil nje-kila mber-tar te ke to nje-ngem le aw teeje. Ndilje ke maji ang ke mota le undaje rɔ enginaynje. ¹⁴ To ndilje ke maji ang ke aw ddaje ne-mɔrije. Dawje ta kinga tɔku mbayje ke dɔ nange te toyn ta mɔnde ngina ne dɔ ke tɔku ndɔ te le Lubba ke nje-singa-mɔngu.

¹⁵ Ebbe-dewje pa na: « Oo, maw m-ddee toke nje-bboko. Rɔ-neel to le dew ke isi kem baa bbo tibbi ang, ngaa ngem kubbu rɔe te. Baann bba na nja rɔe baa kare dew ooe a to ne-rɔ-kul ang.» ¹⁶ Ndilje ke maji ang le mɔnje mbayje le lo te ke daw n̄-bbar ke tar Ebere na Armagedɔn.

¹⁷ Anji ke to siri laa mbel wungu ke me engo te laa me yel te. Mare ndu bbar ke singa ngende-mbay te ke key-polo-Lubba te le na: « Bbaye ngaa!» ¹⁸ Ndi teel nya nya, nduje bbar, ndi ndange nya nya, ngaa nange yeke ke singa. Lew baa ke dewje toje dɔ nange te, ndɔ kara nange nayn yeke toke baann ang bbay. ¹⁹ Babilɔnn, tɔku bbe le kayn loe mota, ngaa tɔku bbeje le gel-dewje osoje. Yeenn ngaa Lubba ole mee dɔ Babilɔnn bbe-bo te le, ngaa are ben ke to wungu laa ke aw wɔn to puru me engo te dewje ke me bbe te le ayje. ²⁰ Dɔ-dere-maannje toyn aynje ngaa ddingirije

gotoje. ²¹ Kɔjuje ke boje nya, ngaa ɔyje ase ne ke kilo dɔsɔ inje darâ gaynje dɔ dewje te, ngaa dewje le tajije ri Lubba mba ne ndoo ke kɔju le dda ke de le, mba to ndoo ke to bbeel nya.

17

Sariya ke dɔ Babilɔnn te

¹ Goe te a, mare anji kara horo anjije te ke siri ke uwaje engoje siri jide te le, ddee ngaa pa arem na: «E-ddee, ma tɔji sariya ke da gange dɔ dene te ke to tɔku nje-kaya ke isi mbɔr tɔku baje te le. ² Ne a tɔku mbayje ke dɔ nange te ddaje ne-kaya dɔe te, ngaa dewje ke dɔ nange te ayje ben kaya laa are ddade.»

³ Goe te a, Ndil uwam, ngaa anji le unnum aw sem me kɔr te, a moo mare dene isi dɔ mare da te ke kase to kase. Rɔe tɔyn to ri ne-tajije ke ta taji ne Lubba dɔrɔ. Dɔe ee siri ngaa gaje dɔku. ⁴ Dene le ula kubbu ke kase, ke kura, ngaa ndɔren to ndɔren. Nula ne-mandeje ke n̄-dda ke ande, ke kɔr erje ke gate ngeng, ke mereje. Nuwa engo ande jia te. Neyerewje, ke ne-kayaje laa ke ase koo ke kem ang ddusuje me engo le. ⁵ N̄-dda mare ri engo-nɔe te, to ri ke dew gere kande ang. Ri le na: «Babilɔnn bbe-bo, kɔn dene nje-kayaje, kɔn neje ke dɔ nange te ke ase ta koo ke kem ang.» ⁶ Moo dene le a, mese dewje le Lubba, ke

mese nje-tar-najije le Jeju ke nay le aw ddae toke le koto.

Koo ke mooe a, mem unda dɔ binya nya. ⁷ Yeenn ngaa anji le pa arem na: «Mei aw unda dɔ binya mba ddi wa? Ma pa ne ke iya rɔe ke dɔ dene te neenn, ke ye ke dɔ da te ke dɔe ee siri, ngaa gaje ee dɔku ke nisi dɔe te neenn kari. ⁸ Da ke ooe le to lew, a n̄-to ang ngaa. Na kin buwa te ke suren goto le tee, ta kaw nayn ke kɔrɔ nyɔm. Bbo dewje ke dɔ nange te, ke kunn kutu neje te nu duja ride maketuru tebbe te ang, ooje da le a, mede a kunda dɔ binya. Mba n̄-to lew, a n̄-to ang ngaa, a na tel kunda lo tee bbay.

⁹ Kare te neenn, maji kare nje-ne-gere ee ke kem-kare tɔ bba: Dɔ da ke siri le toje to ddingirije siri ke dene le isi dɔe te, n̄-toje to tɔku mbayje siri tɔ. ¹⁰ Nje ke mi osoje mban. Misan lede aw ɔn mbay, a siri lede nayn ddee ang bbay. A bbo n̄-ddee a, na kisi mba gɔju kare baa. ¹¹ Da ke to lew, a goto ngaa le, ne njaa n̄-to jijoo le tɔku mbayje le. N̄-to kara le nje ke siri le tɔ. Naw ta nayn ke kɔrɔ baa nyɔm.

¹² Gaji da ke dɔku ke oo le to tɔku mbayje dɔku ke nayn ɔnje mbay ang bbay. A da kinga singa ke ta kɔn ne mbay mba gɔl kare kara ke da le. ¹³ Dede dɔku tɔyn keje lede kara baa: Ta kare da le singa-mɔngu lede, ke singa lede. ¹⁴ Da ddaje dɔ ke Ngonn bate le, a Ngonn bate

le a kutade ke singa, mba n̂-to Ebbe ebbe-dewje ddem, n̂-to Mbay dɔ mbayje ddem. Nje ke Lubba bbarde, ke nje ke n̂-mberede, ke dewje laa ke eeje saa, a kutade ke singa tɔ. ¹⁵ Goe te a, anji le pa arem bbay na: Maannje ke dene nje-kaya le isi mbore te, ke oo le to dewje dang dang, to dewje ke banya, nje ke gelde dang dang, ke dewje ke ndɔn-tarje lede to dang dang. ¹⁶ Gaji da ke dɔku ke oo le, ke da le, da mbeteje dene nje-kaya le, da taa neje laa tɔyn, ngaa da kinyaeje rɔe baa. Da kusaje taal rɔe ngaa da roeje ke puru. ¹⁷ Mba Lubba ula keje laa mede te kare n̂-ddaje ne ke mee ndiki. Da ddaje ne ke kara baa. Da kinya singa kɔn mbay lede ji da te le ndereng ta kare tarje le Lubba ddeje te ne ke tɔkoro.

¹⁸ Dɔbɔnye, dene ke ooe le to tɔku bbe ke ɔn dɔ tɔku mbayje ke dɔ nange te.

18

Koso le Babilɔnn

¹ Goe te a, moo mare anji dang in darâ aw ddisi. Nee ke singa ke ngeng, ngaa ndoko laa uru dɔ nange te.

² Nuru ekii ke singa na:

«Noso mban, noso mban, Babilɔnn bbe-bo le! N̂-ddee to lo dda bbe, ke lo kiya rɔ le ndilje ke maji ang dang dang tɔyn, le eelje ke maji ang dang dang tɔyn ke dewje ndikije ang.

³ Mba gel-dewje tɔyn

ayje ben kaya laa ke wɔn to puru le. Tɔku mbayje ke dɔ nange te ddaje ne-kaya dɔe te. Ngaa nje-ne-labbeje ke dɔ nange te ingaje ne nya wɔju dɔ ne-kingaje ke gate ngeng ke n̂-dda bboe nya le.»

⁴ Goe te a, moo mare ndu me dara te na:

« See dewje lem, e-teeje me tɔku bbe te neenn ke ddang, mba kare e-ddaje saa majang laa ang, bba kare ne kem-to-ndoo oso dɔse te saa tɔ ang. ⁵ Mba majangje laa bayanje ke dɔ naa te dɔ naa te ndereng ɔru dara, are Lubba ole mee dɔ ne-ddaje te laa ke toje gate gate ang le. ⁶ E-ddaje saa ne ddew kara baa toke ye ke n̂-dda ke nje-mareje.

Ne ke n̂-dda ke dew gɔl kara a, e-ddaje saa gɔl joo. Engo ke nungu ben me te a, unguje te gɔl joo areje. ⁷ N̂-ndiki kɔsu gaji rɔe nya ddem, n̂-ndiki ne-kinga nya ddem.

Yeenn a, ulaje keme ndoo, areje nuwa ndoo ddew kara baa toke baann tɔ. Mba n̂-pa mee te na: «Misi to dene-mbay, m-to dene-ndubba ang, ngaa ma kuwa ndoo ndɔ kara ang.» ⁸ Mba yeenn a, ne-kem-to-ndooje ke toje wɔju dɔe a kosoje

dɔe te ndo kara baa njaa. Neje le toje to: Yo, ndoo, ke toku bbo, ngaa puru a kɔen. Mba Ebbedewje Lubba ke gange sariya dɔe te le to nje singa-mɔngu.»

⁹ Yeenn ngaa, toku mbayje toyn ke do nange te, ke ddaje ne-kaya dɔe te ddem, ddaje saa bbo ne-kingaje ddem le a nonje, ngaa da ndinga rɔde kare te ke da kooje sa puru ke aw ɔen le. ¹⁰ Ndo ke naw noo le a ddade bbeel, ngaa da karje ddew ew bba da paje na:

« Ne kem-to-ndoo bbo!, Ne kem-to-ndoo ke baann bba be wa! Toku bbe, Babilonn, toku bbe ke ngeng! Me gɔl kare te kara baa njaa sariya ddee doi te toke be wa!»

¹¹ Nje-ne-labbeje ke do nange te nonje ngaa uwaje ndoo mbae, mba nje-ndoko neje lede goto ngaa. ¹² Neje toke ande, ande-nare, kor erje ke gate ngeng, mereje, kubbuje ke n-dda ke len, ke kase, ke ndoren, ke yeje ke n-dda ke sowa, kakeje toyn ke eteje maji, neje ke n-dda ke ngange kere, neje toyn ke n-dda ke kake ke gate ngeng, neje ke n-dda ke tungu, ke ande-nare wase, ke er ke kura ke ria na marebere. ¹³ Neje ke maji dang dang ke daw njiri ne ne, yamboje, ne ke ria na mir, non kakeje ke ete maji, ben, ubbu, nduju, bele, mangeje, bateje, sundaje ke sareteje,

bbereje, ke dewje ke duwade ta ddo te to bbereje.» ¹⁴ Nje-ne-labbeje le paje na: « Neje ke aw dda bboe nya lew le aynje awje ddew ew sei ngaa. Ne-kingaje lei ke maji wase ndoren le gotoje toyn jii te ngaa. Da tel kinga ture te ang ngaa.»

¹⁵ Nje-ne-labbje ke ingaje ne woju dɔe le a kooje ndoo ke naw noo le a, bbeel a ddade, ngaa da karje ddew ew a da nonje ddem, da kuwaje ndoo ddem. ¹⁶ Da paje na:

«Ne kem-to-ndoo bbo! Ne kem-to-ndoo bbo! Dongor, toku bbe neenn aw ula kubbuje ke kura, ke kase, ke ndoren. Naw nula ne- mbije, ke ne-jije ke n-dda ke ande, ke kor erje ke gate ngeng, ke mereje le! ¹⁷ A me gɔl kare te kara baa njaa ne-kingaje laa ke banya le toyn tujuje ne wa?»

Ngaa nje-kuwa toku toje toyn, ke dewje ke aw ddaje kula do ba-kate te, ke nje ke aw njaje do ba-kate te ke toku to, ke dewje ke aw ingaje ne-kusa tade ddew kula te ke do ba-kate te, areje ddew ew, ¹⁸ ngaa ooje sa puru ke aw ɔen le a, uruje ekii na: «Toku bbe ke dda bba ase naa ke bbe-bo wa?» ¹⁹ Daw n-jinje ebaburu nange dunguje dɔde te, n-nonje, n-ndingaje ndoo n-paje na:

«Ne kem-to-ndoo bbo! Ne kem-to-ndoo bbo!

Bbe-bo, bbe ke ddew ne-kinga te laa ke banya, nje tōku toje toyn ingaje ne ne le, me gōl kare te kara baa njaa n̄-tel to dō-ndubba wa!»

²⁰ Dewje ke darâ, e-ddaje rō-neel mba koso le Babilōnn le. See dewje le Lubba, see nje-kayn-kulaje, ke nje-kilaje mber-tar le Lubba, e-ddaje rō-neel tō, mba Lubba gange sariya dōe te wōju dō ne ke n̄-dda ke se le.

²¹ Mare anji ke nje-singa-mōngu unn mare tōku biri er ke ɔɔy, ila me ba-kate te, ngaa pa na:

«Da kila Babilōnn bbe-bo ke singa toke be tō: Da tel kingae ang ngaa. ²² Dew a koo kōru ne-kem le nje-kondeje bbe lei ang ngaa ddem, ndu nje-nō paje ang ngaa ddem, kōru ne-to le nje-kōlje mbula, ke nje-toje tebbe ang ddem. Dew a kinga nje-gusu ke aw dda mare kula kara bbe lei ang ngaa ddem, dew a koo kōru ne ke daw duru biri-er te bbe lei ang ngaa ddem. ²³ Puru lambe a ndoko me bbe te lei ang ngaa ddem,

dew a koo ndu basan de ke ngonn mande

ke n̄-taaje naa toke siki bbe lei ang ngaa ddem,

mba nje-ne-labbeje ke bbe lei toje to dewje ke ngeng ke dō nange te, ngaa ne-kumaje lei ke aw dda ereje gel-dewje toyn. ²⁴ Mba bbê lei a n̄-kayn mese dewje toyn ke n̄-tōlde dō nange te, ke mese nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke le dewje le Lubba.»

19

Pa wal Lubba bbar me dara te

¹ Goe te a, moo mare ndu bbar bo toke ndu dewje ke banya me dara te na:

«Aleluya! Kaji, piti, ke singa-mōngu toje to le Lubba leje. ² Mba sariyaje laa ke naw n̄-gange toje ke dōgole ddem, toje gate gate ddem. N̄-gange sariya dō tōku dene nje-kaya te ke tuju dō nange ke kaya laa, ngaa nila bare mese nje-kulaje laa ke n̄-tōlde le dōe te.»

³ Ngaa n̄-tel n̄-paje bbay na:

«Aleluya! Sa puru ke ɔn tōku bbe le aw tu ke ndō ke ndō.»

⁴ Tōkuje ke dōjoo gire sō le, ke neje ke toje kem baa ke sō le ɔsuje mekeji gōlde nangê ngaa poloje Lubba ke isi ngende-mbay te laa. N̄-paje na: « Amem! Aleluya!»

⁵ Ngaa, mare ndu bbar ngende-mbay te le na:

«ɔsuje gaji Lubba leje, see nje-kulaje laa toyn,

sese ke ngaji, ke nje ke bo ke aw bbeeje!»

⁶ Moo mare ndu toke ndu dewje ke banya ddem, toke kōru tōku maann ddem, toke kōru ndi ke ndange ke singa ddem. Ndu le na:

«Aleluya! Mba Ebbe-dewje Lubba, Nje-singamōngu aw ɔn bbe ngaa. ⁷ N-ddaje rōneel, jareje rōje neelje, n-piteje, mba kare kusu taa-naa le Ngonn bate le ase ngaa, ngaa dene laa le mōse rōe mban. ⁸ Dare nula kubbu len ke ndōren ngaa ne-yerew ɔru ang.»

Mba kubbu len le to kula-ddaje ke gate gate ke dewje le Lubba ddaje.

⁹ Anji le pa arem na: «Uja tar neenn maketuru te: <Rōneel to le dewje ke n̄-bbarde kusu taa-naa te le Ngonn bate!> » Goe te a, n̄-pa narem na: «To tarje le Lubba njaa.»

¹⁰ M-tee moso kō gōle te ta poloe, a n̄-pa narem na: «E-dda neenn ang! M-to nje-kula mari ddem, nje-kula mare ngakōinje ke aw ngemje tar-najije le Jeju ddem. Lubba a maji kare e-poloe!»

Tar-najije le Jeju toje to tarje ke ddeje dō nje-kilaje mber-tarje te le Lubba bba aw paje.

Dew ke aal sunda ke nda

¹¹ Goe te a, moo dara teyn, a moo sunda ke nda. Dew ke aal sunda le ria na Dew ke aw dda ne ke dōgole, Dew ke

tōkōrō. Naw n̄-gange sariya, ngaa naw n̄-dda ddo ddew ne te ke gate gate. ¹² Keme to toke puru ke aw ɔn. Ejokudo banya banya toje dōe te. N-dda mare ri rōe te, a ne ke kare baa njaa n̄-gere ri le. ¹³ Ngaa nula kubbu ke ngal ke to mese tōyn. Ria na Tar le Lubba. ¹⁴ Nje-ddoje ke darâ isije dō sundaje te ke nda, ngaa aw ɔruje goe. Dulaje kubbu len ke kura, ke nda, ngaa ne-yerew ɔru ang. ¹⁵ Mare tōku kiya ke ate in ta dew te ke aal sunda le tee ta tuka ne gel-dewje. Na kōn dōde ngeng nya. Na tōju wungu le Lubba ke nje singamōngu, wungu laa ke aw wōn to puru ddew mbōyn te ke na mbōyde ke gōle toke le kande binye me ne kore maann binye te. ¹⁶ N-dda mare ri kubbu te laa ke ngal le ddem, benge te ddem na: «Mbay-dō-mbayje, ke Ebbe ebbe-dewje.»

¹⁷ Goe te a, moo mare anji ar taar me kare te. Nuru ekii ke singa nare eelje tōyn ke aw ilaje me dara te na: «E-ddee e-mbōnje naa mba tōku kusu le Lubba, ¹⁸ mba kōn tal tōku mbayje, tal mbayje le mbambaje, ke tal nje-singamōnguje. Tal sundaje, ke tal nje-kaalje sundaje le, tal dewje tōyn, dewje ke toje to bbereje, ke dewje ke toje to bbereje ang, tal dewje ke ngaji, ke dewje ke bo.

¹⁹ Goe te a, moo da le, ke tōku mbayje ke dō nange te, ke mbambaje lede. N-

mbonje naa ta ddo ke dew ke isi do sunda te le, ne ke mbambaje laa. ²⁰ Duwa da le, ke nje-kila mber-tar ke to nje-ngem ke dda ne-morije noe te bba ere ne nje ke endaji da laa to engo-node te, ngaa aw poloje kor ke unda ro da le. Dungude joo kem ndake puru supere te ke aw on. ²¹ N-tol keseje ke toku kiya ke in ta dew te ke isi do sunda te tee le, ngaa eelje toyn onje talde are mede ndann.

20

Tar kon-mbay bbal doro kara (1000)

¹ Goe te a, moo mare anji in darâ aw ddisi. Nuwa ngaw kele ta toku buwa ke suren goto le, ke kula njamji ke ooy jia te. ² Nuwa da ke unda ro mar, ke to li ke lew, ke to esu, ke to Satan le, ngaa n-toe ke kula njamji mba bbal doro kara (1 000). ³ Nilae toku buwa te ke suren goto le, ngaa nutu ta buwa le n-lete doe te, mba kare nere gel-dewje ang ngaa, ndereng mba bbal doro kara le. Goe te a, da tute mba mare kare ngaji.

⁴ Goe te a, moo ngende-mbayje. Dare singa dewje ke isije doe te kare n-gangeje sariya. Moo ndil dewje ke n-tolde mba tar-naji le Jeju ke n-paje ddem, mba tar le Lubba ddem. Moo ndil dede ke n-mbeteje ta kosuje mekeje golde no da te le, ke no kor te ke unda ro da le, are dosu endaji engo-node te ang ddem, me jide

te ang ddem le to. N-ndolje ngaa donje mbay ke Kiriste ase bbal doro kara (1 000). ⁵ Kese dewje ke oyje ndolje ang, ndereng bbal doro kara le ase. Yeenn to dongor ndol le dewje ke oy. ⁶ Ro-neel to le dewje ke eeje horo dewje te ke ndolje dongor ndol te le dewje ke oy. N-toje to dewje le Lubba njaa! Yo ke gol joo laa ee ke singa dode te ang. Da toje to nje-poloje le Lubba ddem, le Kiriste ddem, ngaa da konje saa mbay bbal doro kara le.

Koso le Esu

⁷ Toke bbal doro kara le tunga a, da koru Satan keykula te, ⁸ ngaa na kaw kere gel dewje koy nange te ke so toyn, yeenn pa na Goge, ke Magoge**. Na mbon dewje le mba dda ne ddo. Korde banya toke enangara ta ba-kate.

⁹ N-taaje do nange toyn, ngaa n-gukuje do gong le dewje le Lubba, ke do toku bbe ke Lubba ndiki nya. A puru in darâ ddisi, ngaa onde. ¹⁰ Ngaa dila esu ke nje-kerede le me ndake puru te ke supere to me te, lo te ke da le, ke nje-kila mber-tar ke to nje-ngem le eeje te. Da koo ndoo nya, kare, ke til, bbal ke bbal.

Doboyn Sariya

¹¹ Goe te a, moo toku ngende-mbay ke nda, ke dew ke isi te. Nange, ke dara otuje aynje noe te ke ddang, are dew tel oode ang ngaa. ¹² Ngaa moo dewje ke oy, nje

ke ngaji, ke nje ke bo, darje taar nɔ ngende-mbay te le. N-teyn maketuruje, a n̄-tel n̄-teyn mare maketuru bbay, to maketuru tebbe. Ngaa n̄-gange sariya dɔ dewje te ke oy ase kem kula ddade, ddew kara baa toke ye ke n̄-dda maketuruje te le. ¹³ Bakate tee ke ninn dewje ke naynje mee te. Ngaa yo, ke lo le dewje ke oy teeje ke ninn dewje ke toje mee te, are n̄-gange sariya dɔde te kara kare ase kem kula ddade. ¹⁴ Goe te a, dungu yo, ke lo le dewje ke oy me ndake puru te. Ndake puru le to yo ke gɔl joo laa. ¹⁵ Dew ke dinga ria maketuru tebbe te le ang a, dilae ndake puru te le.

21

Dara ke siki, ke nange ke siki

¹ Goe te a, moo dara ke siki, ke nange ke siki. Mba dara ke dɔngɔr, ke nange ke dɔngɔr ikije, ngaa bakate goto ngaa. ² Ngaa moo tɔku bbe ke maji tɔyn, ke to Jurusalam ke siki ke in rɔ Lubba te darâ aw ddisi. Tɔku bbe le to toke le dene ke dda mande ngaa ar dɔ gole te aw ngina ngaweje. ³ Moo ndu bbar ke singa ngende-mbay te le na: «Bbasine, key le Lubba to horo dewje te ngaa. Na dda bbe ke de, ngaa da toje to dewje laa. Ne Lubba njaa na kisi ke de, ngaa na to Lubba lede. ⁴ Na bɔru maann-nɔ tɔyn kemde te. Yo a goto

ngaa. Ndoo, ekii, ke ne-wungu a gotoje, mba konn neje ndayje mban.»

⁵ Ngaa dew ke isi ngende-mbay te le pa na: «Oo! M-dda neje tɔyn toke siki ngaa.» N̄-pa na: «Uja tarje neenn maketuru te. Mba tarje lem to tarje ke tɔkɔrɔ, ngaa aseje kare dew unda mee dɔe te.» ⁶ Ngaa n̄-pa narem na: «Bbaye ngaa! M-to Alpa, ke Omega, m-to kunn kutu ne ddem, dɔbɔyn ne ddem. Dew ke kunda ɔen a, ema, ma kare maann ke aw are tebbe nay baa. To maann ke aw in me nange te aw tee. ⁷ Dew ke tete dɔ a, ma kare nejeenn le ddeeje to laa. Ma to Lubba laa, ngaa na to ngonnum. ⁸ A nje-bbeelje, nje ke tusuje mekunn inyaje, nje-ne-ddaje ke maji ang, nje-tɔl dewje, nje-ddaje lo-to-majang, nje-kumaje, nje-poloje kɔr, ke nje-ngemje tɔyn, lo lede to me ndake puru ke supere to me te. Yeenn to yo ke gɔl joo laa.

Jurusalam ke siki

⁹ Goe te a, anji kara horo nje ke siri te ke uwaje engo ne-wunguje ke siri jide te le ddee pa arem na: «E-ddee are m-toji nje-ngaw le, dene le Ngonn bate le.»

¹⁰ Ndil uwam, ngaa anji le unnum aw sem dɔ ddingiri te ke bo, ngaa ndew. N̄-tojum Jurusalam, tɔku bbe ke maji tɔyn ke in darâ rɔ Lubba te aw ddisi le. ¹¹ Ndoko le Lubba dda are Jurusalam le ndɔren.

Ndɔnre laa le toke ndɔren le kɔr er ke gate ngeng, ke le kɔr er ke ria na jasepe ke are yerere. ¹² Ndoko ke dila n̄-guku ne dɔ tɔku bbe le ndeer ddem, ndew ddem. Ta ndoko le dɔku gire joo. Anjije dɔku gire joo arje ta ndokoje te le kara kara. N̄-dda riye ta ndokoje te le. To ri gel ngann Ijarayelje ke dɔku gire joo. ¹³ Ta ndokoje le mota toje er lo tee te le kare, mota toje er kande te le kare, mota er dagoo, mota er beer. ¹⁴ Dɔsu ndoko le dɔ erje te dɔku gire joo ke dungu ne gɔle, ngaa n̄-dda ri nje-kayn-kulaje le Ngonn bate ke dɔku gire joo kare erje te ke dɔku gire joo le kara kara.

¹⁵ Anji ke aw pa sem tar le uwa mare ne ke daw doju ne ne jia te. Ne le toke le kare waa. N̄-dda ke ande. Nuwa ne le ta kɔju ne tɔku bbe le, ta ndokoje le, ke ndoko le. ¹⁶ Mbo-kare bbe le ee sɔ. Ngal laa, ke tate laa ase naa. Anji le oju bbe le ke ne-kɔju ne ke jia te le, a ngal laa, tate laa, ke ndew laa ase kilometere doro joo gire kɔr sɔ (2 400). ¹⁷ Nɔju ndoko le ddew kara baa toke gusu ke dewje aw oju ne ne a, ngal ase meren ji dew dɔ-siri gire joo. ¹⁸ Dɔsu ndoko le ke er ke ria na jasepe, a n̄-dda tɔku bbe le ke ande ke yerew ɔru ang ngaa keme are yerere. ¹⁹ N̄-dda kare er ke dɔsu ne gɔl ndoko le ke erje dang dang ke gate ngeng dare kura. N̄-dda kar dɔngɔr er ke dɔsu

ne gɔl ndoko le ke er ke ria na jasepe, joo laa ke sapir, mota laa ke kalseduwann, sɔ laa ke emerode, ²⁰ mi laa ke saredonikisi, misan laa ke sarduwann, siri laa ke kirijolite, jijoo laa ke beril, jikara laa ke topaje, dɔku laa ke kirijoparaje, dɔku gire kara laa ke yasente, dɔku gire joo laa ke ametisite. ²¹ Ta ndokoje ke dɔku gire joo le toje to mereje dɔku gire joo. Ta ndoko kara a, n̄-dda ke mere kara baa. N̄-dda nate tɔku bbe le ke ande ke yerew ɔru ang, ngaa keme are yerere.

²² A moo key-polo-Lubba me tɔku bbe te le ang. Mba, Ebbe-dewje Lubba ke Nje-singa-mɔngu njaa, de ke Ngonn bate a n̄-toje to key-polo-Lubba ke me tɔku bbe te le. ²³ Duju kare, kare ɔsu, wase kare neyn nda, bba kare me tɔku bbe le ndoko ang. Mba ndoko le Lubba a aw dda are mee aw ndoko, ngaa Ngonn bate le a to puru ngel me tɔku bbe te le. ²⁴ Gel-dewje a njaje lo-kare te le tɔku bbe le, ngaa tɔku mbayje ke dɔ nange te a ddeeje ke ne-pitije lede me te. ²⁵ Ta ndokoje le a kutuje ndɔ kara ang, mba lo teenn til a goto ngaa. ²⁶ Dewje a ddeeje ke ne-pitije, ke ne-kingaje le gel dewje me bbe te le. ²⁷ Neyerew kara a kande me bbe te le ang nyɔm. Dew ke n̄-dda ne ke ase koo ke kem ang, wase n̄-ngem a kande me bbe te le ang tɔ. Nje ke n̄-dda ride maketutu tebbe te

le Ngonn bate njaa ke karede baa a, a kandeje me bbe te le.

22

¹ Goe te a, anji le tojum ba ke maanne aw are tebbe dew, keme are yerere. Maann le ubba ngendembay te le Lubba de ke Ngonn bate le aw tee, ² ngaa aw ula dann nate toku bbe te le. Mbør maann te le er joo kem, kake ke aw are tebbe dew to te. Me bbal te kara a, kake le ande gøl doku gire joo. Neyn kara a, nande gøl kara kara. Kame to kuma kaji gel-dewje. ³ Mare ne ke ndu-ndool le Lubba a to döe te a to ang ngaa.

Ngendembay le Lubba, ke le Ngonn bate a toje me bbe te le. Nje-kulaje le Lubba a poleje. ⁴ Da kooje keme ngaa ria a to engo-nöde te. ⁵ Til a goto ngaa. Dew a duju puru lambe, wase a ngina kōsu le kare bba ta koo ne lo ang. Mba ndoko le Ebbedewje Lubba njaa a kuru döde te, ngaa da kōnje mbay bbal ke bbal.

Jeju pa tar ddee laa

⁶ Goe te a, anji le pa arem na: «Tarje neenn to tarje ke tokoro, ngaa ase kare dew unda mee döe te. Ebbedewje Lubba ke are Ndil laa ddee dö nje-kilaje mber-tar te laa, ula anji laa kare toju nje-kulaje laa ne ke nayn ngösi baa ta ddee.

⁷ Jeju pa na: Oo, maw m-ddee ngösi baa ngaa. Rö-neel to le dewje ke aw ngemje tarje ke dila mbere me maketuru te neenn!

⁸ Ema Jan njaa, moo neje neenn ke mbim ddem, ke kem ddem. Ngaa, goe te ke moo neje le ke mbim ddem, ke kem ddem le a, m-tee moso nö gøl anji te ke aw tojum neje le ta poloe. ⁹ A ñ-pa narem na: «E-dda neenn ang! M-to nje-kula mari, ke nje-kula mare ngakoinje ke toje to nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke nje-kula mare dewje ke ngemje tarje ke maketuru te neenn. Lubba a maji kare e-pole.»

¹⁰ Goe te a, ñ-pa narem na: « E-kusu tarje le Lubba ke dila mbere me maketuru te neenn ang. Mba kare nayn ngösi baa ngaa. ¹¹ Maji kare dew ke to gate gate ang, to gate gate ang ke kete kete bbay. Ngaa, nje-ne-yerew ddee to nje-ne-yerew ke kete kete bbay. A maji kare dew ke to gate gate, dda ne ke gate gate ke kete kete bbay. Ngaa maji kare dew ke sange röe mba Lubba a, sange röe ke kete kete bbay.»

¹² Jeju pa na: « Oo, maw m-ddee ngösi baa. Maw m-ddee ke kuka le dew kara kara ase kula-ddae. ¹³ M-to Alpa, ke Omega. M-to dew ke döngör ddem, döböyn dew ddem. M-to kunn kutu ne ddem, döböyn ne ddem. ¹⁴ Rö-neel to le dewje ke aw tokoje kubbujede, ta kee ke ddew kusa kande kake ke aw are tebbe dew ddem, ta kande ke ta-ndoko me bbe te le ddem. ¹⁵ See dewje ke e-toje toke le bisije, nje-kumaje, ke nje-ddaje lo-to majang, nje-tölje dewje, nje-

poloje kɔr, nje ke ndikije ngem ddem, aw ereje ngem ddem, e-naynje ddaka nunn.

¹⁶ « Ema Jeju, mula anji lem kare pa tar najije neenn toyn arese me Egilisije te. M-to dew ke gel nuju te le Dabbiti. M-to endeterende ke ta lo-kare te ke ndoko nya.»

¹⁷ Ndil de ke dene ke nje-ngaw le, n̂-paje na: «E-ddee!»

Maji kare dew ke oo tar neenn pa to na: «E-ddee!»

Maji kare dew ke kunda ɔen ddee. Dew ke ndiki a, taa maann ke aw are tebbe dew le baa njaa ay!

Dɔbɔyn tar

¹⁸ Ema Jan, m-pa mare dew toyn ke oo tarje le

Lubba ke dila mbere me maketuru te neennn: Bbo dew ila mare tar dɔe te a, Lubba a kare ne-kem-to-ndooje ke n̂-pa tare maketuru te neenn oso dɔe te, ¹⁹ A bbo dew ɔru mare tarje ke dila mbere me maketuru te neenn ke ddang a, Lubba a kɔru kande kake ke aw are tebbe, ke tɔku bbe ke maji toyn ke n̂-mɔse wɔju dɔe, ngaa n̂-dda tare maketuru te neenn jia te ke ddang.

²⁰ Dew ke pa tar-naji neje neenn le, pa na: «Tɔkɔrɔ, maw m-ddee ngɔsi baa.»

Amem! E-ddee, Ebbe-dewje Jeju!

²¹ Maji kare Ebbe-dewje Jeju dda ke se me-maji toyn.